

حكومهتی هه‌رێمی كوردستان – عێراق
وهزارهتی خوێندنی باڵاو توێژینه‌وهی زانستی
زانكۆی سلیمانی
فاكه‌تی زانسته‌ مرۆفایه‌ تیبیه‌كان
سكۆلی زمان

شیوازی هۆنراوه‌کانی شیخ نوری شیخ صالح

نامه‌یه‌که

عزالدین صابر محمد

پێشکەشی ئەنجوومه‌نی سکو‌لی زمان فاکه‌تی زانسته‌ مرۆفایه‌ تیبیه‌کانی زانکۆی سلیمانی
کردوو و به‌شیکه‌ له‌ پێداویستییه‌کانی وه‌رگرته‌ی پله‌ی ماجستێر له‌ ئەده‌بی کوردیدا

به‌سه‌رپه‌رشته‌ی

پ.د. محمد احمد سعید

ی زاینی (٢٠١٥)

ی کۆچی (١٤٣٦)

ی کوردی (٢٧١٥)

پیشه‌کی

ئەم لیکۆئینە وەییە، بە ناو نیشانی (شیواز ئە ھۆنراوەکانی شیخ نوری شیخ صالح) ە ، ھەوئیکە بۆ بەدەر خستنی شیوازی شیعی شیخ نوری شیخ صالح ، ھەوئەمانداو بە پێی توانا سەر جەم سیمماو دیاردەکانی شیوازی شاعیر بخەینە روو .

ھۆی ھە ئێزاردنی بابەتە کە :

ھۆی ھە ئێزاردنی بابەتە کە بۆ دوولایەن دەگەریتەووە ، یە کەم : ئەم بابەتە واتە بابەتی شیواز و شیوازگەری ئە نیو ئەدەبیاتی کوردیدا تازەییە و لیکۆئینەووی زۆری ئەسەر نە کراوە ، ئەووی کراویشە بە پەنجەیی دەست دەژمێردریت ، دوو ھەم : شیخ نوری شیخ صالح وەکو نووسەر و رەخنەگرو شاعیری ناوداری کورد ، رۆئی خۆی ھەبوو ئەبەرەو پێش بردنی ئەدەبی کوردی دا ، ئەھەمان کاتدا ئەو لیکۆئینەوانەیی ئەسەری کراون ، وەکو پێویست ھەموو لایەنیکی ئەدەبی و ھونەری شاعیریان نەخستۆتە بەردیدی خۆینەر

رێبازی لیکۆئینەووە کە :

ئەم لیکۆئینەووی دە پەیرەوی رێبازی وەسفی و شیکاری کراوە .

گیرو گرتی لیکۆئینەووە کە :

بێگومان ھیچ لیکۆئینەووی بەی گرفت و تەگەرە نابیت ، کارکردنیش ئەسەر بابەتیکی وا فراوان کیشەیی گەورەتر بۆ لیکۆئەر دەخولتینیت ، کیشەیی گەورەیی ئیمەش لێرەدا ، بەھۆی ھەژاری و کەمی سەرچاوەیی کوردی ئە کتیبخانەکان سەبارەت بەم بابەتە ، وایکرد پەنا بۆ سەرچاوەیی عەرەبی ببەین ، ئەمیش بەھۆی وەرگیرانییەووە ، بۆ سەر زمانی کوردی کاتیکی زۆری لێبردین .

پوختەیی لیکۆئینەووە کە :

ئەم لیکۆئینەووی ئە پیشەکییەک و سی بەش پیک ھاتوو ، ئەگەل ئە نجام و نیستی سەرچاوەکان و پوختەییەک بە زمانەکانی عەرەبی و ئینگلیزی .

بهشی یه کهم : تاییه تکراره به لایه نی تیوری شیوازو شیوازگه ری و ریپازه کانی , که له سی پار پیک هاتوو , پاری یه کهم بریتیه له مانه : زاراهوی شیواز , چه مک و پیناسه ی شیواز , میژووی سه ره له دانی شیواز , پاری دووهم : هوکاره کانی کاریگه ری سه ر شیواز , شیوازگه ری و زمان , په یوه ندی شیواز به رهوانبیزییوه , پاری سییه م : جوړه کانی شیواز , قوتا بخانه کانی شیواز گه ری)

بهشی دووهم : له ژیر ناو نیشانی (شیوازی شیعی شیخ نوری شیخ صالح له ناستی دهنگدا) دایه , نه ویش له مانه پیک هاتوو : (ناوازی دهره وه , که له کیس و سه روا پیک دیت , نه و شیوازانهی کیس مان خستوته روو که شاعیر به کاریهیناون , له وانه کیسی عه روزی کیسی خو مائی (برگه – په نجه) , کیسی تیکه ل , به هه مان شیوه نه و جوړو شیوازانهی سهرومان خستوته روو که شیخ نوری به کاری هیناون , له وانه : سهروای یه کگرتوو , سهروای هه مه رهنگ , موسته زاد – تیکه ل , ناوازی ناوه وهش له چه ند بابته تیک پیک هاتوو له وانه : دووباره کردنه وهی دهنگ , دووباره کردنه وهی وشه , دووباره کردنه وهی دهسته واژه , دووباره کردنه وهی دیرو نیوه دیر , دیاردهی کرتاندنی دهنگ , دیاردهی دژیهک , دیاردهی رهگه زدووزی , دیاردهی هینانه وه .

بهشی سییه م : له ژیر ناو نیشانی شیوازی شیعه کانی شیخ نوری شیخ صالح له ناستی وشه دایه , که چه ند باسیک له خوده گریت له وانه : زمانی شیعی , ره مز , نه فسانه , دیاردهی پاش و پیش خستن , وینه ی شیعی .

له کو تایشدا گرینگترین نه و نه نجامانه مان خستوو ته روو که له لیکوئینه وه که دا پیی گه یشتووین .

بەشى يەكەم

شىۋاز و رۆئى ئەبەرھەمى ئەدەبىدا

پارى يەكەم :

زاراۋى شىۋاز

چەمك و پىناسەى شىۋاز

مىژۋى سەرھەندان و گەشەسەندى شىۋاز

پارى دوۋەم :

ھۆكارەكانى كاريگەرى سەرشىۋاز

شىۋازگەرى و زمان

پەيوەندى شىۋاز بەرھەوانبىزىيەۋە

پارى سىيەم :

قوتابخانەكانى شىۋازگەرى

جۆرەكانى شىۋاز

به شی یه کهم

پاری یه کهم

یه کهم / زاراوهی شیواز :

شیواز له جیهانی نه مړوی هونه ردا وشه یه کی ته واو به ربالوه، زوربه ی بوار و چالاکیه کانی ژیانی مړوشی له چوارچیوهی زماندا، داگیر کردوه، به وینه ی نوسین، خویندنه وه، وتاریژی، بیرکردنه وه، کارگیری و به ریوه بردن، سیاست و ناموزگاری، کاروباری جهنگ، به کاردیت و رهنگده داته وه، وشه ی شیواز ((له زمانی لاتینیدا پیی دهوتریت (stilus) واتاهه لکوله ر، له بواری نویینیدا به ومانایه دیت که ریگایه که بونوسین و نووسه ر، له پیناو مه به سته نه ده بییه کاندای به کاری دهینیت.))^۱، یان (stilus) له زمانی لاتینیدا، ((به مانای (په ر، ریش) دیت، به لام دواتر گوزاروا ته وه بو مانایه کی خوازه یی، که بو هه موو نه و تیگه یشتنانه ی که په یوه ستن به شیوازی نووسینه وه به کاردیت، له زمانی عه ره بیشدا، به مانای (الاسلوب) هاتوه))^۲، هه ر سه بارت به وشه ی شیواز، حه مه نوری عومه ر کاکای نووسیویه تی ((وشه ی شیواز (style) زاراوه یه کی کونه له سه ره تای لیکولینه وه نه ده بییه کانه وه سه ریبه لداوه، له وشه ی (stylus) ی گریک _ لاتینییه وه، وه رگراوه، له زمانی عه ره بیشدا (الاسلوب) له زمانی فارسیدا (سبک) ده گریته وه))^۳، بیتهر هالبیرک ده رباره ی وشه ی شیواز نووسیویه تی و ده نییت: ((ستایل، له نه ده بدا له وشه ی لاتینی (stilus)، هاتوه، و به مانای (نوج) دیت، که نامه ی پی نووسراوه، یان شیوه ی نامه یه))^۴، نه گه رچی له بنه رتدا، زاراوه ی شیواز بو فورمی ده سنوسی تاکه که سی به کارده ات، به لام له دوایدا گورانی به سه رده ات، قالبی تری وه رگرت، له چونیه تی به کارهینانی تاییه تمه ندی وینه کیشان، وشه نووسینی گرتوه، دواتریش شیواز له نوییندا، بو چونیه تی و چیه تی تاییه تمه ندی

^۱ / بیر جیرو، الاسلوب والاسلوبیه، ت، منذر العیاشی، المرکز القومی، بیروت، ۱۹۹۴، ص ۹

^۲ / محمد عین الرفق، الاسالیب فی الاغانی مهیار الدیمشقی، رساله ماجستیر، کلیة العلوم، جامعة الاسلامیة حکومتیة مولانا مالک ابراهیم مالانج، ۲۰۱۰، نایجیریا، ص ۳۳

^۳ / حه مه نوری عومه ر کاکای، شیوازی شیعی نویی کوردی- کرمانجی ناوه راست ۱۹۲۰- ۱۹۷۰، چاپخانه ی پروون،

۲۰۱۲، سلیمان، ل ۱۸

^۴ / بیتهر هالبیرک، تیوری نه ده بی و شیواز ناسی، و، انور قادر محمد، ج ۲، چاپخانه ی یادگار، سلیمان

۲۰۱۰، ل ۱۷۹

دەرپرینی زمان به کار دهات ، به تیپه‌ر بوونی کاتیش ، (شیواز) زیاتر رامانی تری پیکا ، له چوارچیوه کۆنه که هاته‌ده‌روه ، له هه‌ندی بابه‌ت و نووسیندا ، به‌تایبه‌تی له چه‌مکی تیگه‌یشتندا ، چه‌مکی خوازه‌یی وهرگرت ، نه‌ویش به‌وه‌ی نه‌گه‌رچی شیواز له بنه‌رتدا بو چۆنیه‌تی ده‌سنووس به‌کارده‌هات ، به‌لام له‌دواییدا هه‌نگاوی نا به‌ره‌و دهرپرینی نه‌ده‌بی و زمانی نه‌ده‌بی ، ((زاراوه‌ی (stilus) له‌زمانی لاتینی‌ه‌وه وهرگیراوه ، نه‌ک له‌زمانی گرییکی ، وشه‌ی (stylus) ده‌لاله‌تی رامان و نامانج ده‌گه‌یه‌نی‌ت ، فۆرمی (style) له‌جیاتی (stil) له‌زمانی ئینگلیزی‌دا به‌کار هاتووه))^٥ ، له‌ زمانی کوردیشدا وشه‌ی شیواز به‌ گه‌لیک واتاو مه‌به‌ست به‌کار هاتووه له‌ وانه ، له‌ فه‌ره‌نگی هه‌نبا‌نه‌ بۆرینه‌ی هه‌ژاری مووکرینیدا شیواز به‌واتای ((شکل ، ته‌رح ، راهاتن ، قیافه))^٦ ، و له‌ فه‌ره‌نگی تریفه‌دا به‌م واتایانه به‌کار هاتووه ((وینه ، ریک ، شکل ، ویکچوون))^٧ ، به‌ هه‌مان شیوه له‌ فه‌ره‌نگی نه‌ستی‌ره‌ گه‌شه به‌م مانایانه هاتووه ((الاسلوب ، نه‌ج ، منوال ، قاعده))^٨ ، شیواز له‌ بواری نه‌ده‌یدا ، به‌واتای نه‌و ریگایانه دیت ، که‌نووسه‌ر له‌ نووسینه‌کانیدا ، بو‌ده‌رخستنی هه‌ست و ئاره‌زووه‌کانی ناخی خو‌ی و گه‌یاندنی به‌ خوینه‌ر ، په‌یره‌ویان ده‌کات .

به‌شی یه‌که‌م

دووهم : چه‌مک و پیناسه‌ی شیواز؟

دانانی پیناسه‌یه‌کی دیاری کراو بو چه‌مکی شیواز ، کاریکی ئاسان نییه ، چونکه له‌سه‌رده‌می نیستادا وشه‌ی شیواز بووه به‌ وشه‌یه‌کی هاوبه‌ش و تیکه‌لاو ، له‌ بواره جیا‌جیا‌کانی موسیقاو گۆرانی و وینه‌کیشان و په‌یکه‌رتاشی و بواری سیاسی و ئابوری و مۆدههتد.

هه‌ندی‌ک له‌ زانیان و شاره‌زایان ، نه‌م چه‌مکی شیوازه به‌کارده‌هینن بو نه‌وه‌ی باس له‌ رینازیک له‌ رینازیه‌کانی تووژینه‌وه‌ی زانستی پیکه‌ن ، نه‌دی‌یانیش بو هونه‌ری نه‌ده‌بی شیعوو چیرۆک و گه‌توگۆکردن

^٥ /صلاح فضل.(د) ، علم الاسلوب (مبادنه واجراءتة) ، ط٢، الهيئة المصرية العامة للكتاب ، القاهرة، ١٩٨٥، ص٨٢

^٦ / هه‌ژار، فه‌ره‌نگی هه‌نبا‌نه‌ بۆرینه ، فه‌ره‌نگی (کوردی-فارسی) ، چ١ ، تهران ، ١٣٢٩، ل ٥٠٢

^٧ / حسین یاره احمد جاف و عثمان علی محمود ، فه‌ره‌نگی تریفه ، ، (کوردی -عه‌ره‌بی -ئینگلیزی) چاپخانه‌ی وقف الحدیثة ، چ٢ ، بغداد، ٢٠١١، ل٢٥٨

^٨ / فازل نیزامه‌دین ، فه‌ره‌نگی نه‌ستی‌ره‌ گه‌شه ، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده ، چ١، ٢٠٠٣، هه‌ولیه‌ر ، ل٣٦٥

بەکاریدەھيئەت، ھەرۈھە لەرەگەزەکانى زامانى ئاسان و ئاۋز و ديارىکردنى بىرۈرپىگای خەيالى جوان و گونجاو، يان رېگای تېكە ئکردنى گونجاوى نېوان رەنگەکان بەکاریدەھيئەت، ئەمىش لەرېگەي پىشت بەستن بەو رايەي كە دەئیت : ((بۆھەر چالاكیيەك ، شىۋازىك ھەيە ، ۋەك شىۋازى نووسىن ، شىۋازى سىياسى ، كارگىرى ، شىۋازى ئامۇزگارى ، ھەئسوكەوت))^۹ .

شىۋاز مېژۋويەكى كۆنى ھەيە، ھەر لەسەرەتاۋە بەگەئىك ماناۋ مەبەست بەكارھاتوۋە ، چونكە شىۋاز پەيۋەندى نېوان نووسەرۈ دەق دەخاتەرۈۋ، كە لەئە نجامى بەرھەمىكى ئەدەبىدا دېتەكايەۋە ، ناۋەرۈكەيش خودى خۇي دەقېكە لەرېگای شىۋازەكەۋە و رەگەزە ديارەكانى نېۋ تېكستەكە لەلایەن ۋەرگەرۋە دەستىشان دەكریت ، لەگەل ئەمەشدا فراۋانبونى زانستى شىۋاز ، واىكردوۋە چەندىن پېناسەي جور بەجورى بۇ بكریت ، كەھەندى جار ئەم پېناسانە لەيەك بېرۈكەي سەرەكى و لەيەكتر نزيك دەبنەۋە و جەخت لەسەر يەك لايەنى ديارىكراۋ دەكەنەۋە ، ئەۋىش پەيۋەستن بە شىۋازى تاكەكەسى نووسەرۋە ، لەرۋانگەي خۋىنەرۋە ((زانايانى زمان ، شىۋاز ، بەھونەر لېككەدەنەۋە ، ئامازە بە پەيۋەندى بەھىزى نېۋانىان دەكەن ، ھەر ئەم رۋانگەيەۋە ، جاحظ ۋتەي كەسىكى ھونەرى بەرپىيازىكى ھونەرى لېككەداتەۋە ، ھەر بۆيە لېرەۋە ۋشەي ھونەر ئامازەيە بۇ داھىنان و بەتوانايى و لېھاتويى))^{۱۰} .

شىۋاز ، ئەۋ ھونەرۈ داھىنان و لېھاتويىيە ، كە لە نووسەرى دەق دا بەدېدەكریت لەلایەن خۋىنەرۈ لېكۋلەرەۋانەۋە دركى پى دەكریت ، شىۋازە تايىبەتېيەكەي ديارى دەكریت ، ھەر ئەم رۋوۋە دەتوانىن چەندىن پېناسەي ترى جور بە جور بۇ شىۋاز بخەينە رۋو .

((لەپە نجاكانى ئەم سەدەيەدا زاراۋەي شىۋاز (stylistics) بەبابەتەكانى شىكارى كارە ئەدەبىيەكان دەۋترا ، شىۋاز بە پىي رېگا كلاسېكېيەكەي ناسراۋە بەجياكەرەۋەي نېوان ئەۋەي كە دەۋتریت ، لە دەقە ئەدەبىيەكاندا ، لەگەل چۋنېيەتى ۋوتنى يان لەنېۋان ناۋەرۈك ۋرۋخساردا ، ۋەك پېناسەيەك بۇ شىۋاز (ابرامز) دەئى : ((بېرى زانستى زمانەۋانى تازە ، بەكاردیت ، بۇ دۋزىينەۋەي تايىبە تەندىيەكانى

^۹ / عدنان على رضا النحوى، الاسلوب والاسلوبية بين العلمانية والادب الملتزم بالاسلام، دارالنحوى للنشر والتوزيع ، مملكة العربية السعودية، رياض، ط ۱، ۱۹۹۹، ص ۷۱

^{۱۰} / محمد كريم الكواز (د)، الاسلوب فى اعجاز البلاغى للقران الكريم ، ط ۱ ، مطبعة ليبيا ، بنغازى ، ۱۴۲۶ هـ ،

شیواز ، یان تاییه تمندیه روخسارییه کان ، که دهوتریت که کاریکی دیاریکراو درده خات ، یان نووسه ریکی دیاریکراو و وچه یه کی نه ده بی یان سه رده میکی دیاریکراو)^{۱۱} ، درده خات .

عبدالسلام المسدی سه بارت به پیناسه ی شیواز ده نیت : (شیواز کومه نیک رهنگه که ووتاری پی رهنگ ده کریت ، بو گه یشتن به یارمه تی نه و به رازی کردنی خوینه ر ، چیژی پی ده به خشیت و سه رنجی راده کی شیت و خه یائی ده جو نیت)^{۱۲} .

شیواز هه موو شتیکی ناساییه ، نه گه ل پیوه ره گشتییه باوه کاندای چوونیه ک نیه ! نه گه ل نه وه شدا کاتیک نه نه ده بدا کاری پیده کریت ، نه وکات شیواز به هایه کی نیستاتیکی به رجه سته ده کات ، شیواز ، شیوازی دهر برینی مه به سته کانه ! واتا قسه کهر به شیوه و ریگایه ک ، مه به سته کانی خوی ده گه یه نیت ، بو تیگه یشتنی نه م ریگاو شیوازه ش ده بیت له هه لبراردنی وشه و ده سته واژه و زمان و فورمی رسته کان و هونه ره نه ده بییه کان و کیش و سه روا ، روون و راشکاو بیت ، بیگومان پیناسه یه کی وا پوون و گشتگیر کاریکی ناسان نییه ! .

((به لام ده توانین له دیدگای جیاوازه وه چهند پیناسه یه کی بو بکه یین ، بو نمونه : به پیی ناوی که سه کان ، که شیوازیکی تاییه تیبان هه یه نه نویسنه کانیا ندا ، دوا ی خویان ریچکه یه کیان دروستکردووه ، تا که سانی تر درپژهی پیدهن ، وه کو (شیوازی فیردهوسی - حافیز - سه عدی شیرازی) یان به پیی تیگه یشتن له بابه ته که له وانه (شیوازی قورس - ناوه ند - سوک) له نیوان ئاؤزو ساده دا ، به پیی جو ری زمانه که ، وه کو شیوازی شاعیرانه - شیوازی زانستی - روژنامه گه ری ، یان به پیی بابه ت ، وه ک شیوازی سو فیبانه ، شیوازی مه زه بی - شیوازی میژووی - وه له هه مووشیان گرینگتر دابه ش کردنی شیوازه به پیی سه رده م))^{۱۳} .

هه روه ها نه گه ری پیناسه یه کی تری شیواز وهر بگرین لای حه مه نوری عمر کاکای ده نیت : (شیواز ریبازیکی دیاریکراوی دهر برینه ، چ له په خشان و چ له شیعردا ، واتا نووسه ریکی دیاریکراو چون شته کانی خوی راده گه یه نیت ، چون نه و زاراوانه ی درده بریت ، شیکردنه وه و هه ئسه نگاندن شیوازی نوسه ریک ، یان

^{۱۱} / الاسلوب واللبیان العربی ، دار المصری اللبنانی ، القاهرة ، ۱۹۹۲ ، ص ۱۱

^{۱۲} / عبدالسلام المسدی ، الاسلوب والاسلوبیة ، د . دار سعاده الصباح ، ط ۴ ، کویت ، ۱۹۹۳ ، ص ۸۲

^{۱۳} / سیروش شمیس ، د ، سبک شناسی ، چاپ ۱ ، تهران ، ۱۳۸۲ ، چاپخانه ی امین ، ل ۱۲

رۆبه رۆبونه وهی له چۆنیهتی هه ئبژاردنی وشه کان , یان دهسته واژه کانی جگه له که رهسته کانی جوانکاری و روهوانبیرتی, بۆ نمونه, خوازه و لیکچون, یان شیوهی چۆنیهتی دارشتنی رسته کان , ناخو جوان و تۆکهمن و ناسکن یان فش و فۆل و بی رۆحن, جگه له شیوازی په رهگرافه کان, له راستیدا هه موو دیاردهو دهسته واژه یه کی زمان دهگریته وه, که نوسهر به کاریده هیئیت)^{۱۴}, ههروهکو پاپشتیهک بۆ ئه و پیناسه یه ی سهره وه دکتۆر حسن نازم دهئیت: (شیواز ریگای کارکردنه و نامرازیکه بۆ دهبرینی بیر له ریگای وشه و رۆنانه وه)^{۱۵}.

له گه ل ئه مانه شدا شیواز وهکو زاراوه به هیلیکی ستوونی نه مایه وه, به ئکو زیاتر تیکه ئی هیلی ئاسۆی بوو, خائی واتای دهست پیکردن و ناوینانی, گۆرانی به خویه وه بینی,^۱ که وهک ناماژه یه ک بۆ جوان نووسین و جوان دهبرین و دهرخستنی دهسه ئاتی زمان هتد .

مه ودا ی تیکه یشتن وچالاک ی شیواز لای هه ندیک له لیکۆله ران ته نها فۆرمه, به لام به لای ئه کادیمیه کانه وه شیواز فۆرم و ناوه رۆکیش دهگریته وه. (محمد تهقی به هار له شاره زایانی بواری شیوازه و دهبراره ی پیناسه ی شیواز دهئیت : شیواز له بواری ئه ده بیاتدا, له ریگه ی ته رتیب و ته رکیب و هه ئبژاردنی چه مک و دهسته واژه وه, بریتیه : له شیوازی تاییه تی تیکه یشتن و دهبرینی بیرو را, ههروه ها (ویتا گرادا ف) که یه کیکه له شیواز ناسانی رووس دهئیت : له ئه ده بیاتدا که متر چه مکیک ده دوزیته وه , له چه مک ی شیواز, ئا ئۆز تر و زه هنی تر و شاره و تر بی ت)^{۱۶}, واته : شیواز ئه وتوانا و دهسه لاته ی می شکی مرو فه, که له ریگه ی زمانه وه ده ریده بریت.

(شیواز شیوه و شیوازیکی تاییه تیه که نووسه ریان شاعیر, بۆ دهبرینی مه به سه کانی به کاریده هیئیت , به واتایه کی تر, نووسه ر ئه وه ی که ده یه ویت, بیلیت, چۆن ده یلیت ؟! له شکلگیری شیوازی

^{۱۴} / حه مه نوری عمر کاک ی , شیواز له شیعر ی کلاسیکی کوردیدا, ۱ج , چاپخانه ی تیشک , ۲۰۰۸ , سلیمانی , ل ۱۸

^{۱۵} / حسن ناظم , د, البنی الاسلوبیه , دار البیضاء , مغرب , ط ۱ , ۲۰۰۲ , ص ۲۱

^{۱۶} / مختار کمیلی . (د), درامدی بر سبک شناسی اپار قهری سمر قندی , مجله فنون ادبی (علمی بزوهشی)

دانشگاه اصفهان , سال سوم , بهار تابستان ۱۳۹۰ , ل ۷۶

شاعیرانونوسه راندا، چەند ھۆکارێک ئەوانە، گۆرانکارییە کۆمەلایەتییەکان، زەمێنە کەلتورییەکان، بەهرە ی خودی نوسەر، گۆیگر، سنوری جوگرافی ((^{۱۷}. کاریگەری خۆیان ھەبە.

((رۆمانییەکان بەتیشکی فەلسەفە و ئاوەزی خۆیان، ئە ئالییکی دیکەو ئە شیوازیان دەروانی، رەوانبێژی و فەلسەفە ی فۆرم، رۆنبیژی ئە خود، یان گوزارشتکردن ئە خود یان دا ھینان، روخساری جوان و رێک و پێک، روخساری ئەندامی پیکھاتەکانە، کە ئە ئەزموونی داھیناندا، پابەند دەبن و ئە نووسینیشدا یەکیکە ئە سیفەتەکانی کەسایەتی، بەو پێودانگە بۆ بارگە ی دەلالەتی کەسایەتی نووسەر ئە نووسیندا، چەمکی شیواز چەمکی کۆمەلایەتی، ھەتا شارەزایی و بەناگایی ئە ھەموو دەرەتان و خولگەکانی ئەزموونی داھیناندا، پتربیت ((^{۱۸}.

گرنترین شت کە ئەسەر بنیات دەوتریت ئەوھییە کە شاعیریش وەکو ھەموو خەلکی دەدویت و قسە دەکات، بەلام قسە ی کەسی شاعیر و زمانی شاعیر جیاوازه، ئەو جیاوازییەش شیوازی دەربەرینەکە ی دەستنیشان دەکات، کەواتە شیعرییەت زانستی شیوازی شیعرییەتە.

((راستە زۆر جار شیواز وا دادەنریت کە لادانیکی تاکە، بەو مانایە ی کە شیوازیکە ئە نووسین و تاییەتە بە ئەدیبییک، (بالی) شیوازی بە رێچکە شکینی دیالیکتیکی تاک داناو، لیۆسپیتزەریش، پیی وایە کە شیواز، ئە چوار چپۆی ھەر بنەمایەک بیت، لادانیکی تاکە ((^{۱۹}.

((شیوازگەرە ئەوروپییەکان و شروڤە کارانی عەرەب، بەو شیوھییە تەماشای شیواز دەکەن، کە چەمکی زمانەوانییە، ئاماژە یە بۆ زانستیکی نوێی زمان، ئەو سیماو ئەدگارە زمانەوانییانە دەکوئیتەو، کە گوتاریکی ئاسایی، یان ئەدەبی دەکەن، خاوەن تاییەتە ندیبیەکی تەعبیری و شیعری ئە گوتاریکی دیکە یان جودادەگاتەو، ھەر ئەمانیش شیواز بەو پیناسە دەکەن، کە میتۆدیکی زمانەوانییە، ئەو تاییەتە ندیبیە دەکوئیتەو، کە ئاخاوتنی ھونەری، ئە ئاراستەکانی دیکە ی گوتارو ئە جوورەکانی دیکە ی

^{۱۷} / محمد رجا نصر اصفهانی و میلاد شمعی : سبک شناسی رمان (جای خالی سلوج) پیر محمد دولت ابادی،

فصلنامه علمی - بزوهشی - بزوهشی زبان و ادبیات فارسی، زماره ۱۳، تابستان ۱۳۸۸، ل ۱۷۶

^{۱۸} / ازاد احمد محمود (د)، بونیاتی زمان ئە شیعری ھاوچەرخی کوردیدا (۱۹۸۵-۲۰۰۵)، چ ۱، چاپخانە ی حاجی

ھاشم، ھولیر، ۲۰۰۹، ل ۱۱۵

^{۱۹} / جان کوھین : بنیاتی زمانی شیعری، وەرگێرانی، ازاد عبدالواھید کریم، چاپخانە ی ئارا بخا، چ ۱،

کەرکوک، ۲۰۰۸، ل ۱۷

هونەر جیاده کاته وه)^{۲۰} . د رفیق شوانی سه بارت به پیناسه شیواز ده ئیت : (شیوازی نووسین بریتیه : له و ری و شوین و رهنگ و روخساره کی نووسهر له نووسیندا هه یه تی ، نه و شیوازهش بریتیه : له شیوهی نووسینی نووسهر که ، له جوړی دارشتن و دهر برینی نه و هه ست و نه سته ی به رام بهر به رووداو تاقیکردنه وه دا هه یه تی ، له چوار چیوه ی هه ئبه سته که یدا دهریده بریت ، نجا نه و تاقیکردنه وه و نه زمونه هه ی خودی شاعیره که خوی بیت ، یان هه خه ئکی ، له پیناو ناگادار کردنه وه ی خه ئک و گوینگر له و رووداو ، تا هوشیاریان بکاته وه)^{۲۱} . هه سه بارت به شیواز (د . عبدالقادر حه مه امین) ده ئیت : (شیوازی بریتیه : له و توانایه ی که په یوه سته به تاکی کومه نه وه و ئاره زومه ندانه رسته ی نویی له بونه جیوازه کاندای بهر هه مده هیئیت ، به پیی جیوازی چیژی ره خنه گران ، که سیتی نووسهر له شیوازه دهر ده که ویت ، شیوازی ره وان بیژی به کده گرنه وه و جیوازی شیوان له وه دا ده بینریت ، که ره وان بیژی ، زانستیکی پیوانه ییه ! شیوازی ناسیش زانستیکی وه سفیه)^{۲۲} .

باشه ! نه گهر شیواز نه و ریگا تاییه تیبیه بیت ، که نووسهر ، ده یگریته بهر بو هه ئبژاردنی وشه و دارشتنی رسته ؟! نه ی چی ؟ دهر باری نه و پرسیاره ی که ئایا ؟! نه و شیوازه ی که له ریگه ی کوکردنه وه و ریگخستنی وشه کان دروست ده بیت ، به پشت به ستن به توانای نووسهر ؟ ئایا ؟! نه مه هه ر له خووه ده بیت ؟ یان له خووه سه ر هه ئده دات و دیته گوړی ؟ هه ئبه ته نه و شیوه تاییه تیبیه ی نووسهر که سوژو توانای خوی تیدا دهر ده بریت ، به رده س و دیدی خوینهر ده که ویت ، بنه ماکه ی ده گه ریته وه ، بو وینه و بیریکی (زهینی) واتا نووسهر پیش نه وه ی وشه و رسته کان دهر بریت ، پیویسته له میشکی خویدا ، نه و وشه و رستانه ، لیکیداته وه و به رام بهریان بکات ، به شیوه یه کی جوان و هونهری دایان بریژیت ، واتا پیویسته بنه مایه کی ژیرانه بو شیوازه که ی دروست بکات ، ئینجا دوا ی نه وه ، نه و شیوه ژیریه دهر بریت ! که له برگه و وشه و رسته دروست ده بیت ، چونکه شیواز دیارده یه کی (زهینی) پوخت و ریخراوه ، پیش نه وه ی بکه ویتنه بوته ی وشه ی ریگه وه ، وه له میشک و هوشه وه په روه رده ده بیت ، و له ریی زمان و پینووسه وه دهر ده بریژیت .

^{۲۰} / فواد رشید (د)، دهقی نه ده بی (نه دگار—چیژ—به ها) چ ۱، چاپخانه ی ناراس، هه ولیر، ۲۰۰۷، ل ۴۱

^{۲۱} / رفیق شوانی . (د)، کومه نه و تاریکی نه ده بی، چ ۱، چاپخانه ی وه زارته ی روشنبیری، هه ولیر، ۲۰۰۸، ل ۵۱

^{۲۲} / عبدالقادر حه مه امین قادر . (د)، بنیاتی کارنامه یی له دهقی نویی کوردیدا، چ ۱، چاپخانه ی تیشک،

سلیمانی، ۲۰۰۸، ل ۱۷۴، هه روه ها، بروانه (د. نور الهدی نوشی، علم الدلاله، ص ۹۰-۹۱)

حسین که لاری له نامهی ماجستیره کهیدا به ناویشانی (شیواز له هونراوهکانی فههاد شاکه لی دا) نویسیه تی : ((شیواز جوړی دهربرین و دارشتنی بیرو رای نووسه ری دهقه , له ههردوو بواری شیوه و ناوهړوکی دهقدا , مه به استمان له شیوهی دهق , لایه نهکانی زمانی دهق له گه ل دارشتنی دهقه , که له ناوخنې بابه تی دهقه نه ده بییه کاندای , بهرجه سته ده بیته , به شیوهیه شیواز چوارچیوهی گشتیه بو شیوه و ناوهړوکی دهقه نه ده بییه که , که لیږدها پیویسته بلین هر نووسه ریك , خاوه ن شیوازیکی تاییه تی خویه تی , له دارشتنی شیوه و ناوهړوکی دهقه کهی , به نام زورجار لیچوون به دیده کریت , له نیوان شیوازی نووسینی چنه د نووسه ریك))^{۲۳}.

بیگومان نه و بوچوونه ی سهره وه جی هه نویسته له سهر کردنه ! به تاییه تی نه وهی که په یوه سته به لیچوونی شیوازی نووسه ران , دیاره نیمه پیشتز نه وه مان روونکردو ته وه که شیواز توانا و بیرو ناخی نووسه رده خات , که واته لاسایی کردنه وهی شیواز کاریکی نه وه ندی ناسان نییه , نه گهر جوړیك له نیک نزیکیش له شیوازی نووسه ران دا هه بیته , پیم وایه نه مه رهنگه په یوه ندی به په یوه وکردنی هه ندی ده ستوری زمانی و لایه نی نه ده بییه وه هه بیته , که زور جار نووسه رانی سهر به ریپازیك یان قوتا بخانه یه کی نه ده بی په یوه ی ده که ن , نه ک نه وهی که ویچوون له توانا و ناستی بیرکردنه وه یاندا یان له چو نییه تی هه لیژاندنی وشه و دروست کردنی رسته و دهر په راندنی هه ست و سوزی ناخی نووسه راندا هه بیته , به لگه شم بو نه م رایه ی خوم نه م پیناسه یه ی (روبیرو مارتان) ه . که ده لیته : (شیواز ریگای دهر برینی هه موو مروقیکه ! شیواز هینده ی نه و مروقانه هه یه که ده نووسن))^{۲۴}.

نه مه به واتای نه وهی که مروق نه ک هه لیچوون له شیوازیاندا به ته واوی به دینا کریت , به لگو هه یه که و خاوه نی تاییه تمه ندی و شیوازی خو یانن , واتا (شیواز ریگایه کی لاسایی کردنه وه نییه له زمان))^{۲۵}.

^{۲۳} / حسین که لاری , شیوازی له هونراوهکانی فههاد شاکه لییدا , چ ۱ , چاپخانه ی یاد , سلیمانی , ۲۰۱۱ , ل ۲۹

^{۲۴} / روبیرو مارتان , مدخل لفهم الیسانیات , ترجمه , عبدالقادر المهری , منظمة العربية للترجمة , بیروت ,

لبنان , ل ۱۹۰

^{۲۵} / نوسامه حسین رسول , شیواز له دهقی نه ده بییدا , گوڤاری ناینده , ژماره ۳۵ , ۲۰۰۲ , ل ۶

ئەمەش پەيۋەندى بە بىرو تۈنۈۋ لېھاتۈيى نووسەرەۋە ھەيە ، ئە دەرختن و بىياتنانى شىۋازى تايىبەتى خۇي . (ھەر بۇيە زۆربەي رەخنەگران و تويزەران لەسەر ئەۋە كۆكن ، كە شىۋاز لە دارشتىكى پوختەي دەق پىك دىت)^{۲۶} .

ۋاتا زمان لەگەل ئەۋەي دياردەيەكى كۆمەلایەتايە ، نامرازو ھۆكارىكىشە بۇ دەرپرین ، ! دەقەكانى ئەدەبىش لەسەر بىنەماي ھەندىك لە نامرازەكانى ئەم زمانە بىيات نراون ، ! كەۋاتە دەق بىياتە ، بۇ ئەۋەي پەيۋەندى ھەمە جور بە رىگا و ھۆكارى رپودان ، ھۆكارى دروست نىن ، كە ئەدەب لە دەقدا بەديارى دەخات ، دەق دەبىتە سىيەم و لە ئەدەبدا رەنگدەداتەۋە ، ئەدەبىياتىش تايىبە تەندى بەدەقى ئەدەبى دەبەخشىت ، ۋەك تەۋەرىكى جىكارىش بەكارى دەھىنىت .

(شاعىر لە پىناۋ گەياندىنى پەيام و رازەكانى ، دەستەۋ داۋىنى شىۋازىكى تايىبەتى زمان و دەر برىن دەبىت ، بەم ھەۋئەي چۋار چىۋەيەك بۇ بىياتى شىۋازىكى تىكىستى شىعەرى دادەپىرئىت)^{۲۷} .

مەبەستمان ئەۋە زمانەي كە لە نووسىندا بەكارى دەھىنىت و پەيرەۋى دەكات ، بە بى ئەۋەي لاسايى ھىچ نوسەرىك بىكاتەۋە ، چونكە شىۋاز وىنە و نمونەي راستەقىنەي خاۋەنەكەيەتى ، جورى بىرو باۋەر و رىگاي دەرپرېنى سۆز و بىر و باۋەرى نىشاندەدات ، ! بە ۋاتا يەكى تر شىۋاز كەسايەتى نووسەرەكەي نىشان دەدات .

(رىشا تىر دەبىت : شىۋاز ھىزىكى فشاركەرە ، بال بەسەر ھەستىارى خوينەر دا دەكىشىت ، ئەمىش بە ھۇي زەق بونەۋەي ھەندىك لەۋ رەگەزانەي كە لە درىژەي ۋوتارەكەدا ھەستى پىدەكات ، بۇيە گرىنگ ئەۋەيە لە كاتى لىكۆلېنەۋەكانى شىۋازگەرىدا ، تىيىنى ئەۋە كاردانەۋەيە بىكرىت ، كە لەلەي خوينەرەۋە بەھۇي دەقەۋە دروست دەبىت)^{۲۸} .

^{۲۶} / ازاد احمد محمود ، د ، بونىياتى زمان لە شىعەرى ھاۋجەرخى كوردىدا (۱۹۸۵-۲۰۰۵) ، چ ۱ ، ل ۵۳

^{۲۷} / عوسمان دەشتى . د ، ئە بارەي بىياتى زمان و شىۋازى شىعەرى ، چ ۱ ، چاپخانەي حاجى ھاشم ، ھەولېر ،

۲۰۱۲ ، ل ۸۱

^{۲۸} / ادريس عبدا لله . (د) : شىۋاز و شىۋاز گەرى ، چ ۱ ، چاپخانەي روزھەلات ، ھەولېر ، ۲۰۱۰ ، ل ۱۲

بۆيە شېۋازگەران پېيان وايە كە سيمای جياكەرەوہى ناوہرۆكى شېۋاز ، ئە نيوان زانستى زمان و ئەدەبدا ، ئە ھەردوو ئاستەكەدا ، ئەوہدایە كە ئەركى ئاخوتنى ئاسايى برىتتە ، ئەگەياندن ، كەچى ئەركى گوتارى ئەدەبى برىتتە ئە (گەياندن و وروژاندن) پېكەوہ ، بەلام رەنگە ھېشتا ئەمە خالى جياكەرەوہى يەكجارى نەبىت ئە نيوانياندا ! ، چونكە گومانى تيدا نيبە ، زانستى زمانەوانى و زانستى شېۋازيش ، ئە چوارچېوہى ئەدەبدا ، ئەسەريەك بنەما دامەزراون ، ئەویش ھاوبەشى كەرەستەى بەر دەستى خاوەنەكانيانە ، كە برىتتە : ئە (زمان – ئاخوتن) .

شېۋاز ((تەقەلاى نووسەرەكەيەتى بۆ رازىكردنى زمان و ئاخوتن ، بەيەكسانى شېۋاز كۆشش و خەباتى نووسەرە بۆ خۆ گونجاندن ، ئەناوپۆلى زمانەوانى ، ھەموو نووسەريەك دەخوازى ، ئەريگاي پېك ھينانى ئاخوتنەكانى خويدا ، وتنەكانى خوى دەرېخت ، ! كاتىكيش ئەمە دەكات بەدەنگ فشارەكانى رابردووہ نەبىنراوہكەى دا دە چىت ! كە ئەو رابردووہ نەبىنراوہ تەقەلا دەدات ، تا خوى بخزىنيتە نيو گشت زمانەكەوہ ، كە چى ئە ھەمان كاتدا ، دەسەلاتى قەدەرييانەى زمان دەخاتە لاوہ ! كە پرە نسيپى ئەم پېك ھاتنە پېك دەھىنيت))^{۲۹} .

ھەر بۆيە شېۋاز گەران پېيان وايە ، كە كەرەستەى ئەدەبى برىتتە ، ئە ئاخوتن دەر بارەى خويەتى ، پېيان وايە كە گوتارى ئەدەبى خوتقاندنى زمانىكە ئە زمان ، بۆ نمونە ئە و باوہرەدان كە شيعر برىتى نىە ئە بىرو باوہرېكى تيورى فيكرى !! چونكە ئەگەر و باوايە بۆ ئەم مەبەستە ، رېگايەكى فەلسەفى يان ئۆزىكى پەيرەو دەكرا .

سېيەم : ميژووى سەرھەلدان و گەشەسەندنى شېۋاز

ديارە شېۋاز رېرەو و ئاراستە و دۆخىكى چەسپاو و ديارىكراوى نەبووہ ، بە گوڤرەى فەرھەنگ و زانبارىيەكان ، ئە دۆخىكەوہ بۆ دۆخىكى تر ، ئەسەر دەمىكەوہ بۆ سەردەمىكى تر ، گۆرانى بەسەردا ھاتووہ و ئەوہش بېگومان شتىكى ئاسايىە ! .

((ھەر ئە كۆنەوہ ، زمان كەرە ستەى گەياندى بىرو و اتا بووہ ، ئە پاشان وەك رەوہيەكى ئىستاتىكى ئەدەب ، سەير كراوہ ، ئە زمان و دەرېرېنى رەمەكى – گشتى ، جياكراوہتەوہ ، بەلام ھەشبووہ وەك بەر

^{۲۹} / نوزاد احمد سعيد ، شېۋاز چيە ، گۆشارى پامان ، ژمارە ۳۸ ، ۱۹۹۹ ، ھەولير ، ل ۱۵۹

ھەمگە ئېڭى بېر ، ئە شىۋازيان رۋانىيە ، ئە ھە ئېژاردن و ھۆيەكانى زمان و دەر بېر يىنەو ، شىۋاز دەخەنە بەر باس و تويژىنەو ھە ، جگە ئەمانە بە بۇچوونى ئەدەب ناسان شىۋاز ئە ديارىكردنى ، ئەو ھېزو توانستە شاراوانە داىە ، كە زمان ئە لاشعورەو ە دوستيان دەكات ،^{۳۰} ، كەواتە : شىۋاز مىكانىزمى چۈنەتە دەر بېر يىنە ، ((زمانناسانى ئەورۋپى ، ئە سەدەكانى ناوئەندا خۇيان بە ئېكۆلېنەو ەكانى شىۋاز خەرىك كەردو ە ئە نجامدا ، تىۋورېڭى دا بە شىكردن يان بە پېي پېۋەرى دانو ە ، ئەوان وەك پەلە ئەندازەيى پېۋانەيى كە بىرتى بوون ئە (شىۋازى سادە – ناوئەند – بالا) ئەم دا بە شىكردنەش ، پەيوەستە بە ئاستى ھۇشيارى و رادەي رۇشنىرى چىن و تويژەكانى كۆمەل ، لاي رەوانبېژانى رۇژئاوايى ، وا باو ە كە بازنەي (قرجىل) بۇ شىۋاز ، وەك زاراو ە ، ئە ھەرە بەرايىەكانەو ە دىت ، بەلام وەك تىببىنى دەكرىت ،^{۳۱} دوای ئەم ھەنگاو ە ، ھە ئويستەيەك ھاتو ە پېشەو ە ، ئېكۆلېنەو ە ئە بناغە و پېكھاتەي گشتى ، بۇ (چەشەكان) نەكرا ، جۆرە سېرېوونېڭى بەخو ە بىنى ، بەلام دواتر سەرلەنو ە بە جۆلەكەوتەو ە ، بە ناويكى تازەو ە (زانستى شىۋاز كەوتەو ە كار ، شارەزايانى ئەم بوارە ، ھەو ئياندا بناغەيەكى تەواو بى كەم و كورې بۇ بنەماي ئەم لايەنە دا بنىن ، بەونيازەي ھەموو دەرەتەنەكانى رەوانبېژى بگىرتەو ە)^{۳۲} .

و ەك پېشتەر ئامازەمان پېداو ە ! سەرەتاي سەرھەئدانى زاراو ە شىۋازىش ، بۇ وشەي (stilus) دەگەرپتەو ە ، ھەندىك دەيگەرپننەو ە بۇ يۇنانىيەكان و ھەندىكېش بۇ رۇمانىيەكانى دەگەرپننەو ە .

((ئەم زاراو ەيەش ئە زمانى ئەورۋپىدا مېژوويەكى نو ەي ھەيە ، بە پشت بەستن بە مېژووي ئەدەبى گەلانى ئەورۋپا ئە بوارى ئېكۆلېنەو ەو رەخنەدا ، ئە رەخنە ئەئمانىدا ، ئە سەرەتاكانى سەدەي (۱۹) ئە فەرھەنگى (Grimm) دا بەكارھېنراو ە ، بۇ يەكەم جارىش ئە زمانى ئىنگلىزىدا ، وەكو زاراو ە ، ئە سائى ۱۸۴۶ ، بە پېي فەرھەنگى ئوكسفۇرد بەكارھېنراو ە ، ئە سائى ۱۸۷۲ ، بۇ يەكەمجار ئە فەرھەنگى فەرھەنسېدا وەك زاراو ە بە كار ھاتو ە)^{۳۳} .

^{۳۰} / سلیم رشید صالح ، شىۋاز ئە كورته چىروكى كوردېدا ، چ ۱ ، چاپخانەي وەزارەتى رۇشنىرى ، سلېمانى ،

۲۰۰۵ ، ج ۷

^{۳۱} / صلاح فضل (د) ، نظرية البنائية فى نقد الادبى ، دار الشؤون الثقافية العامة ، ط ۱ ، بغداد ، ۱۹۸۷ ، ص ۳۷۵

^{۳۲} / شياو رشید ، شىۋاز ناسى ئە رۇمان وەك ژانىكى سەردەم ، گوڭقارى پېشكەوتن ، ژ ، ۱۵۳ ، ۲۰۰۸ ، ھەولېر ،

((له نیو فەرهنگی عەرهبیشدا ، ئەم زاراوویە ، سەرەتا له بواری رەخنەیی دا بوو ، له نیو ئەدەبیاتی کوردیشدا بەهۆی کاریگەری بە ئەدەبیاتی وولاتانی دراوسی و ئەدەبیاتی ئەوروپی ، بە شیوەی نارساوە و خۆچەمکی شیواز ، هاتەکایەوه ، له فەرهنگی کوردیدا بە وشە و زاراوی جۆراوجۆر خراوەتەرۆو))^{۳۳}.

((زاراوی شیواز بۆ یەکەمجار ، له ئەدەب و رەخنەیی رۆمانەکاندا سەرپهه لداوه ، وهك دەرپرینیکی مه جازی ، بۆ تایبەتییەکانی بونیاتی زمانەوانی بەرهەمی نووسەرانی و شاعیرانی بەکار دەهات ، (د. فواد رەشید) نامۆزگارییەکی هۆراس ، ئەووه هاتوو ، که دەئیت : شیوازه کانتان زوو زوو ، هه لگێر نه وه ، واتا نووسینه کانتان بسر نه وه ، هه روا زوو به نووسین و دەرپرینه کانتان رازی مه بن ، بهردهوام هه ول بدن په ییش و دەرپرینی ریک و پیک تر بنوسن ، لیره وه ده لاله تی وشه ی شیواز (style) له نامپریکی نووسینه وه گۆرا بۆ کردی نووسین ، واتا بۆ ئەدگارەکانی زمانی نووسین خۆی))^{۳۴}.

((له سەردهمی ئانتیکدا وشه ی ستایل (شیواز) دارشتنی دەرپرینی نمونه ستایلیه کان ، هه ر یه که له جۆره رهوانبێژییه کان و زمانییه کان ده گه یاند ، زانیاری دهرباره ی سی ستایل ، که مۆده و نمونه کان کلاسیزم بوون ، له سه ده ی (۱۷) ، ستایل ، مه ودا یه کی تایبته ت و خه سه له تیکی زمانه وانی بوو ، له سه ده ی (۱۸) زاراوه ی ستایل تایبه ته ندییه کی فه لسه فی و ئیستیتیکی په ییدا ده کردوه ،))^{۳۵}.

((لای گریکه کان له گۆندا ، چه مکی شیواز ، زیاتر په یوه ندی به بابته تی زانستی رهوانبێژییه وه هه بووه ، (تا هونه ری شیعر ، هیچ هۆیه کی دیارو تایبته تیش نه بووه بۆ ئەم دانە پالە رهوانبێژییه ش ته نها ئەوه نده نه بیته که شیوازیان به به شیک له هونه ری قایل پیکردن (اقتناع) زانییوه ، له بهر ئەم هۆیه ش به گشتی باسکردنی شیواز له گه ل بابته تی دواندندا هاتوو ، نه رستۆ له ووتاری سییه م و هه شته م بنچینه کان دواندنی کانتیلیان له بابته ت رهوانبێژی ده ئیت : له دواندندا ده بی ناگاداری ئەمانه بین ،

^{۳۳} / نارینا ابراهیم ، شیوازه ئەدەبییه کان رۆژنامه ی خه بات (۲۰۰۳-۲۰۰۶) ، چ ۱ ، چاپخانه ی رۆشنبیری ، هه ولیر ، ۲۰۱۱ ، ل ۵۲

^{۳۴} / فواد رشید ، ده قی ئەدەبی (ئەدگار-چیز-به ها) ، چ ۱ ، چاپخانه ی ئاراس ، هه ولیر ، ۲۰۰۷ ، ل ۴۲

^{۳۵} / بیتهر هالیرک : تیۆری ئەدەبی و شیوازانسی ، و ، انور قادر محمد ، چ ۲ ، چاپخانه ی یادگار ، سلیمانی ، ۲۰۱۰ ،

یەكەم : ھۆكارو كەرەستەكانى قایل كردن ، دووهم : شىواز يان ئەو زمانى كە بەكاردى ، سىيەم : رىكخستنى وتەكان))^{۳۶}.

((ئە چەرەكانى ناوەندا شىواز ، سىماو بەھايەكى ترى وەرگرت ، ئە وتارىيىژى و دواندنا ، وەك پىوانەيەكى رەوان خۆى نواند ، ئە سىگۆشەيەكى چەمكى (رەگەز – كەرەستە – وینەو پىكھاتن) ، دواتر ئە سەدەى (۱۸) دا ، ھۆكارە نەگۆرەكانى شىوازى سەدەكانى ناوەندى تىپەراندا و بەرەو تەرزى شىوازى رەگەزە كۆنەكان گەرايەو ، ئە بنەرەتدا زاراوى شىواز ، بۆ فۆرمى دەسنووسى كەسى يان تاكى بەكار دەھات ، ئە دوايدا گۆرانى بەسەردا هات و قالى ترى وەرگرت ، چۆنبيەتى بەكار ھىنانى تايەتمەندى ، وینەكىشان، وشە و نووسىنى گرتەو ، ئە پاشاندا ئامانجى شىواز ، ئە نووسىندا ، بۆ چۆنبيەتى و چىيەتى تايەتمەندى دەر برىنى زمان بە كار دەھات))^{۳۷}.

((وە بە پى تىپەر بوونى كاتىش زاراوى شىواز پامانى ترى وەرگرت ، ئە چوارچىو كۆنەكە تراز ، ئە ھەندى بابەت و نووسىندا ، بە تايەتى ئە چەمكى تىگەيشتندا ، ناوەندىكى خوازەيى وەرگرت ، شىواز يەكە مجار بۆ چۆنبيەتى دەست نووس بەكار دەھات ، وەك ئە دوايدا بوو پىوانەى دەر برىنى ئەدەبى و زمانى ئە دەبى ، وە ئە سەردەمانى رۆمانەكانىشدا وەك خواستن بە كار ھاتوو))^{۳۸}.

وەك ئامازەمان پى دا ، سەرەتاي دەرکەوتنى زاراوى شىواز بۆ يۆنانىيەكان دەگەرپتەو ، ئەگەرچى ھەندى ئە زانايانىش بۆ ئەدەبىياتى رۆمانىيەكان دەيگەرپننەو ، سەرەتا وەكو لايەنىكى جوانكارى ئە كەلتورى گرىكدا سەريھە ئداو ، زۆرىكىش ئە نوسەرانى يۆنانىيەكان و رۆمانىيەكان پەيرەويان کردوو ، ئەمە ئە كاتىكدا يۆنانىيەكان شىوازيان وەكو لايەنىكى رەوانىيىژى ئە ھونەرى ووتارداندا تەماشايان دەکرد ، بەلام رۆمانىيەكان شىوازيان بەرەو سادەيى زمان برد كە كەسايەتى نووسەرى تىدا دەرەكەويىت. ((ھەندىك ئە ليكۆئەران دەرکەوتنى زاراوى شىواز بۆ سەدەى (۱۵) دەگەرى نەو))^{۳۹}.

^{۳۶} / ھەمە نورى عمر كاكى : شىوازى شىعەرى كلاسىكى كوردى ، چ ۱ ، ل ۱۴

^{۳۷} يوزيف شتريلكا : الاسلوب الادبى من كتاب منهج علم الادب ، مجلة فصول ، عدد (۱) ، سنة ۱۹۸۴ ، ص ۷۱

^{۳۸} / صلاح فضل. د ، علم الاسلوب (مبادئه واجراته) ، ط ۲ ، هيئة المصرية العامة للكتاب ، القاهرة ، ۱۹۸۵ ، ص

^{۳۹} / احمد درويش ، الاسلوب والاسلوبية مدخل فى مصطلح و حقوق البحث و مناھجہ ، مجلد (۵) ، مطابع هيئة

المصرية العامة للكتاب ، القاهرة ، ۱۹۸۴ ، ص ۶۰

((به لām تیگه یشتن له شیواز له روانگه ی رهوانبیزیدا ، له سه رهتای سه دهی (۱۸) دا ، له سه ر بنه مای جیا کردنه وهی (بابته - روخسار) خرابووه روو ، وهکو زانستیکی سه ربه خو))^{۴۰}

چارلز بانی یه کهم کهس بووه که چه مکی شیوازی له رهوانبیزیی جیا کردو ته وه ، به شیوه یه کی سه ربه خو لییکوئیو ته وه ، ناشکرا شه سه رهتای ده رکه وتنی شیوازی پهیوه ندییبه کی به هیزی به لایه نی رهوانبیزییبه وه هه بووه ؟ ، که هونه رهکانی بریتی بوون له خوازه - خواستن - درکه - ... هتد ، که له هونه ری ووتارداندا ده رده که وتن ، به لām له دواییدا ئەم تیروانیینه وورده وورده گۆرانی به سه ردا هات و کۆمه ئیک واتا و مه به ستی جوړاو جوړی له خوگرت ، که بو شیوه ی ده برین و پاشانیش به ره و شیوازی ئەده بی رویش ، به دیاریکراوی له سه دهی (۲۰) ئەو گۆرانکارییه ی به سه ر مه به ستی شیوازا هاتن ، به ره و وه سفی زمان هه نگاوی نا ، ئەمیش پشت به ستن به وهی که ((زمان ته نها وهکو نامرازی ووتن و قسه کردن ، سه یر ناکریت ؟ به لکو وهکو نامرازیکی پهیوه ندیکردن سه یر ده کریت))^{۴۱} .

لیروه ده گه یه نه وه راستییبه ی ، که چ ئەده ب و چ شیوازی ، له سه رده میکه وه بو سه رده میک گۆرانی به سه ردا هاتووه ، ئەمیش به کارتییکردنی رهوش و بارودوخی هه ر سه رده میک له چاو سه رده مهکانی تر ، هه ر سه رده م و قوناغیک سیماو تاییه تمه ندی تاییه ت به خو ی پیویست بووه ، هه ر ئەمانه ش ئەو گۆرانکارییه یان به سه ر مه به ست و نه رکی شیوازا هیناوه ، ((به شیوه یه کی گشتی ئەوانه ی سه رنجی شیوازگه رییان داوه ، هه ر له سه ره ئەدانییه وه تا دوا پیشکه وتنهکانی ، له سه رده می نویدا له سه ر دوو راستی وه ستاوه ،

یه کهم : زانستی شیواز ، له گه ل ئەوه ی زانیارییه کی مروقیایه تی کۆنه ، به لām له ویناکردنی سه ره تاییه که یدا نوییه ، به تاییه ت له خولاندنه وه ی مه به ستنهکانی پیکهاته ی میتۆدهکانی

دووهم : زانستیکه ، پی به پی ، له ره گه وه گه شه ی کردووه ، به لām سنوره کاتییه که ی نیوان گۆرانکارییهکانی ، زور خاو بوو ، بویه قوناغهکانی گۆرانکاری له میژووی شیوازگه ری ، له کۆن و نویدا ، پهیوهسته به گۆرانکاری له میتۆدهکانی کارکردن ، به لām میتۆدی شیکارکردن ، له کاری شیوازگه ری له پرووی گرینگییبه وه ، ده بیته هو ی هاتنه کایه ی گۆرانکارییه ک له شیوه ی بیرکردنه وه ی شیواز و جوانکاری به گشتی

^{۴۰} / د. شفیح السید ، الا تجاه الاسلوبي فی النقد الادبي ، ط ۱ ، دار المعارف ، مصر ، ۱۹۶۶ ، ص ۱۰

^{۴۱} / فاروق العمرانی ، تطور النظرية النقدية عند محمد مندور ، ط ۱ ، لبنان ، ۱۹۸۸ ، ص ۱۱۸

ھاوکیشەكەشى ئەۋەپ ، گۆرانکاری ئە میتۆدی شیکردنەۋە دەۋزیتەۋە ، ئە ھەمانکاتیشدا ، ئە ویناکردنی سەرەتاییەکاندا سەرەتاییەکانی ئە ناو دەبات))^{۴۲}.

پاری دووم

یەكەم : ھۆکارەکانی کاریگەری سەر شیواز

شیواز ۋەكو ھەر لایەنیکی تری ئەدەبی چەند ھۆکاریك كار دەكەنە سەری و دەبنە ھۆی دروست بوونی شیواز ، جا شیوازە كە ئەدەبی بیت ، یا نا ، یا شیوازی نوسەریك بیت یا ن ھى شاعیریک یا ن ھى رۆژنامەنوسیک ھتد .

دەتوانین ئەو ھۆکار و کاریگەراییانەى كە دەبنە ھۆی دروست بوونی شیواز ئە مانەى خوارە ۋە دیاری بکەین

یەكەم / (كەسیتی نوسەر) :

ئەمە لایەنیکی گرنگی کاریگەریە بو دروستکردنی شیواز ، ئەمیش پەییۋەندی بە لایەنی ھەست و سۆز و دەروونی نووسەرەۋە ھەپە ! ((كۆمەئى بابەتى دەرەكى ھەن كە نووسەر ئە ژینگەى كۆمەلایەتى و سروشتیدا ۋەریاندەگريت ، بە ۋ ھۆپەۋە گۆشە نیگای دیاریدەگريت ، ئەو لایەنانەش نووسەر و پەییۋەندی بە رۆشنبیری و لائە كۆمەلایەتیەكان و میژوو ، فەلسەفە ، توانای نووسەر ئە تیکە ئکردنی ئەم كەرەستانەدا ئە چوارچىۋەى داھینانەكەیدان))^{۴۳} ، بیگومان ((لایەنی جەستەیی و عەقلى نووسەر یا ن ئەدیپ لایەنی گرنگی دروستکردنی شیوازی))^{۴۴} ، بو نمونە ((كویر ھەستی رەخنەیی لا بەھیزە ، بەلام

^{۴۲} / ژوان عبدالسلام عزیز گەردى ، شیواز ئە شیعەرە كانی كامەران موكرى ، نامەى ماستەر ، كۆلیژی پەروەردە ،

زانكۆى صلاح الدین ، ھەولپەر ، ۲۰۰۸ ، ل ۱۲

^{۴۳} / شیواو رشید ، شیوازی ناسی ئە رۆمان ۋەك ژانریکی سەردەم ، گۆقاری پېشكەوتن ، ژمارە (۱۵۳) ، ۲۰۰۸ ،

ھەولپەر ، ل ۱۵۷

^{۴۴} / بېروانە ، د. حمید ادم ئىنى ، فن الاسلوب ، ص ۱۶

ناتوانیت و هکو که سبکی ناسایی و هسفی شته کان بکات))^{۴۵} ، واتا نووسه ریکی جهسته ناته اوو باشر دتهوانیت باسی خهم و نانو میدی بکات له نووسینه کانیدا .

دووم / (بابته تی نووسین) :

هوکاری یه که می جیاوازی شیواز ، بابته ، مه به ستیش له بابته ، نه و ژانره یه (هونه ره یه) که نووسه ره ئی ده بژیریت ، که هه تقولای ناخ و دهرونی نووسه ره که یه ، جا ژانره که شاعر – په خشان – چیرۆک ... هتد ، بیت . بویه (د . عبدالقادر حه مه امین) پیی وایه (شیواز و بابته په یوهستی یه کترن ، چونکه نووسه کاتیك ، ههست به فیکره یه که ده کات ، نه و ههست پیکردنه ، له وینه ی وشه کانیدا یه و هه ره نه و وینانه ش دهنه کروکی جه وهه ری شیواز)^{۴۶} ، شیوازی به پیی هه مه جو ری بابته کان ، هه مه جو ره ده بیت ، چونکه بابته ، هو یه کی سه ره کییه له دهر خستنی جیاوازی شیوازا ، نه و هونه ره یه که نووسه به مه بهستی دهر برینی ههست و سۆز و مه بهسته کانی هه ئیده بژیریت ، هه ره هونه ریکیش ، شیوازیکی تاییه ت به خو ی هه یه ، که له که ل سروشتی بابته که دا ده گونجیت ، بو نمونه (شیوازی شاعری گورانی جیاوازه له شیوازی شاعری شانوی)^{۴۷} ، له مه وه دتهوانین نه وه بلین که هه مه چه شنی بابته ، ده بیت هه ی جو ره به جو ری شیواز ، چونکه کاتیك نووسه ری که ده یه ویت له سه ره هه ژانره ریك بنووسیت ، ده بیت شیوازیك به کار بهینیت ! که له که ل سروشتی بابته که دا بگونجیت ، (هه ره ها نه و هوکاره گرینگانه ی کاریگه ری بیان له سه ره چونبیه تی فۆرم و وهر گرتنی ناسنامه ی که سایه تی نووسه ره یه نه مانه ن : (ژینگه – ناین – نه ژاد و ره گه ز – رۆشنبیری) که بیگومان هه ره یه که له مانه کاریگه ری ته واویان له سه ره شیوازی نووسه ره یه)^{۴۸} .

^{۴۵} / بروانه ، احمد شایب ، فن الاسلوب ، ص ۵۴

^{۴۶} / عبدالقادر حه مه امین قادر ، بنیاتی کارنامه یی له دهقی نوئی کوردیدا ، ل ۱۷۵ ، (هه ره ها بروانه ، د . عناد خزوان ، التحلیل النقدي و الجمالی لادب ، ص ۲۲) .

^{۴۷} / په خشان علی احمد ، شیوازی شاعری گوران ، چ ۱ ، چاپخانه ی رهنج ، سلیمانی ، ۲۰۰۹ ، ل ۲۲

^{۴۸} / شعبان شعبان احمد ، شیوازی شاعری جه زیری ، نامه ی ماسته ره ، زانکوی صلاح الدین ، هه ولیر ، ۲۰۰۲ ، ل ۲۴

((ئارنۆلد بېئېت ئەم بارەيە وە دەئېت : شېۋەي نووسىن قەتاۋ قەت ئە بابەت جودا ناكرىتەۋە , چونكە نووسەر كاتىك بىرىكى دەكەۋىتە مېشك ئە شېۋەي وشە دا بۆي پەيدا دەئېت , ئەو شېۋە زەينىيەش بىنچىنەي شېۋەي نووسىنە و لەژىر دەسەئاتى بىرۋابەتەكە داىە))^{۴۹} , ئەمە واتا ھەر ژانەرئىكى ئەدەبى جا ھەر چىيەك بېت كە نووسەر ھەئىبژاردوۋە , بە پىي ئەو تەكنىك و رېگا گشتىيەي كە ئەو ژانرە ھەيەتى والە نووسەر دەكات پەيرەۋى بكات .

سېيەم / (شېۋازى قۇناغ) :

سەردەمى نووسەر و شېۋازى باۋى سەردەم گىرنگى خۇي ھەيە لەسەر ھەر نووسەرئىك و ئەو شېۋازەي پەيرەۋى دەكات ئە نووسىنەكانىدا , گومانى تىدا نىيە شېۋازى سەردەمئىك , جىاۋازە لەسەردەمئىكى تر , شېۋازى ھەر سەردەمئىك خاسىيەت و تايىيە تەندى خۇي ھە يە ! كە جىاۋازە ئە ھى سەردەمئىكى تر , ((ھەر نووسەرئىك ئە شوين و كاتىكى دىارىكراۋدا , دەژىت و دەۋرۋەرە كۆمەلايەتتىيەكەي و رۇشنىبىرىيەكەي كارىگەرىيەكەي بە ھىزى دەئېت ئە ھەئىبژاردنى بابەت و ژانرى ئەدەبى ,))^{۵۰}.

((نووسەر ئە روانگەي مۇدىرنى ئەو سەردەمەي كارە ئەدەبىيەكەي تىدا دەنووسىت , ھەرۋەھا دىارتىرئىن پەرەسەندىن ئە لىكۆلىنەۋەي شېۋازى تاكە كەسى دا , دىرئىبۋونەۋەيە بە تەۋاۋى بۇ شېۋازى ماۋەيەكەي دىارىكراۋ))^{۵۱} , كەۋاتە ئەم سى لايەنەي كەسىتى نووسەر و بابەت و شېۋازى قۇناغ , گىرنگىرئىن كارىگەرى ئەسەر شېۋازى نووسەر دروست دەكەن , بەئام شېۋازى نووسىن زۇرتىرئىن كارىگەرى دروست دەكات .

^{۴۹} / شىياو رشيد ابوبكر , شىۋاز ئە رۇمانى دواھەمىن ھەنارى دۇنياي بەختىيار على , نامەي ماستەر , كۆلىژى زمان

, زانكۆي صلاح الدين , ھە ۋىيەر , ۲۰۰۸ , ل ۲۱

^{۵۰} / شىياو رەشىد , شىۋازى رۇمان ۋەك ژانرىكى سەردەم , گۇقۇقارى پېشكەۋتن , ژمارە (۱۵۳) , ھەۋلىيەر , ۲۰۰۸ , ل

^{۵۱} / بىروانە , غراھام ھاف , الاسلوب والاسلوبية , ص ۵۶

پاری دوووم

دوووم : شیواز گهری و زمان

شیواز ههول و تهقه لای نووسهره بو رازیکردنی زمان و ناخوتن ، ههروهها شیواز کوش و ماندوووونوی نووسهره بو خوگونجاندن له ناو پۆلی زمانهوانیدا ، له نیوان زمان و ناخوتندا قوناغیکی مام ناوهند ههیه که بریتیه له شیواز .

گومانی تیدا نییه که ههموو نووسهریک دهیهوویت له ریگهی پیکهینانی ناخوتنهکانی خویدا ، وتنهکانی خوئی دهربخات ، واتا زمان هوی دهرپه راندنی بیرو ههست و سۆزی نووسهره له ریگهی ناخوتنهوه ، ههر بویه (دی سۆسیر ، له دوو روانگه وه له زمان دهروانییت ، لایهنی تاکه کهسی و لایهنی کومه لایهتی)^{۵۲} ، نه گهر پیناسهی زمان بکهین دهتوانین بلیین (زمان ته نیا بریتیه له هویهکی له یه کگه یشتن یان کومه له ره مزیک له خووه جا نه ره زمانه ههر چۆنیک بیت ، گرنگ نه وه یه کردی تیگه یشتن نه نجام بدات)^{۵۳} ، چۆمسیکیش بهم شیوهیه پیناسهی زمان دهکات و دهلیت : (زمان بریتیه له کومه له رستهی سنور دار و بی سنور)^{۵۴} .

(دی سۆسیر جیاوازی له نیوان چه مکی (زمان و ناخوتن) دا ، کردوووه ، چه مکی زمان به وه دهناسریت ، که په ییره وه ، نه مهش نه وه ده گه یه نییت که جو ره گونجاندنیک ریگ و پیک له نیوان وینهی بیستن و تیگه یشتنی چه مکه کاندایه یه ، له گه ل نه مهشدا زمان به دیاردهیهکی کومه لایهتی هاوبهش داده نریت و تاکه کانی کومه لیش نه م یاسایانهی که له پیره وی زماندا هه ن به شیوهیهکی راست و دروست به کاریده هینن ، ههروهها سۆسیر زمان به کوگایهک داده نییت ، که له میشکی مرو قدا هه یه ، له و کوگایهشدا ، به شه کانی ناخوتن به ریگ و پیک دانراون به پیی یاسایهکی تاییهت ریکخراون ، تا ژینگه که فراوان بیت که رهسته کانی زۆرتتر ده بیت ، که واته زمان هه موو که رهسته کانی قسه کردن و یاساکانی تیدا کو بو وه ته وه)^{۵۵} .

^{۵۲} / منذر عیاشی. د ، الاسلوبیة و تحلیل خطاب ، مرکز الانماء الحضاري ، ط ۱ ، ۲۰۰۲ ، ص ۲۰

^{۵۳} / قیس کاکل توفیق ، ئاسایشی نه ته وه یی و پلانی زمان ، چ ۱ ، چاپخانه ی ئاراس ، هه ولیر ، ۲۰۰۷ ، ل ۷

^{۵۴} / سلام ناوخوش ، پوخته یه ک دهر باره ی زمانناسی ، چ ۲ ، چاپخانه ی کاروان ، ۲۰۰۸ ، هه ولیر ، ل ۶۸

^{۵۵} / جه میله احمد حسین ، شیوازی ووتار له رۆژنامه ی کوردیدا ، نامه ی ماستهر ، زانکۆی کۆیه ، ۲۰۰۸ ، ل ۱۲

ھەرچى ئاخوتنە كۆرۈنۈپ كەتكەن كە ، تاكە كانى كۆمەل ، بەكارىدەھىيىن بە مەبەستى گە ياندنى بىرىك
 بە كە سانى بە رامبەر ، واتا ئاخوتن نامرازى گە ياندنى وئىنە و بىرە ، بە گوئىگر ، تواناي ئاخوتنىش
 ئە كە سىكەو ھە بۇ كە سىكى تر دەگۆرپىت و جىياوازىشى ھە يە ، ئە بەر چەند ھۆكارىك كە ئە مانەن
 ۱ / (نا يە كسانى تاكە كان ئە كۆردە ئاخوتندا ، مەبەستمان ئە نا يە كسانى تاكە كان جىياوازى چىنە
 كۆمە لايە تىببە كان و كارو پىشە و ئاستى رۇشنىبىر ، ئە مانە ئە كۆردە ئاخوتندا رەنگە داتەو ھە ،
 ۲ / نا يە كسانى ئە فەرھەنگدا ، لىرە دا پىوانە ئاخوتن بىرىتتە ئە دەوئە مەندى فەرھەنگى
 قسە كەر ، بىگومان كە سە كان چۈنئەك نىن ئە فەرھەنگى زاراو ھە دا
 ئاخوتن جۆرىك ئە ماندوو بوون و كۆشى دەوئە ، ئەم تواناي ئاخوتنەش ئە گۆراندایە ،
 ئە كاتىكەو ھە بۇ كاتىكى تر ئە بۇنە يە كەو ھە بۇ بۇنە يە كى تر ھەر بۇ يە ھەندى جار مۇقۇ باش قسە
 دەكات و ھەندى جارپىش خراب قسە دەكات ، بە گشتى ئاخوتن كە سىتى مۇقۇ دىيارىدە كات و شىوازى
 كە سە كە ئە ئاخوتندا دىيارىدە كات)^{۵۶} ، (تايبە تەندىبە تاكە كە سىبە كانى كۆردى ئاخوتن
 ھىندە جۇراو جۇرو ناچۈنئەك كە بە ئاسانى نا يە نە ژىر بارى وەسفىر دىنەو ھە)^{۵۷} ، ھەر نووسەرىك
 زمانىكى تايبەت بە نووسىنى خۇى ھە يە ، ئە گەل ئە وەشدا ئە وانە يە بە دىرئىزى تە مەنى نووسەر
 چەند زمانىكى نووسىن لاي نووسەر دەربكەون ، ئەو تايبە تىبوونە ئى زمانىش پىي دەوترىت شىواز
 (شىواز بەو پىبە دىياردە يە كى زمانە وانىبە ، تايبە تەندىبە كە ئە تايبە تەندىبە كانى ئاخوتن
 ئەك زمان ، شىوازىش ئە سىماو ئە دىگارە كانى ناوەرۇكى فىكىرى و عاتىفى فرىزو دەربىرىنى گوتراو و
 نووسراو ھە پىكدىت و دروست دەبىت)^{۵۸} ، بىگومان (شىواز گەرىش ھەوئى شىكردنەو ھە شىوازى
 نووسىنى ھەر دەقلىكى شىعەرى دەدات ، ئە پىناو شىكردنەو ھە ئەو بنىاتە زمانىە تايبە تىببە كە شاعىر
 شىعەرە كە ئە سەر دامە زانندوو ھە ، چۈنكە بنىادى زمانى راستە و خۇ كار ئە واتاي شىعەرە كە دەكات)^{۵۹} ،

^{۵۶} / بىكر عمر على و شىر كۆ ھە مە امىن ، زارو شىو ھە زار ، چ ، چاپخانە ئى چوار چرا ، ۲۰۰۶ ، سلیمانى ، ل ۲۸

^{۵۷} / ھ . د . ویدووسن ، سەرەتايەك بۇ زمانە وانى ، و . ھۆشەنگ فاروق ، چ ، چاپخانە ئى خانى ، دھۆك ، ۲۰۰۸ ،

ل ۳۲

^{۵۸} / فواد رشید ، دەقى ئە دەبى (ئە دىگار – چىژ – بە ھا) ، چ ، چاپخانە ئى گشتى ھەوئىر ، ۲۰۰۷ ، ھەوئىر ، ل

۴۱

^{۵۹} / محمد عبدالكریم ابراهيم ، پىكھاتە ئى زمانى شىعەرى ئە روانگە ئى رەخنە ئى ئە دەبى نوئو ھە ، چ ، چاپخانە ئى

مۆكرىيان ، ھەوئىر ، ل ۱۰۷

شیوازگه‌ری له‌بهر رۆشنایی زمانه‌وانی دروست بووه ، له قوناغیک له قوناغه‌کانیش لقیك بووه له لقه‌کانی نهو زمانه‌وانیییه ، ((یاکۆبسن ده‌لیت : شیوازگه‌ری هونه‌ریکه له‌هونه‌ره‌کانی دره‌ختی زمانه‌وانی نوی . به‌لام بو‌نیستا شیوازگه‌ری پروگرامیکی سه‌ربه‌خوییه ، بویه دوا‌ی یاکۆبسن ، می‌شال ئاریفای دیت و ده‌لیت : شیوازگه‌ری واته وه‌سفی ده‌قی نه‌ده‌بی به پیی هه‌ندیك ریگه‌وه که له زمانه‌وانی نویوه هه‌لکۆزراون ، زمانه‌وانی نوی که هات ، بو‌نه‌وه بوو به‌شیوه یه‌کی وه‌سفی له زمان بکۆلیتته‌وه ، شیوازگه‌ریش به هه‌مان شیوه وه‌سفی ریگه‌کانی به‌ره‌مه‌ینانی شیوازی زمانی ده‌کات ، که واته له‌م پوهوه هه‌ر دووکیان لیک نزیکن ، به‌لام دیاره زمان به‌ره‌و پیش ده‌چیت و وشه‌و دره‌پرینی لی که‌م و زیاد ده‌کات ، شیوازی هه‌ر وه‌تی نه‌و پیش که‌وتنه‌ ده‌روات ، به‌لام به‌ ئاراسته‌یه‌کی جیاواز ده‌چیته پیشه‌وه))^{٦٠} ، نه‌میش نه‌وه ده‌گه‌یه‌نیته به‌ره‌و پیش چونی زمان و نه‌و گۆرانکاریانه‌ی به‌سه‌ر زمان دیت ، ده‌بیته هوی گۆرانی شیوازی نووسه‌ره‌که ، به‌هوی وه‌رگرتنی جوهر تازه‌کانی که‌ره‌سته‌کانی زمان چی له‌ ئاستی ده‌نگ – وشه‌ رسته‌ دا . چونکه ، ((زمان مه‌رجی بنه‌ره‌تییه بو‌شیواز ، شیوازی مه‌رجی زمانه‌ بو‌چوونه نیو جیهانی نه‌ده‌ب ، چونکه له‌ نیو زمان و نه‌ده‌بدا بازنه‌یه‌کی پچراو هه‌یه شیواز ته‌واوی ده‌کات ، هه‌ر له‌م باره‌یه‌وه (ستیشن ئولمان) ژماره‌یه‌ک لیکۆلینه‌وه پیشکه‌ش ده‌کات ، له‌م لیکۆلینه‌وه‌یه دا ، هه‌وئی نه‌وه ده‌دات ، پردیک له‌ نیوان لیکۆلینه‌وه‌ی زمانه‌وانی و لیکۆلینه‌وه‌ی نه‌ده‌بی دروست بکات))^{٦١} ، شیوازگه‌ری زانستیکه تاییه‌ته به‌ شیکردنه‌وه‌ی شیوازی نه‌ده‌بی ((چونکه نه‌دیبه‌ تیگه‌یشتنه‌وه زمان به‌کار ده‌هینیته ، به‌ مه‌به‌ستی جوانی له‌ ریگه‌ی وشه‌وه هه‌ر وه‌ک چۆن شیوه‌کار به‌ هوی ره‌نگ و موسقاریش به‌ هوی موسیقاوه ، (بالی) یش ده‌لیت : نه‌رکی شیوازگه‌رانه به‌ دوا‌ی نه‌و ره‌گه‌زانه دا که زمان له‌نا لۆژیکه‌وه به‌ره‌و مه‌نتیق ده‌به‌ن ، واتا تیوره‌ ره‌خه‌یه‌یه‌کان گرینیگی به‌ لیکۆلینه‌وه‌ی نه‌و نه‌دگاره زمانه‌وانییانه ده‌ده‌ن ، که ده‌ق به‌ره‌و نه‌رکیکی نیستاتیکی و نه‌ده‌بیته‌ت ده‌به‌ن))^{٦٢} ، به‌ پشت به‌ستن به‌ په‌یوه‌ندی نیوان شیوازگه‌ری و زمان ده‌توانین چه‌ند جوړیکی شیوازگه‌ری دیاری بکه‌ین.

^{٦٠} /ادریس عبدا لله . د. شیواز و شیوازگه‌ری ، چ ١ ، چاپخانه‌ی رۆژه‌لات ، هه‌ولێر ، ٢٠١٠ ، ل ١٢

^{٦١} / په‌خشان علی احمد ، شیوازی شیعی گۆران ، چ ١ ، چاپخانه‌ی ره‌نج ، سلیمانی ، ٢٠٠٩ ، ل ٤٧ ، (بروانه‌، غراهام

هاف، الاسلوب والاسلوبیة، ص ١٠٠-١٠١

^{٦٢} / عبدالقادر حه‌مه‌ امین قادر ، بنیاتی کارنامه‌یی له‌ ده‌قی نوی کوریدا ، چ ١ ، چاپخانه‌ی تیشک ، سلیمانی

، ٢٠٠٨ ، ل ١٧٦ ، (هه‌روه‌ها بروانه‌ : د. ابراهیم خلیل ، النص الادبی ، تحلیل و بنه‌ه ، ص ١٢١) .

۱ / (شیوازگه‌ری ده‌نگسازی : گرینگی به موسیقای شیعر دهدات , له زمانه کی‌ش داره‌که‌ی ده‌کوئیتته‌وه , له روانگه‌ی ده‌نگسازیه‌وه ده‌روانیتته شیعر

۲ / شیوازگه‌ری پیکهاته‌یی : گرینگی به لیکوئینه‌وه‌ی نه‌و نامرازانه دهدات که شاعیر به کاری هینانوه له داهینانه شیعرییه‌که‌یدا .

۳ / شیوازگه‌ری نه‌رکی : جوړیکی شیوازگه‌رییه , له کرده‌ی گه‌یاندنی په‌یام و نه‌و ره‌گه‌زانه ده‌کوئیتته‌وه , که که‌سایه‌تی نووسهر زهق ده‌که‌نه‌وه , نه‌م جوړه‌ی شیوازگه‌ری پشت به خوینهر ده‌به‌ستیت , تا بتوانیت هم‌وو ره‌گه‌زه‌کانی نیو ده‌قه‌که کو‌بکاته‌وه و دابه‌شیان بکاته سهر چه‌ند بنیاتیکی دیاریکراو

۴ / شیوازگه‌ری سینتاکسی : نه‌م جوړه له ریگه‌ی زانستی سینتاکسییه‌وه له ده‌قی شیعری ده‌کوئیتته‌وه , دیاره که زمانی شیعری له رووی سینتاکسییه‌وه وه‌ک زمانی ناخوتن به ته‌واوی په‌یره‌وی یاساکان ناکات , نه گونجانی رسته‌کان له‌گه‌ل یاسا سینتاکسییه‌که له شیعر دا وه‌ک دیارده‌یه‌کی زمانی شیعری دهرده‌که‌ویت , به جوړیک له رسته‌ی شیعریدا کو‌مه‌لیک یاسا دهرده‌که‌ون , که ده‌کریت به یاسای نوی ناوینرین , نه‌گه‌ر له‌گه‌ل یاسا ریزمانیه‌کان به‌راوردیان بکه‌ین

۵ / شیوازگه‌ری ناماری : نه‌م جوړه‌یان هه‌ولده‌دات له ریگه‌ی زانستی ناماره‌وه لیکوئینه‌وه‌ی وورد نه‌نجام بدات)^{۶۳} .

زمان لای (ریښا تیر , ته‌وژمی دهربرین ده‌گریتته‌وه , شیوازیښ نیشاندانی پله‌ی به‌رزی و ناستی لوتکه‌یی ده‌نوینیت , گشت فوړمه تاکه‌کانی شیواز , وه‌ک سروشتی زمان و سیمای ناخوتن له خو ده‌گریت , بو دارښتن و به دیارخستنی سیمایه‌کی تاییه‌ت , بوار دهره‌خسینیت بو نه‌وه‌ی نووسهر سه‌بارت به کاریگه‌ری تاییه‌تی له بابه‌تی دهربرین و نه‌ده‌بیدا ره‌گه‌زه‌کانی زمان به‌کار به‌ینیت , له ره‌گه‌زی شیوازگه‌ری نه‌ده‌بیدا , ههر بویه چه‌مکی شیواز لای (ریښا تیر) به نیازی چیژی نه‌ده‌بی , هه‌موو به‌ره‌میکی نووسراو ده‌گه‌یه‌نیت , پاشان پانتایی و قولایی , سه‌رحم (نیشاندان و قه‌به کردن و دننیا‌بوونیک , چ گوزارشتی یان سوزی بیت ده‌گریتته‌وه , که جوانکارییه‌ک بگه‌یه‌نیت و بخریته

^{۶۳} / هیمداد حسین بکر و محمد عبدالکریم ابراهیم , پیکهاته‌ی زمانی شیعری له روانگه‌ی شیوازگه‌رییه‌وه به نمونه‌ی شیعری شاعرانی هه‌شتاکانی هه‌ولیر , گو‌فاری نه‌کادیمی , ژماره ۱۴ , ۲۰۱۰ , هه‌ولیر , چاپخانه‌ی حاجی هاشم , ل ۱۹

سەر ئهو زانبارييانهي كه له لايهن بونيائي زمانه وه دهگوزرينه وه بي ئه وهى كار له واتا بكات)^{٦٤} , دهگهينه ئهو راستييهى كه په يوه نيبه كى به هيز له نيوان شيوازو شيوازگهري و زماندا ههيه چونكه نووسهر له كاره ئه ده بيه كهيدا كاتيک وينهى ژيان دهكيشيت , ئه مه له ريگه ي وشه و وينه وه ئه نجامى ده دات , ديت گشت تواناكانى زمان به كارده هينييت , بو ئه وهى ناوه روک ده و ئه مه ند بكات , ئه مه ش له چوارچيويه ره خنه دا هه ئه سه نگيندريت , كه واته : شيواز ئه ئقه يه كى تيك ئالوى نيوان زمان و ئه دهب و ره خنه يه .

پارى دووه م

سييه م : په يوه ندى شيواز به ره وانبيژيه وه

هه نديک له تويزه ران له و باوه ره دان , شيوازو شيوازگهري دريژه پيدهرى هونه ره كانى ره وانبيژيين , ئه مه ئه گه ر له قوناغيك له قوناغه كان بير و مه به ستىكى نزيك له م بوچوونه وه هه بووبيت , ره نگه ئيستا ئه م تيروانينه ته واو پيچه وانه بيت , چونكه ره وانبيژى پروگرام و زانستىكى ته واوه و زاروه و دهسته واژه و به رنامه ي بو سه ده ها شيوهى ده ربيرى جوړ به جوړ هه يه , به ئگه م بو ئه م ئه ده به كه له روژئاواو روژه لاتيشه وه ره وانبيژى پيوه بو جوانى و به هيزى و شيوازه كان داده نييت , واشى داده نييت كه ئيستاتىكا به رى ده ستگرتنه به شيوازو ره وانبيژيه كانه وه , له گه ل ئه مانه شدا شيوازگهري پيوه رى دروستكردى كاريگه ريه له سه ر بو نيردراو , كه ئه ميش به رى هه ئبژاردن و لادانه زمانه وانيبه كان ده بيت , دياره يه كه م چه مكى شيواز , له چوارچيويه ره وانبيژيدا په يوه ندى به هونه رى قايلكرده وه هه بووه , كه له سه ر ده ستى ئه رستو دا هينراوه , كه له كتيبي هونه رى ره وانبيژيدا باسكراوه , ((ئه م تيگه يشتنه لاي وتاربيژ سى بنه ما له خوده گريت , (جوانى قايلكردى - شيوازو چوونيه تى زمان به كارهيانان - ريزبه ندى و زنجيره ي به شه كانى ناخاوتن))^{٦٥} , (جگه له مه ره وانبيژى يونانيبه كان سى چه شن له خوده گريت كه (گفتوگو و راويژكردى - دادوه رى - پياهه ئدان و زه مكردى) , كه ئيره دا شيواز سى بوچوونى چه مكى ده بيت له وانه , به رزى هونه رى قسه كرى , فيربوونى هونه رى ره وانبيژى , تيورى قايلبوون و ووتاربيژى)^{٦٦} , حه مه

^{٦٤} / محمد عزام , الاسلوبية (منهجا نقديا) , منشورات وزارة الثقافة , ط ١ , ديمشق , سوريا , ١٩٨٩ , ص ١٤

^{٦٥} / شفيق السيد , الاتجاه الاسلوبى فى النقد العربى , ط ١ , دار المعارف , مصر , ١٩٩٦ , ص ٩٠

^{٦٦} / منذر العياشى , د. مقالات فى الاسلوبية , المنشورات الاتحاد الكتاب العرب , ديمشق , ١٩٩٠ , ص ١٨

نوری عمر کاکى پىي وايه كه : ((چه مكي شىواز زياتر په يوه ندى به زانستى رهوانبىژييه وه هه بووه تا هونه رى شيعر , ده ئيت : هيچ هويه كى ديارو تاييه تيش نه بووه بو نه م دانه پائه رهوانبىژييش , ته نها نه وه نه بيت , كه شىوازيان به به شيك له هونه رى قايلكردن زانيوه))^{٦٧} , به لام شىواز له رهوانبىژيدا لاي نهوروپييه كان تا سه ره تاي سه دهى هه ژده هم , برىتى بوو له (دابراندى بابته و فورم) نه وهى گرىنگى پيده درا ريك و پيكي و به رزى بوو , بويه به شىوازيان دهوت كراسى بير . ((تىروانىنى نه رستو , له باره ي چييه تى و جه وه رى شىواز له رهوانبىژيدا گف توگوو قسه و دواندن ده گريته وه , كه ووتاربيژ به مه به ستى قايلكردن به ده ستى ده ئيت , چييه تى شىواز هه موو پانتايى يونان و نه وروپاي گرته وه , هه روهك (ئوليفيه ريبول) ده ئيت : چه مكي شىواز له ناو رسته دا له بنه رته دا كو مه له ريكخستنيكه))^{٦٨} , (چه مكي پيوانه يى ناستى كو مه ل له ناوه ندى كو مه لايه تيدا , له رهوانبىژى كو نى يونانيدا به ديده كريت , به و مانايه ي ناستى رهوانبىژى و هزرى كو مه ل له چه قى شىوازي به ره مى نووسه راندا بوو , به لاي نه رستو وه پيوسته نه و شىوازه واقعيانه به كاربيت كه له گه ل واقعي كو مه لدا ده گونجيت))^{٦٩} , له دواى نه رستوش جوړو چه شنى شىواز په يره و كراوه و دياريكرا بوون له (ناوه ند - ساده - بلند) , نه مانه له لايه ك له گه ل چينه كانى كو مه ل و له لايه كى تره وه له گه ل ژانره كانى نه ده ب و له لايه كى تريس له گه ل ريك و نارىكي رهوانبىژيدا ده يان به سته وه به يه كه وه , نه م سى چه شنه ي شىواز , بنه ماكه يان لاي نه رستو رهنگى دابووه وه , جا نه مه به مه به ست بوو بيت يان نا , ((له سه دهى سييه مى زانيدا (ئونجينوس) فه يله سوف و ره خنه كرى يونانى تيگه يشتنى شىوازي بو ناسنامه ي دابىنكردى پله ي به رزى خاوه نيئى , شروقه كرد و به كلييه ي خو شى و شادى وه سف كرد , هه ر له به ر رو شنايى نه م بو چوونه دا شىواز بو بيركردنه وهى قول و توانستى گوزارشتكردن و ده ربرين و كارامه يى زمانه يى له هاوبه ند بوونى وشه و واتادا به كارها تووه , چه مكي شىواز له باره ي ناسايى و گشتى هو ي به رزو بلندى به ره و ژور تره , هه ستيپكردنه بو چرى ناوئنه ي نيوان هيزى بيركردنه وه و بناغه ي پته وى پيكه اتن شياوى وشه و واتاو پينا سه ي بابته كانى داهيئانن ,

^{٦٧} / چه مه نورى عمر كاكى , شىوازي شيعرى كلاسيكى كوردى , ١٧ , چاپخانه ي تيشك , ٢٠٠٨ , ل ١٤

^{٦٨} / عدنان على رضا النحوى. د. الاسلوب والاسلوبية بين العلمانية والادب الملتزم بالاسلام , ط١ , دار النحوى للنشر والتوزيع , رياض , السعوديه , ١٩٩٩ , ص ٧٦

^{٦٩} / هوراس , هونه رى شيعر , و. حميد عزيز , چيخانه ي الزمان , بغداد , ١٩٧٩ ل ١١

له ويناگردنی ده لاله تی جوانی ریکهستندا ، مهوای جیاوازییه کانن))^{۶۰} ، له گهل نه وهی ((هه ندی له ره خه گران ده لاین شیوازگه ری نوی ، دریزه پیدهری رهوانبیزی کونه ، هه ندیکیش ده لاین شیوازگه ری بریتیه له رهوانبیزی نوی ، هه م زانستی رهوانبیزی و هه م شیوازیس بریتین له هونه ری زمانه وانی و هونه ری نه ده بی له یه ک کاتدا ، بویه ده وتریت : رهوانبیزی شیوازگه ری شاعیره کونه کانه ، بیگومان زانستی شیواز به رینتر و فراوانتره ، به پیی پیشکه وتنه کانی نه ده بی نوی و نووسینی مؤدیرن ، هاتوته ناراه ، له سه ره تاکانی سه ده ی بیسته م شیوازگه ری له رهوانبیزی جیا بوته وه))^{۶۱} .

بویه به تیروانین له و بیرو بوچوونانه ی پیشه وه سه باره ت به و په یوه ندیبیه ی که له نیوان رهوانبیزی و شیوازگه ری دا هه یه ده گه یه نه وه رایه ی که چ رهوانبیزی و چ شیوازگه ری هه ری که یان سه ره به خون و وه کو دوو زانستی جیا مامه له یان له گهل دا ده گریت ، نه گه ر چی له سه ره تادا شیواز لای یونانییه کان به مه به ستی رهوانبیزی مامه له ی له گهل دا کراوه یان به پیچه وانه وه ، له هونه ری ووتارداندا بویه به کورتی چهنه خانیکی جیاوازی نیوان هه ر دوو زانسته که دیارده که یین :

۱/ ((رهوانبیزی معیاریه و به رده وامییه ، شیوازگه ریش وه سنی و کاتییه

۲/ رهوانبیزی یاساکانی خوی ده چه سپینیت ، بو نه وه ی ده ربرین به جوانییه وه ده ریکه ویت ، به لام شیوازگه ری رهوانبیزی به کارده هینیت ، بو ده رکه وتنی لایه نی نیستاتیکی .

۳/ شیوازگه ری ره چاوی حالته تی ویزدانی ده کات ، نه مپیش له وه وه سه رچاوه ده گریت ، که شیوازگه ری کارتیکراوه به ده رووناسی ، به لام رهوانبیزی کارتیکراوه ، به مه نتیق و له ویوه سه رچاوه ی گرتووه

^{۶۰} / ادونیس المقدسی. د ، الانماط العالمیه فی التعبير ، مجلة العربی ، وزارة الارشاد والانباء بجامعة الكويت ،

عدد ۸۶ ، کویت ، ۱۹۶۶ ، ص ۱۲۴

^{۶۱} / نه وزاد احمد اسوه د ، فرهه نگی زاراه ی نه ده بی و ره خه یی ، چ ، چاپخانه ی بینایی ، سلیمانی ، ۲۰۱۱ ،

۴ / شیوازگه‌ری گشتگیره‌و زمانی ناخوتن و زمانی میلی و به‌رزیش ده‌گریته‌وه ، به واتایه‌کی تر شیوازگه‌ری هه‌موو ئاست و لایهن و ره‌گه‌زه‌کانی ناخوتن ده‌گریته‌وه ، به لام ره‌وانبیرژی بو ئه‌ده‌بیاتی به‌رزه و گرینگی به جوړیکی تاییه‌تی ناخوتن ده‌دات ، که ئه‌ویش ناخوتنی ئه‌ده‌بییه ()^{۷۲}.

پاری سییه‌م

یه‌که‌م : قوتا‌بخانه‌کانی شیوازگه‌ری

شیوازو شیوازگه‌ری له بواری لیکۆئینه‌وه دا له چه‌ند جوړو ئاراسته‌یه‌کی جیاواز له هه‌ر ده‌قیکی ئه‌ده‌بیدا به دیده‌کریت ، یان په‌یره‌و ده‌کریت ، ئه‌میش به هوی به‌کاره‌ینانی شیوازیکی په‌سندو دروستی زمانی و لیک جیا‌کردنه‌وهی (واتا و وشه) ، ئه‌مه له‌لایه‌ک له‌لایه‌کی تریشه‌وه هه‌ولدان بو دیاریکردنی لایه‌نی ئیستاتیکی هه‌ر ده‌قیکی ئه‌ده‌بی ، بیگومان هه‌ر رییازیکی شیوازیش بوچوون و ئاراسته‌و تیروانینی تاییه‌ت به خوی هه‌یه ، بو‌گرینگی دان به شیواز ، بویه ده‌توانین دوو رییازی سهره‌کی شیواز دیارییکه‌ین ،

۱ / رییازی ته‌قلیدی (باو)

۲ / رییازی نوئی

((به‌لام پاشان پیشنیاری دابه‌شکردنیکي جیا له‌وهی (بیرجیرۆ) بو شیوازگه‌ری نوئی کرا ، ئه‌م

دابه‌شکردنه‌ش خوی له دوو رییازی سهره‌کی یان دوو قوتا‌بخانه‌ی سهره‌کی ده‌بینیته‌وه که ئه‌مانه‌ن :

بالی

۱ / قوتا‌بخانه‌ی (رییازی) فه‌ره‌نسی : ئه‌وانه‌ی دژی بالی بوون

۲ / قوتا‌بخانه‌ی (رییازی) ئه‌ئمانی

یه‌که‌م : قوتا‌بخانه‌ی فه‌ره‌نسی : دوو ئاراسته‌ ده‌گریته‌وه

^{۷۲} ادريس عبدا لله . د. شیواز و شیوازگه‌ری، ل ۱۸

• **يەكەم : (بالى) و پەيرەوگەرانى دەگرىتەوہ : بالى شىواز بە ليكۆلئىنەوہ لەسەر چاوەکانى**
 دەربرىنى زمانىكى دىيارىكراو دادەنىت ، زمانى ئەدەبى و ئەو زمانەى بە مەبەستى جوانكارى بە
 كاردىت ئە شىوازى دوورخستەوہ ، بەم جۆرە (بالى) ، شىوازو شىوازگەرى ئە ئەدەب دوور
 دەخاتەوہ، چونكە پىي وايە ھەر وەكو چۆن وئىنەكىش بە ھۆى رەنگەكانەوہ وئىنە دەكىشىت و
 مۇسىقارىش بە ھۆى مۇسىقاوہ ئاواز دادەنىت ، نووسەرىش بە ھۆى بەكارھىنانى بە ئاگايى زمانەوہ
 جوانىيەكى بە مەبەست دروست دەكات)^{۷۳} ، مەبەستمان ئەوہىيە نووسەر شارەزايىيەكى تەواويى ئە
 دەستور وياساكانى زمان ھەيە ، ھەر وەھا ھەر (چارلز بالى) ى فەرەنسى بوو : (زاراوہى شىوازگەرى
 (stylitics) ى ، داھىنا كە زانستىكە تايىبەت بە شىكردنەوہى شىوازى ئەدەبى ، چونكە ئەدەبى بە
 تىگەيشتنەوہ زمان بەكاردەھىنىت بە مەبەستى جوانى ئە رىگەى وشەوہ)^{۷۴} ، بۆيە دەتوانىن بلىين
 كە ئەم رىيازى (بالى) ، ئە پەيوەندى نىوان زمان و بىر دەكۆلئىتەوہ ، گرىنگى بە بنىاتە
 زمانىيەكان و ئەركە جۆر بە جۆرەكانى دەدات ، ھەر بۆيە ھەندى ئە توئزەران بە رىيازى
 گوزارشتكردنى شىوازگەرى ناوى دەبەن ، ھەر وەھا بۆچوونى (بالى) ، سەبارەت بە شىواز بە
 شىوہىيەكى گشتى ئەوہىيە (بالى) ، وايدەبىنىت ، كە پەيوەندى ھەيە ئە نىوان دەربرىن و بىرو
 سۆز، ئەو شىوازەش ئە دەربرىن كە بە شىوہىيەكى تايىبەت ئە زمان و ئاخوتندا پىشكەش دەكرىت ،
 ئەوہ ئاشكرا دەكات كە پەيوەندىيەكى شىوازگەرى ئە نىوان شىوازو ئەو ھالەتە عاتىفییەى غەمبار
 بوون ، يا سەرسامى ، يان دلخۆشى ھەيە ، كە شىوازە كە دروستى دەكات ، بۆيە شىوازە
 گوزارشتكەرەكان بە نەزەيەكى عاتفى شاراوہ ئە نىو خويان باركراون ، ئەویش بواریكە ئە
 بواریكانى ليكۆلئىنەوہى شىوازگەرى)^{۷۵} ، ئەمە بە واتاى ئەوہى كە ئەو بىرەى كە كارىگەرى سۆزى
 لەسەرە ، ئە رىگەى دەربرىنەوہ دەرەبەردىت ، دەكرىت چۆن يەك نەبىت و شىوازى دەربرىنەكەش
 چەند جۆرىك بن و جىاوازىش بن ، بۆ نموونە ، كاتىك كە سىك كارىكى قورس ئە نجام دەدات دواى
 تەواوونى كارەكەى و دەست ھەنگرتنى ئە كارەكەى ئەگەر ئىي پىرسىت كاكە چۆنى ؟ رەنگە بە
 شىوہىيەك ئەم شىوانەى خوارەوہ وەلامبەداتەوہ ،

^{۷۳} پە خشان على احمد ، شىوازى شىعەرى گۆران ، ل ۳۴

^{۷۴} / عبدالقادر ھەمە امین قادر ، بنىاتى كارنامەيى ئە دەقى نوئى كوردیدا ، ل ۱۷۶ ، ھەر وەھا بڕوانە (د .ابراھىم

خليل ، النص الادبي ، تحليله وبنائه ، ص ۱۲۵)

^{۷۵} ادريس عبدا لله . د ، شىواز و شىوازگەرى ، ل ۲۶

زۆر ماندووم _____ بەدەنگىكى بەرز

زۆر ماندووم _____ بەدەنگىكى نزم

زۆر ماندووم _____ بەتورەيپەو

زۆر ماندووم _____ بەسۆزەو

ئەمە ئەو دەسەلىنىت ئەو دەربىرپىنانەى سەرەو ، ھەر يەكەيان كاريگەرىيەك دروست دەكەن و بەجىدەھىلن ، بەلام ئەو پىر سۆزترە زۇرتىن كاريگەرى بەجىدەھىلن . ((بالى ، وايدەبىنىت ، كە سروشتى بە سۆز بوونى شىواز رەگەزىكى چەسپاوه ئە زماندا ، بۇ ئەمەش ئەو دەربىرپىنانەى بە سۆزەو دەكەونە بەرگوى ، دوو بەشن

يەك : بەشىك ئە خۇيدا شتىك ھەلدەگرىت و ھىچى تىنەخراو ، كە ئەمەش بە شىوہىيەكى سروشتى گوزارشت دەكات ئە ھەلچوونەكان ، ئە جۇرى دەركەوتنى دەنگ و شىوازی خستە رووى وشەو دەربىرپىنەكان دەردەكەوئىت ، بۇ نەمۇنە : ناو بچوكردەنەو يان بۇ خۇشەويستىيە يان بۇ شكاندەنە ، كە ئەمە بەھوى چۈنبىيەتى ئاوازی وشەو دەربىرپىنە كە دەردەكەوئىت

دو : بەشىكىش بەسۆزە ھەلچوونەكان باركراو ، كە ئەمە ھەئويستى چىن و توئزە جىاجىياكانى كۆمەل (دەخاتەرەو)^{۷۶} ، ئەلايەكى ترەو (بالى) پىپى واىە ، كە ئەركى شىوازگەرى دەرخستى لايەنى جوانى و قورسكردنى زمانى دەربىرپىنە ، بە ھوى دەربىرپىنەو شىعەرىيەت و شىوازی جۇر بە جۇر دروست دەبىت ، بۇيە بالى دەيەوئىت ئە لىكۆئىنەوئى زماندا جەخت ئە زمانىك بىكاتەو كە دوور بىت ئە زمانى ئەدەبەو ، چونكە پىپى واىە زمانى ئەدەب زمانى نووسەرە بەمەبەستى دەرخستى جوانكارى و ئەو گۇراناھى كە بەسەر زماندا دىن ، واتا بالى ، دەيەوئىت ئە رىگەى زمانەو بەگات بە ھەست و سۆزە بىاندوزىتەو .

• ئاراستەى دووم : ئەم ئاراستەيە تەواو پىچەوانەى بىرو بۇچونەكانى (بالى) كاريان دەكرد ، ئەمان ئەدەبىيان كەردبوو كەرەستەى توئزىنەوكانىيان ، بەئاراستەى ھىنانەوئى ئەدەب بۇ

^{۷۶} / ادريس عبدا لله . د. شىواز و شىوازگەر ، ل ۲۷

نیوتویژینه وهکانی شیواز , له گرینگترین نووسهرهکانیان (ج ماروز Jules Mareazau - کریسوت cressot) بوون)^{۷۷}.

دووه م / قوتا بخانه ی نه ئمانی

کارل فۆسلەر Karl vlossler, لیو سپیتزر Leo Spitzer , و پهیره و کارانیان دهگریته وه , نه م قوتا بخانه یه دوا ی جهنگی یه که می جیهانی دروست بووه , تا دهوریکی کاریگهر ببینیته له چه سپاندنی چه مکهکانی زمانهوانی له نه ده بیدا , (فۆسلەر) توانی زمان و هونه ر وهک یهک لیبکات , له لیکوئینه وهی ییگهینانی رسته دا به شیوه یهکی زمانهوانی و لیکوئینه وهی نه ده ب وهکو کرداری تاک , چونکه ههر کاتیک , تاکیک سروشتیکی روحی ده رده بریت نه وا دارشتنیکی زمانهوانی دینیته به ره م که خودیکی هونه ری هه یه)^{۷۸} , نه مه بیرو بوچون و هه وئی (فۆسلەر) بوو بو شیواز له چوار چیوهی قوتا بخانه ی نه ئمانیدا , به لام , (لیو سپیتزر) بوچونی جیاوازو ئامانج و نه رکیکی جیاوازتری له وهی (فۆسلەر) به شیوازو شیوازگه ری به خشی , به جوریک رهنگه بوچوونی (سپیتزر) ته واو دووربیت له وهی (فۆسلەر) , چونکه (لیو سپیتزر) , (لادانی کرده بناغه و پیوه ر بو ده ستیشانکردنی تاییه ته ندی شیواز , که نه مه ده بیته هویهک بو خه ملاندنی قول و چری شیوازهکان و پله ی سه رکه وتنیان)^{۷۹} , ناشکرا کردنی هه موو نه یینییه شاراوهکانی دهق و هوکاره پالنه رهکانی پشت نه م کارانه بو شیوازگه ری (سپیتزر) ده گه ریته وه , بویه به لای (سپیتزر) هوه نه و شیوازانه , شیوازی ته واو و جیی بایه خن که به ری لادانیکی هونه ری و سه رنج راکیشن , چونکه نه م پیی وایه که ته نها نه م جو ره شیوازانه ده توانن کاریگه ری ته واو دروست بکه ن و نه ده بیک یان هونه ریکی داهینراو به ره م به یینن , (بو پراکتیککردنی نه مه) (لیو سپیتزر) دیت , کو مه لیک ده ربهرین دینیته و به وه به راوردیان ده کات , که ناوی ناون (بلیمه تی داهینه رانه لای نه دیب) , ئیتر (سپیتزر) وای ده بینی که شیوازگه ری راقه ی به کاره یینانی نه و ده ربهرین و ره گه زه تاییه تی یانه ی زمانه , که له ریگه ی زمانی ده قه وه پیمان ده گه ن)^{۸۰} , دیاره (ئامانجی) (لیو سپیتزر) , نه وه بوو که پردیک یان په یوه ندییه ک له نیوان زمان و میژووی نه ده ب دروست بکات , نه م ریچکه نوییه ی شیوازگه ری

^{۷۷} په خشان علی احمد , شیوازی شیعی گۆران , ل ۳۴ (بروانه , د. محمد عبدالمطلب , الابلاغه و الاسلوبیة , ص ۱۲۱-۱۲۴)

^{۷۸} / سه رچاوه ی پیشوو , ل ۳۵

^{۷۹} ادريس عبدا لله . (د) : شیواز و شیوازگه ری , ل ۳۲

^{۸۰} / سه رچاوه ی پیشوو , ل ۳۳

دهكریت به شیوازگه‌ری بۆچوونگه‌رای (انتیبیعی) ناو بېریت , ئەمەش به هۆی ئەوهوه یه که هه‌موو یاسا ریزمانییه‌کانی (قواعد) ی ئەم رێچکه‌یه , چ تیورییه‌کان یان پراکتیکییه‌کان نوقمی خودی شیکردنه‌وه بوون)^١ , بیگومان بنه‌مانی شیوازگه‌ری (لیۆ سپیتزهر) (میتۆدی ئەم رێپازه شیوازگه‌رییه چه‌مکی) تاکایه‌تی و پێوانه) یش له خۆده‌گریت , شیوازگه‌ری تاکایه‌تی و راقه‌کردن پێوانه‌یی : له تیروانیی لیۆکۆئینه‌وه و گه‌ران به دواى ناوه‌رۆکی ده‌قه‌دا به یه‌کتر ده‌گهن , به مه‌رجیک زمان و سیسته‌می ناوه‌وی زمان پێره‌و بیت و له ژێرده‌سه‌لاتی زماندا , مه‌ودا‌کانی تیکه‌ل بوون قائب بکریت , سه‌ره‌رای ئەمانه‌ش ئەم شیوازگه‌رییه به چه‌مکی (به دوا‌داچوون) یش , ناوی دیت , چونکه گشت رێساو ما‌که‌کانی ئەم رێپازه چ تیوری و چ مه‌شکاری له ناو بۆته‌ی شیکردنه‌وه‌دا نوقم بوون , وه قوتا‌بخانه‌ی (بالی) یش ده‌کاته کۆله‌که‌ی پشت پێبه‌ستن)^٢ , که‌واته هه‌ردوو شیوازگه‌ری (بالی) پرۆگرامی وه‌سفی و شیوازگه‌ری (لیۆ سپیتزهر) پرۆگرامی چینی فیلولۆجی , هه‌ردووکیان واتا هه‌ردوو شیوازگه‌رییه‌که‌ی (بالی – لیۆ سپیتزهر) له گه‌ران به دواى بنیاتی زمان و ئه‌رکه‌کانی ئەو بنیاته‌ زمانیه له ناو سیسته‌میکی زمانیدا , یه‌که‌ده‌گرنه‌وه , هۆکاره‌که‌شی ئەوه‌یه که هه‌ردووکیان کاریگه‌ری قوتا‌بخانه‌ی (دی سۆسیر) یان , له‌سه‌ره .

• شیوازگه‌ری ئاماری

ئوه‌وی په‌یوه‌سته به‌بابه‌تی ئامارو شیوازی ئاماری له لای زۆریک له زانیان بۆته جیگای مشت و مر , چونکه هه‌ندیکیان پێیان وایه که نا‌کریت ئاماره شیواز بخریته ناو چوارچێوه‌ی شیوازی ئەده‌ببیه‌وه , ئەوانه‌ی که ئەم ره‌خنه‌یه ده‌گرن , پێیان وایه که به‌ره‌مه ئەده‌ببیه‌کان زاده‌ی هه‌ست و سۆزن و له‌گه‌ل هاوکیشه ماتماتیکییه‌کاندا یه‌کنا‌گرنه‌وه , چونکه ئەمان پێیان وایه هه‌ست و سۆزی مرۆف به‌رده‌وام چون یه‌ک نیه و گۆرانی به‌سه‌ردا دیت ! که چی هاوکیشه ماتماتیکییه‌کان شتیکی جیگه‌رو نه‌گۆرن , له‌گه‌ل ئەمانه‌شدا هه‌ندیکی تر له زانیان پێیان وایه که (ئامار) (ئاماره شیواز) , ده‌کریت بکریته ناو چوارچێوه‌ی شیوازی ئەده‌ببیه‌وه و سوود و رۆئی خۆی ببینیت ! , چونکه ئەمان پێیان وایه (ئامار) که له ئیستادا زۆربه‌ی لایه‌نه‌کانی ژبانی گرتوه‌ته‌وه , ئەمیش به هۆی به‌کاره‌ینانی کۆمپیوته‌ره‌وه‌یه , بۆیه دانان و جیکردنه‌وه‌ی (ئاماره شیواز) له چوارچێوه‌ی لیۆکۆئینه‌وه‌ی شیوازگه‌ریدا به کاریکی ته‌واو گونجاو

^١ / حه‌مه‌نوری عومه‌ر کاکي , شیوازی شیعری نوێی کوردی-کرمانجی ناوه‌راست ١٩٢٠-١٩٧٠ , ل ٣٧

^٢ / ازاد احمد محمود , د , بونیاتی زمان له شیعری هاو‌جهرخی کوردیدا (١٩٨٥-٢٠٠٥) , ل ١٢٦

دهزانی ، چونکه به بهکارهینانی نامار دهتوانین شیواز و ریژهی بهرز و نزمی دیارده جیاوازهکانی دهقی نهدهبی دیاریبکهین، ((تویرهان و لیکوئهرانی بواری شیوازو شیوازگه‌ری له لیکوئینه‌وه‌کانیاندا گرتگیان به رهه‌ندیکی سهرکی و بهربلاو داوه که نه‌ویش رهه‌ندی (لادان) ه ، له نۆرم ، گومان له‌وه‌دا نیه که لادان له نۆرم ، نه‌گهر به شیوه‌یه‌کی هونه‌رمه‌ندانه و شاره‌زایانه نه‌بیئت ، به شیوازی هونه‌ری و دروست دانانریئت ، له‌به‌ر نه‌مه تویره‌ینه‌وه‌ی ناماری بو نه‌م مه‌به‌سته به که‌لکه‌و سودی هه‌یه ، لیکوئینه‌وه‌ی ناماری بو لیك جیاکردنه‌وه‌ی لاری تاکره‌وی ناوئینراو (الانحرافات) به که‌لکه ، له‌گه‌ل نه‌و لادانه‌ی که خوی له دوره په‌ریزییدا ده‌بینیته‌وه ، چونکه وه‌ک پیشترا باسکرا هه‌موو (لاریه‌ک - لادانیك) به‌خه‌سه‌ت و تاییه‌تمه‌ندی شیواز ناژمیردریئت ، به‌کارهینانی نامار له لیکوئینه‌وه‌ی زمانه‌وانیدا به دوو قوناغ تیده‌په‌ریئت ، قوناغیك که تویره‌ینه‌وه‌ی تاییه‌تمه‌ندییه گشتییه هاوبه‌شه‌کانی تیدا کراوه و قوناغی‌کیش که تویره‌ینه‌وه‌ی تاییه‌تمه‌ندییه جیاکه‌ره‌وه‌کانی تیدا کراوه))^{۸۲} ، نه‌مه ده‌مانگه‌یه‌نیته نه‌وراستییی لیکوئینه‌وه‌ی ناماری لکوئینه‌وه‌یه‌کی دولایه‌نه‌یه ، نه‌میش به‌وه‌ی

یه‌که‌میان : گوزارشتکردنه له رووداو

دووهمیان : گوزارشتکردنه له وه‌سف

مه‌به‌ست له‌وه‌ی یه‌که‌میان نه‌و کردارانیه‌یه که گوزارشت له‌رووداو ده‌که‌ن و نه‌وه‌ی تریشیان مه‌به‌ست نیی نه‌و وشانه‌یه که ناوه‌ئناون و وه‌سفی ناوه‌کان ده‌که‌ن ، لیروهه لیکوئهر دیت هه‌موو رسته‌کانی ده‌قه که دینیئت و ژماره‌ی ته‌واوی کرداره‌کانیش ده‌ژمیریئت و پاشان دابه‌شیان ده‌کاته سهر جوهره تاییه‌تییه‌کانی کردار ، هه‌روه‌ها ژماره‌ی ناوه‌ئناوه‌کانیش ده‌ژمیریئت و به‌سه‌ر جوهره‌کانی ناوه‌ئناودا دابه‌شیان ده‌کات ، دواتر به‌راوردیك له نیوان ژماره‌ی ناوه‌ئناو و کرداره‌کاندا ده‌کات نه‌گه‌ر هات و ژماره‌ی ناوه‌ئناوه‌کانی زیاتر بوون نه‌وه به‌لگه‌ی نه‌وه‌یه که شاعیریکی وه‌سفییه ! وه به پیچه‌وانه‌شه‌وه ،

^{۸۲} / همه‌نوری عومهر کاکي ، شیوازی شیعری نویی کوردی-کرمانجی ناوه‌راست ۱۹۲۰- ۱۹۷۰ ، ل ۴۲ ، پروانه : د .

عدنان علی ، الاسلوب والاسلوبیه بین العلمانییه والادب الملتزم بالاسلام ، ص ۱۷۵

((نەگەر شیواز لادان بیټ نه باو نهوا نامار نهو زانسته یه که نه لادان دهکوئیتتهوه , نهویش به تییینیکردن و پیوانه کردن و لیكدانه وه))^{۸۴} , ههئبهته دهتوانین گرنگی کاری ناماری بگه پینینهوه بو چهند زانیارییه کی وورد به ژماره و ریژه بو چهند سیمایه کی زمانه وانی جوړاو جوړ نهوانه :

((۱ / ریژهی به کارهینانی یه که ی فەر ههنگی جوړاو جوړ (lexems)

۲ / زیادوکه و اتا ریژهی به کارهینانی هه ندیک نه پیکهاته کانی زمان وهک (ناوه ئناو – کردار- ناوه ئکار- نامرزی په یوه ندی – هتد

۳ / ریژهی به کارهینانی دریژی و کورتی وشه کان .

۴ / ریژهی به کارهینانی دریژی و کورتی رسته کان .

۵ / ریژهی به کارهینانی رسته وهک (رستهی ناوی – رستهی کاری – رستهی ساده – رستهی لیكدراو – رستهی دارپیژراو – رستهی هه وائی) .

۶ / ریژهی پیکهاتن و به کارهینانی هونه رکانی رهوانبیژی .

نهو سیمایه زمانه وانیا نه کاتیك به شیوه یه کی به رفروان دووباره ده بیته وه , نهوا بهو شیوه یه واتاکه ی تهواو دهکات ده بیته تاییه تمه ندییه کی شیواز گه ری به شیوه یه کی چر نه دهقه نه ده بییه کاندای به دیارده که ویت و دابهش ده بیته به شیوه یه کی جیواز, که به هوییه وه ده توانریت شیوهی نووسه رکه دیاریبیکریت و بناسریت))^{۸۵} , دهکریت بنه ماکانی تیوری ناماری بو شیواز نه مهسه نه یه کی ساده کورت بکه ینه وه , نهویش نه وه یه که ده شیت شیواز چه مکیکی (احتمالی) بیټ ! , (چه مکی (نهوانه یی) یش واتا : ده شیت هه ر دیارده یه ک به بوونی مهرجیکی دیاریکراو , به ریژه یه کی نهوانه یی (احتمالی) دیاریکراو روو بدات , دیارده یه کی دیکهش به احتمالی دیکه روو بدات و بهم شیوه یه دهکریت لیكوئینه وه نه ته وه قوعی هه ر دیارده یه ک نهو دیاردهانه

^{۸۴} / په خشان علی احمد , شیوازی شیعیری گوران , ل ۳۶

^{۸۵} / ژوان عبدالسلام عزیز گه ردی , شیواز نه شیعه کانی کامهران موکری , ل ۴۵

لەگەڵ بوونی مەرجی دیاریکراو بە یارمەتی دابەشکردنی احتمالی بکریت ، دابەشکردنی احتمالییش
نەوهمان بۆ رووندەکاتەوه که تەوهقوعی روودانی هەر دیاردە یەک بکە یەن)^{۸۶}.

لەگەڵ ئەو لایەنە باشانەیی که باسمانکرد و ئەرک و مەبەستی (نامار) ئە پرۆسەیی لیکۆئینەوهی
شیوازگەریدا ، دەکریت هەندی لایەنی خراپی ناماریش بخەینە روو که ئە هەندی لایەنی شیوازگەری دوور
دەکەوێتەوه ئە ئەدەبیبەتی دارشتن و شیعریبەتی دەق ، ئەویش ئەوویە که ئە دەقدا چیژو کاریگەریبەکانی
پیشکەش بە خوینەر ناکات ، چونکە (هەندی خالی جەوهەری هەیه که ئە بایەخی رییازی ناماری که م
دەکاتەوه ، ئە لیکۆئینەوهی شیوازیدا و سوودەکهی دیاریدەکات ، ئەوانە گرینگترینیان

۱/ جیهانی زمان پەییوەست دەبیت بە جیهانی هەستەکان ، رییازی ناماریش پیویستی بە هەستیاریبەکی
تەواو هەیه بۆ دۆزینەوهی هەندی تیبینی وورد ئە شیوازدا وەک سببەرەکانی وویژدان و دەنگدانەوهی
ئیحابەخش و کاریگەریبە ووردهکانی ریتەم

۲/ زۆربەیی کارە ناماریبەکان ترسی دەست بەسەردا گرتنی چەندیتی ئەسەر چۆنیتی ئە نیو دوو تووی
خویدا هەندەگرتیت.

۳/ پشت بەستن بە لایەنی ناماری ئەدەب بە زمانیک دەبەستیتهوه ، که نامۆیه پیی ئە دەرەوهی ریگای تیگە
یشتن و شیکار کردنیتهی.

۴/ زانیاریبە ژمارەبەکان ، ئەوانەیه بە ووردی رییازە که هەلبخە ئەتینن ، ئە کاتی وەرگرتنی کارە
ئەدەبیبەکاندا ، ووردیبەتی ساختهو هەلبخە ئەتینەری بخاتە سەر ، چونکە دیاردەکان بە شیوهبەکی وا
چوونەتە ناویەک ، بە جۆریک زۆر گرانه ناماری بەکیکیان بە تەواوی بکریت.

۵/ رییازی ناماری بەم هەنۆشانەوهی ژمارەبەکی دەقی ئەدەبی دەبیتە مایەیی رەچاو نەکردنی
کاریگەری سیاقی دەق ، که پیویستیبهکی گرینگە ئە پیویستیبهکانی شیکاری شیوازی ، که داواکاریبە که
گشت توێژەران جەختی ئە سەر دەکەنەوه .

۶/ هەندی مەسەلەیی نادیارو رێژەیی هەیه وەکو ناوازه سۆزدارەکان و ریتەیی لیکدراو ، ئەوانیش مەسەلەیی
نەرمەن ئە بەرامبەر ووردی رەخنەیی ناماری بەرامبەر ملکه چ بوونی بۆ شارەزاییە زمانەوانیبەکان .^{۸۷} ،

^{۸۶} / ادريس عبدا لله . د. شیواز و شیوازگەری ، ل ۴۹

ههروهه ها يه كيک له وه ههولانهي که له ريگه يه وه ههولني نه وه درا که له ريگه ي زانستي ناماره وه لکولينه وه ي وورد نه نجام بدات ، شيوازي زانستي له شيوازي نه دهبي جيا بکاته وه نه ميس هر بو نه وه مه به سته ي که بريار دان له سهر شيواز سيمايه کی زانستي وه برگریت ، هاوکيشه يه کی بيرکاري هه يه پيي دهوتریت هاوکيشه ي (بوزيمان) که دانه ره که ي زاناي نه ثمانی (ا . بوزيمان - A Bu se ma nn) ه ، له سالی ۱۹۲۵ له سهر چه ندهه قیکی نه دهبي نه ثمانی جي به جيی کردوه . (هاوکيشه ي (بوزيمان)) (نه وه هاوکيشه يه به کارديت بو پيوانه ي نه وتاييه تمه نديبانه وه دهست نيشان کردنی زمانی نه دهبي ، که دهست نيشان کردنیکی چه نديتييه و ناسراوه به هاوکيشه ي (بوزيمان))^{۸۸} ،

بوزيمان يه که م کهس بوو ، که له م بواره دا هاوکيشه يه کی دانا له سهر دهقی نه دهبي نه ثمانی پراکتيزه ي کرد له سالی ۱۹۲۵ دا ، (نه م هاوکيشه يه له سهر ديار يکردنی گوزارشتکردن به رووداو Active A spect ههروهه ها بو گوزارشتکردن به وه سف Qualita tive A spect دهه ستي ، بوجيکردنه وه ي دهقی نه دهبي له ميانه ي نه م هاوکيشه يه وه .

رووداو

،^{۸۹} ((

ريژه

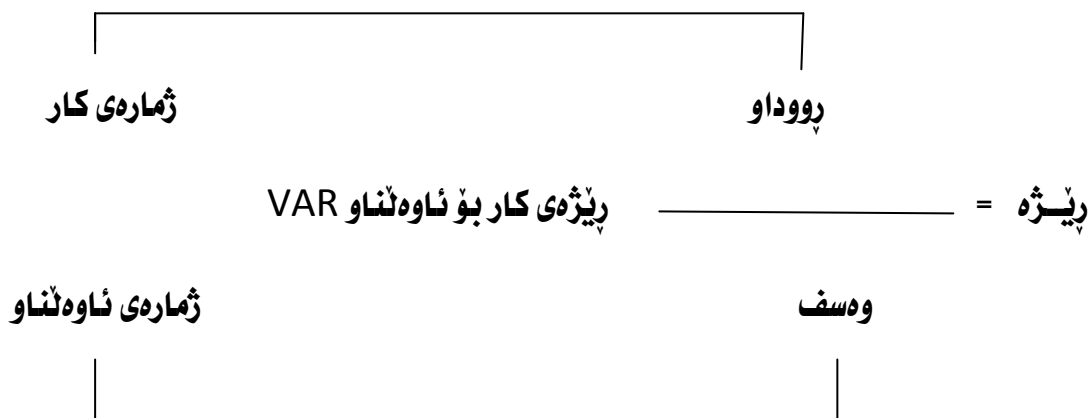
وه سف

^{۸۷} / سردار احمد گهردی ، رينبازه کانی شيکاري شيوازي ، گوڤاري زمانناسی ، ژماره (۷) ۲۰۱۰ ، هه وئير ، ل ۱۴۳

^{۸۸} / سعد مصلح د . الاسلوب (دراسة الغوية الاحصائية) ، ط ۳ ، دار العالم الكتب ، القاهرة ، ۱۹۹۲ ، ص ۳۳

^{۸۹} / په خشان علی احمد ، شيوازي شيعری گوران ، ل ۳۸

به لآم دواتر ئەم هاوكيشه يه گۆرانكارى به سه ردا هيئرا ، ((زاناي دهروونناسى ئەئمانى) ق . نويباومر -
 (v. Neubauer) ئەگەل ليكۆنەر (ا . شليتزمان انسبروك - Aschlitzmann of insbruck)
 په رهيان به بيروكه كهى بوزيمان دا ، ناسانكاريبان بو كرد به به كارهيئانانى (ژماره ي فه رمانه كان (كار)
 Number of verb ئە جياتى پرسى رووداوه كان (Active sta tments) ، به به كارهيئانانى
 ژماره ي ئاوه ئناوه كان (Number of A djectivs) ئە جياتى وه سفكردن ، واتا هاوكيشه كه ئەم
 شيوه يه ي وه رگرت ،

دياره ئەمەش به كار ديت بو جيا كردنه وه ي

١/ زمانى ئەدەبى ئە زمانى زانستى

٢/ جيا كردنه وه ي زمانى شيعر ئە زمانى په خشان

٣/ جيا كردنه وه ي زمانى به كار هاتوو ئە رهگه زه كانى ئەدەب

جيا كردنه وه ي دهقى ئەدەب ئە دهقه كانى ديكه ، ده وه ستيتته سه ر راده ي ريژه يى ئە نيوان چه ند وشه يه ك
 كه ده برين ئە رووداو (كار) ده كات ، ئەگەل چه ند وشه يه ك كه ده برين ئە وه سف (ئاوه ئناو ده كات)^{٩٠}
 ، ئەمە ئەوه دهگه يه نيټ كه هه ژمار كردنى ئەو ريژه يه يان هه تا ريژه ي كردار يان رووداو زور بيت ئەوا
 سروشتى زمان نزيك ده بيته وه ئە شيوازى ئەدەب يه وه ، به لآم ئەگەر كه ميش بكات واتا (كردار) كه مبات
 نزيك ده بيته وه ئە شيوازى زانستى .

^{٩٠} / ژوان عبدا السلام عزيز گەردى ، شيواز ئە شيعره كانى كامهران موكرى ، ل ٤٦

لهمهوه دهگهینه نهو راستییی که شیوازگه‌ری ناماری هم لایه‌نی باش و گرینگی هه‌یه و ده‌کریت سوودی لیوهر بگریت هه‌م لایه‌نی نیگه‌تیقیشی هه‌یه ، هه‌ر وه‌کو چون هه‌ندیك له زانیان پییان باشه و گرینگی پیده‌دن ، هه‌ندیکیشیان پییان وایه ناکریت له چوار چیه‌وی شیوازی نه‌ده‌بیدا پشتی پیببه‌سرتیت .

• قوتا بخانه‌ی نه‌رکی یاکوبسن

بیگومان نه‌میش جوړیکی شیوازگه‌ریییه ، که له کرداری گه‌یاندنی په‌یام و نهو ره‌گه‌زانه ده‌کو‌لیتته‌وه که که‌سایه‌تی نووسه‌ر ده‌رده‌خن ، هه‌روه‌ها نه‌م قوتا بخانه شیوازگه‌ریییه پشت به‌خوینهر ده‌به‌ستیت له‌وه‌دا که هه‌وئی نه‌وه ده‌دات که هه‌موو ره‌گه‌زه‌کانی نیو ده‌قه‌که ، کو بکاته‌وه و دابه‌شیان بکاته سه‌ر چه‌ند بنیادیکی دیاریکراو ، له کاتی دووباره کردنه‌وه و دووباره بوونه‌وه‌ی نه‌و بنیاتانه‌ی شیوازی شاعیره‌که ده‌رده‌که‌ویت ، نه‌مه سه‌رباری دوزینه‌وه‌ی لادان له سیاقی شیوازی دا ، واتا دوا‌ی دوزینه‌وه‌ی بنیاتی شیوازه که هه‌وئی دوزینه‌وه‌ی لادان له سیاقی شیوازه که ده‌دریت ، که هه‌ندی جار له نیو ده‌قی نه‌ده‌بیدا دووباره ده‌بنه‌وه و شیوازی شاعیری پی ده‌ناسریتته‌وه .

دامه‌زینه‌ری نه‌م قوتا بخانه‌یه (رومان یاکوبسن – Roman Jakobson) ه ، که هات هه‌ندی لیکو‌لینه‌وه‌ی پیشک‌ش کرد ، (قوتا بخانه‌ی شیوازگه‌ری نه‌رکی وای ده‌بینی که ، سه‌رچاوه‌ی راسته‌قینه‌ی دیارده‌ی شیوازگه‌ری ته‌ن‌ها له زمان و جوړه‌که‌یدا نییه ! به‌لگو له وه‌زیفه و په‌یوه‌ندییه کانیدایه ، بویه ناتوانین پیناسه‌ی شیوازگه‌ری له ده‌روه‌ی گوتاری زمانه‌وانی بکه‌ین وه‌کو وه‌سفیک که ته‌ن‌ها نامه‌یه ، هه‌روه‌ها پیشی ده‌لین ، میتودی بونیاتگه‌ری (دی سو‌سیر) یش ، یه‌کیکه له رابه‌رانی نه‌م قوتا بخانه‌یه ، پیی وایه ده‌رکه‌وتنی دیارده‌ی شیوازگه‌ری بیجگه له زمان و جوړه‌کانی ، له وه‌زیفه و جوړی په‌یوه‌ندییه کانیشی دایه)^{۹۱} .

نه‌م پرؤگرامه یان نه‌م میتوده له سه‌رچاوه‌وه بو ده‌ق ده‌روانیت ، که بریتیه له : (شیوه – نه‌رک – سیاق) ، بیگومان نه‌میش چه‌مکیکی سی ره‌ه‌ندییه ، له‌روانگه‌ی نه‌و زمانه‌ی که شیکاری ده‌قی نه‌ده‌بی پی ده‌کریت^{۹۲} .

^{۹۱} / ژوان عبدالسلام عزیز گه‌ردی ، شیوازی له شیعره‌کانی کامه‌ران موکری ، ل ۴۰

^{۹۲} / بروانه / یوسف مسلم ابو‌العدوس ، الاسلوبیة رؤیة والتطبیق ، ص ۸۹

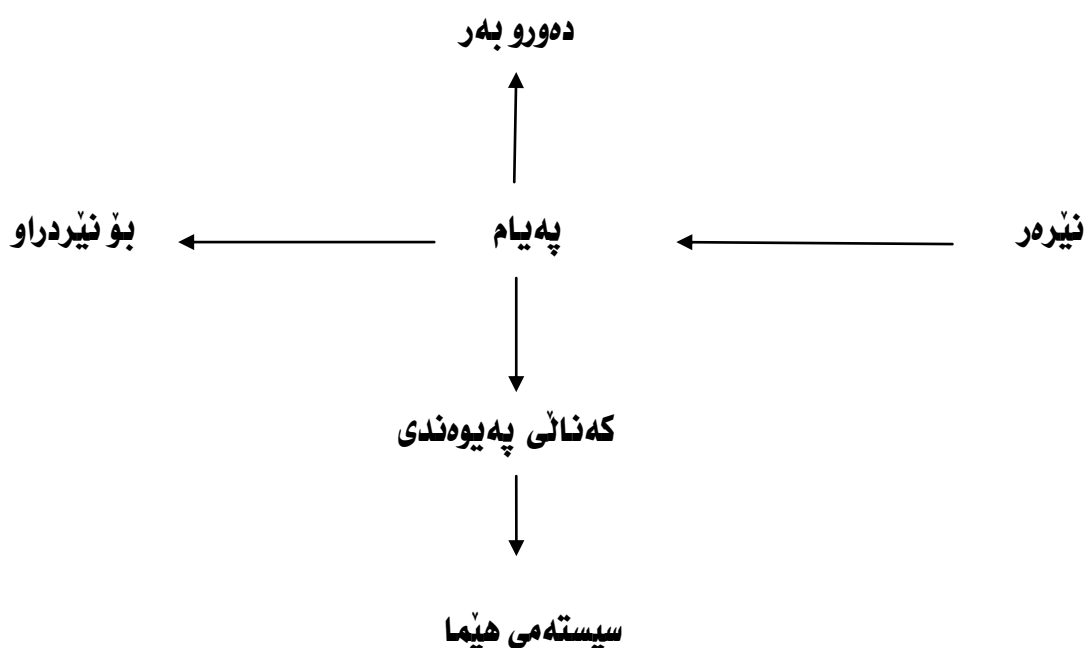
نیمه له و روانگه یه وه قسه له سهر تیوری گه یانندن و بهره وومی بکه یین که یاکوبسن قسه ی له باره وه کردووه ((یاکوبسن – له و تیوره دا جه خت له سهر بیروکه ی زانستی په یوه نندی ده کاته وه، که له چوارچپوه ی لیکوئینه وه کانی نه ندازیار شانون shanon خوی ده بینیته وه ، که پسپور بووه له بواری ته له گرافدا ، که لیبردا په یوه نندی واتایی گه یانندن زانیاریه به یارمه تی په یامنییره کان له ریگه ی شیوه جورا و جوره کان وه کو شه پوئی ده نگی ، له ره له ره ی کاره بایی ، شیوه کانی بیستن له نییره ی نیو نامه ده سنو سه کان))^{۹۳} ، له گه ل نه مانه شدا لیکوئینه وه کانی یاکوبسن له چاره سهر کردنی پرس ی زمان و گه یانندن (پشتی به بیروپراکانی (بوهلیر Buhler) به ستبوو ، که خالیکی زور گرینگی هینا یه کایه وه له پیشکه وتنی لیکوئینه وه که په یوه ستیه ک دروست ده کات له نیوان زانستی زمانه وان ی و ده قی نه ده بیدا ، که له لیکوئینه وه که ییدا له سهر زمان جه ختی له سهر پرس ی گه یانندن کردووه ته وه))^{۹۴} ، دواتر یاکوبسن تیوری گه یانندن بو نیو زمان گواستوته وه ، به وه سفی نه وه ی سیسته میکه له به لگه کان که مروف دهر برینی پی له بیروکه کانی ده کات ، له نیوان تاکه کان و گروه زمانه وان یییه کان له دوو توئی مهرجه کومه لایه تییه کان وه کو (دی سوئیر) نماژهی پییده کات ، که واته : چه مکی گه یانندن بریتیه له : دهر برین به وشه جا گوتراو بیت یان نووسراو ، واتا به هوی وشه وه ته واو ده کریت ، نه ویش به هوی چالاکی زمانه وان ی گه یه نهر (قسه که ر) و وهرگر پشتی پییده به ستیت ، ((یاکوبسن ، پیدا ده کریت ، له سهر نه وه ی شیوازگه ری له لیکوئینه وه ی تیکستی نه ده بیدا ره ه نندیکی زمانیییه ! چونکه ته نیا له ریگه ی دارششتن و ریخستنی نه و زمانه وه نه بیت ناتوانیت له ره ه نندی راستی نه و تیکسته بگه یین ، له راستیدا نه و شش ره گه زه (نیره ر – بو نیردراو – په یام – ده ورویه ر – سیسته م – که نالی په یوه نندی) به شیوه یه کی گشتی له گه ل هه موو شیوازیکدا ده بینرین ، نه و نه رکانه ی بو هه ره گه زیکی دانا بوو ، بریتی بوو له و نه رکه به یه کدا چووانه ی که په یوه نندیان له ناویه کدا هه بوو ، له بهر نه م هوکارهش بوو که نه رکی (په یام – به ره م) ی به نه رکی شیعی ناو ده برد ، نه رکی شیوازگه ریش به لای یاکوبسن ، هوه ، بریتی بوو له نه رکی به شیعر بوون ، واتا یاکوبسن تیوره زمانه وان یییه یه که ی له سهر بنه مای تیوری هه لبراردن و میکانزمی دواندن بنیات ناوه))^{۹۵} ، ((یه که میان هه لبراردن که قسه و دهر برینه کانی له فهره نگی زمان وهرده کریت ، دووه میشیان : پیکهاته و

^{۹۳} / ادريس عبدا لله . د. شیواز و شیواز گه ری، ل ۳۸

^{۹۴} / پروانه ، موسی سامح ربابعة ، الاسلوبیة ، ص ۱۳

^{۹۵} / ژوان عبدا السلام عزیز گه ردی، ل ۴۱

دانان (ترکیب) ، که تا رادهیهك پیوستی ههیه به یاسای ریزمانی و ریگه پیدانی یهکتری، نهرووی دانان و گونجاندنهوه ، نه نیو وشهکانی دهقی نهدهبی که دهبیته هوی نال و گورکردنی نیشانهکان یان یهکه زمانیهکان نه پرۆسهی نهفراندنی نهدهبیدا)^{۹۶} ، بیگومان (هه موو پهویوهندی و نهیهگه یشتنیکی زمانی ، نهو شەش رهگهزه پیکدیت که هەر رهگهزیک نهو شەش رهگهزه نه رکیک نه شەش نه رکه کهی ناخاوتن دهگه یه نیت ، بووونکردنهوهی نهو شەش رهگهزه برپوانه نهو هیلکارییهی خوارهوه

بهه شیوهیه رهگهزه پیک هینه رهکانی په یوهندی لای یاکۆبسن بریتیه نه : (نیرهه بو نیردراو – په یام) ، نهو سی رهگهزه به رهگهزی سههکی ههژمارده کرین)^{۹۷} ، به لام نهو سی رهگهزه تر دهکریت ، وهکو هۆکاریکی کاریگهری نه پرۆسهی به رهه مهینانی نهدهبی ههژمار بکرین ، که نهوانیش پیکهاتون نه (دهورو بهر – سیسته م – که نائی په یوهندی) هه ره موویان به یه که وه ، واتا هه ره شەشیان کرداری که یاندن

^{۹۶} / عبدالقادر حه مه امین قادر ، بنیاتی کارنامه یی نه دهقی نوئی کوردیدا ، ل ۱۷۷ ، ههروهه برپوانه (عدنان بن ذریل ، النص و الاسلوبیه بین النظریه و التطبيق ، ص ۴۰)

^{۹۷} / ژوان عبدالسلام عزیز گهردی ، شیواز نه شیعه رهکانی کامهران موکری ، ل ۴۲

له بارودوخه جياوازه كاندا دروست دهكهن . بويه به تيروانينمان بو نهركي ههريه كه يان له خواره وه ديارى بكهين

١/ په يام نيير : (نييرهر — قسه كهر) نهرك و كارى دهربرين به نه نجام دهگه يه نييت , واتا په يام ناراسته ي وهرگر دهكات

٢/ وهرگر , نهرك و كارى نه ميان برىتبه : له وهرگرتن و تيگه يشتنى په يامى نييرهر (قسه كهر)

٣/ سياق , نهم نهركى سهرچاوه يى ده بينييت .

٤/ كه نالى په يوه ندى , نهركى به ناگابوون دروسته كات و داده پيژييت

٥/ كوډ , نهم رهگه زه نهركى پشت زمانى دروست دهكات , واتا نهركى فه رهنگى

٦/ په يام , نهم نهركى شيعرى فه راهم دهكات , كاتييك له ريگه ي نييره وه ناراسته ي وهرگر دهكريت .

سهرجه مى نهم نهركانه له ههرده قيكدا به ديده كريت , نهگه ر چى هه نديك له شاره زايانى بوارى شيوازگه رى له گه ل نهم بوچوونه ي ياكوبسن دا نه بوون , چونكه پييان وابوو كه زمانى ناسايى نهم نهركانه له خوناكريت و جياوازه له گه ل زمانى شيعريدا , نهوان پييان وابوو زمانى ناسايى يان زمانى ناخاوتنى پوژانه به راورد ناكريت له گه ل زمانى شيعرى شاعيردا , به لام ياكوبسن پيداگرى له سه ر بوچوونه كانى خوى كرده وه و پيى وا بوو هه ر په ياميك جا بو هه ر مه به ستيك كه ناراسته دهكريت هه نگرى نهركى نه ده بييه به لام به پله و ريژه ي جياواز .

پارى سييه م :

دووه م : جوړه كانى شيواز

ليكوته ران و شاره زايان له وياوه ردان كه شيواز رهفتارى مروقه , ژيان و گوزهران و نهو ژينگه يه ي كه تييدا ژياوه بارى نابورى و ژينگه كومه نايه تيبه كه و كه سييتى , رهگدانه وه ي ديارو ناشكرايان له سه رى ده بيت , له هه مان كاتدا شيواز نه رهنگه و نه جوانكارى و نه داهينانيكى ته كنيكى و نه ندازه بييه , به لكو تيروانينيكه په رده له سه ر جيهانيكى تاييه ت راده مائييت , كه هه ر تاكيكى نهو جيهانه به

شیوهیهکی جیاواز له تیروانیی تاییهتی خویهوه دهییینیٔ ، (هەر نووسینیٔک بو نووسه‌ریٔک ده‌گه‌رپته‌وه و نه‌و نووسه‌ره‌ش په‌روه‌ده‌ی کومه‌نگاو نایدۆلۆژیایه‌کی تاییه‌ته ، شیوازی نووسینه‌که‌ی به‌ پیی جۆری تاییه‌ت و ئاستی زانیاری و نایدۆلۆژیایه‌کی ده‌گۆریت ، به‌لام سه‌رباری نه‌مانه‌ زمانیکی پاراو و شیوازیکی باش له‌ خه‌سه‌ته‌کانی نووسینی سه‌رکه‌وتوو)^{٩٨} ، نه‌مه‌ ده‌مانگه‌یه‌نیته‌ نه‌و راستیه‌ی که‌ مروف ناتوانیت شیواز وه‌ر‌بگیریت ، به‌ئکو نه‌وه‌ شیوازه‌ که‌ که‌سیتی نووسه‌ر دیاری ده‌کات ! چونکه‌ نه‌مه‌ تاییه‌ ته‌ندیه‌که‌ ناتوانیت له‌ به‌کاره‌ینانی زمانیدا دووباره‌ بکریته‌وه ! واتا شیواز به‌وه‌ ناسراوه‌ که‌ تاییه‌ته‌ به‌ خودی نووسه‌ره‌که‌ بیرو باوه‌ر و هه‌ست و سۆزو نه‌ندیشه‌ی خاوه‌نه‌که‌ی ده‌رده‌خات ، هه‌ر بۆیه‌ بو‌دیاریکردنی جۆره‌کانی شیوازی جۆر دیاریکراوه‌ که‌ نه‌مانه‌ن

١/ شیوازی تاکه‌ که‌سی

٢/ شیوازی سه‌رده‌م

٣/ شیوازی نه‌ته‌وه‌یی

یه‌که‌م : شیوازی تاکه‌ که‌سی

به‌کاره‌ینانی دانه‌و که‌ره‌سه‌ زمانه‌وانییه‌کان له‌لایه‌ن نووسه‌ره‌وه ، وه‌کو مه‌به‌ستیکی هونه‌ری له‌ نووسینی ده‌قه‌کانی نووسه‌رانی تری جیا‌ده‌کاته‌وه و به‌و هۆیه‌وه‌ شیوازی تاییه‌تی نووسه‌ره‌که‌ ده‌رده‌که‌ویت ، واتا (شیوازی تاکه‌که‌سی نه‌و جۆره‌ شیوازه‌ یه‌ که‌ بایه‌خ به‌ لیکۆلینه‌وه‌ی نه‌و ده‌قانه‌ ده‌دات که‌ له‌ گۆشه‌نیگای نه‌وپه‌یوه‌ندیانه‌وه‌ که‌ به‌داه‌ینه‌ره‌که‌یه‌وه‌ هه‌یه‌تی به‌ره‌مه‌ینراون ، هه‌روه‌ها هۆکاره‌کانی به‌ره‌م هینانی نه‌و ده‌قه‌و له‌گه‌ل نه‌و بارودۆخه‌ی که‌ تییدا سه‌ری هه‌لداوه ، شیوازی تاکه‌که‌سی کاردانه‌وه‌ی شیوازی ده‌رپراوه ، که‌ بایه‌خ به‌ وتراو (المحکی) زمانی ده‌رپراو (منطوق) ده‌دات ، نه‌م جۆره‌ شیوازه‌ له‌ نووسینی تاکدا ره‌نگه‌داته‌وه ، له‌ نووسینی که‌سیکدا که‌ به‌ هه‌ندی ده‌سته‌واژه‌ی تاییه‌ت که‌ به‌زۆری له‌ لای نه‌ وکه‌سه‌ به‌کاردیته‌ ده‌توانیت نووسینه‌که‌ی بناسریته‌وه و له‌ نووسینی که‌سیکی تر جیا‌بکریته‌وه ، به‌ واتایه‌کی تر هه‌موو نووسه‌ریٔک خاوه‌ن شیوازیکی تاییه‌ته ، که‌ خوینه‌ری به‌ سه‌لیقه‌ به‌ ئاسانی ده‌توانیت هه‌ست به‌ وجیاوازییه‌ بکات و نووسینه‌که‌ی بناسیته‌وه ، هه‌ر بۆیه‌ (دی لۆقه‌ر) ده‌لیت (شیوازی تاکه‌ که‌سی راسته ، چونکه‌ نه‌گه‌ر

^{٩٨} / که‌یوان نازاد انور . د ، ریپازی لیکۆلینه‌وه‌و ریپازی لیکۆلینه‌وه‌ی میژووی ، چ ، چاپخانه‌ی روون ، سلیمانی ،

كەسبىك شارەزايىيەكى كەمبىشى ھەببىت ئە تۈنلەيدايە بىست دىر ھۇنراۋە بىناسىتە ۋە)^{۹۹} ، سەرنجدان ئە شىۋازى تاكە كەسى بۇ ھۆى ئەۋەى ھەۋئەبدرىت ئە رىگەى پۈلئىنكردنى خاسىيەتە دىيارەكانى كەسەكەۋە شىۋازەكەى دىيارى بىكرىت ، بۇ نەمۇنە شىۋاز ھەيە پەيۋەستە بە ئەدبىيىكى دىيارىكراۋ ، ((ۋەك شىۋازى (ھۇمىرىۋس) كە ئامازەيە بە شاعىرى كۆنى يۈنانى (ھۇمىرىۋس) و شىۋازى (مىلتۇنى) كە ئامازەيە بە شاعىرى گەۋرەى ئىنگلىزى (ۋىيام شىكشپىر) ، بەلام ئەۋانەيە بۇ نووسەرئىكى دىيارىكراۋ كارىگەبىيەكى گەۋرەى ھەببىت كاتىك ناۋەكەى دەبەستىتەۋە بە دوو جۇر شىۋازەۋە ، كە جۇرىكىيان پەيۋەستە بە شىۋازى نووسەرەكەۋە بەگشتى جۇرەكەى تىران پەيۋەستە بە كۆمەئە سىفاتىكى دىيار ئە شىۋازەكەيدا))^{۱۰۰} ، ئەمە ۋادەكات كە ئەم شىۋازەى نووسەر ھەندى جار بىيىتە مايەى ئەۋەى كارىگەرى ئەسەر نووسەرانى سەردەمەكەى خۇى دروست بىكات ، بە جۇرىك جارى ۋا ھەيە شىۋازەكەى ئە بەرھەمى نووسەرانى سەردەمەكەيدا رەنگدەداتەۋە ، ۋاتا دەبىتە سەرچاۋە بۇ نووسەرانى تر .

دوۋم : شىۋازى سەردەم

بىگومان ئەۋ بابەتەى كە ھەر نووسەرئىك دەينووسىت و پىشى پى دەبەستىت يان ۋەرىدەگرىت و دايدەرپىزىت ، چ ئە رۋوى ناۋەرپۇك و چ ئە رۋوى رۋخسارەۋە ، فۇرپىكى گىشتى و بەرجەستەبۋوى بابەتەكە دەبىت ، كە ئەركى جوانكارى و بەخشىنى چىژو رىكخستنى شىۋاز دەبىنىت ، سىما تايىبەتايەكانى شىۋازىش ، ھەموو بىنەماكانى بەرھەم ھىنان و چىژ ۋەرگرتنى تىكىستە ئەدەبىيەكە دەگرىتە خۇى ، ۋەك راستى و دروستى رۋونى و ۋوردى يان ئەۋەى شارەزايان ۋەكوسى بىنەماى گىرنگ بۇ شىۋاز دىيارىانكردۋە كە خۇى ئە (يەكىتى بوون – پلان – رىك و پىكى) دەبىننەۋە ، ئەمانە ئە پال زىرەكى و شارەزايى نووسەرەكە دا ، ((ئەۋ تايىبەتەندىيەى دەقىكى سەردەم ئە ۋىنەۋ ھەئىزاردە زمانىيەكە دا دەرىدەكات ، كە نووسەر ئە بابەتەكەيدا پىشكەشى خۋىنەرى دەكات ، شىۋازىكى تايىبەت دروست دەكات ، دىيارىكردنى شىۋازى سەردەمىكى ئەدەبى يان قۇناغىك يەكىكە ئەۋ بابەتەنەى كە شىۋاز ناسى گرىنگى پىدەدەن ، چۈنكە ھەر نووسەرئىك ئە شوئىن و كاتىكى دىيارىكراۋ دادەزىت و

^{۹۹} / جەمىلە احمد حسين ، شىۋازى ۋوتار ئە رۇژنامەى كوردىدا ، نامەى ماستەر ، زانكۆى كۆيە ، ۲۰۰۸ ، ل ۲۴

^{۱۰۰} / پەخشان على احمد ، شىۋازى شىعەرى گۇران ، ل ۴۱

ده‌وروبه‌ره رۆشن‌بیرییه‌که‌ی کاریگه‌رییه‌کی به‌هیزی ده‌بییت له‌هه‌ئبژاردنی باب‌ه‌ت و ژانری نه‌ده‌بیدا ، نووسه‌ر له‌روانگه‌ی مۆدیرنی نه‌و سه‌رده‌مه‌ی کاره‌ نه‌ده‌بیبه‌که‌ی تیدا ده‌نووسییت ، هه‌روه‌ها دیارترین په‌ره‌سه‌ندن له‌لیکۆلینه‌وه‌ی شیوازدا درێژ بوونه‌وه‌یه‌ به‌ته‌واوی بو‌ماوه‌یه‌کی دیاریکراو ، نه‌م باب‌ه‌ته‌ش ته‌نگ و چه‌ته‌مه‌ی زۆر دینیه‌ته‌ پێشه‌وه ، له‌ کاتی‌کدا لیکۆلینه‌وه‌ له‌ کاری یه‌کیک له‌ نووسه‌ره‌کان ده‌کریت ، نه‌گه‌ر که‌ره‌سته‌یه‌کی دیاریکراویش هه‌بییت بو‌جی به‌جیکردنی ، به‌لام که‌ کاره‌که‌ بو‌قوناغیکی ته‌واو درێژ کرایه‌وه ، نه‌وه‌ که‌ره‌سته‌ی زیاتری ده‌ویت))^{١١}، بو‌یه‌ ئی‌مه‌ کاتی‌ک له‌ به‌ره‌مه‌ی کۆمه‌له‌ نووسه‌ریک ده‌روانین ، که‌ هی سه‌رده‌میکی دیاریکراوی میژوویی بن ، هه‌ست به‌ له‌یه‌کچوون و ئیک نزیکیه‌ک ده‌که‌ین له‌ به‌ره‌مه‌کانیاندا ، چ له‌ رووی به‌کاره‌ینانی نه‌و وشه‌ فه‌ره‌ه‌نگیانه‌ی که‌ به‌کاریان هیناوه‌ یان په‌یره‌و کردنی نه‌و یاساو ریسایانه‌ی که‌ له‌سه‌رده‌مه‌که‌ دا باو بووه‌ و نووسه‌ر پێوه‌ی پابه‌ند بووه ، چونکه‌ هه‌ر سه‌رده‌می‌ک له‌گه‌ل سه‌رده‌میکی تر جیاواز بووه‌ و نووسه‌رانی هه‌ر سه‌رده‌می‌ک پابه‌ندی یاساو نه‌ریتی رییازی سه‌رده‌مه‌که‌ی خویان بوونه ، جیاوازی له‌ شیوازی سه‌رده‌می‌ک له‌چاو سه‌رده‌میکی تره‌وه‌ به‌ روونی به‌دیده‌کریت ، بو‌ نمونه‌ نه‌گه‌ر به‌راوردی نیوان نووسه‌ریکی سه‌رده‌می کلاسیکی بکه‌ین ، که‌ نووسه‌رانیان زیاتر زمانی عه‌قل و مه‌نتیقیان په‌یره‌و کردووه ، نه‌مه‌ له‌ کاتی‌کدا نه‌گه‌ر ته‌ماشای نووسه‌رانی سه‌رده‌می رۆمانسیه‌ت بکه‌ین ، ده‌بینین زیاتر زمانی هه‌ست و سۆزو خه‌یال به‌ به‌ره‌مه‌کانیانوه‌ دیاره ، بو‌یه‌ نه‌و وشه‌ و زاراوانه‌ی له‌و سه‌رده‌مه‌ دا به‌کار هاتوون جیاوازه‌ له‌و وشه‌و زارانیه‌ی له‌ سه‌رده‌می پێشووتر به‌کار هاتوون ، که‌ بو‌ هه‌مان مه‌به‌ست و واتا به‌کار هاتوون ، که‌ واته‌ شیوازی هه‌ردوو سه‌رده‌مه‌ که‌ جیاوازن له‌یه‌کتر ، نه‌و دانه‌ وشه‌ییانه‌و وینه‌و بنیاتنانی رسته‌و رپژه‌ی ناو بو‌ سیفه‌ت و ده‌سته‌واژه‌ی ناوی بو‌ کار هه‌موو نه‌مانه‌ له‌ پیناوه‌ نه‌وه‌ دا ده‌کریت ، تا‌کو چیژتیکی زیاتر و جیاواز تر ، بد‌ریت به‌ شیوازی سه‌رده‌م .

^{١١} / شیواو رشید ابوبکر ، شیواز له‌ رۆمانی دواهه‌مین هه‌ناری دونیای به‌ ختیار علی ، ل ٢٢

سێیه م : شیوازی نه ته وهی

((نه گهر شیوازی نووسین هه رگیزاو هه رگیز له بابته جودانه کریتته وه , نه مېش به هوی نه وهی که نووسهر کاتیک , بیریک له مېشکی دا له شیوهی وشه دروست ده بیت و ده که ویتته جوته , نه و شیوازه زهینیهش , بناغه شیوازی نووسینه و له ژیر ده سه لاتی بیر و بابته که دایه))^{۱۲} , به واتایه کی تر , نه گهر شیوازی تاکه که سی و شیوازی سه رده م بوونیان هه بیت , نه وه که س ناتوانیت نکۆلی له بوونی شیوازی تاییه تی نه ته وهی بکات , چونکه زۆربه ی نه و هه ولانه ی بو دۆزینه وهی شیوازی نووسهریکی دیاریکراو له قوناغیکی دیاریکراو ده کرین , ده کریت راستی بوون و دروستی شیوازی نه ته وهی بکات بوون بکاته وه , هه روه ها هه موو نه و هه ولانه ی بو دۆزینه وهی شیوازی سه رده مێک له سه رده مه کان کراون , نه مه زیاتر هه ولدانیک بووه بو دیاریکردنی شیوازی نه ته وهی , ((له بواری شیوازاناسیدا وه کو فۆرمالیسته کان ئاماژه یان پێداوه دانانی یاسایه ک بو هه ئسه نگاندنی شیوازه مه حاله , له بهر نه وهی یاسایه کی زانراوی راسته قینه له شیوازدا نیه , به لکو بو سنور دانانی په یوه ندی نیوان ره گه زه کانی زمانه وانی و نه رکه کانی شیوازی نووسهریکی دیرین , ده بیت یاسا گشتیه کانی به کار هینانی نه م وشه یه , یان نه و رسته یه له سه رده می نووسهرکه دابزانریت))^{۱۳} , که واته : کاتیک لیکۆلینه وه له به ره می نووسهریکی به نمونه کورد ده که یان له سه رده مێکی دیاریکراو دا , ده گه ینه نه و راستیه ی که کورد بوونی نووسهرکه به شیوه یه کی جیاواز ده گه ریتته وه بو گیانه نه ته وه یه که ی , زیاتر له وهی بگه ریتته وه بو لیها تویی نه ده بی , که واته : ((نا بیت گومان له هه بوونی شیوازی نه ته وهی بکه یه , به تاییه تی پاش نه و هه وله باشانه ی که نه ئمانه کان داویانه بو گواستنه وهی شیوازی نه ته وهی بو ناوبواره هزریه کان , نه مېش له به ره مه کانی (فۆسله ر و کریتۆس) و هه ندی جاریش لای سپیتزه ر یش ده بینریت))^{۱۴} , ئیه نه گهر نمونه یه ک وهر بگرین وه کو نه ده بی فه ره نسی ده بینن گیانیکی فه ره نسی تپدا یه و له کاتی خویندنه وهی به ره مه کانیدا نه و شیوازه فه ره نسیانه مان بو ده رده که ویت , ((نه گهر بگه ریتته وه بو سه ده ی (۹) ی , ز , کاتیک نه ده بی فه ره نسی سه ریه ئدا

^{۱۲} / ئارنۆلد بینیت , چه شه ی نه ده بی , (و) عه زیز گه ردی , چ , چاپخانه ی جامعه , بغداد , ۱۹۸۷ , ل ۵۹

^{۱۳} / شیوا رشید ابوبکر , شیوازه له رۆمانی دوا هه مین هه ناری دونیای به ختیار علی , ل ۲۱

^{۱۴} / په خشان علی احمد , شیوازی شیعی گۆران , ل ۴۳ , (بروانه غراهاو هاف , ت : کاضم سعدالدین , ص ۵۷

شيعريش لايه نيكي گرینگی نه و نه ده به بوو , ده بينين دوو جور شيعر هاته کايه وه , يه که میان : شيعری ليریکی و دووه میان : شيعری چيروک ناميز بوو , چوار شيوازو ريبازی له خوده گرت , نه وانه هونراوهی داستانی (پويه م) , که سه رگوزشته و داستانه کانی شهر و قاره مانیه تيه کانی ده گيرايه وه , به ناوبانگرترينيان گورانی (پلان) بوو , له سه دهی (۱۲) دا شيوازه کانی تريش چيروکی خه یائی و رومانسی , که بریتی بوون له چيروکی دريژ , که پری بوو له سه رکيشی نه ندیشه ناميز , شيوازه که ی دیکه ش چيروکی شيعری کورت و چيروکی نه فسانه یی بوون)^{۱۰} , نه مه له کاتيکدايه رهنگه شيوازی نه ته وه یی نه ته وه یه کی تر به جوریکی تر و شيوازیکی تاييه ت به خوی هه بیته .

^{۱۰} / به هادین جلال , ميژووی نه ده بی فله رهنسی له سه دهی ۹ز- تا کو تایی سه دهی ۲۰ , گو فاری کاروان , ژماره

۲۴۳ , ۲۰۱۰ , هه و لیر , ل ۴۷

بەشى دووھم

شېۋازى ھۆنراۋەكانى شېخ نورى شېخ صالح ئە ئاستى دەنگدا

پارى يىكەكەم

*ئاواز

ئاوازي دەرھوھ

۱/ كېش

• كېشى عەروزي

• كېشى بىرگەيى

• كېشى تىكەن

۲/ سەروا

• سەرواى يەكگرتوو

• سەرواى مەسنەوى

• سەرواى موستەزاد

• سەرواى كۆپلەي چواری

• سەرواى كۆپلەي پېنجى

• سەرواى كۆپلەي شەشى

پارى دووھم

• ئاوازي ناوھوھ

۱/ دووبارە كىردنەھوى دەنگ

۲/ دووبارە كىردنەھوى وشە

۳/ دووبارە كىردنەھوى دەستەواژە

٤/ دووباره کردنه‌وی دیرو نیوه دیر

• دیاردهی کرتاندنی دهنگ

• دیاردهی دژیهك

• دیاردهی رهگه زدۆزی

• دیاردهی هینانه‌وه

بەشى دووهم

پارى يەكەم

شىۋازى ھۇنراۋەكانى شىخ نورى ئە ئاستى دەنگدا

ئاواز :

مۇسقىقا لايەنىكى گىرنگ و ھەرە كارىگەرى شىعەرە و لىيى جىيا نابىتەۋە , ھەر بۇيە ۋەكو رەگەزىكى سەرەكى شىعەر دادەنرىت و كارىگەرى ئەسەر خويىنەر دروست دەكات , دەبىتە ھۇى ئەۋەى چىژى پىببەخشىت , شىعەر بەبى مۇسقىقا ۋەكو لاشەيەكى بى گيان وايە , ئەمانا و مەبەستى شىعەر دەكەۋىت , چونكە ھەر مۇسقىقاي شىعەرىيە جۇرە ئاھەنگىك ئە ناخى مروقت دەسازىنىت .

((ھەرۋەكو چۇن جولانەۋەى مېژوو و ژيان , جوانى بى ئىقاع نابىت , ھەرۋەكو چۇن گەردونەكە , ئىقاعىكى بى بن و بى كات و بى كۆتايىبە , ئاۋاش شىعەر ! شىعەرى بى مۇسقىقاۋ ئىقاع , ۋەكو شەۋى بى خەۋ , ئەشى بى خويىن , ژيانى بى بە ھار , دلدارى بى دلبەر , وايە .))^{۱۰۶} ,

مۇسقىقا ۋەكو ھونەرى ھۇشيارى و ژىرىبە و ئوتكەى بىرە , شىركۆ بىكەس دەربارەى بەھىژى پەيوەندى نىۋان مۇسقىقاۋ شىعەر راي وايە كە : ((ئەگەر مۇسقىقاۋ ئاھەنگى رستەۋ وشەۋ بىرگەۋ ھەنگاۋەكانى ئە شىعەر دەربەينىن , سەر ئە نجام شىعەرەكە ئە شىعەر دەكەۋىت , ئە شتىكى رەق و تەق بەۋلاۋە ھىچى تىرى لىئامىنىتەۋە))^{۱۰۷} ,

مۇسقىقا دەرخەرى جوانى و چىژى شىعەرە و بە شىعەر نامۇ نىبە , چونكە ((مۇسقىقا ھەستكردى خويىنەرە يان گويىگرە بەۋ ئاۋازانەى كە دەنگەكانى وشەكان و جۇرى ھەست و سۆزى دەروون و ماناى وشەكان ئە ئە نجامى تىرپەى بىرگەكان و پىكھاتنى پىببەكان دا بە كىشى ھەئبەستەكەى دەدەن))^{۱۰۸} ,

((بەۋ پىببەى ئاۋاز ۋەك رەگەزىكى ديارو ئاشكرای ديوى دەرەۋەى ھەئبەست رەنگدانەۋەى ئەۋ سۆزە ھەئچۈەيە كە تاقى كردنەۋەكانى شاعىر بەرپاي دەكەن))^{۱۰۹} , ئەمە دەمانگەيەنىتە ئەۋ رايەى

^{۱۰۶} / محمود زامدار , ئە بانىژەى شىعەرەۋە , بغداد , ۱۹۸۱ , ۳۲ل

^{۱۰۷} / شىركۆ بى كەس , ئەزموون . (۱۹۸۵_۲۰۰۰) كوكردنەۋەى ياسىن عمر , سەردەم , سلىمانى , ۲۰۰۱ , ل ۱۲۱

^{۱۰۸} / عبدالرزاق بىمار , كىش و مۇسقىقاي ھەئبەستى كوردى , چ ۱ , ۱۹۹۲ , چاپخانەى (دارالحرىه) بغداد , ل ۱۱

^{۱۰۹} / دلشاد على . د , بنىاتى ھەئبەست ئە ھۇنراۋەى كوردىدا , چ ۱ , چاپخانەى رەنج , سلىمانى , ۱۹۹۸ , ل ۸۶

که یه کیك لهو ریگیانهای که کار دهکاته سهر ههست و چیژ دهبه خشیت مۆسیقاو ریتمی شیعییه , چونکه ههر کاتیك وشهیهك له میشکدا سهرهه ئبدا ت مۆسیقاییهکی له گهل دروست ده بیت , نه مهش به لگهیه بۆنه وهی که مۆسیقای شیعره که هیچی که متر نییه له دهر برینی وشه که .! بی هیزی و لاوازی مۆسیقاش ناهاوسهنگی و کهم و کورتی بۆ دهر برینی وشه که دروست دهکات .

نه مهش نهو راستیه روون دهکاته وه که ((مۆسیقای شیعر له ته عبیری وشه که که متر نییه , بگره زیاتریشه! چونکه مۆسیقای شیعر نهو کهش و ههوایه دروست دهکات که بیرو ماناکه ی تیدا دهرده که ویت, ههر مۆسیقاشه سیبهری فیکری و سۆزداري به واتا دهبه خشیت و نهو سیبه رانه له واتاکه له دهر وونه وه چالاکتر و پتهوتر دهن , جا بویه لاوازی مۆسیقا که مۆکورتییه کی زۆر بۆ ته عبیره که دروست دهکا))^{۱۱۰}.

جیی خویه تی لیهدا رایه کی شیخ نوری شیخ صالح وهکو پائپشتی بۆ نهو رایه ی سهر وه بهینی نه وه سه باره ت بهو په یوه ندییه ی نیوان مۆسیقاو وشه و دهر برینه کان کاتیك ده ئیت : ((نه گهر فیکریکی جوان به ته رزیکی ناهه نگدار به یان و نیفاده بکهین , لهو روحی قارئین یا خود سامعین دا , دوو نوع تاسیر حاصل نهکا , یه کیکیان نه ساسه ن نهو فیکره جوانه یه که له روحدا هه یه جانی به دیعی حاصل نهکا , نه وه ی تریشیان نیفاده ی نهو فیکره یه یه که چهند که لیمه یه کی مهوزون و قافیهدار و ناهه نگدار به یانی نه کهن , که نه مه یان عه ینه ن وهکو مۆسیقا له روحی نهو سامعه دا ته نسیریکی به دیعی حاصل نهکا))^{۱۱۱}.

له گهل نه مانه شدا پیویسته ناماژه به وه بکهین , که ههر میله تیک له گهل نه وه ی خاوه نی نه ده بی تاییه ت به خویه تی, شیعریش وهکو به شیکی گرنگی نهو نه ده به , لای ههر میله تیک شیعر مۆسیقای دیاریکراوی خوی هه یه که به پیی خاسیه ت و سیسته مه تاییه ته کانی نهو زمانه دیاری ده کریت .

^{۱۱۰} / عثمان الوافی د , فی النظرية الادب , دار المعرفة الجامعية , اسکندرية , مصر , ۱۹۸۴ , ص ۲۳۷

^{۱۱۱} / م . نوری , نه ده بیاتی کوردی , رۆژنامه ی ژیات , ژماره (۵۹) ۲۴ / ۳ / ۱۹۲۷ , ل ۲

ئاوازی دەرەوہ

یەكەم : كیش

كیش رەگەز و بنەمایەکی گرنگی شیعرە ، رۆئیکی گەورە ئە پیکهینانی موسیقای دەرەوہی شیعدا دەبینیت ، ھەر ئەکۆنەوہ کاتیك ئەدەب دابەشکراوہ بەسەر شیعرۆ پەخشاندا ، کیش وەکو خالی گرنگی جیاکەرەوہی نیوانیان دانراوہ ، کەواتە کیش ((ئەھەر زمانیکدا بریتیه : ئەچوارچێوہی گشتی دەرەوہی ئاوازی شیعرۆ بۆ تەواوکردنی موسیقای شیعرە))^{۱۱۲} ، ھەر بەرھەمیکیش ئەگەر رەگەزەکانی بیرو ھەست و سۆز و خەیاڵیشی تێدا بوو ، بەلام بی کیش و سەرۆا بوو ئەوہ بە شیعر دانانریت ، ھەر بۆ ئەم مەبەستە گۆران دەئیت : ((مەرچی ھەئەست تەنھا کیش و قافیە نیە ، بەلام ھەبوونی موسیقاییەکی رەوان و جوړە کیش و قافییەیک ، بەتایبەتی کیش ھەرە گرنگی پێویستیەکانی ھەئەستە))^{۱۱۳} ، ئەمەوہ دەگەینە ئەو رایەکی کە کیش ھەم پێویستیەکی گرینگ و لایەنیکی جیاکەرەوہی شیعرۆ پەخشانەو ھەم رەگەزیکی گرنگ و کاریگەری شیعریشە . کەواتە : مەبەست ئە کیش ((ئەو دەنگە (برگە) ، ھاوسانانەن کە بینای ھەنگاو و نیوہ دێرۆ دێرەکانی ھەر پارچە شیعریکی ئەسەر دادەمەزیت ، بەشیوہیکە رەھا ژمارەکی ئەو دەنگە برگەبیانە ئە نیوہ دێرۆ ھەنگاوی دێرەکاندا وەک یەک بیت بەبی زیاد و کەم ، کیش ئە شیعدا تەرازوہ و شیعر ئە ئەنگی (نەنگی) رزگار دەکات ، کیش دەستوریکی بنەرەتیبە ئەدەستورەکانی شیعر ، ئەگەر ئەو دەستورە لادرا ، ئەوہ ئاوازی شیعر ناسازدیتە گوێ و ئەجیاتی خوشی و ھەژاندن گۆرژبوون و بیزاریمان تێدا دروست دەکات))^{۱۱۴} ، ھەر سەبارەت بە کیش شیخ نوری شیخ صالح دەئیت : ((ئاساری ئەدەبیبیە بە ئیعتیباری شکل بە دوو قسەم جیا ئەکریتەوہ . (۱ / ئەزم ۲ / نەسر) ئەزم : بەو تەرزکی بەیانە ئەئین کە موزەین بی بەووزن و قافیە ، نەسریش بەو ئەسەرانە ئەئین کە موقەیید نەبن بە قیودی ووزن و قافیە بەئکو سادەو موافیقی قاعیدەکی نحو ترتیب کرابی ، ئەم تعریفەوہ وا دەرەگەوئیت کە بەو ئاساری ئەدەبیبیە ئەئین مەنزومە و مەنسورە))^{۱۱۵} .

^{۱۱۲} / عەزیز گەردی ، کیشی شیعرۆ کلاسیکی کوردی ، چ ۱ ، چاپخانەکی وەزارەتی رۆشنبیری ، ھەولێر ۱۹۹۹ ، ل ۷۳

^{۱۱۳} / گۆران ، کیش و قافیە ، ر . ژین ، ژمارە (۱۷) ، سالی یەكەم ، ۷ / ۴ / ۱۹۷۱ ، ل ۷

^{۱۱۴} / جمال حبیب الله (بیدار) ، دەرۆزەکی شیعر ناسین ، چ ۱ ، نارین ، ھەولێر ، ۲۰۱۳ ، ل ۷۱

^{۱۱۵} / م . نوری ، ئەدەبیاتی کوردی ، ر . ژیان ، ژمارە (۲۷) ، ۵ - ۸ - ۱۹۲۶ ، ل ۲

ئەفلاتونىش سەبارەت بەكەش پىيى واىە كەش و مۇسقىق شىعر بەھىرىكى كارىگەر دادەنىت وەكارىگەرى كەشى شىعرى دەگەرىنىتەو بو بوونى جوړە ئەفسونىك كه ئەمەسە ئەى كارتيكردن و تەئسىرى شىعر بەسەر خەلك رەنگدەداتەو، ئەفلاتون دەئيت : ((ئەوئەفسونەى ئەكەش و رىتمەكەدا هەيە وا دەكات وا بزائىت كه باسىكى لەبارەى شەر.... يان هەر بابەتىكى هونەرى تر دەكات جا ئەگەر ئەو قابەت ئە شىعرەكە دامائى بىگومان دواى گورانى بو پەخشان دەتوانىت حەقىقەتەكەى بىنىت))^{۱۱۶} ، ئەفلاتونىش بناغەى جياكردەوئەى شىعر ئە پەخشان بو كەش و رىتم دەگەرىنىتەو . هەر ئەم روائگەيەو كەمەران موكرى سەبارەت بەكەش دەئيت : ((ئەوئەى كه پىويستى بەزانىنە ، ئەوئەيە كه ئەبى سنورى هەبى بو هونراو بو ئەوئەى ئە پەخشان جياكرىتەو ، چونكه ئەگەر هاتوو ئەو سنوره ئەما ، ئەوا ئەو دوو بەشەى دىر تىكەل ئەبن بەيەكتەر و ئەيەكتەر جياناكرىنەو و ئەو سنورهش تەنھا كەشە))^{۱۱۷} ، بەلاى شىخ نوريەو (كەش تەرازووى ئاھەنگە ، خودى ئاخاوتن خوئى ئەكاتى ئە نجامداندا جوړە ئاھەنگىكى هەيە ، هەر كاتىك ئاھەنگى وشەو بىژەكان بەشىوئەيەكى موئەناسىب وړىك وگو نجاو دووبارە بوئەو كەش دروست دەكات))^{۱۱۸} ، هەئەتە پەيرەو كردن و بەكارهينانى كەش ئە زمانىكەو بو زمانىكى تر شىوئەى بەكارهينانى جياوازە، وە هەر شاعىرىكەش جوړ و شىوازى خوئى بەكاردەهينىت ، ئەم تايىبەتییەى شىوازى بەكارهينانى كەش لاى شاعىر هەندى جار پەيوئەندى بە سەردەمەكەى شاعىرەو هەيە بەوئەى چ جوړە كەشيك باوو بەكارديت ، يان هەندى جاريش كارىگەرى نەتەو دراوسىكان ئەسەر يەكتەر دروستى دەكەن ، يان هەندى جار بەهوى كارىگەرى دەروونى و هەست و سوؤزى نووسەر خوئى دەبىتە هوى جوړبە جوړى كەش و جوړبە جوړى مۇسقىق شىعر، چونكه ((كەش جوړىكە لەرىكخستن ، ئەم رىكخستنەش بەهوى درك پىكردى يەكىتى نيوان چەند پارچەيەكى جوړاوجوړ دەبىت كەبە پىي كات ئە نجام دراو))^{۱۱۹} .

ئەشىعرى كوردىيدا دوو جوړ سىستەمى كەش بەشىوئەيەكى گشتى بەكارهاتوو، ئەم رووئەو گوران دەئيت : ((ئەھەئەستى تازەى كوردىيدا دوو رىچكەى جياوازى كەش هەن : رىچكەى يەكەم : ئەو بوئزانەى

^{۱۱۶} / بەرىز ساىر ، رەخەى ئەدەبى كوردى و مەسەئەكانى نوئىكردەوئەى شىعر، چ، ۱، چاپخانەى ئاراس، هەولئير

، ۲۰۰۶، ل ۳۵۲، (بروانە جەھورىيە افلاتون، ص ۵۵۶

^{۱۱۷} / نەرخەوان ، خوئەويست ، چاپخانەى راچەرىن ، سلېمانى ، ۱۹۷۲ ، ل ۵۰

^{۱۱۸} / عوسمان دەشتى ، شىعرى ناوچەى موكرىيان ، چ ، ۱ ، چاپخانەى رەنج ، سلېمانى ، ۲۰۰۹ ، ل ۱۶۱ ، بروانە)

فرهنگ اصطلاحات ادبى ، ص ۵۱۸

^{۱۱۹} / دئشاد على ، د ، بنياتى هەئەست لەهونراوئەى كوردىيدا ، چ ، چاپخانەى رەنج ، سلېمانى ، ۱۹۹۸، ل ۱۱۹

لهسەری ئەرپون که په پیرهوی بویژه کۆنه‌کانمان ئەکەن که لهسەردەمی زۆر کۆنەوه له‌ریگەیی وێژە فارسییه‌وه هەندی دەریایان له‌کیشی عەرۆزی عەرەبیه‌وه وەرگرتوو، رێچکەیی دووهم : رێچکەیی بویژه تازەکانەوه له‌سەر بنەرەتی ژمارەیی برگە ئەرپا^{١٢٠}، به‌پێی ئەو رایەیی سەرەوهی گۆران تەنها قالیبەکانی هەر دوو کیشی عەرۆزی و برگەیی کوردییان بە‌کار هێناوه ، نیمه جۆری ئەو کیشانە و قالیبەکانیان دەخەینەرۆو، که شیخ نووری شیخ صالح له شیعەرەکانیدا بە‌کار هێناوه .

کیشی عەرۆزی عەرەبی

کیشی عەرۆزی عەرەبی که له‌لایەن خەلیلی کوری ئەحمەدی فەراھیدییه‌وه دۆزراوەتەوه، کوردیش له‌ریگەیی شیعری فارسییه‌وه وەرگرتوو و بە‌کار هێناوه ، بە‌لام شیخ نوری ناماژە به‌وه دەکات که شاعیرانی کورد ئەم کیشەیان کاتیکی وەکو شتیکی تازە وەرگرتوو و بە‌کاریان هێناوه ، نەیان‌توانیوه ، یان سەرجه‌می کیشە عەرۆزییه‌وه عەرەبیه‌وه‌کان بە‌کار نەهێناوه ، بە‌لگە تەنها ئەو کیشانەیان بە‌کار هێناوه که له‌گەڵ سروشتی زمانەکه‌ماندا گونجاوه ، شیخ نووری دە‌ئیت : ((له‌بەر ئینقیلاباتی تەئریخی قەومی کورد دا ئیمەن مەدەنیەتی عەرەب و عەجەمی تەقلید کردوو بە‌تولی زەمان تەحەولاتیکیان داوه بە‌ئسلوب و ناھەنگی زبانه‌که‌ی خویان له‌بەر ئەم جیھەتانه شاعیرەکانمان وەزنی هێجانیان تەرك کردوو و وەزنی عەرۆزیان ئیستعمال کردوه))^{١٢١}، که‌واتە شاعیرانی کورد له‌گەڵ ئەوهی کیشە عەرۆزییه‌وه‌کان بە‌کار هێناوه و وەریان گرتووه بە‌لام سەرجه‌میان نا ، چونکه له‌بنەرەتدا کیشی عەرۆزی عەرەبی به‌پێی خاسیەتی زمانی عەرەبی دانراوه ، له‌گەڵ سروشتی زمانی کوردی ناگونجیت ، هەئێبەتە ((زاراوه‌ی زانستی عەرۆزی تەرازوی شیعەر دە‌گەییە‌نیت بۆ هەئێسە‌نگاندنی کیشی شیعەر بە‌کاردیت و سنوری کیشی شیعەر دیاریدە‌کات و زیحاف و عیبلە‌کان روون دە‌کاتە‌وه و خراپی لەرۆوی کیشە‌وه پی جیادە‌کریته‌وه))^{١٢٢}، ئەو کیشە عەرۆزیانە‌ی که به‌شیوه‌یه‌کی دیارو بلاو بە‌کار هاتوون بریتین له‌ : (هەزەج – رەمەل – موجتەس) هەندی کیشی تریش زۆر به‌کەمی بە‌کارهاتوون وەکو (تەویل – مەدید – وافیر – موقتەزەب و مونسە‌ریخ ..)

^{١٢٠} / گۆران ، کیشی هەئێبەست له‌زمانی کوردیدا ، ر. ژین ، ژمارە (١٩) ، ٢٢-١٩٧١ ، ل

^{١٢١} / م . نوری ، ئەدەبیاتی کوردی ، ر. ژیان ، ژمارە (٢٨) ١٢-٦-١٩٢٦ ، ل

^{١٢٢} / اسماعیل ابراهیم سعید ، ئەسیری شاعیری نەتەوه خوازی کورد ، چاپخانه‌ی ارا بخا ، کەرکوک ، ٢٠٠٦ ، ل ١٧٠

((له ناوه و كيشانه دا به تاييه تي هه زه ج و رهمه ل زورتر په يره وكراون به تاييه تي كيشي هه زه ج زورتر ده گونجيت له گه ل خه سائي سي فونه تيكي زما ني كورديدا , كه واته هه زه ج كيشيكي سو ك و گورج و به ناوازه , بويه نه م كيشه , له كيشه هه ره با و بلاوه كانه له شيعري كورديدا , رهنكه هوي بلاويشي له ناو كورد دا نه و به بيت كه له گه ل خاسيه تي زما ني كورديدا ده گونجيت))^{١٣٣}.

((شيخ نوريش به شيوه يه كي گشتي (٢) جور كيش و (٣) شيوازي به كارهي ناني كيشي له لاده رده كه ويت به م شيوه يه ي خواره وه :

١/ كيشي عه روزي عه ره بي

٢/ كيشي خو مائي

٣/ تيكه لكردي كيشي عه روزي عه ره بي و كيشي بر گه ي خو مائي

نه وه ي په يوه سته به كيشي عه روزيه وه شيخ نوري چه ندين كيشي عه روزي تاقى كردوه ته وه و (١٣١)

هونراوه ي به كيشي عه روزي جيا جيا نوسيبوو

١/ هه زه ج ٦٤

٢/ رهمه ل ٣٢

٣/ موزاربع ١٦

٤/ موجته س ١٢

٥/ خه فيف ٥

٦/ ره جه ز ١

٧/ سه رباع ١ ((^{١٣٤},

^{١٣٣} / عه ريز گه ردی , كيشي شيعري كلاسيكي كوردي ل ١٣٧

^{١٣٤} / ناسو عمر مسته فا , به ها نيستاتيكيه كانى شيعري لاي پيره مي رده و شيخ نوري شيخ صالح و گوران , نامه ي

ماستهر , ز, صلاح الدين , ٢٠٠٧, ل ٧٥

ئەمانە ئەوجۆرۆ شىۋازانەى كېشن كە شىخ نورى ئە شىعرەكانىدا بەكارىيەناون :

۱/ كېشى ھەزەج :

ئەمە يەككە ئەو كېشانەى زۆر بەكارھاتووە, ھۆيەكەشى دەگەرپىتەوہ بو ناھەنگدارى و سووكى كېشەكە بەناسانى ئەگەل سىستەم و تايپە تەندىبەكانى زمانى كوردىدا دەگونجىت ((كېشەكە چونكە گورج و سووك و بەناھەنگە پەسندكراوہ))^{۱۲۵}, ((كېشى ھەزەج بۆيە وای پى دەوترىت چونكە ئەرانەوہى دەنگ دەكات , واتە ئە ئەرانەوہى زايەئەى دەنگ دەچى , چونكە دوو سەبەبى سووكى ئەدوای يەكترى ئەدوای پايەى يەكەم ھەيە , كە وەتەدە , ئەمىش يارمەتى درىژبوونەوہى دەنگ دە دات, يان دەئىن ئەمە ئەرىنەوہى گۆرانى تىدايە و ھەزەجىش جۆرەگۆرانىيەكەيە))^{۱۲۶}.

ئەوقائە كېشانەى كە شىخ نورى بەكارىيەناون ئەمانەن

۱/ (ھەزەجى ھەشتى تەواو)

قائىبى كېشەكە بەم جۆرەيە :

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن × ۲)

شىخ نورى ئە شىعرى (وەرە بادەى صەبا) دا , دەئىت :

وەرە بادى صەبا تو قاسىدى من بە بە مەردانە

ئە پاش ەرزى دوعا گوئى, بلى بەم ئەھلى كوردانە (ديوان - ل ۳۹)^{۱۲۷}

۲/ ھەزەجى ھەشتى ئە خرەبى مەكفوفى مەحزوف :

^{۱۲۵} / عبدالرزاق بىمار , كېش و موسىقاى ھەئبەستى كوردى , چ ۱, چاپخانەى دارالحرىە , بغداد , ۱۹۹۲, ل ۶۷

^{۱۲۶} / ەزىز گەردى / كېش ناسى , چ ۱, چاپخانەى نارىن , ھەولئىر , ۲۰۱۴ , ل ۶۳

^{۱۲۷} / تىبىنى : سەرجمە نمونەكان ئە / ديوانى شىخ نورى شىخ صالح , كۆكردنەوہى , ازادعبدالواھىد, بەرگى

يەكەم - بەشى دووہم , چاپخانەى جاحظ , بەغداد , ۱۹۸۵

قائبي کيشه که به م جوړه يه :

(مفعول مفاعيل مفاعيل فاعولن ×۲)

شاعير له شيعري (پرووتبه ي عه زه مت) دا , ده ئيت :

پرووتبه ي عه زه مه ت لائيقى زاتيکه بزاني

وهك خوشي ده زاني و بزاني که ده زاني (ديوان ل ۱۱۱)

۳/ هه زه جي شه شي مه حزوف :

قائبي کيشه که به م جوړه يه :

(مفاعيلن مفاعيلن فاعولن ×۲)

شيخ نوري له شيعري (خودا مه هيله بو وهخت و زه ماني) دا , ده ئيت :

خودا مه هيله بو وهخت و زه ماني

له سهر که س بيمه باريکي گراني (ديوان . ل ۳۲۷)

۴/ هه زه جي هه شتي نه خره بي مه كفوفى مه قسور :

قائبي کيشه که به م جوړه يه :

(مفعول مفاعيل مفاعيل فاعولان ×۲)

شاعير له شيعري (شوشه) دا , ده ئيت :

(شوشه) چ به شوشه , قه دي شوشه وه کو شمشال

چاو مه ست و ده ه نده خونچه و پر عيشوه و ليو نال (ديوان . ل ۳۲۸)

۵ / ھەزەجى ھەشتى موسەببەغ :

قائىبى كېشەكە بەم جوړەيە :

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلان ×۲)

شاعىر ئە شىعەرى (ئە دنيادا گەر لاي توۋبى ئيدراك و تيفكرين) دا , دەئيت :

ئە دنيادا ئەگەر لاي توۋبى ئيدراك و تيفكرين

گەمارۆت گەرىدەن عالەم ھەموو دل ئە بوغزو كين (ديوان . ل ۱۶۰)

۶ / ھەزەجى شەشى مەقسور :

قائىبى كېشەكە بەم جوړەيە :

(مفاعيلن مفاعيلن فعولان ×۲)

شاعىر ئە شىعەرىگدا كە بو دوستىكى قەدىمى نووسيوە دەئيت :

بەرم بو كى سكالاي دل ئە دەس تو

مەگەر ھەر بېيە مەلای دل بەرى خوم (ديوان . ل ۳۷۲)

۷ / ھەزەجى ھەشتى ئە خرەبى ئەبتەر :

قائىبى كېشەكە بەم جوړەيە :

(مفعول مفاعيلن مفاعيلن فع ×۲)

شىخ نورى ئە شىعەرى (ئەى كاتىبى) دا , دەئيت :

ئەى كاتىبى ھەرفى ئەوحى پىشانى من

(دىوان . ۳۲۵)

وھى پەردە گوڭشاى رازى نىھانى من

۸ / ھەزھى ھەشتى ئە خرەبى مە جىوب :

قائىبى كىڭشە كە بەم جوړەيە :

(مفعول مفاعىن مفاعىلن فعل ۲×)

شاعىر ئە شىعەرى (خوڭگە) دا , دەئىت :

خوڭگەم بەوھ , بى وھ جاخە ئە ولادى نىبە

(دىوان . ل ۳۲۵)

ھەرگىز ئەزەمانە دادو بىدادى نىبە

دووھم : (كىڭشى رەمەل) ئەم كىڭشە يە كىكە ئە كىڭشە بلاوھ كان لاي زوړبەى شاعىرانى كورد ئە بە كارھىناندا

((بە پلەى دووھم دىت , كە بەرئىژەى %۹۳,۳ ى كىڭشە عەروزيبە كان بە كارھاتووه))^{۱۲۸} ,

شىخ نورىش ئەم كىڭشەى بە چەند قائىبىكى جىاواز بە كار ھىناوھ بەم شىوانەى خوارةوھ :

۱ / (رەمەلى ھەشتى مە حزوف)

قائىبى ئەم كىڭشە بەم جوړەيە :

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن ۲×)

شاعىر ئە شىعەرى (گلەيى) دا , دەئىت :

^{۱۲۸} / جبار احمد حسين , نىستاتىكاي دەقى شىعەرى كوردى , دەزگاي چاپ و پەخشى سەردەم , چ ۱ , ۲۰۰۸ , سلیمانى

دیتھ بیرت ئەو دەمەی تۆرووت ئە رووی پەیمانە بوو

(دیوان . ل ۳۶۸)

من دل و خوینی دلم بو تۆمەی و مە یخانە بوو

۲/ (رەمە ئی هەشتی مەقسور)

قائلی کیشە بەم جوړەیه :

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان ×۲)

شاعیر ئە شیعی (خوشە دەر خەن) دا , دە ئییت :

خوشە دەر خەن هەر وه کوو ئاوینە عەبییت پوو بە پوو

(دیوان . ل ۳۲۴)

نەک ئە پشتی سەر تەو وەك شانە دەر بیین زبانی

۳/ (رەمە ئی هەشتی مەخبونی ئە سلەم)

قائلی کیشە کە بەم جوړەیه :

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن ×۲)

شاعیر ئە شیعی (موی سپی و پشتی خەمیدەم) دا , دە ئییت :

موی سپی و پشتی خەمیدەم ووتی بە سیە گروگال

(دیوان . ل ۱۵۶)

پیرم و ئیستە هەموو شەو کچی رەز ناخوایم

۴/ (رەمە ئی هەشتی مەخبونی مەقسور)

قائلی کیشە کە بەم جوړەیه :

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاّن ۲×)

شاعیر له شیعیریکدا که بو علی کمالی نووسیوه ، دهئیت :

نامه که ت گه بییه دهس فه خری هه موو نه هلی وولات

بوو به شانامه یی هه ر مه جلیس و به زم و جه فلات (دیوان . ل ۳۶۵)

۵ / (رهمه ئی هه شتی مه خبونی مه حزوف) :

قائبی کیشه به م جوړه یه

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاّن ۲×)

شیخ نوری دهئیت :

چون نه بی یه بی له بازار ی مرووه ت مه ندان

قیمه تی یوسفی میسری و غولامی جه به شی (دیوان . ل ۱۸۳)

۶ / (رهمه ئی شه شی مه حزوف) :

قائبی کیشه که به م جوړه یه

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاّن ۲×)

شاعیر له شیعیری (هیمه تی پیران) دا ، دهئیت

نه و موعه محایه که سی حه رفه به ناو

وهک موالییده شموونی که وته ناو (دیوان . ل ۱۸۶)

سپیه م : (کیشی موزاریع) : ئەم کیشەش بەهۆی ئەباری و گونجانی ئەگەل سیستەمی دەنگ و زمانی کوردیدا ئە شیعری شاعیرانی کورد دا بەکار هاتوو ، ((وشە ی موزاریع ئە عەرەبیدا بەمانای پی چون هاتوو وەک زاراویە کیش بو ئە و کیشانە بە کاردی ئە بەزێنە ی چوارەمدا یە))^{۱۲۹} ،

شیخ نوریش دوو قالبی ئیی بەکار هیناوه که ئەمانەن :

۱/ موزاریعی هەشتی ئە خرەبی مە کفوفی مە حروف :

قالبی کیشە که بەم جوړیە :

(مفعول فاع لات مفاعیل فاعلن ۲×)

شاعیر ئە شیعری (کردەووی چاک) دا ، دەئیت :

واتی مەگە که کردەووی بەد ئەگەر بکە ی

گەردوون ئەداستانی زەمان ئەیسرنیتەوه (دیوان . ل ۳۲۳)

۲/ موزاریعی هەشتی ئە خرەبی مە کفوفی مە قسور

قالبی کیشە که بەم جوړیە :

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان ۲×)

شاعیر دەئیت :

ئیمرو که چواردهیە ئە تە مموز جەیشی بی ئەمان

نارزانه هاته کایهوه وەک کیوی پر ئە گیان (دیوان . ل ۳۰۹)

^{۱۲۹} / عەزیز گەردی ، کیشی شیعری کلاسیکی کوردی ، ل ۱۸۳

چوارەم : (کیشی مچتت) : (وشەى موجتەس ئەعەرەبیدا بەمانای لیپچراو یان ئی کراوہ ہاتووہ)^{۱۳۰} ,
نەم کیشەش ئە شیعەرەکانی شیخ نوریدا بە چوار قنابی جیا بەکار ہاتووہ بەم شیوازانہی خوارہوہ :

۱ / موجتەسی ہەشتی مەخبونی ئەسلەم

قنابی کیشەکہ بەم جوړہیہ

(مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن × ۲)

شاعیر ئە شیعری (بەہار) دا , دەئیت :

بەہارە دلّ ھەوہسی گەردشی گوستانہ

(دیوان . ل ۲۰۵)

چەمەن سروور و فەرچە بەخشی بەزمی مەستانہ

۲ / موجتەسی ہەشتی مەخبونی ئەسلەم موسەببەغ :

قنابی کیشەکہ بەم جوړہیہ :

(مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلان × ۲)

شاعیر دەئیت :

غەمی زەمانہ وەکو پردە , وا دلّی پۆشیم

(دیوان . ل ۱۸۳)

بەغەیری غوسسە و گریان و غەم , نەما خویشیم

^{۱۳۰} / عەزیز گەردی , کیشی کلاسیکی کوردی , ل ۱۹۲

۳ / موجته سی هه شتی مه خبونی مه حزوف

قائبی کیشه که به م جوړه یه :

(مفاعن فعلاتن مفاعن فعلن ×۲)

شاعیر ده ئیبت :

له ناو شه پوئی خه ما , سه ره نگوون و بی نارام

به کیوی سه ختی ژیا نا , به پی و چنگه رنی (دیوان . ل ۲۲۹)

۴ / موجته سی هه شتی مه خبونی مه قسور :

قائبی کیشه که به م جوړه یه :

(مفاعن فعلاتن مفاعلین فعلان ×۲)

شاعیر له شیعری (ویژدان) دا , ده ئیبت :

نیه نیشانه یی حیسی , که پیی نه ئین و یجدان

وهیا شعوری که وا ناوی لی نراوه زه میر (دیوان . ل ۱۵۷)

پینجه م : کیسی خه فیف : نه م کیشه ش لای شاعیرانی کورد به کار هاتووه , به لام به ریژه یه کی که م , شیخ

نوریش دووقائبی ئیی به کار هیئاوه به م شیوازه ی خواره وه

۱ / خه فیفی شه شی مه خبونی مه حزوف :

قائبی کیشه که به م جوړه یه :

(فاعلاتن مفاعن فعلن ×۲)

شیخ نوری له شیعی (بو ئیسلامی ناوی قوله) دا ، ده ئیت :

سه د شوکر وا له مه نتیقه ی پشدر

هاته وه رانیه ، هومای نهوجی زه فەر (دیوان . ل ۳۹۴)

۲ / خه فیفی شه شی مه خبونی نه سلهم موسه بیه غ :

قالبی کی شه که به م جو ره یه

(فاعلاتن مفاعن فعلا ن ۲×)

شاعیر له شیعی (گریه ی خوسران) دا ، ده ئیت :

بگری نه ی شاعیری ناته وان بگری

مرد له روچی منا هه موو نامال (دیوان . ل ۲۱۶)

شه شه م : کی شی ره جهز : یه کی که له کی شه سوک و ناسانه کان ، شیخ نوری ته نها یه ک قالبی به کار هی ناوه

به م جو ره

۱ / ره جهزی هه شتی مه خبوون

قالبی کی شه که به م جو ره یه

(مفاعن مفاعن مفاعن ۲×)

شاعیر ده ئیت :

به من بلی چ میله تی له مه قبه ری مه ماته وه

له مه حوو و ئینکی ساره وه ، له ده وری نه هاته وه (دیوان . ل ۹۹)

حهوتهه (كيشى سهريه) : (وشهى سهريه له زمانى عه ره بيدا به ماناى له زوخيراوه هاتووه وهكو زاراوهيهكى عه روزيش بو نهو كيشانه به كاردى كه له بازندهى چوارده مدياه و پييه كاني بريتين : له مستفعلن مستفعلن مفعولات ٢×)^{١٣١} , شيخ نوريش ته نها يهك قالبى لى به كار هيناوه بهم شيوه يهى خواره وه :

• سهريه شه شى مه طوى مه كشوف : قابله كهى بهم جوړه يه (مفتعلن مفتعلن فاعلن ٢×)

شاعير له شيعرى (نيمه كه شافهى كوردين) دا ده لىت :

نيمه كه شافهى كوردين هه موو

خاديمى ملك و وه ته نين روو به روو (ديوان . ل ٣٥)

((لهم خسته يهى خواره ودا جوړى كيش و قابله كان و ژماره ي شيعره كان خراوته روو

ژماره	كيش	قالبى كيشه كان	ژ. شيعره كان	ر. سهدى
١	هه زه ج		٦٤	٤٨,٨٥٤٪
	أ	هه زه جى هه شتى ته واو	٢٥	٦٢,٣٩٪
	ب	هه زه جى هه شتى نه خره بى مه كفوفى مه جزوف	١٢	٧٥,١٨٪
	ج	هه زه جى هه شتى موسه ببه غ	٦	٩,٣٧٥٪
	د	هه زه جى شه شى مه قسور	٦	٩,٣٧٥٪
	ه	هه زه جى هه شتى نه خره بى مه كفوفى مه قسور	٦	٩,٣٧٥٪
	و	هه زه جى شه شى مه جزوف	٤	٦,٢٥٪
	ز	هه زه جى هه شتى نه خره بى نه بته ر	٣	٦,٦٨٧٪
	ح	هه زه جى هه شتى نه خره بى مه جبوب	٢	٣,١٢٥٪
٢	ره مه ن		٣٢	٢٩,٤٢٧٪
	أ	ره مه نى هه شتى مه جزوف	١٤	٤٢,٧٥٪
	ب	ره مه نى هه شتى مه قسور	٧	٢١,٨٧٥٪
	ج	ره مه نى هه شتى مه خبونى نه سلهم	٤	١٢,٥٪
	د	ره مه نى هه شتى مه خبونى مه قسور	٤	١٢,٥٪
	ه	ره مه نى هه شتى مه خبونى مه جزوف	٢	٦,٢٥٪
	و	ره مه نى شه شى مه جزوف	١	٣,١٢٥٪
٣	موزاربع		١٦	١٦,٢١٣٪

^{١٣١} / عه زيز گه ردى , رابه رى كيشى كلاسيكى كوردى , چاپخانه ي ديكان , سليمانى , ٢٠٠٣ , ل ١٧٢

۲۱۳, ۶۲٪	۱۰	موزاریعی هه شتی نه خرهبی مه کفوفی مه حزوف	أ		
۳۷, ۵٪	۶	موزاریعی هه شتی نه خرهبی مه کفوفی مه قسور	ب		
۱۶۰, ۹٪	۱۲			موجته سی	۴
۳۳, ۳۳٪	۴	موجته سی هه شتی مه خبونی نه سلهم	أ		
۱۶, ۱۶٪	۲	موجته سی هه شتی مه خبونی نه سلهم موسه ببه غ	ب		
۲۵, ۲٪	۳	موجته سی هه شتی مه خبونی مه حزوف	ج		
۷۶۳, %	۱	موجته سی هه شتی مه خبونی مه قسور	د		
۸۱۶, ۳٪	۵			خه فیف	۵
۸, ۱, %	۴	خه فیفی شه شی مه خبونی مه حزوف	أ		
--- %	۱				
۷۶۳, %	۱			ره جهز	۶
___ %	۱	ره جهزی هه شتی مه خبون	أ		
۷۶۳, %	۱			سه رییج	۷
-	-	سه رییعی هه شتی مه توی مه کفوف	أ		

((۱۳۲ .

به کارهینانی کیشی عه روزی , بهم شیوازانه ی خستمانه روو , بو شیوازی تاکه که سی شیخ نووری ده گهریته وه , واته : مه رج نییه هه موو شاعیرانی کلاسیک , بهم شیوازانه شیعره کانیبیان هونیبیته وه .

کیشی برگه‌یی

شیخ نوری له پال نهوهی که پیشتر باسماں کرد و خستمانه روو، له به کارهینانی کیشه عه‌روزییه‌کاندا، کیشی تریشی به کار هیناوه، له‌وانه کیشی برگه‌یی (په نجه) شیخ نوری له پیناسه‌ی کیشی برگه‌ییدا ده‌لیت: (وه‌زنی هیجائی به عیباره‌تیکی موسه‌لسه‌ل نه‌لین که خرابیته شکلیکی مه‌وزونه‌وه و وه‌قتی که پارچه‌کانمان جیاکرده‌وه عه‌ده‌دی هیجائی مه‌صره‌عی سانیدا مساویه به‌قه‌ده‌ر یه‌ک بن که‌وا موافقی وه‌زنی هیجائی له‌مه‌صره‌عی‌کدا چهند هیجابی لازم نه‌کا له‌مه‌صره‌عه‌که‌ی تریشدا نه‌وه‌نده هیجابی... له‌وه‌زنی هیجائییدا دائیما نینسان نه‌توانی که عه‌ده‌دی هیجائی مه‌صره‌عه‌کان به نه‌موس‌ت بژمی‌ری، بنائ علیه به‌م وه‌زنه‌ه حیسابی نه‌موس‌تیشی پی نه‌لین))^{۱۳۳},

به‌پیی نه‌م رایه‌ی شیخ نوری له‌کیشی برگه‌ییدا پیویسته ژماره‌ی برگه‌کان له نیوه‌دی‌ری یه‌که‌مدا یه‌کسان بی‌ت به نیوه‌دی‌ری دووهم، نه‌م کیشی برگه‌ییه به کیشی ره‌سه‌نی کوردی ناو ده‌بات، له‌گه‌ل نه‌مه‌دا ده‌توانیت نه‌وه بخه‌ینه روو که کیشی خومالی برگه‌یی په نجه، له‌شیعری زوربه‌ی شاعیرانی شیوه‌گوران ده‌بینریت، گشت شیعره‌کانی مه‌وله‌وی له‌سه‌ر نه‌م کیشه نووسراوه‌ته‌وه، له‌دوایشدا له‌لایه‌ن زوریک له شاعیرانی نویخواز وه‌کو (پیره‌می‌رد و گوران و جگه‌رخوین و شیخ نوری و دلدار وهتد، به‌کارهینراوه.

فریدون عبدالبرزنجی له باسی کیشی خومالییدا ده‌لیت ((سه‌یرکردنیکی هونراوه‌ی نوی کوردی نه‌وه‌مان بو درده‌خات که جو‌ره‌ها کیشی خومالییمان هه‌یه که‌بریتین له (۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-)) برگه‌یی، که نه‌شی شانزه برگه‌ییه‌که دوو کیشی هه‌شت برگه‌یی بن، یان ۱۵ برگه‌ییه‌که کیشی (ره‌مه‌لی عه‌ره‌بی بی‌ت))^{۱۳۴}، نه‌وه‌ی جیی تیرامانه، له‌م پیناسه‌یه‌ی د. فریدوون، دیاریکردنی کیشی (۵) برگه‌ییه، که نه‌مه له‌نیو شاعیرانی کوردیدا، به‌ده‌گه‌من به‌رچاو ده‌که‌ویت، ((به‌کارهینانی نه‌م کیشانه به‌سافی واته له‌نیوه‌دی‌ری یه‌کساندا له‌شیعری هه‌شتاکاندا دیارده‌یه‌کی ده‌گه‌نه به‌زوری به‌تی‌کشکای یان له‌گه‌ل کیشی تر ده‌بینریت، نه‌میش، چونکه شاعیرانی نه‌و ماوه‌یه

^{۱۳۳} م. نوری، نه‌ده‌بیاتی کوردی، پ. ژیان، ژماره ۲۸، ۱۲-۸-۱۹۲۶، ل ۴

^{۱۳۴} / فریدون عبدالبرزنجی، هونراوه‌ی نازادی کوردی ده‌رکه‌وتن و خوگرتنی، مجله‌افاق‌الجامعیه (اسوی

زانکو)، ژ. ۳۰، ۱۹۸۱، ل ۹۰

پشتیان له شیعرى ستونى کردوو و شیعرى نازادیان نووسیوه)^{۱۳۵}، ئەووی په یوه سته به شیخ نورییه وه ، له سه رتادا هه وئیداوه کیشی عه روزیه که به تیکه ئکردنی له گه ئ کیشی خوما ئیدا به کار بهینیت ، یه که م شیعریشی ئەم رووه وه به ناوی (دلاوه ران) وه ، بووه ، ئەمیش به ئگهی ئەوه یه که شیخ نوری یه کیکه له و شاعیره پیشه نگانهی که له گه ئ نو یخو ازیکردن له رووی ناوه پوکوه وه ، له رووی کیشی شه وه نو یخو ازیکردوو ه ! هه ئگاوی باشی ناوه ، بو یه شیخ نوری که باسی کیشی هیجائی ده کات سی کیشی ناوه ی ناوه ئەوانیش کیشی جهوت بر گه یی هه شت بر گه یی نو بر گه یین ، ((شیخ نوری یه کسانى بر گه کانی له هه ر دوو نیوه دێردا ده کاته مه رچی بنیاتنانی کیشه که ، ئینجا جوړی کیشه کان له سه ر بناغه ی ژماره ی بر گه کانی دێر ئیک دیاریده کات ، ئەم نمونه یه ی بو کیشی نو بر گه یی هی ناوه ته وه :

چونکی ئیوه جه سوور ئە بینم -----

نامینی نازاری بـرینم -----

ئەم مسره عانه هه ریه کی مور ه که به له نو هیجا ، دوا ی ئەوه دیته سه ر کیشی جهوت بر گه یی و هه شت بر گه یی و ئەم نمونه ی هی ناوه ته وه :

هه ر له ئیستاوه به مرن -----

کفن بوخوتان به رن -----

ئەم مه سره عانه دا عه ده دی هیجا (۷) ه ، له گورانی کوردیدا به عزی ئە شعاری موته دا وله موافقی وه زنی هیجائی یه ، میسال

که س نازانی بو بی ره نگم -----

گیرۆده ی دهستی فه ره نگم -----

عه ده دی هیجای ئەم مه سره عه ئە گه ر بیژمی پری ئە زانی که عددی هیجا کانی (۸) یه)^{۱۳۶}

به هه مان شیوه د. مارف خه زنه داریش که له کیشی شیعرى نو ی ده کو ئیته وه ، کیشی شیعرى نو یی کوردی دا به ش ده کاته سه ر دوو به ش ((یه ک : کیشی خوما ئی و کیشی خوما ئی ره نگا وره نگ))^{۱۳۷} ، له به ره ی

^{۱۳۵} / محمد عبدالکریم ابراهیم ، بیکهاته ی زمانى شیعرى له روانگه ی ره خنه ی نو یوه ، چ ، چاپخانه ی موکریان ،

هه وئیر ، ۲۰۱۲ ، ل ۱۰۰

^{۱۳۶} / م. نوری ، ئە ده بیاتی کوردی ، ر. ژیان ، ژماره (۲۸) ۱۲-۸-۱۲۹۶ ، ل ۳

^{۱۳۷} / د. مارف خه زنه دار ، کیش وقافیبه له شیعرى کوردیدا ، متبعه الوفا ، بغداد ، ۱۹۶۲ ، ل ۴۴

فراوان به کارهینانی کیشی (حهوت و برگهیی وههشت برگهیی و ده برگهیی) له نیو شیعی کوردیدا
 نامازه بهوه دهکات که له نیو شیعی شاعیرانی نهم سهدهیهدا واته سهدهی رابردوو به کاردیت ,
 هه موو نهو کیشانهی که شیخ نووری , له چوارچیوهی کیشه برگه بیه کهدا به کارهینان ده خهینه
 روو بهم شیوانهی خوارهوه :

یه کهم : کیشی حهوت برگهیی : یه کیکه لهو کیشانهی له شیعی شاعیرانی نویدا به کارهاتووه ,
 بریتیه له دوو ههنگاو : ههنگاوی یه کهم : چوار برگه یه و دووهمیش : سی برگه بیه , واتا (۳+۴) ,
 بهلام د. دئشاد عهلی ده ئیت : ((تنها دهسته پیی (۳+۴) یان لیی دیاریکردوو , نهمه له کاتیکدا
 که گه لی هه ئبه ستمان له سنوری نهم کیشهدا دهسته پیی (۵+۲) یان (۲+۵) شیان تییدا
 به کارهاتووه))^{۱۳۸} ,

((شیخ نوریش کیشی حهوت برگهیی به شیوهی (۳+۴) هونیه تهوه ,))^{۱۳۹} , وهکو له نمونه یهدا
 دهرده که ویت :

خۆزگه نه مزانی تو بو ۳+۴-----
 واخوت نه که ی ره نه چه رو ۳+۴-----
 په پوله ی بال هه ئوهریوو ۳+۴-----
 به تیشکی گر دارزیوو ۳+۴-----

(دیوان . ل ۳۳۵)

	خۆز	گه	نهم	زا	====	نی	تو	بو
۱	۲	۳	۴			۵	۶	۷

	وا	خوت	نه	که ی	====	ره ن	جه	رو
۱	۲	۳	۴			۵	۶	۷

^{۱۳۸} / د. دئشاد عهلی , بنیاتی هه ئبه ستی له هونراوهی کوردی دا , ل ۱۳۹

^{۱۳۹} / اسو عمر مسته فا , بهها نستاتیکیه کانی شیعی لای پیره میرو شیخ نوری شیخ صالح و گوران , ل ۷۸

((شیخ نوری له شیعره کانیدا کیژی خومائی برگیه یی به کارهیناوه، شاعیر له شیعره کانیدا به زوری
 قائبه کانی (جهوت برگیه یی شه پوئی (۳+۴) و ههشت برگیه یی شه پوئی (۴+۴) و ده برگیه یی شه پوئی
 (۵+۵) به دیده کرین و کیژی ده برگیه یی به زوری به کارهیناوه))^{۱۴۰}

چهند نمونه یه کی تری کیژی جهوت برگیه یی لای شیخ نوری

شهبهق نه دا بـــــــــــــــــه یانی

له گوئی جوگه و ســـــــــــــــــه رکانی

نه گه ریی تا نه تـــــــــــــــــوانی

هیج ماندویتی نـــــــــــــــــازانی

(دیوان . ل ۳۳۶)

شه	بهق	نه	دا	=====	به	یا	نی
۱	۲	۳	۴		۵	۶	۷

نه	گه	ریی	تا	=====	نه	توا	نی
۱	۲	۳	۴		۵	۶	۷

دووهم : کیژی ههشت برگیه یی : نهم کیسه یه کیکه له و کیشانه ی به شیوه یه کی به ربلاو لای

شاعیرانی کورد به کار هاتووه، (ههردی) ده رباره ی نهم کیسه ده ئییت : (نه وهنده ی ده برگیه یی باوی

هه یه ، بگره زورترینی گورانیه خۆشه کانی فۆلکلوری له سه ر نهم کیشه ن))^{۱۴۱}، کیژی ههشت برگیه یی

جگه له شه پوئی (۴+۴) چهند شه پوئیکی تری هه یه که نه مانهن (۵+۳) (۳+۵) (۶+۲) (۴+۲+۲)

(۲+۶) (۲+۴+۲) (۲+۲+۲+۲) .

^{۱۴۰} / سه رچاوه ی پیشوو / ۷۹

^{۱۴۱} / نه حمد ههردی ، عه رووز له شیعری کوردیدا ، ل ۱۰

شیخ نوریش به شیوازہ ئەم کیشەى بەکار هیناوه :

کلۆنى جیگایه بگری ----- ٤+٤

(دیوان . ل ٢٢٧)

میروو له بان ئەگری ئەفری ----- ٤+٤

ك	نۆ	لى	جى	=====	گا	یه	بگ	رې
١	٢	٣	٤		٥	٦	٧	٨

مى	روو	له	بان	=====	ئەگ	رې	ئەف	رې
١	٢	٣	٤		٥	٦	٧	٨

یان شاعیر له شیعری (خوله پیزه) دا , ده ئیت :

خوله پیزه ی چه ته ی مه شهوور

(دیوان . ل ٢٨٣)

جوتیارى بوو له شه ر به دوور

خو	له	پى	زهى	=====	چه	تهى	مهش	هوور
١	٢	٣	٤		٥	٦	٧	٨

جوت	يا	رې	بوو	=====	له	شهر	به	دوور
١	٢	٣	٤		٥	٦	٧	٨

سپیه م کیشی نو برگه یی : شیخ نوری ئەم کیشەى بە کارهیناوه هەر خوی نمونه ی زیندووی بو

هیناوه ته وه

چونکه ئیوه جه سوور ئە بینم

دیوان . ل ٣٣٥

نامینی نازاری برینم

چون	که	ئى	وه	جه	سور	ئه	بى	نم
۱	۲	۳	۱	۲	۳	۱	۲	۳

کیشی دهرگه یی : ئەم کیشە یەکیکە ئەو کیشانەى که زۆر باوه , زۆر بەى شیعەرەکانى شیوهزارى گۆران و فۆنکلۆرى کوردی پى هۆنراو تهوه , بە شیوه یهکی بهربلاویش شاعیرانى نویش به کاریان هیناوه , عیزه دین مسته فا رهسول دهرباره ی ئەم کیشە ده ئیت : (زیاترین کیش که له شیعری کوردیدا به کارهاتبى کیشی (۱۰ برگه ییه) (۵+۵) .^{۱۴۲}

شه پۆل و دهسته پى کانى ئەم کیشە ته نها (۵+۵) نین , به ئکو چەند شه پۆلیکی تریشى هەن و شاعیران به کاریان هیناوه له وانه , (۵+۳+۲) (۵+۲+۳) (۲+۳+۵) (۶+۴) (۲+۳+۲+۳) شیخ نوریش ئەم کیشە ی به م جوړه به کار هیناوه :

بولبول فیداتم بولبول فیداتم

(دیوان . ل ۱۹۳)

حهیرانى سۆزو دهنگ و سه داتم

بول	بول	فی	دا	تم	بول	بول	فی	دا	تم
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

حهی	را	نى	سۆ	زو	دهن	گو	سه	دا	تم
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

^{۱۴۲} / عیزه دین مسته فا ره سول , ئەدهبیاتی نوئی کوردی , چاپخانه ی فیرکردنی بالا , ههولیر , ۱۹۹۰ , ۱۴۵

شاعیر له شیعری (ناچم بۆ به غدا) دا ، ده ئییت :

هه تا پییم بکری ناچم بۆ به غدا

(دیوان . ل ۴۱۲)

له به غدا دئم هیج ناکریتته وه

هه	تا	پییم	بک	ری	نا	چم	بۆ	به	غدا
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

له	به	غدا	د-	ئم	هیج	نا	کری	ته	وه
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

دیسان شاعیر له شیعری (بۆ بی کەس) دا ، ده ئییت :

جه ژنی نه ورۆز بوو له گردی یاره

(دیوان . ل ۳۴۹)

کۆبوو بوونه وه نه هلی نهم شاره

جه	ژنی	نهو	رۆز	بوو	له	گر	دی	یا	ره
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

کۆ	بوو	بوو	نه	وه	نه	هلی	نهم	شا	ره
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

٣/ کیشی تیکه‌ل: مه‌به‌ست لیی تیکه‌ل کردنی دوو کیش یان زیاتره , بیگومان نه‌مه‌ش ده‌گه‌ریته‌وه بو سرده‌م و قونای گواستنه‌وه ونویکردنه‌وه, نه‌میش به مه‌به‌ستی نه‌وه ده‌گریت که خوینهر له بیزاری به دست یه‌ک ئاوازییه‌وه دوور بخریته‌وه, له‌لایه‌کی تریشه‌وه بو ده‌وله‌مه‌ندکردنی ئاوازی هونراوه‌که و نیشان‌دانی تواناو لیهاتویی شاعیر به‌سه‌ر کیشدا درده‌خات.

د. دلشاد علی پپی وایه: شاعیر به‌مه‌به‌ستی به‌خشینی ئاوازی نوی به‌شعیره‌که‌ی نه‌م کاره نه‌ نجام ده‌دات, له‌وباره‌یه‌وه ده‌لیت: ((دیارده‌ی به‌کار هیانی چهند کیشیک له‌بنیاتی هه‌ئبه‌ستی‌کدا به‌ ئامانجی پیکه‌ییانی ئاوازی نوی و داهینهر که‌م وزور له‌هه‌ئبه‌ستی کوردیدا به‌دی ده‌گریت))^{١٤٣}, نه‌م هه‌نگای تیکه‌ل‌کردنی کیشانه‌ پێشتر له‌ شاعیری شاعیران ((نه‌ده‌ب))^{١٤٤} و ((صافی و ناری))^{١٤٥} ده‌بینین, به‌لام نه‌مه‌ ته‌نها له‌و شاعرانه‌دا به‌کاره‌ینراوه که به مه‌به‌ستی گورانی دایان ناوه, بویه نه‌گه‌ر ته‌ماشای بکه‌ین ده‌بینین شیخ نوری شیخ صالح یش دوو کیشی تیکه‌لی به‌کاره‌ینراوه, ((شیخ نوری له‌ شاعیری (دلاوه‌ران) دا, کیشی عه‌روزی و کیشی خومالی به‌یه‌که‌وه به‌کاره‌ینراوه, کیشه‌ عه‌روزییه‌که‌ کیشی هه‌زه‌جی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌حزوف و (مه‌قسوره), و له‌هه‌ندی پارچه‌دا کیشه‌که به‌ (مه‌حزوف-فعولن) کو‌تایی دیت))^{١٤٦}.

نه‌گه‌ر ته‌ماشای نه‌م نمونه‌یه بکه‌ین ده‌بینین نه‌و تیکه‌ل‌کردنه‌ چونه:

له‌م وه‌ضمه‌ گه‌ر نه‌ی دوشمنی کورد ئیوه نه‌ پرسن

نه‌م هه‌مه‌یه‌مه‌یه‌ میله‌ته‌ هه‌ئساوه‌ بترسن (دیوان . ل ٦١)

له‌م/وه‌خ/ته‌/گه‌/ره‌ی/دوش/م/==/نی/کورد/ئی/وه‌/نه‌/پر/سن

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

^{١٤٣} / دلشاد علی (د): بنیاتی هه‌ئبه‌ست له‌هونراوه‌ی کوردیدا, ل ١٤٦

^{١٤٤} / گیوموکرپانی, دیوانی نه‌ده‌ب, چ ١, چاپخانه‌ی هه‌ولێر, ١٩٦٦, ل ١١٠

^{١٤٥} / محه‌مه‌دی مه‌لا مسته‌فا, دیوانی صافی, چاپخانه‌ی (و) په‌روه‌ده, هه‌ولێر, ٢٠٠٤, ل ٢٠٨

^{١٤٦} / کو‌نیستان جمال سه‌لام, ده‌وری شیخ نوری له‌نویکردنه‌وه‌ی شاعیری کوردی دا, نامه‌ی دکتورا, زانکوی صلاح

الدین, هه‌ولێر, ٢٠٠٤, ل ١٤١

نهم/ههم/هه/مه/يه/میل/له/==/ته/هه/سا/وه/ب/تر/سن
مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

• نهم نمونه یهش بۆمه قسور :

نهلادی وهتهن ئیمه کهوا میله ته کوردین

بۆغایه یی ناسایشی میله ته هه موو گوردین (دیوان . ل ۶۱)

نهو/لا/دی /==/وه/تهن/ئی/مه/==/که/وا/میله/له/تی /کور/دین
مفعول مفاعیل مفاعیل فعولان

بۆغا/یه/==/یی/ئا/سا/ی/شی/میل/له/ته/هه/==/مو/گور/دین

یان نهم نمونه یه دا :

شیرانه نهوا مه عره که نارایی وهغا بووین

---ب/ب/ب-ب/ب-ب/ب-ب

بۆرشتنی خویناوی عه دوو حازری راه بووین (دیوان . ل ۶۱)

---ب/ب- -ب/ب- -ب/ب- -ب

• شیوازیکى تری نهو کیشه تیکه نه لای شیخ نوری نه کیشه خومالیه که نهم جورانه ی نه کیشه

عه روزیه کان هیناوه ته وه

۱/ حه وت برکه یی : (۳+۴)

نه پیشمانه وه هه روا

(دیوان . ل ۳۳۷) به یداخى ضة فەر نه روا

له	پیش	ما	نه	=====	وه	ههر	وا
۱	۲	۳	۴	=====	۱	۲	۳

بهی	دا	خی	ضه	=====	فهر	نهر	وا
۱	۲	۳	۴	=====	۱	۲	۳

۲/ کیشی نو برگه یی : نه میس شیوازیکه تره لای شیخ نوری

شاعیر ده ئیت :

ریشه ی عه دوو با دهریینین

حهق به دهستی خو مان بستینین

(دیوان . ل ۶۱)

ری	شه	یی	عه	دوو	با	دهر	بی	نین
۱	۲	۳	۱	۲	۳	۱	۲	۳

حهق	به	دهس	تی	خو	مان	بس	تی	نین
۱	۲	۳	۱	۲	۳	۱	۲	۳

نه مانه نهو شیوهو شیوازانه ی کیش بوون که شیخ نوری شیخ صالح له شیعره کانیدا پهیرهوی کردوون و به کاریهینان و به هویانهوه ناوازی شیعرهکانی پی رازاندوتهوه .

دووم : سه روا

سه رواش هاوشيوهوى كيش بنه مايه كى گرنكى شيعره , روئيكي گرنك له دروست بوون و پيكيه ينانى
مؤسقاتى دهره وهدا ده بينيت , سه روا به هوى دووباره بوونه وهوه دروست ده بيت , دووباره بوونه وهوى ده نكيك
يان چهند ده نكيك كه له كوئاي دييره كان يان نيوه دييره كان داده بيت , واتا سه روا جوړه
دووباره بوونه وهيه كى تاييه تى دهنگه له شيعردا , يان : ((سه روا برتبه له وه دهنگه , يان كومه له
دهنگه كى كه له كوئاي وشه سه روا داره كاندا دووباره ده بنه وه , نه مه به تاييه تى له كوئاي نيوه دييره يان
ديره شيعرو هه ندى جار له ناوه راست دى , ههروه كو ده شيت له په خشانيشدا هه بيت , به تاييه تى
له كوئاي فاسيله كاندا))^{۱۴۷} , بيگومان سه روا جوړيك له سه رنج راكيشانى خوينه رو گويگر دروست
دهكات , نه ویش له ريگه له وه ناوازه كى شاعير له ريگه له دربرينى شيعره كه يه وه دروستى
دهكات , ((به شيوه يه كه خوى پابه ند دهكات بو نه وهى جوړيك له ريگه خستن و گونجاندى مؤسقا
له نيوان وشه دوا دييره كاندا دروست بكات))^{۱۴۸} , له گه له نه مانده گرينگى و بايه خى سه روا له
نه ته وه يه كه وه بو نه ته وه يه كى تر ده گوريت , وه به يي سيستم و تاييه تمه ندى زمانى هه
نه ته وه يه كيش سه روا جوړا و جوړو جياواز ده بيت , به جوړيك كه رهنگه سه روا مهرجى بنه رته شيعر
نه بيت , لاي هه ندى نه ته وه , لاي هه ندى كيش جى گرينگى و بايه خ زور بيت , وه كو عه ره به كان ! به لاي
هه ندى نه ته وهى تره وه رهنگه زور به كه مى به كارها تبيت ! , ((چونكه له شيعرى زمانه
هيندونه وروپيه كونه كانى وه كو سانسكريتى و يونانى ولاتينى و زمانه نيرانيه كانى وهك :
ناقيسى تاي وپارسى و به هله وهى و زمانى نينگليزى كوندا سه روا نه بووه ! به لكو , جوړيك له ريگه وه تى
پيته كان (دهنگه كان) هه بووه !))^{۱۴۹} , به واتايه كى تر زور گويان به سه روا نه داوه و حيسابيان بو
نه كردوه , شاعيرى نوخو ازى فارس (پيمان) ده بيت : ((نرخی قافیه نه وه يه كه مؤسقاتى شيعر ته واو
دهكات , به لام پيوست ناكات هه ميشه كه لكى ليوه رگرين , له هه شوينيك كه بابته ته واو بوو ,

^{۱۴۷} / عهزیز گهردى , سه روا , دهزگای ناراس , هه وئير , چ , ۱۹۹۹ , ل ۲۶

^{۱۴۸} / شعبان صلاح , موسيقى الشعر بين الاتباع والابتداع , دار الغرب للتباعة والنشر والتوزيع , القاهرة , ۲۰۰۵ ,

۱۱ ل

^{۱۴۹} / پرويز نائل خانلى , اوزان الشعر الفارسى , ت . د . محمد نورالدين عبدالمنعم , مكتبة الانجلومصرية , ۱۹۷۸

ص ۱۰

ویستمان بچینه بابەتیکی دیکه که ئەک ئەقافیە وەر دەگرین) ^{۱۵۰}، شیخ نوریش ئە پیناسە ی قافیە دا دەئیت : ((قافیە ئە نیهایە تی هەموو مەسرە عەیکدا ئە بەینی هیجای ناخیریدا بە نیعتیباری تەسەووت عیبارەتە ئە موتابەقەت)) ^{۱۵۱}، بە پێی ئەم پیناسە یە ی شیخ نوری سەروا ئەو دەنگە بە یە کدا چوو یە که ئە کوتایی بە یته شیعرییە کاندای دەبیریت ، ئینجا باسی لایە نیکی تری قافیە دەکات و دەئیت : ((که وابوو ئە نیهایە تی مەسرە عە کاندای هیجاکانی ناخیری ئە گەر مالکی عەینی تەرز ی تەسەووت بوون، ئەو تە نازووری که ئە بەینی ئە سواتا حاسل ئە بی ، سامیعە ئەواز ئە بی)) ^{۱۵۲}. بە پێی ئەمە شیخ نوری ئە باسکردنی سەروادا (وەرگری)، ئە بەر چاوگرتوو و ئەو کاریگەرییە ی دیاریکردوو که مۆسیقای قافیە که دە یخاتە سەری.

بە لām رای کامل حسن بە سیر سەبارەت بەم پیناسە یە ی شیخ نوری ئەو یە که دەئیت : ((ئەم پیناسە یە ئە گەل ڕوونکردنە وە کانی نووسەرە که مان نا شکراییە که بە ووردی باس ئە سەروا ئە کراو، بە لām ، ئە هەمان کاندای بۆمان هە یە سەرنج بۆ ئەو ڕابکیشین که شیخ نوری ئەم کارەیدا لاسایی پیناسە ی سەروای ئە عەروزی عەرەبیدا ئە کردۆتە وە ، بە ئەکو ڕوانیویە تیە گە وە هەری ئەرکی سەروا و پە یووەندی ئە گەل خوینەر و گوینەر ئە هە ئە سەتدا ! ئەمیش هە ئە بەت نا کامییکی گرینگە ئە گەل نا کامە کانی لیکۆئینە وە که ی دەربارە ی کیشی خۆمانی و کیشی عەروزییدا یە ک دە گرنە وە)) ^{۱۵۳}.

د. مەرف خەزەندە داریش بەم جۆرە پیناسە ی سەروا دەکات ((دێرە شیعرە کانی شیعر بە وشە یە ک دواییان دیت ، ئەم وشانە ئە لایەن کیش یان ئاوازە وە ئە یە کتری ئە کەن ، وە بە لای کە مە وە ئە بی تیپی دوایی هەموو ئەم وشانە ی دێرە شیعرە کان یە ک بن ، ئەم وشانە قافیە یان پی ئە ئین ، ئەمە بە نیسبەت ئەو شیعرە ی یە ک قافیە ی ئە بی ، بە لām ئە گەر هاتوو ئە شیعر ی کدا قافیە کان گۆران ، ئەو کاتە هەر بە شە قافیە ییکی ئە یە ک چوو ئەو و تە یە ی سەروە ی بە سەردا تە تبیق ئە بی)) ^{۱۵۴}، سەبارەت بە پیناسە ی سەروا مامۆستا عە لائە دین سجادی دەئیت : ((سەروا بریتیه ئەو پیتانە ی بە دەنگ بی یان

^{۱۵۰} / ناز احمد سعید ، لادان لە شیعر ی ئە تیف هە ئە تدا ، چاپخانە ی بینایی ، چ ، ۲۰۱۳ ، سلیمانی ، ل ۱۳۷

^{۱۵۱} / م. نوری ، ئە دە بیاتی کوردی ، ر. ژیان ، ژمارە (۳۲) ، ۹-۱۹۲۶ ، سائی یە کەم ، ل

^{۱۵۲} / سەرچاوە ی پیشوو، ل

^{۱۵۳} / کامل حسن عزیز بصیر ، شیخ نوری شیخ صالح ئە کۆری لیکۆئینە وە ی و یژە یی و رە خنە سازیدا ، چاپخانە ی

کۆری زانیاری عیراق ، بغداد ، ۱۹۸۰ ، ل ۴۱

^{۱۵۴} / معروف خەزەندەر ، کیش وقافیە لە شیعر ی کوردیدا ، چاپخانە ی الوفا ، بغداد ، ۱۹۶۲ ، ل ۵۶

بى دەنگ ، كه ئاوازەكانيان وەكو يەكەو كەوتوونەتە دوایی ھەردوو نىوہ ھۆنراوہكەوہ ، ئەمە ئەكاتىكدا وايە كە سەرتاپاي دەستە ھۆنراوہكە دوو تاكى ... بى ... خو ئەگەر دوو تاكى . نەبوو، ئەوہ ديارە دوایی دوو نىوہ ھۆنراوہى يەكەم و دوایی نىوہى دووہى ھۆنراوہكانى تر ھەموو ئەم سەروايە دا وەكو يەكنەبن))^{۱۵۵} ، بېگومان سەروا ((ئەتواناي ھەموو زمانىكدا ھەيە كە ئەو مۇسقىقاو رىتمى تايبەتى ئە خو بگريت ، كە ئە ئە نجامى دووبارەكردنەوہيەكى رېك و پېكى دەنگىك يان زياتر ئە دەنگىك ، ئە دېرېك يان زياتر دروست دەبيت))^{۱۵۶} ، ديارە ئەمەش بو فەرھەنگى شاعىرو تواناو ئىھاتويى شاعىر دەگەرپتەوہ ، كە بە پىيى سروشتى زمانەكەى چۆنى بىھوى مەبەستەكەى پى بېيىكىت ، كاتىك دەنگەكانى دووبارە دەكاتەوہ و سەروايەك دەھىنىت و شىعرەكەى دەكاتە خواھن مۇسقىايەكى تايبەت ، جىي خويەتى بېرسىن ؟ كە ناخو! دەكرىت شىعر بى قافىە بىت يانا؟ ((شاعىرى بەناوبانگ زەھاوى ئە وتارىكى خويدا ئەژىر ناونىشانى (شىعرى بەرەلا) ، واتا ئەو شىعرەى كە كىشى ھەيەو قافىەى نىبە ! ئەم وتارەيدا راي وابوو كە شىعر پىويستى بە قافىە نىبە ! و دەبى وازى ئىبھىنرىت ، ئەم چەشنە بانگەوازەشى بو شىعرى بەرەلا ئەو سالانەدا دەنگى داىھوہ وشاعىران و نووسەرانى ئەو سەردەمەى بەسەر دوو دەستەدا دابەشكرد ، دەستەيەكيان پشتگىريان لىكرد و دەستەيەكيشيان دژى وەستانەوہ))^{۱۵۷} .

ھەئبەتە شىعر بەبى قافىە نابىت و پىويستىەكى گرنكى شىعەرىشە بو دروستكردنى زۆرتەرىن كارىگەرى و بەخشىنى چىژى زياتر بە خويەنەر .

سەروا ئە شىعرى نوى دا رۆئى بەھىزكردنى ئاوازی گشتى شىعرو دەستنىشانكردنى كۆتايى نىوہدەيرەكانى ھەيە ، چونكە ئە شىعرى نويدا درىژى نىوہ دىرەكانى بە قەدەر يەك نىن ، سەروا بەتايبەتى ئە شىعرى نازاد دا ، ديارىكردنى كۆتايى نىوہدەيرە ، خويەنەر يان گوئگر ئە كۆتايى ھاتنى دەستەواژەيەك يان پارچە دەستەواژەيەك ئاگاداردەكاتەوہ ، ((ئەبەر ئەوہ سەروا ئە شىعرى كلاسىكدا قورسايى وئەركىكى زۆرە بو شاعىر ، شاعىر ھەول دەدات ئەو كۆتە رزگارى بىت ، زۆر شاعىر ھەوئيان داوہ

^{۱۵۵} / علاءالدين سجادی ، نرخ شوناسى ، چاپخانەى معارف ، بەغدا ، ۱۹۷۰ ، ل ۱۰۳

^{۱۵۶} / جوزيف ميشال شريع ، دليل الدراسات الاسلوبية ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ،

بيروت ، ۱۹۸۷ ، ص ۸۳

^{۱۵۷} / د. د. شاد على ، ديوان و تاقى كردنەوہى شىعرى ، چ ۱ ، چاپخانەى دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم ، ۲۰۰۷ ،

سليمانى ، ل ۲۱۶

واز له سه روا وپهیره وکردنی سه روا له کوتایی هه موو دیریک یان نیوه دیریک بهینن ، به تهنه به ناوازی ئیقاعه که ی واز دینن که له یه کسانی برکه کانی دیره شیعر و جهوه هری ئیقاعی دوو برکه یی داوی یه ک پیك دی ، دیاره نه وانیه داوی سه روای نازاد ده کهن مه به ستیان نه وه نییه به یه کجاری واز له سه روا بهینن ، به لگو ده یانه وی نازاد بن له مامه نه کردن له گهل سه روا دا ، نه میش به مه به ستی زیاتر ده و له مه ند کردنی ناوازی شیعر) ۱۵۸ ،

شیخ نوریش له به کارهینانی سه روا دا ده ست کراوه بووه و چه ند جوړو شیوازیکی به کارهینانی سه روا لای شیخ نوری ده بینن ، ده توانین له مانه ی خواره ودا شیوازه کانی دیارییکه یین .

یه که م : سه روا ی یه کگرتوو

ناشکرایه به شی زوری شیعی کلاسیکی کوردی به سه روا ی یه کگرتوو هونراوه ته وه ، که تیایدا هونراوه که له سه ره وه تا خواره وه به شیوه یه کی یه کگرتوو هاتوته خواره وه ، شیخ نوریش شیعره سه ره تاییه کانی به م شیوازه هونراوه ته وه ، بونمونه شیخ نوری له شیعی (گریبه ی خوسران) دا ، ده ئیت :

A	بگری نه ی شاعیری ناته وان بگری
A	بگری نه ی رۆحی غه منیشیان بگری
A	بگری چهره خه زان بگری
A	بگری نه ی ناله و فوغان بگری
A	بگری نه ی نه بری بی نه مان بگری

دیوان . ل ۲۱۶

ده توانین بلینن نه و شیعرانه ی شیخ نوری له ژیر کاریگه ری کلاسیکدا نووسیووه ، سه روا که یان سه روا یه کی یه کگرتوو .

دووم : سه روا ی مه سنه وی (جووت سه روا)

مه به ست له سه روا ی مه سنه وی (جووت سه روا) نه وه یه که دوو نیوه دیری شیعیک یه ک سه روا یان هه بییت ، واتا (شیعی جووت قافییه ، یا خود (مزدوج) بریتیه : له و شیعه ری هه موو دیره شیعیکی

قافیەییەکی تایبەتی ئەبی، واتە هەر دوو دێرە شیعری بەیت لە سەر یەک قافیە ئەبن^{۱۵۸}، مەبەست لە جوت سەروا هەردیاریکی هۆنراوە خاوەن سەروای خۆبەستی و جیاپە لە سەروای دێرەکانی تر، شیخ نوریش شیوازیکی تری سەروای شیعەرەکانی بریتییە لە بەکارهێنانی سەروای مەسنەوی، (جووت سەروا) بە تایبەتی ئەو شیعەرەکانی کە بە کیشی خۆمائی نووسیونی.

ئەگەر تەماشابکەین شیخ نوری لە شیعری (بولبول فیداتم) دەلیت:

A	دەمیکە مەیلی لای یاران ئەکەم	
A	تاسە ی دیدەنی، نازداران ئەکەم	
B	بدە لە شەقە ی بائی نەرم و سوک	
B	برۆ تاجە می خاسە ی ناو کەرکوک	
A	لەویو بە خەجە ی خانە قا دیارە	
ل ۱۹۳	A	میر غوزاریکی، تەرۆ ناودارە

یان دەبینین شاعیر لە شیعری (بو میژوو) دا، دەلیت:

A	کلۆنی جیگایە بگری	
A	میروولە ی بال ئەگری ئەفری	
B	شیری ئەبی بەمام ریوی	
B	تولە ئەوەری بەخیوی	
A	پەسمایە بەرز ئەکاتەو	
(دیوان . ل ۲۵۷)	A	دوینی خوی بیر ئەباتەو

سەروای چوارینەکان:

شیخ نوری بە شیوہییەکی گشتی شیوازی سەروای چوارینەکانی بەم شیوازانە ی خوارەوہییە:

^{۱۵۸} / معروف خەزەندەر، کیش و قافیە لە شیعری کوردیدا، چاپخانە ی الوفا، بغداد، ۱۹۶۲، ل ۶۳

A A A A

A A B A

A A B B

A A A B

A B A B

A B B B

A B B A

A B C B

۱/ شیخ نوری له شیعری (تاریخی وهفاتی قادر اغا) دهئیت : نهمه (چوارینی دوو مه سنه وی) یه :

A کۆچی (قادر) بوجیهانی ماتهم وره نجوری یه

A پر له نیش و سوئی برین و شیوهنی مه جبوری یه

B له فزو مه عنای شیعره کانم شین و نازاری دله

B سائی مهرگی بویه (شیعری ناته وانای نووری یه) (دیوان . ل ۱۳۶)

۲/ چوارینی خه ساو : سیسته می (AABA) :

شاعیر له شیعریکی تردا دهئیت :

A گهر رووی زه مین به جاری تو بونیادکهی

A ناگاته نه وهی دئی زه بوونی شادکهی

B گهر شه خسی به مهرحه مه ت بکه یته به نده

A چاتره له وهی , که به نده یه نازاد کهی (دیوان . ل ۸۷)

۳/ شاعیر ئەم چوارینە تەواوە دا ، دەئیت :

(سیستەمی (AAAA)

A تینوم و دەستم بە جامی ئەگەیی

A پیی سستی تەمەنناش بەمەقامی ئەگەیی

A هیندەما یەوہ دل بە حەسرەت و ناکامی

(دیوان . ل ۹۱) A تا (عافیە الامر) بە کامی ئەگەیی

۴/ شیخ نوری ئەم سیستەمی (ABAB) شی ، بە کار هیناوە ، که چوارینی شکسپیریشی پیدەئیت

A گەر ئاو بدریم و بە شەفیقانه بکیلریم

B پشکوتنی گۆبکە ی ئەمە ئەم حازری ئانە

A ئەوخە ئفە ئەمامە ی ، نق و پۆپ ناسک پیرم

(دیوان . ل ۳۰۰) B بی ئاویبە ئە سبابی بە هارم که خەزانە

۵/ (چوارینی پترکی) (شاعیر سیستەمی (ABBA) ، ئە شیعەرەکانیدا بە کار هیناوە ، ئەم جۆرە

سەرۆایە ئە سەر دوو سەرۆا دروست بوون و نیوہ دیری یە کەم و چوارەم سەرۆایان یە کە و نیوہ دیری دووہم

و سیبەمیش سەرۆایان یە کە .

A هیلانە کە ی هەموو رووخا بە گەر دە لوی خەزان

B مە جالی هیندە ئە دا ، هیلکە ئیکی هە ئیینی

B بە نوکی جوانی دە نووک ، ئاوودانی بوینی

(دیوان . ل ۲۲۱) A بکە ونە بائە فری و سەرچلی ئە خەم رە خسان

۶/ (سەرۆای بالاد) ، (سیستەمی (ABCB) : ئەمیش یە کیکە ئە و سیستەمانە ی ئە شیعەرەکانی شیخ

نوریدا دە بینریت ،

شاعیر دەئیت :

- A خودا گەر بە دلما تیبەر بیی هەر خە یالاتی
- B ئە عە زرەت نییسی سەخت و کلپە ی دلما واپە شیواوم
- C بە لوتفی خوت مەگەر بروانی یە کرداری ناریکم
- B ئە سجلی نا ئومیدی بیسری تو ، کردەوو ناوم
- (دیوان . ل ۳۲۷)

۷ / سیستەمی (AB BB) : ئەمیش یەکیکە ئەو شیوازانی شیخ نوری ، هەرچەندە ئەم سیستەمە زۆر کەم پەیرەو کراوە ، بەلام شیخ نوری لیزانانە بە کاری هیناوە ، شیعی (گریبیەیی خوسران) کە پینج چوارینە یە وکوتایی بە پینجینە یە ک هاتوو ، خوی ئە کو کردنەوی نیوە دییری یە کەمی هەموو چوارینە کانی پێشەو بە مەش بوو بە پینجینە ی هاسەر و شیخ نوری ئەم سیستەمە ی لە شیعیکی تورکییە و راستە و خو گواستۆتە وە بو ناو شیعی کوردی ، لە شیعیکی توفیق فیکرەت وەرگرتوو ، ئە حمەد تاقانە دە ئیت : (ئە نیو شیعرە کانی شیخ نوریدا چوار شیعرمان بەرچاو دەکەوێت کە ئە ک هەر شیعی توفیق فیکرەت کاری تی کردوون ! بە ئکو دەگاتە رادە ی گۆرینە وە ی دەقاو دەقی زۆر لایەنی و لیوەرگرتنی زەق و دیار)^{۱۵۹} ،

ئەم نمونە یەش بو ئەو سیستەمە ی سەر وە ، کە شیخ نوری لە شیعی (گریبیەیی خوسران) دا ، دە ئیت :

- A بگری ئە ی شاعیری ناتە وان بگری
- B مرد لەرۆحی منا هەموو ئامال
- B (بیخودانە کفن بدوش ملال)
- B ئە گەری سەر سەری پەری خە یال
- (دیوان . ل ۲۱۶)

سەر وای موستە زاد

ئەمیش ئە لایەن هەندیک ئە شاعیرانی کلاسیکی و دواتریش شاعیرانی نوێخواز بە کار هاتوو ، بەلام شاعیرانی نوێخواز تارادە یە ک گۆرانکاریە کیان تیدا کردوو ، ئەمیش ئە وە یە ئە گە یە ئیت (شاعیرانی کلاسیکی لیڕە دا بە شیوێ زیاد کردنی نیو دییریکی کورت بو نیو دییریکی درێژ ، بەلام

^{۱۵۹} / ئە حمەد تاقانە ، توفیق فیکرەت و شاعیرە نوێخوازە کانی کورد ، چاپخانە ی پەر وەر دە ، هەولێر ، ۲۰۰۱

شاعیرانی نوځواز به لایانه وه مه رج نیه که نه و زیادکردنی نیوه دیره راسته و خو دواى نیوه دیریکى تر بیت ، به ټکو ده شیت دواى دوو دیر یان زیاتر بیت))^{۱۶۰} ،

به شیوه یه کی گشتی شیخ نوری نه رووی به کار هیڼانی سهروای موسته زاده وه نه م قالبانه ی به کار هیڼاوه ..

AA	(۱) دیریکى دریزو دیریکى کورت
AB	
AAA	۲/ دوو دیری دریزو دیریکى کورت
ABA	
AAB	
ABB	
ABBB	۳/ سی دیری دریزو دیریکى کورت
AAAAA	۴/ چوار دیری دریزو دیریکى کورت
ABABB	
ABABB	۵/ چوار دیری دریزو دوو دیری کورت
AAAAAA	۶/ پینج دیری دریزو دیریکى کورت
ABAAABB	۷/ شش دیری دریزو دیریکى کورت
ABCACBB	
ABABCCC	((^{۱۶۱}

شیخ نوری نه شیعری (نه شیخ نوریه وه بو زیوه ر) دا ، ده ټیت:

A	نه ی بادی سه با ! په یکى خه یالاتی نه دبیان
B	نه ی میروه حه یی فینکی زامی دئی سوتساو
A	نه ی بادی خه راماڼ

(دیوان . ل ۱۰۳)

^{۱۶۰} / پروانه ، عه زیز گه ردی ، سه روا ، ل ۲۵۱

^{۱۶۱} / ناسو عمر مسته فا ، به ها نیستاتیکیه کانی شیعری لای پیره میردو شیخ نوری شیخ صالح و گوران ، ل ۸۶

لیږه دا ده بینین سهروای پارچه که وهکو سهروای نیوه دیری یه که می پیشه وهی لیها توه .

به لام نه گهر ته ماشای نه م شیوازه بکه یین ده بینین سهروای پارچه که نه گه ل سهروای نیوه دیری دووه می
پیش خوی یه کی گرتوه وه توه !

شیخ نوری ده لیت :

A نه م نامه یه جوان بگره به ده سستیکی بلورین

B رازاوه توه ، چونکه به میهرو مه هو نه خته ر

(دیوان . ل ۱۰۴) B عه یینن وهکو نه فسه ر

• لیږه شدا نه گهر ته ماشا بکه یین سهروای پارچه که وهکو دوو نیوه دیری پیش خوی لیها توه ، واته
پارچه که و هه ر دوو نیوه دیره که ، یه ک سهروایان هه یه ..
شیخ نوری ده لیت :

A سهیری بکه بنواره به شارو به که نارا

A ده وهری بده نه ختی له ده می صوبجی به هارا

(دیوان . ل ۱۰۴) A نه ی بادی دلارا

دیاره نه مانه نه وه دهرده خهن که شیخ نوری له شیوازیکه وه بو شیوازیکی تری به کار هیانانی سهروای
موسته زاد چووه و خوی به یه ک جوړه وه په یوه ست نه کردووه . .

- نه گهر سه رنجی نه م نمونه یه بده یین

A روتبه ی عه زه مه ت لانیقی ذاتیکه بزانی

A وه ک خوشی ده زانی و بزانی که ده زانی

A نه ک لانیقی شه خصیکه ، نه زانی ونه زانی

A نازانی نه وه خوشه به لای خه لقی جیهانی

(دیوان . ل ۱۱۲) A بی سودوزیانی

ده بینین سهروای پارچه که نه گه ل سهروای موسته زادی دیره کاندای یه کی گرتوه توه .

- سیسته می (ABABB) نه میس شیوازیکی تره لای شیخ نوری شاعیر ده ئیت :

A (بی) تائه نه گهر شه ککه رو شه هدی به سه راکه ای
 B نه شنه ی نیه , هه رسوائه ته سه د پربی له باده
 A چیلکه چیه ؟ باکورت ته کی سه وزی به به راکه ای
 B گهر عاقلی له م ژینه بی قیمه ته لاده
 B نه م کیبره به باده (دیوان . ل ۱۱۲)

- شیوازیکی تر لای شیخ نوری ده بینین له پاش یه کی له چوارینه کان (چوارینه ی دووهم) له جیاتی زیاد کردنی یه ک پارچه , شیخ نوری دوو پارچه ی زیاد کردووه :

A نابی مونه وهر به گوئی یه خه یی چاکه ت
 B عومانی سه راب , بوونی به ده ریچه مه حائه
 A زهرد رووکه شی زیویشی بی , نایه ته قیمه ت
 B نیعلانی عه واریض , وه کو نیسنادی خه یائه
 B تابع به زه وائه
 B وه ک شوقی ته پائه (دیوان . ل ۱۱۱)

سه روای کوپله ی پنجه ی : نه و سه روا یانه یان که شیخ نوری له کوپله پینجه ییبه کانیدا به کاری هیئاون

بریتین له مانه ی خواره وه

۱/ قائلی (AAAAA)

A وا موبه ده ل بوو به خووشی ده وری نیضمیلالی کورد
 A خاتیمه ی هات و نه ما , نه یامی نیستیزلالی کورد
 A بوگه یشتن به م ده مه به م رۆژه بوو , نامانی کورد
 A حه مدبی حه ددبوو , خودا دیم رۆژی نیستقلالی کورد
 A پر ضیاو ره خنده هه له ات که و که بی نیقبالی کورد (دیوان . ل ۳۱۲)

۲ / سیستەمی (AAAAB)

- A ئەمرو رۇژىكى بلندو گەورەو ذى قىسمەتە
A يارو ياوەرمان بەبى شىك رۇجى پاكى حەزرەتە
A رۇژى نازادى ھەموو كوردانە ، جەژنە ، شادىيە
A جەژنى ئىستىقلالە ، ئەمجا نوبەتى نازادىيە
B مورشىدان ، ئەى ئەو خەلىفانەى ، تەرىقەت دا ئەدەن
(ديوان . ل ۳۱۴)

۳ / سیستەمی (AAABA)

- A بەسىيەتى ئەى مەئموور ، ئىتر باسى مەعاشم بۆمەكەن
A بۆوتەن ، بۆدىن ومىللەت ، بىن نەسىجەت دابدەن
A بۆتەرقى مىللەت ، ئىوہ بابكەن سەرفى بىكەن
B سەدشوكرلا چوولە ئاوينەى دلا ، رەنگى مىجىنەت
A بەسىيەتى دەردى نىفاق و شورش و بوغزو فىتەن
(ديوان . ل ۳۱۴)

۴ / سیستەمی (ABBA)

- A سبەينى ئەم تەجەدودە بۆتۆيە ئەى شەباب
B بۆتۆيە ئەى ئومىدى وەتەن ، خادىمى دىيات
B ئەى ئافتابى فەجرى ئەمەل ، ماىيەى نەجات
A صوبجى سەعادەتتىكى عەجەب پاك و بى سەحاب
A ھەر چاوەروانى تۆيە ، دەسافرصەتە ئەى شەباب
(ديوان . ل ۱۶۳)

۵ / سیستەمی (ABBAC)

- A ئەى فەجرى بى غوبارو كەدەر ، عالەمى ئەمەل

- B چاوی له تویه ، توکه ئومیدی هه موو کهسی
- B نه لجهق عیلاجی دهردی دهوائیکی نه وره سی
- A هیئنده چاوه ری بوو چاوی ، هه تا پی گهیی سویل
- C فهرموو درهنگه ، وهختی طئوعیکه بی حیجاب
- (دیوان . ل ۱۶۳)

۶ / سیستمی (ABABA)

- A له بهرده میشیه وه تاریکه سیبه ریکی وهها
- B هه تاکو چاوپرئه کا ، توندو تال و بیم ناوهر
- A نه دا به لایه وه ، نه خنیته وه به ئیستیها
- B هه ول نه دا که بچی بیگری به لام سیبهر
- A چلون نه گیری ، به هیزی شه ئکی بی سه روپا
- (دیوان . ل ۲۳۰)

۷ / سیستمی (ABCAB)

- A زه بوون و ری هه نه بووی دهشتی چول و هوئی به لا
- B شکسته بال و شپروهی به لاری دهستی قه دهر
- C نه دهست گیری له لاوه دهسی بداته په لی
- A نه هاودمی خه فه تی خوئی له لا دا به هه وا
- B به لایه کا نه یه وی تیپه ری ، نیه ره بهر
- (دیوان . ل ۲۲۹)

۸ / سیستمی (AABBB)

- A موته فه کر له جیهان ، گوشه نشین ، مات و خه موش
- A له پرا یادی نیگاری ، دئی هیئنه امه خروش
- B ههروه کو پیری مورغان ، مهست و سه بووی بهردووش
- B (سرخوش ازکوی خرابات گذرکـردم دوش
- B به طئبکار ترسا بچه ی باده فـروش
- (دیوان . ل ۳۳۹)

بەم شىۋەيە دەتوانىن سەر جەم قالدەكان بەم جۆرەي كە بە نمونەو دەستتیشانمان كرد وەكو شىۋازىكى
تايىهەتى لاي شىخ نوري بە پىي ئەم خستە يە ديارى بكەين

AAAAA /۱

AAAAB/۲

AAABA /۳

AABBA /۴

ABBAA /۵

ABBAC /۶

ABABA/۷

ABCAB/۸

AABBB/۹

• سەرواي كۆپلەي شەشى : شىخ نوري ئەو شىعرانەي كە بە شىۋەي كۆپلەي شەشى نوسىۋىهەتى ئەم
قالبانەي سەرواي تىدا بەكارهينانە.

۱/ قالبى (AAA AAA)

شاعىر ئە شىعەي (دلى من) دا , دەئىت :

A ئەو رۆژەو تۆي دىۋە پەرىشانە دلى من

A سەودا زەدەو بى سەروسامانە دلى من

A بىشەي خەفەت وشىۋەن و گرىانە دلى من

A گاۋىلى كەژو كىۋو و بىابانە دلى من

A گادەربەدەرى كوچەي شارانە دلى من

A سەرسامى يەك و بەردى منالانە دلى من (دىۋان . ل ۱۶۷)

۲ / قالبی (AAAAAB) هاوسه روا له سه ر شیوهی بینجی ته واوه .

- A نهم ناھو نه نینی دله گیانه به شکایهت
A هه به ردی سه ری ریته هه تا رۆژی قیامهت
A توتیمه گه , نه فسانه یه کردوو یه به عادهت
A هه رخاکی به ری پیته به شوق و به شه تارهت
A بی به خشه که خنکاوه به لافاوی نه دامهت
B هه رچه نده که لاساره , به سه زمانه دلی من
(دیوان . ل ۱۷۳)

۳ / (شه شینهی پتراکی) , قالبی (AAAABB) :

- A له فواره ی دل له به رچی خوینی گه ش نه پژیته سه رچاوم
A له به رچی سور نه بی داوینی به دبه ختی به خویناوم
A که من زانیم نیتر مه ره م نیه بو جه رگی سوتناوم
A نه نالینم له دوری تو , نه لیم شه رته هه تـاـماوم
B نه سیری خاکی گورو نه وجه وانی پر له مه لالم رۆ
B عه زیزم رۆ , عه زیزم رۆ , عه زیزی پر له نه ونیهانم رۆ
(دیوان . ل ۱۱۹)

۴ / قالبی (AAA BBB) شاعیر له شیعری (ساقیا نه و به هاره) دا , ده ئیت :

- A ساقیا ئیمرو جه ژنی نه ورۆزه
A جه ژنیکی قه دیم و پیرۆزه
A جه ژنیکی موباره کی هۆزه
B وهره گه ردووش پیا له پرشکه له مهی

چونکه بیستومه نه نائیه نهی

B

(ومن الماء كل شيء حي)

B

(دیوان . ل ۱۹۶)

نه گه ل نه و نمونانهی که وه کو شیوازی به کارهینانی سه روا لای شیخ نوری شیخ صالح هینامانه وه ,
به شیوهیه کی گشتی شیخ نوری نه م قالبانهی سه روای نه کوپله شه شیبه کانیدا به کارهیناوه

AAA AAA/۱

AAA AAB /۲

AAA ABB /۳

AAA BBB /۴

.ABCBCB /۵

به شیوهیه کی گشتی ده توانین بلین , نه و شیوازانیه کیس و سه روا و شیوه جیا جیاکانی هونراوهکانی که
شیخ نوری شیخ صالح به کاری هیناون بو دروست کردنی ناوازی شیعرهکانی نه مانیهی خواره وه کورت بکهینه وه
و بیخهینه روو...

• کیس و سه روا

۱/ نه به حره عه روزیه کاندا شیخ نوری ده له مه نده , جهوت به حری عه روزی به کارهیناوه

۲/ نه کیسه خوماییه کاندا هه موویانی به کارهیناوه , جهوت و ههشت و ده برگهیی و کهرتهکانی

۳/ نه کیس و قافیه دا , به شیکی زوری ده نگهکانی نه لف و بیی عه ره بی و کوردی به کارهیناوه , وه کو (أ-

ع-خ-د-ر-ش-ع-ف-ك-ل-م-ن-و-وو-ؤ-ه-ه) (ی-ی)

۴/ شیعی جووت قافیه (مه سنه وی) نه به ره مه کانیدا زوره ,

۵/ نه و وشانهی نه پاش قافیهی شیعرهکانیدا بهرچاو ده که ون (نه کا-بی-تیناگه م-من-منه-بگری-دینی-

نه یزانی-که ی-ترین-شهراب-منم-که یین-نه گه یی-بوو-نه گری-نه که ی-کورد-که-بکه-نه مرؤ-دل-که م-

بکه م-نه که م-چه مه نه-منه-شه و-کوردستان-نه بوو-خوم-مووه زه ف)

۶/ زۆرتترین شیعیی به حره عه روزییه کانی شاعیر به پیی دهستوری کلاسیکی یه کیتی قافییه هه یه , نه گه ل
نه وه شدا به شیکی زوری نه م بابه ته شیعیی له رووی جوت قافییه وه یه

۷/ له دیوانی شیعییه که ییدا به ره میکی زوری هه یه که به کیشی خومالی نوسراون

دووهم : لیریکی و قه سیده : بیگومان شیخ نوری له هه ر دوو بابه ت شیعیی عه روزی و کیشی خومالی لیریکی و
قه سیده ی هه یه , لیریکی له قه سیده زیاتره , له لایه کی تره وه ده توانین قه سیده کانی به چیرۆکه شیعی
بژمییرین , له وانه (کاروانی ژیان - له خه وما - خوله پیزه - ده سه لاتی عومهر علی ... هتد

سییه م : ته رکیب به ند : شیخ نوری ته رکیب به ندیکی هه یه له چوار به ند پیکهاتوو , هه ره ندی هه شت
دیرو له سه ر کیشی یه کیتی قافییه , ته رکیبه که , واتا دیری دوا ی هه موو به نده کان , دیریکی دیاریکراوی
نیه ,

چوارهم : چوارین : شیخ نوری خاوه نی چه ندین چوارینه ی خویه تی و چه ند چوارینه یه کی (عومهر خه یامی)
وه رگیپراوه بو کوردی.

پینجه م : تاک : له باره ی تاکه وه له دیوانی شیخ نوریدا کو مه لیک ده ورده کاته وه ژماره یان ده گاته نزیکه ی
(۲۰) دانه . ۱۶۲

نه مانه جو رو شیوازه کانی شیعیی و کیش و سه روا بوون له شیعییه کانی شیخ نوریدا .

پاری دووهم

ئاوازی ناوه وه :

دیاره مه به ست له ئاوازی ناوه وه نه وه یه که له ریگه ی دوو باره بونه وه ی ده نگ و وشه و ده سته واژه و دیرو
نیوه دیروه دروست ده بییت , موسیقای ناوه وه لایه نیکی گرنه و روئیکی گرنه له رازاندنه وه ی شیعیردا
ده بینیت , کاتیکی له ریگه ی دوو باره بونه وه وه ریتهم و ترپه دروست ده بییت , بویه موسیقای ناوه وه گرنگی و
بایه خی خوی هه یه له پال موسیقای ده ره وه دا , (ئاوازی ناوه وه له نه نجامی ریخستنی ورد و جوانی وشه و

۱۶۲ / بروانه , مارف خه زنه دار. د. میژووی نه ده بی کوردی , به رگی شه شه م , ده زگای ناراس , هه ولیر , ۲۰۰۶ .

دهسته‌واژه‌کافی ناو دیره شیعر په‌یدا ده‌بیټ ، به‌جوړیک که په‌یوه‌ندی به‌یه‌که‌وه گونجان له نیوان ده‌نگه‌کان، یان پټه‌کافی دواى وشه‌کافی هه‌بیټ ، نه‌مه‌ش هه‌ندی جار شاعیر به‌مه‌به‌ست هه‌وئی ریڅخستیان ده‌دات ، هه‌ندی جاریش به‌ریکه‌وت دروست ده‌بن))^{۱۶۳} ، ناوازی ناوه‌وه که به‌مه‌مایه‌کی جیگری نیه ! ((چه‌ندین دیارده ده‌بنه هوی دروست بوونی ، به‌لام نه‌مانه‌ش روئی گرینگ و کاریگه‌ریان هه‌یه ، له‌پروسه‌ی دروست بونی ده‌قی شیعریدا هه‌چه‌نده زاراوه‌ی ریتمی ناوه‌وه نوی یه ، له‌به‌ره‌مه‌مه ره‌خنه‌ییه کونه‌کاندا به‌دی ناکریت ، نه‌گه‌ر هه‌ندی دیارده‌ی ریتمی ناوه‌وه‌ش هه‌بوو بیټ ، له‌ژیر نه‌و ناو‌نیشانه‌دا نه‌بووه ، شاعیره نو‌یخوازه‌کان زیاتر گرینگیان به‌م ریتمه‌ داوه ، که پییان وابووه کیش و سه‌روا به‌ته‌نها ریتم و موسیقای شیعی دروست ناکه‌ن))^{۱۶۴} ، به‌تکو ((له‌پالی دا ، ناوازیکی دیکه له‌نارادا ده‌بیټ ، که ناوازی ناوه‌وه‌ی هه‌نښه‌سته‌که‌یه ، نه‌م ناوازه‌ش بریتیه: له‌نه‌غمه‌ی ده‌نگه‌کان وه‌لیکدان و پیکه‌وه گونجان‌دنیان ، پاش و پیش خستنی به‌کاره‌یانی هه‌ندی له‌نارازه‌ زمانیه‌کان به‌جوړیکه‌ی نه‌وتو که زورجار له‌کیشه‌کان کاریگه‌تر ده‌بن))^{۱۶۵} ، یان به‌مانیه‌کی تر ((ریتمی ناوه‌وه ، نه‌وه‌یه که هه‌سته‌کافی شاعیر به‌رامبه‌ر به‌به‌یت و وشه هه‌ستیکی تایبه‌ته ، به‌واتایه‌کی دیکه هه‌ست کرده به‌نیستاتیکای زمان و به‌های ده‌نگی و ناویته‌ کردنی ، نه‌ویش نه‌وه ده‌گه‌یه‌نیټ که نه‌م جوړه موسیقایه پشت به‌وینه‌ی کاتی (تفعیلیه) نابه‌ستیټ))^{۱۶۶} ، هه‌ر سه‌بارت به‌ناوازی ناوه‌وه ، د. نه‌رسه‌لان بایز نو‌سیویه‌تی : ((ناوازی هه‌نښه‌ست جگه له‌دیوی ده‌روه‌ی که یاساکانی عه‌روز و قافیه دیاریان کردووه ، هیشتا به‌ته‌واوه‌تی ده‌ست نیشان نه‌کراوه ، چونکه له‌ودیوی نه‌و ناوازه‌ نا‌شکرایه‌ی که نه‌و یاسایانه دیاری ده‌کهن ، ناوازیکی شراوه هه‌یه ، که له هه‌نښاردنی وشه‌کان و له‌په‌یوه‌ندی و پیکه‌وه گونجان‌دنی نیوان پیټ و ده‌نگه‌کانیانه‌وه هه‌نده‌قوئی، هه‌ر نه‌م ناوازه‌شه که پله‌ی به‌راوردی نیوان شاعیران دیاری ده‌کات))^{۱۶۷} ، ریتم په‌یوه‌ندی به‌باری ده‌رونی و هه‌ست و سوژی شاعیره‌وه هه‌یه ، هه‌ر نه‌میشه‌ وای لی‌ده‌کات له‌کاتی ده‌رپرینی هه‌ست و

^{۱۶۳} / حسین عبود / الطبیعة فی الشعر العربی المعاصر ، رسالة ماجستير ، جامعة بصره ، ۱۹۸۴ ، ص ۲۹۰

^{۱۶۴} / ناز احمد سعد ، لادان له‌شیعی له‌تیف هه‌نمته ، ج ۱ ، چاپخانه‌ی بینایی ، سلیمانی ، ۲۰۱۳ ، ل ۱۴۲

^{۱۶۵} / د. دښاد علی ، بنیاتی هه‌نښه‌ست له‌هونراوه‌ی کوردی ، ل ۸۹

^{۱۶۶} / سامان عیزه‌دین ، بنیاتی هونهری له‌شیعه‌کافی (له‌تیف هه‌نمته) ، نامه‌ی ماستر ، زانکوی به‌غدا ، ۲۰۰۶ ،

بلاونه‌کراوه ، ل ۲۵۸

^{۱۶۷} / نه‌رسه‌لان بایز نیسماعیل ، سیمای شیعی دواى را په‌رین (۱۹۹۲-۲۰۰۲) ، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م ،

سلیمانی ، ۲۰۰۳ ، ل ۱۹۶

بروانه (شوقی ضیف ، الفن و مذاهبه فی الشعر العربی ، ص ۸۰

سۆزى خۇيدا ئەو مۇسقىقا تايىپە تىپە وەرىگىرىت ، كەواتە ئاۋازى ناۋەوۈ باشترین رېگايە بۇ دەرىپىنى ھەست و سۆز ، وە پىۋىستە ئەم ھەست و سۆزەش لەسەر بىنەماي مۇسقىقاي ناۋەوۈ لىي بىكۆئرىتەوۈ ، چۈنكە ھەست و سۆز تاقى كىردنەوۈكەنى شاعىر بەھۇي ئاۋازەوۈ دەردەپىرپىن ، ئەمىش پەيۋەندى بەتواناۋ دەسلات و بەھرى شاعىرەوۈ ھەپە ، سەبارەت بەوۈدەنگ و وشانى كەبەكارىيان دەھىنن لە پىرۋسەي داھىنان كارى شىعدا و چۈنپەتى زالبون بەسەرىدا ، ھەرۋەھا چۈنپەتى بەكارھىنانى شىۋە و جۆرى دووبارە كىردنەوۈكەنى دەنگ و وشەو دەستەواژە... ھتد ، ھەئبەتە ئەمەش لە شاعىرېكەوۈ بۇ شاعىرېكى تر دەرونىپەوۈ ھەپە ، ھەر ئەمىشە دەبىتە ھۇي ئەورېگايەي كە شىۋازى شاعىرەكەي بەھۇپەوۈ پى دەناسرىتەوۈ ، شاعىرانى نوپخۋازىش شان بەشانى ھەولدان بۇگۆرپىنى ئاۋازى دەروۈ ھەولئى گۆرانكارىيان لە ئاۋازى ناۋەوۈش داۋە لەنىۋ دەقە شىعەرىيە كانىاندا ، بە شىۋەپەكەي ھونەرى رازاندوۋيانەتەوۈ بەم جۆرە مۇسقىقاي ناۋەوۈ ، كە لە ئەنجامى دووبارە كىردنەوۈ دروست دەبىت ، لەبەر ئەوۈي جەختكىردنەوۈپە لەلایەنىكى گرینگ لە دەستەواژەكەدا ، كە شاعىر لەلایەنەكەنى تر زىاتر گرنگى پى دەدات ، كە ئەمەش بەلای رەخنەگروۈ كاتېك دەقەكە شىدەكاتەوۈ و ھەئىدەسەنگىنپت ، شىخ نورىش زۆر لىزانانە ئاۋازى ناۋەوۈ شىعەرەكەنى لەرېگەي دووبارە كىردنەوۈ دەنگ و وشەو دەستەواژە و دىرو نىۋەدېرو تەنانەت بەھۇي ھەندى ھونەرى جوانكارى وەكو (دژىكە و ھىنانەوۈو رەگەزدۆزى ... ھتد) ، دىاردەي كىرتاندن و پاش و پىش خستىن دروست كىردەوۈ و شىعەرەكەنى پى رازاندوۈتەوۈ ، دەست رەنگىنى خۇي سەلماندەوۈ ، دەتوانىن ئەو لەلایەنەنە بىخەپنە روو كە شىخ نوری لەرېگەيانەوۈ ئاۋازى ناۋەوۈ شىعەرەكەنى دروست كىردەوۈ .

پەكەم : دىاردەي دووبارە كىردنەوۈ دەنگ

دىارە مەبەست لە دووبارە كىردنەوۈ دەنگ ئەوۈپە ، كە شاعىر لەرېگەي چەند جار دووبارە كىردنەوۈ دەنگەوۈ ، مۇسقىقاي ناۋەوۈ شىعەرەكەي پى دروست بىكات ، ئەو دووبارە كىردنەوۈپەي دەنگە كانىش دەبىتە ھۇي دروست بوۋنى ترپەي جۆرە جۆر و جىاۋاز ، (دووبارە كىرنەوۈ دەنگ يان فونېم (phoneme)) ، لە سادەترین جۆرى دووبارە كىردنەوۈپە ، كە لە دىرەكەدا ئاۋازىكى مۇسقىقى نزم دروست دەكات ، ئەوۈندە نزمە فونېمە دووبارەكان وەلامى يەكتەر دەدەنەوۈ ، بى ئەوۈي ئەستەمىپەكە دروست بىكەن ، بە شىۋەپەكەي ھەرەمەكى ، بەبى ئاگايى شاعىر دروست دەبن ، بەلام ئەوۈي بە شىۋەپەكە جەختى لى دەكات بەقەد خۇي

دهنگه که دووباره دهبیتهوه ، بو نهوهی جهخت له مهبهستیك بکاتهوه ، که له پشت گوتنه که یهوه
هیه))^{١٦٨} بیگومان نه میس چند جوریکی هیه له وانه :

١// دووباره کردنهوهی دهنگی نه بزوین : لیله دا شاعیر چند جاریک دهنگی نه بزوین دووباره دهکاتهوه
، له کۆپله شیعریکدا یان دیره شیعریکدا که بههویهوه ناوازیکی جوان و ناسک دروست دهبیته ، له سه رهتادا
نهم کرداری دووباره کردنهوهی دهنگی نه بزوینه ، بریتی بوو له دووباره کردنهوهی هه مان دهنگ له سه رهتای
وشه نهمهش ، ((سهروای سه رهتا یان سهروای سهروهه یان پی دهوت ، بهلام دوایی ورده ورده گۆرانی
به سه ردا هات ، وای لیله ات دووباره بونهوهی دهنگی له یهک نزیکه وهک : (س-ز) و (ش-ژ) یش بگریتهوه ، جا
له ههر شوینیکی وشه دا بیته ، بیگومان نهم دیاردهیه لای شیخ نوری زورجار بهرچاو دهکهوئیت ، وهکو
لایه نیکی شیوازی شیعرهکانی شیخ نوری داده نریت ،

شیخ نوری له شیعری (مهقبر) دا دهلیت :

بروانه گهردوون رۆحی رهوانم

نایه ئی بزیم ، دهردی گرانم

(دیوان . ل ٥٣)

لیله دا دهبینین شاعیر (٧) جار دهنگی (ر-ر) ، دووباره کردوتهوه ، له وشهکانی (بروانه - گهردون -
رۆح- رهوان ، دهرد ، گریان) که بههویهوه ناوازیکی ناسکی پی دروست کردوهه .

یان شاعیر له شعری (نافرته به منالهوه) دا ، دهلیت :

یاران رهفیتان و دلپرویه ئی کوردان

شه رهژنی هه موومانه برۆین بۆسه فی کوردان

(دیوان . ل ٦٣)

له گهر وردبینهوه نهم دیره ، دهبینین شاعیر (٧) جار دهنگی نه بزوینی (ن) ، دووباره کردوتهوه ، جوهره
ریتمیکی جوانی پی دروست کردوه له پال کیش و سهروای شیعره که دا .

^{١٦٨} / مختار سویلم ، التکرار اللفظی فی الشعر النفاض جریر ووالفرازدق (الروایة الاسلوبیة) ، رسالة ماجستير ،
جامعة قاصدی مریاع ورقلة ، ٢٠٠٩ ، ص ٥٩

یان نه گهر ته ماشای نه م شيعره بکەين نه و دياردهيه بهرونی دهبينين :

نه کويوه , بوچ ناما نجیکه نازانم , که چی هاتم
که چاوم کردهوه , ريم گرتە بهر , چه شنی خه یالاتم
نه بينم ری و نه روم بو خوم نه گهر دلخوش نه گهر ماتم
نه کويوه هاتم و نه م ريگه يه بو کوی يه تيناگه م
(ديوان . ل ٦٥)

شاعیر لیڤه دا : (١٣) جار دهنگی (م) ی , دووباره کردوه تهوه , ناوازیکی جوانی له ناوهوهی شيعره که دا
دروست کردهوه , نه مه له پال نه و ناوازی که به هو ی کیش و سهروای شيعره که وه له دهروهی شيعره که دا هه يه .

شیخ نوری له (شیوهنی زیوه ر) دا , ده ئییت :
نازانم بینوسم بو هه رکه سی من , عه رزی حال نه مرؤ
له عه رزی حالی خوم دامام و صاحب جه لال نه مرؤ
(ديوان . ل ١٧٥)

شاعیر لیڤه دا (٣) جار دهنگی (ل) ی چه ند جار یك دووباره کردوه تهوه له وشه کانی (حال — — جه لال)
له پال (عه رزو حال) دا , ناوازیکی جوانی له ناوهوهی شيعره که دا دروست کردهوه . ههروهه دهنگی (م) ی
(٦) جار دووباره کردوه تهوه .

ديسان شاعیر له شيعری (غه می زه مانه) دا ده ئییت :
غه می زه مانه وه کو پرده , وادئی پو شیم
به غه ییری غوصه و گریان و غه م نه ما خو شیم
(ديوان . ل ١٨٣)

لیڤه دا ده بينين شاعیر له پال ناوازی دهروهی شيعره که ی , له ريگه ی دووباره کردنه وهی دهنگی (غ) , که (٤)
(جار له وشه کانی (غه م — غه ییری — غوصه — غه م) جوانیه کی تر و ناوازیکی ترو جوانی به شيعره که ی
به خشیوه .

دووم : دووباره‌کردنه‌وهی دهنگی بزوين و نيمچه بزوين : نه‌ميش بریتیه : له‌دووباره‌کردنه‌وهی دهنگی بزوين , له پارچه‌یه‌ك يان دیريك دا , كه به‌هوییه‌وه موسیقای ناوه‌وهی شیعره‌كه دروست ده‌بیت , يان بریتیه له‌وهی كه دوو وشه بزوينی سهره‌كییان یه‌ك بیت , گرینگ نه‌وهیه دهنگه دووباره‌كان له‌ته‌ك یه‌ك بن يان نزیکي یه‌ك بن , نه‌گهرچی نه‌م دیارده‌یه هینده‌ی دووباره‌بونه‌وهی دهنگی نه‌بزوين به‌كاردیت , به‌لام کاریگه‌ری كه‌متره , ((به‌رزی و نزمی ناوازه‌كەش به‌پیی دهنگه بزوينه‌كان ده‌گوریت , بۆ نمونه : نه‌گهر بزوينه‌كاني (ا-وو-ۆ-ی-ئ) , زور دووباره‌ببنه‌وه , جوړه هیور بونه‌وه‌یه‌کی موسیقی يان خاوبونه‌وهی بره‌گه‌كان روده‌دهن , به‌لام بزوينه‌كاني (ه - و) دووباره‌کردنه‌وه‌يان ئیقاعی شیعر توند ده‌كان , چونكه گۆکردنیان كه‌م ده‌خایه‌نیټ , هه‌رزوو ده‌گوازرینه‌وه بۆ بره‌گه‌ی داهاتوو , له‌چاو بزوينی دريژ , چونكه كاتی زیاتری ده‌ویټ))^{١٦٩}.

شیخ نوریش نه‌م دیارده‌ی دووباره‌کردنه‌وهی دهنگی بزوينه‌ی له شیعره‌كانیدا به‌كار هیناوه به‌م شیوازه‌ی خواره‌وه :

شاعیر له شیعی (له شیخ نورییه‌وه بۆ زیوه‌ر) دا , ده‌نیټ :

گه‌ر تو نه‌ه‌بوی , نه‌ی نه‌سه‌ری قودره‌تی لاهووت

چون بی نه‌كه‌نی خونچه ده‌می صوبجی به‌هاران

نه‌ی نه‌ی زه‌نی بیسان (دیوان . ل ٣٧٨)

لیزه‌دا ده‌بینین شاعر (١٠) جار ده‌نگی بزوينی (ی) دووباره‌کردنه‌وه , له وشه‌كاني (نه‌ه‌بوی نه‌ی نه‌سه‌ری - قودره‌تی - نه‌كه‌نی - ده‌می - صوبجی - نه‌ی - نه‌ی - زه‌نی -) كه به‌هوی نه‌م دووباره‌کردنه‌وه‌یه‌وه ناوازیکی زور جوانی له ناوه‌وهی شیعره‌كه دا دروست کردوو .

• هه‌روه‌ها شیخ نوری له شیعی (نه‌ی دوله‌ری جانی) دا , ده‌نیټ :

یاقووتی له‌بت , قووتی منی رووته به‌قوربان

رووت ده‌رخه كه‌بروا شه‌و وبی وه‌ختی به‌یان (دیوان . ل ١٧٤)

^{١٦٩} / عزیز گه‌ردی , سه‌روا , ده‌زگای ناراس , چ , هه‌وئیر , ١٩٩٢ , ل ٦٥

لیره‌دا ده‌بینین شاعیر له‌ریگه‌ی دووباره‌کردنه‌وه‌ی ده‌نگی بزوینی (و) (کورت) - (وو) (دریژ) (موسیقاییه‌کی جوانی بو‌ ناوازی ناوه‌وه‌ی شیعره‌که‌ی دروست کردووه، ئه‌ویش له‌ریگه‌ دووباره‌کردنه‌وه‌ له وشه‌کانی (یاقووت - قوت - پروت - قوربان - پروت - برپوا - وه‌خت - شه‌و)

• دیسان شاعیر له‌ شیعی (به‌هار) دا ، ئەم دووباره‌کردنه‌وه‌یه‌ی ده‌نگی بزوینی هی‌ناوه‌ته‌وه

وابه‌هار هات و هه‌وا غالی یه‌ سایی چه‌مه‌ند

نه‌فسی یادی سه‌با ، نافه‌ گوشایی چه‌مه‌ند (دیوان . ل ۲۰۶)

لیره‌شدا شیخ نوری له‌ریگه‌ی دووباره‌کردنه‌وه‌ی ده‌نگه‌ بزوینه‌کانی (ا - ه) هوه، ناوازیکی ناسکی به‌ شیعره‌که‌ی به‌ خشیوه . لیره‌دا ، ده‌نگی بزینی (ا) (۸) جار هاتووه، ده‌نگی بزوینی (ه) (۱۰) جار هاتووه .

• شاعیر له‌ شیعی (مه‌لی نامال) دا ، ده‌ئیت :

له‌شاخساری ژیان هه‌ئفری مه‌لی نامال

له‌خویه‌وه‌ نه‌فری ، به‌ردی ده‌ستی نافامی (دیوان . ل ۲۲۱)

لیره‌شدا شاعیر ده‌نگی (ی) ، بزوینی له‌ وشه‌کانی (شاخساری - هه‌ئفری - مه‌لی - نه‌فری - به‌دری - ده‌ستی - نافامی) ، (۷) جار ، دووباره‌کردنه‌وه‌ی ، ناوازیکی جوانی ناوه‌وه‌ی پی‌ دروست کردووه .

• دیسان شیخ نوری له‌ شیعی (شه‌و) دا ئەم دیارده‌یه‌ی به‌کار هی‌ناوه

هه‌ر که‌رووی تووی دی ، ئیراده‌ی به‌یعه‌تی ئافتاب

توره‌یی موشکینی تازه‌ی کرده‌ ئیمانی شه‌و (دیوان . ل ۲۱۷)

لەم دێره‌دا شاعیر دەنگی بزوینی (ی) دووبارەکردووەتەوه له وشەکانی (دی -بەیعەتی -موشکینی - تازە - ئیمانی) ، ئەمەش بۆتە هۆی دروست بونی ئاوازی ناووه، له پال ئاوازی دەرەوهی شیعەرەکه‌دا جوۆره جوانییەکی لێراوه بەدەری به هۆنراوه‌که به خشیوه.

• شیخ نوری له شیعری (له خهوما) ده‌ئیت :

ئیمشه و له‌وه‌ختی نیوه شه‌ودا سهر له‌سهر سه‌رین
 نه‌تلامه‌وه به‌کرده‌وهی رۆژگاره‌وه
 (دیوان . ل ۳۳۹)

لێره‌دا شاعیر لێرێگه‌ی دووبارەکردنه‌وه‌ی ده‌نگه‌کانی (و- ه) ئاوازیکی ناسکی به شیعەرەکه‌ی به خشیوه .

• یان لەم دێره شیعره‌دا شیخ نوری ده‌ئیت :

وهك قه‌وت له‌گه‌ل خواکردووہ ... هه‌رگیز ده‌سی نه‌گرئ
 نه‌ویشته‌ خو له‌ ده‌س دی وه‌ك سه‌گی لاق كه‌سی نه‌گرئ
 (دیوان . ل ۲۴۷)

ده‌بینین شاعیر دەنگی بزوینی (ی) ، له‌وشه‌کانی (له‌ده‌س دی -سه‌گی - كه‌سی -ده‌سی) دا ، دووبارەکردووەتەوه و ئاوازی ناووه‌ی پی دروست کردووہ .

سییەم : دووبارەکردنه‌وه‌ی ده‌نگی کۆنسانت : consonance

ئەم دووبارە کردنه‌وه‌یه بریتیه له (دووبارە کردنه‌وه‌ی له‌یه‌ك نزیکی ده‌نگی نه‌بزوینی پیش یان پاش بزوینی جیاواز ، واتا له‌نیوان ئەم دوو وشه‌ی كه‌ له‌دوای یه‌كدین ، مه‌رج نیه له‌ملاو ئه‌ولای بزوینه‌که هه‌ردوو نه‌بزوین بن ، وه‌كو یه‌ك بن ، یه‌کیان هاوبه‌ش بیته‌ به‌سه ، وه‌كو (داك- پووك) (ناسك- بروسك) ،
 ((١٧٠ .

١٧٠ / عه‌زیز گه‌ردی ، سه‌روا ، ل ٦٧

شیخ نوری یش ، ئەم دیاردەییە وەکو شیوازیکی شیعەرەکانی بەکارهێناوە ، دەتوانین چەند نمونەیک بەهێنینهووە بۆ زیاتر خستنه‌پرووی ئەم دیاردەییە لای شیخ نوری :

• شاعیر دەئیت :

بەریار درا ئەخاکی عیراق دەر بەدەر کەری

بەریته چۆل و هۆل ئەوی دەس بەسەر کەری (دیوان . ل ۲۴۷)

دەبینین شاعیر دیاردەیی کونسۆنانتی ئەنیوان وشەکانی (چۆل-هۆل) دروست کردوووە و ئاوازیکی ناسکی بە دێرەکە بەخشیووە .

• یان ئیڕەدا

گۆشەییە بگرە ئەسەر چاوهی ئاو چەمەنی

دەست ئەمل (مول) کە ، بەیادی سەنەمی یا سەمەنی (دیوان . ل ۳۴۰)

شیخ نوری ئەم دیاردەییە ئەنیوان وشەکانی (سەنەمی – سەمەنی) ، دروست کردوووە

• ئیڕەدا

گەهی خەیاڵی و یصالی جەمالی یادم ئەکرد

گەهی ئومیدی ئەمەم بوو ، کەبی بەمیوانی (دیوان . ل ۳۵۷)

دەبینین دیاردەیی کونسۆنانس ئەنیوان وشەکان (خەیاڵ – ویصال – جەمال) دروست بوووە و بووئەهۆی دروست بوونی ئاوازیکی زۆرجوان ئەهۆنراوەکەدا .

• شاعیر ئیڕەشدا دەئیت :

چۆن موبەدەل بوو بەصەفرای تالی ئیش و دەردی دل

نەوشەرابەى شەمەى جەمەى ئاشنا و بېگانە بوو

(دىوان . ل ۳۷۰)

دەبىنەن شاعر دياردەكەى بەھۆى وشەكانى (جەمەع و شەمەع) دروست كردهو ئاوازی ناوہوہى پى پىك ھىناو.

- شېخ نورى ئە شىعەرى (وىژدان) دا , دەئىت :

لاى ئەوان كە ناپاك و خائىنى و تەنن

(دىوان . ل ۱۵۷)

گرو تەزوى بەزەبى , ناكە وئىتە سەر لە شىيان

دەبىنەن ديسان دياردەكە ئە نىوان وشەكانى (گرو- تەزو) دروست بووہو ئاوازیكى جوانى ئە ناوہوہى

شىعەرەكەكە دا دروستكردوہو .

چوارەم / دووبارەكردنەوہى نامرازەكان : مەبەست ئە دووبارەكردنەوہى نامراز ئە شىعەردا , تەواكردن و

جوانكردنى واتايە , (رەھەندى دەرپرین جوانتر دەكەن و ھەتا مەوداى وشە دووبارەبووہكان كەم بىت رىتمەكەى پتەوتر ئەبىت)^{۱۸۱} , بېگومان ئەمەش ئاواز بە جۆشتر دەكات و بەھىزەوہ مۇسقىاى ناوہوہ دروست دەبىت .

شېخ نورىش ئەم دياردەبەى دووبارەكردنەوہى نامرازی ئە شىعەرەكانىدا بەكارھىناوہ و ئاوازی ناوہوہى

شىعەرەكانى پى رازاندوہتەوہ و وەكو شىوازیكى شىعەرەكانىشى خستوہتەبە روو .

شاعیر دەئىت :

ديسان ئە غەببەوہ يەكى ئىم ھاتەوہ زبان

فەرمووى ئەوى كەدیت ئە خەودا , راستە بېگومان

چونكى خەرىكى خىرە , ئە بو خاكى نىشتیمان

(دىوان . ل ۲۵۵)

تەفسىرى ئەم خەوہت , ئەمەبە بوٹ ئەكەم بەيان

^{۱۸۱} / ھىمەن عومەر خوشناو , شىعەرىتە دەقى چىروكى كوردى , ۱چ , چاپخانەى رۇشنىرى , ھەولئىر , ۲۰۱۰ , ل ۱۲۰

دەبىنن شاعر چەند جار ئىك ئامرازى پەيۋەندى (ئە - دا) (ئە - ھو) (ئە - بۇ) ، دووبارە كىرگۈزۈش ،
ئە شەكلى (ئە غەبىيە - ئە خەودا - ئە بۇ) ئەمەش بەمەبەستى جۈننەت كىرگۈزۈش .

- شېخ نۇرى ئە شىئەرىكى تىرا دەئەت :

ئىستە ئىرەبۇ ، ئە دەستەم بەر بۇ

ئە ئەزەلە ھات بۇ ئە بەد چو

رۇيشتەم ئەوم جىھىشت ئە خاكا

ئە گۆرى تارىك ، تەنگ و غەمناكا

ئەو تەئىسەى دل ، ئاسارى ئەما

ئە (بەيروت) غەبىرى ، مەزارى ئەما

كۆبى بۇ بگەرىم ، ئەو دل رۇبايە

ئەكى بېرىم ، ئەو بى ئەوايە

(دىوان . ل ۴۵)

دەبىنن شاعر ئىرەدا (۷) جار ئامرازى (ئە) ، دووبارە كىرگۈزۈش ، ئەگەل (۲) جار ئامرازى (بۇ) ،
كەبۇنەتە ھۇى دروستكىرگۈزۈش ئاۋازىكى جۈننەت ناۋەۋەى ھۇنراۋەكە .

- يان ئىرەدا

ئەم مۇژدە خۇشە ، خەبۇو ، يان گۆبىم زىرايەۋە

يا راستە پەردەيى خەرەبە ، ھەئدرايەۋە

يا ئەجمى تەرەقى كوردە ، طئوعى كىر

يا نۇرى مەرىفەت ، ئەولاتا پىژايەۋە

(دىوان . ل ۳۷)

لیره شادا شاعر (۴) جار نامرازی (یا) ی دووباره کردووته ووه ناوازیکی ناسکی پیی دروستکردووه .

شیخ نوری له شیعی شیوهنی (محمود جهودت) دا , ده لیت :

نه بووه قهت نه مدیووه تا نیستا له پایزدا به هار

بوچی یه و بوچی جلی شینی له بهرکرد کائینات .. ؟

بوچی وا وشک و برینگه , مهوسمی زستانه که ی .. ؟

بوئه نائینی به هاوین , وه عدی بی وه عدهی نه هات .. ؟

بو به هاری خهسته پایز , بوچی هاوین بوو به دهی .. ؟

بوچی زستان بوو به گر , بهر بوو له خه زمانی وولات .. ؟ (دیوان . ل ۱۲۹)

به گوینگرتن له م شیعه , ههست به جوانیه کی زوری ناوازی ناوه وهی شیعه که ده که یین , کاتیک شاعیر له ریگه ی دووباره کردنه وهی نامرازی (بو) و شان به شانی (بوچی) , که شاعیر له لایه ک دیارده ی دووباره کردنه وهی نامرازی به کار هیناوه , له لایه کیش ناوازیکی به هیز و کاریگه ری له و ریگه یه وه دروست کردووه , له هه مان کاتدا جه ختی له پرسیارو وه لاهه کان کردووته وه .

دووهم / دووباره کردنه وهی وشه : بیگومان شیخ نوری ته نها له ریگه ی دووباره کردنه وهی ده نگه وه ناوازی ناوه وهی دروست نه کردووه , به ئکو شیوازیکی تر بو نه وهی ناوازی ناوه وهی پی دروست بکات , دووباره کردنه وهی وشه یه , نه م دووباره کردنه وه یه ش هندی جار له سه ره تاوه یان له ناوه راسته وه یان له کوتاییه وه ده بیته , دووباره کردنه وه که ش ده بیته به هه مان واتای خو ی بیته , واتا ده توانین بلین نه م دیارده یه بریتیه : له دووباره کردنه وهی چهند جاره ی وشه له دیر یان نیوه دیردا , نه میس (له شوینه

جیاجیایکانی رسته‌دا ، بایه‌خی ریتهم و به‌های واتایی هه‌یه)^{۱۷۲} ، بیگومان نه‌ویش به واتای جه‌ختکردنه‌وو ده‌یت ، هه‌روه‌ها ((نه‌رکی جه‌ختکردنه‌وه و دنئیایی شاعیره‌وه تی ده‌په‌ریت ، بو‌بواره جیاجیایکان ، چهند ره‌ه‌ندیکی تر که پیویسته بو‌ته‌کنیک و جوانکاری شیعریه‌ت ، بو‌رازانده‌وه‌ی ده‌قه شیعریه‌که)^{۱۷۳} .

نه‌مانه‌ش مؤسیقایه‌کی به‌هی‌زو کاریگر دروست ده‌کن ، شیخ نوریش له هه‌ردوو ناستی ستونی و ناسویدا ، دووباره کردنه‌وه‌ی وشه‌ی له شیعره‌کانیدا به‌کار هی‌ناوه ، و ناوازی شیعره‌کانی پی‌رازانده‌وته‌وه ، بیگومان نه‌میش ده‌کریت به دوو به‌شه‌وه : (دووباره‌کردنه‌وه‌ی وشه له ناستی ستونی – دووباره کردنه‌وه‌ی وشه له ناستی ناسویی) .

یه‌که‌م / دووباره کردنه‌وه‌ی وشه له ناستی ستونیدا : لی‌ره‌دا شاعیر په‌ناده‌باته به‌ر دووباره کردنه‌وه‌ی وشه له هونراوه‌که‌یدا ، مه‌رج نیه له هه‌ر کوئی شیعره‌وه بی‌ت ، واتا ده‌کریت له سه‌ره‌تاوه یان ناوه‌ند یان کو‌تایی هونراوه‌که‌وه بی‌ت ، وشه دووباره‌کان به‌دوای یه‌کدا دین یان به شیوه‌ی بلاو و دوور له‌یه‌کتر دین ، ده‌بنه هو‌ی جه‌ختکردنه‌وه و به‌هی‌زکردنی ناوازی ناوه‌وه‌ی شیعر ، شیخ نوری یش له چهند شوین و شیعریکدا نه‌م دیارده‌ی دووباره‌کردنه‌وه‌یه‌ی وشه‌ی به‌کار هی‌ناوه ، نه‌م نمونه‌ی خواره‌وه نه‌وه زیاتر رونده‌که‌ینه‌وه ، شیخ نوری ، ده‌ئیت :

ده‌میکه مه‌وجه‌ی خرۆشانی عونصری نه‌کوان

نه‌بیته واعیزی نه‌دواری بی‌نیهایه‌تی کان

ده‌میکه له‌معه‌ی ناسورتی عالمی نی‌مکان

(دیوان . ل ۷۴)

له‌سه‌رمه‌دی یه‌ته‌وه نور نه‌دا به‌رۆح و جان

ده‌بینین شاعیر به شیوه‌ی ستونی وشه‌ی (ده‌میکه) ی ، دووباره کردنه‌وته‌وه .

^{۱۷۲} / محمد عبدالکریم ابراهیم ، بی‌کها‌ته‌ی زمانی شاعر له‌پروانگه‌ی ره‌خنه‌ی نویوه ، چ ۱ ، چاپخانه‌ی موکریان ، هه‌ولیر ، ۱۱۲۲۰۰

^{۱۷۳} / عوسمان ده‌شتی ، له‌باره‌ی بنیاتی زمان و شیوازی شیعره‌وه ، ل ۱۸۷

- بیان لیبره‌دا

نهی نه‌وره‌سید ، لاله‌ی باغی ته‌فه‌کورات

نهی نه‌و ده‌مید ، غونچه‌ی به‌ژمرده‌ی حه‌یات

نهی باعیسی ته‌ضاهوری نه‌فکارو حسسی یات

نهی سه‌فحه‌ی وه‌قایی مه‌ضبوطی کائینات

نهی خادیمی مه‌عاریفی مه‌جموعی خاطرات

نهی ره‌ونه‌قی حه‌یات (دیوان . ل ۱۰۷)

ده‌بینین شاعیر چه‌ند جاریک ووشه‌ی (نه‌ی) دووباره‌ کرده‌ته‌وه ، به‌ شیوه‌یه‌کی ستونی و ناوازه‌که‌ی پی
راواندوه‌ته‌وه .

بیان شاعیر نه‌شعیری شیخ عه‌زیزی برای ده‌لیت :

نه‌فواره‌ی دل نه‌به‌رچی خوینی گه‌ش نه‌رژیتته‌ سه‌رچاو

نه‌به‌رچی سورنه‌بی داوینی به‌دبه‌ختی به‌خویناوم (دیوان . ل ۱۱۹)

ده‌بینین شاعیر ووشه‌ی (نه‌به‌رچی) دووباره‌ کرده‌ته‌وه و ناوازه‌که‌ی پی راواندوه‌ته‌وه .

بیان شاعیر نه‌شعیری (روتبه‌ی عه‌زهمه‌ت) دا ، ده‌لیت :

روتبه‌ی عه‌زهمه‌ت ، لائیقی زاتیکه‌ بزانی

وه‌ك خوشی ده‌زانی و بزانی که‌ ده‌زانی

نەك لائىقى شە خىيىكە ، نەزانى و نەزانى

نازانى نەووخۇشە بەلای خەلى جىھانى

بى سود زىانى (دىوان . ل ۱۱۱)

دەبىنن شاعىر چەند جارنىك وشەى (بزانى- دەزانى) ى ، دووبارە كىردوۋتەوۋە ، كىردوۋىتەتتە ھۆى دروست بونى ئاۋازى ناۋوۋەى شىعەرەكەى .

دوۋەم / دووبارە كىردنەوۋەى وشە لە ئاستى ئاسۆى دا : ئەم جۆرە دووبارە كىردنەوۋەى ، بىرىتتە : لە دووبارە كىردنەوۋەى ھەمان وشە لە دىرىكدا بەھەمان واتا ، وشە دووبارە كىنىش يان بەدۋاى يەكدا دىن يان بەشىۋەى بلاۋ دىن ، شىخ نورىش ئەم دووبارە كىردنەوۋەى ۋەك بەشىك لە شىۋازى شىعەرەكانى بەكار ھىناۋە و لە شىعەرەكانىدا رەنگى داۋتەوۋە .

شىخ نورى لە شىعەرى (شوشە) دا ، دەئىت :

(شوشە) چ بە شوشە ، قەدى شوشە ۋەكو شىمال

چاۋى مەست و ، دەھەندە خونچە و پىر عىشۋەو لىۋئال (دىوان . ل ۲۲۸)

دەبىنن شاعىر چەند جارنىك وشەى (شوشە) ى ، دووبارە كىردوۋتەوۋە و ئاۋازىكى جوانى بۇ شىعەرەكەى دروست كىردوۋە .

- شاعىر دەئىت :

لەشكرى ناردۋتە سەرتەن - بۇتالان و بۇكوشتەن

ساف لە ساف تالانى كىردوۋن - سەرۋەت و سامانى بىردوۋن (دىوان . ل ۲۲۷)

دىسان شاعىر دىاردەى دووبارە كىردنەوۋەى وشەى پەپىرەو كىردوۋە ، وشەى (ساف) ى دوجار دووبارە كىردوۋتەوۋە لە شىعەرەكەدا و ئاۋازىكى ناسكى پى دروست كىردوۋە .

- شیخ نوری دهلیت :

دلی خوم به خوینی جهرگی خوم ناو داوه رۆژو شهو

(دیوان . ل ۳۳۱)

به شیعی خوم به خیوم کردوه رۆلهی به لا بوخوم

دهبینین شاعیر وشهی (خوم) ی , دووباره کردوه تهوه , به لام لیردها وشهکان له پال یه کهوه نه هاتون ,
به لکو به شیوهی بلاو دوباره ی کردونه تهوه .

شیخ نوری له ستایشی (موته صهریفی سوله یمانیدا) دهلیت :

شهوئ له مائهوه دانیشتبوم به جهی — رانی

له چهرخ و نه ختەر نه فکریم و وهزعی یهزدانی

شهوئکی پر له سرور شهوئکی پر به ره کهت

(دیوان . ل ۳۵۵)

شهوئکی پر له ضیاو شهوئکی نورانی

دهبینین شاعیر لیردها وشهی (شهوئکی) چهند جاریک به شیوهی بلاو دووباره کردوه تهوه , ناوازی
ناوهوهی شیعه کهه ی پی رازاندوه تهوه .

شیخ نوری له شیعی (بو ماته می شه شی نه یلول) دهلیت :

نه یلوول و رۆژی شومی شهش تاکو نه فخی صوور

رۆژی غهزاو ماته می ئیوهی وه صیبیه ته

نهم رۆژه , رۆژی شیوهن و گریانه تانه بهد

نهم رۆژه , رۆژی ماته م و رۆژی عیاده ته

نهم رۆژه , نهم زانجیه تارۆژی رهستخی

(دیوان . ل ۳۸۹)

سهر له وحه ی صه حایفی ته ئریخی ئومه ته

شاعیر له ریگه‌ی دووباره کردنه‌وه‌ی وشه‌ی (رؤژ - رۆژی) به شیوه‌ی له پال یه‌کترو بلاو ، له هه‌ردوو باری ناسویی و ستونیدا ، ئاوازیکی جوانی به شیعره‌که‌ی به‌خشیوه و شیعره‌که‌ی به‌هیز کردوه .

سییه‌م / دووباره کردنه‌وه‌ی دهسته‌ی واژه : له نیو شیعره‌کانی شیخ نوری شیخ صالح دا ، له‌گه‌ن ئه‌و دیاردانه‌ی که له پێشه‌وه ئاماژه‌مان پیکردوو و نمونه‌مان بو هیناوه‌ته‌وه ، دیارده‌یه‌کی تری دووباره کردنه‌وه ده‌بینریت ، ئه‌ویش دیارده‌ی دووباره کردنه‌وه‌ی دهسته‌ی واژه‌یه که شاعیر هه‌وئی داوه له‌م ریگه‌یه‌وه ئاوازی ناوه‌وه‌ی شیعره‌کانی پی جوانتر بکات ، بۆ نمونه :

شاعیر له شیعی (گله‌یی) دا ، ده‌ئیت :

دیته‌ بیرت ئه‌و ده‌مه‌ی تو‌ رووت له په‌یمانە بوو

من دل و خوینی دلم بو‌ تو‌ مه‌ی و مه‌ یخانه‌ بوو

دیته‌ بیرت هه‌ر ته‌نیا تو‌ له‌ په‌رده‌ی سینه‌ما

سینه‌ما بووی له‌ویدا غه‌یری تو‌ سیما نه‌ بوو

دیته‌ بیرت کاره‌بای رووی حوسنی خوئقی تو‌ له‌کوی

شوعله‌ ئه‌فزا بوايه (نوری) زوو له‌وئی په‌روانه‌ بوو (دیوان . ل ۳۶۹)

شاعیر لی‌ره‌دا ده‌سته‌واژه‌ی (دیته‌ بیرت) ، چه‌ند جارێک دووباره ده‌کاته‌وه‌و جوانییه‌کی زۆرتر به شیعره‌که‌ی ده‌به‌خشییت .

یان شاعیر که ده‌ئیت :

ئاگری نه‌ورۆز به‌ شاپلیته‌و په‌رۆ ناگریته‌وه

زوو ببیته‌ خۆله‌ میش و تینی دا بمرکیته‌وه

ئاگری نه‌ورۆز به‌ گیان و دل ئه‌بی واخۆش کری

گه‌ر به‌ خوڕ دیجله‌و فوراتی بیته‌ سه‌ر نه‌ کوژیته‌وه (دیوان . ل ۲۹۸)

شاعیر دەستەواژە (ئاگرى نەورۆزى) دووبارە کردووتەو

یان شاعیر ئە شیعری (عیلمت میللەت) دەئیت :

واسیتەى عیلمە بەشەر ئەمرو کە مانەندى طیور

وابەسەر ئەوجى سەماو سەیر ئەکا و طەیران ئەکا

واسیتەى عیلمە کە ئەمرو هەروەکو ماسى , بەشەر

کەشفی فەعری بیکرانى , بەحرى بى پايان ئەکا

واسیتەى عیلمە کە (قونومب) ناوى دايم زیندو

واسیتەى عیلمە کە (واسقو) کەشفی هیندستان ئەکا (دیوان . ل ۳۳)

دەبینین شاعیر چەند جارێک دەستە واژەى (واسیتەى عیلمە) دووبارە دەکاتەو , ئاوازی ناووەوى

شیعەرەکەى پى دروست کردوو .

چوارەم / دووبارە کردنەووى دىرو نیوہ دىر : شیوازیکی تری دروستکردنى ئاوازه لای شیخ نوری , شاعیر

دیت ئەریگەى دووبارە کردنەووى دىرێک یان نیوہ دىرێکەو ئەم دیاردەیه بەکار دەهینیت و ئاوازی پى

دروست دەکات .

بۆ نمونە شاعیر ئە شیعری (سلیمانى) دا , دەئیت :

جەوانانى چەمەن هاتونە ئەنجە

بەئاوازی جگەر سۆزى هۆزاران

بەعیشووە نازووە خۆت پى بناسى

بزانى دولبەرەو هاتوتە سەیران

به چاویکی نه شه رما که م هه لاتوو

بیچرینی هه ناوی دل فیگاران

چه مهن که وتوته خه ندهو من به گریان

نه نائمه وهکو هه وری به هاران

جه وانانی چه مهن هاتونه نه نجه (دیوان . ل ۱۹۹)

نیزه دا شاعیر نیوه دیری (جه وانانی چه مهن هاتونه نه نجه) ی نه هونراوه که ییدا دووباره کردوه ته وه .

شاعیر نه شیعری (ساقیا نه و به هاره) دا , ده ئیت :

ساقیا نه و به هاره روویی دهی

فرسه ته و هاتوو نه دهستی نه دهی

نه و به تی عه یش و نوشه , دهی سادهی

بینه گهردوش پیا نه پرکه نه مهی

چونکه بیستومه من نه نائهی نهی

(ومن الماء کل شیء حی)

ساقیا بولبولان نه سه رنقی گول

نائه یان دیته کویم به سوزو کول

توش وهره هه سه بوفه راغه تی دل

بینه گهردوش , پیا نه پرکه نه مهی

چونکه بیستومه من نه نائهی نهی

(ومن الماء کل شیء حی)

ساقیا ئیمرۆ جهژنی نه ورۆزه

جهژنیکی قه دیم و پیرۆزه

جهژنیکی موبارهکی هۆزه

وه ره گهردوش پیاڤه پرکه نه مهی

چونکه بیستومه من نه ناڤهی نهی

(دیوان . ل ۱۹۶)

(ومن الماء كل شيء حي)

لیره دا ده بینین شاعیر نه هه ر سی کۆپله که دا دیری (بیڤه گهردوش پیاڤه پرکه نه مهی – چونکه
بیستومه من نه ناڤهی نهی) دووباره کردوته وه و ناوازی ناوه وهی هۆنراوه که ی پێ جوانتر کردوووه . نه مه
جگه نه نیوه دیری (ومن الماء كل شيء حي) .

یان شاعیر نه شیعی (فه ریاد) دا , ده ئییت :

نومییدی زه مانه نه مه ئکه به دو بی سود

ماضیت هه موو هه ر ده رد و فیرا قی نه له م نه فزود

حالیشت وه کو راحه تی رابوردو غه م تالوود

موسته قبه ل و ناخر نه فه ست مه قبه ری مه سدود

له م خه ئقه , مه قصوودی چی یه جه زه تی مه عبوود

(فه ریاد ازین نوع وجود عدم الود)

بۆسه یری , مووه قه ع , نه نه بوو دیتته ده ر ئینسان

کوا چه شمه ت و کوا سه ئته نه ته ت و ته ختی سوله یمان

نه دیدیوه که سی له دهس گه ردووشی دهوران

که هی خوره م و خه ندان که هی ماته م و گریان

بونیش وه کوئی ظاهری عه ده م , بو نه بوو نابوود

(دیوان . ل ۲۱۶)

(فه ریاد ازین نوع وجود عدم الود)

ده بینین شاعیر له کوئی له هموو کوپله کاندای نیوه دیریکی وه رگرتووه , هاتووه دووباره ی کردووه ته وه که

نه ویش نیوه دیری (فه ریاد ازین نوع وجود عدم الود) . نه مه له هه مان کاتدا دیارده ی تییه ئکیشه , که

شاعیر به کاریهیناوه .

دیارده ی کرتاندنی دهنگ

نه م دیارده یه بریتیه : له (کرتاندنی فونیمیک یان چند فونیمیک , که له وشه که که م ده کریته وه ,

نه مه ش چ له بهر راگرتنی کیشی شیعره که بیت یان بو مه بهستی کورتی و چری)^{۱۷۴} , بیگومان نه م کرداری

کرتاندنه په یوه ندی به چند شتیکه وه هه یه له وانه (سوککردن و خوشکردنی ناوازی گوتنه که له سه ر

زمان , که مه به ستمان هینانه وه ی کاریگه ری زیاتره له سه ر خوینهر)^{۱۷۵} , هه ئبه ته شوینی فونیمه

کرتیندراوه که ش دیاریکراو نیه ! ده کریت له سه رتا یان ناوه ند یان کوئی به وه بیت , شیخ نوریش نه م

دیارده ی کرتاندنه ی له شیعره کانیدا به کاریهیناوه , که هه ندی جار به مه به ست بو جوانکردنی ناواز و هه ندی

جاریش کاریگه ری شیوه زاری پیوه دیاره هه ندی جاریش له پیناو کیش و سه روادا نه مه ده کریت , بو نمونه :

^{۱۷۴} / سافیه محمد احمد , لادان له شیعری هاوچه رخی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی هاشم , هه وئیر , ۲۰۱۳ , ل ۱۰۵

^{۱۷۵} / که ژال همه امین احمد , بنیاتی هونه ری له شیعره کانی (فریدون عبدالبرزنجی) , نامه ی ماسته ر , زانکوی

سلیمانی , کۆلیژی زمان , ۲۰۱۰ , ل ۵۲

شیخ نوری له شیعی (په چه) دا , ده ئیت :

دایگرن بیگرنه ناو خوتان و دهوری لیبدن

به لکو بیبینم به چاوی خوم به پوح کیشانه وه

لای بهرن توخدا , فری بدن بیخه نه تهن دوره وه

(دیوان . ل ۴۳۵)

حه یفه رۆژی روو , نه نینه ناو شهوی ده یجووره وه

ده بینین شاعیر لیبره دا کرتاندنی له ههردوو وشه (توخدا - رۆژی روو) دا , کردووه , نه وهی

په یوهندی به وشه یه که مه وه هه یه , رهنگه شاعیر له ژیر کاریگه ری زمانیکی بیگانه دا یان شیوه زاردا نه م

وشه یه یه ینا بیته وه , له جیاتی وشه (توخدا) , به لام هه رچی وشه دووه مه , مه به ستم (رۆژی روو) ,

شاعیر یان روخساری ئافره تی چواندووه به رۆژ , یان هه ر له بنه رته دا مه به ستمی (رۆژی رووناکه) چونکه

دوا به دوا ی نه و (شهوی ده یجووری) هینا وه ته وه , هه ر چو ئیک بیت له م مه به ستمه دا , شاعیر ده بینین

کرتاندنی نه نجام دا وه لیبره دا .

یان شیخ نوری له شیعی (مه قبه ر) دا , ده ئیت :

فاتیمه له مه زار سه ری ده ربینه

(دیوان . ل ۴۷)

رهنگی جارانت توژی بنوینه

ده بینین شاعیر کرتاندنی له وشه (بینه - ده ربینه) نه نجام دا وه , که ده کرا له بری نه و وشه یه (

ده ربینه) ی , بنوسیبا یه , به لام شاعیر به مه به ستمی ریکه ستمی موسیقای شیعه که نه مه ی کردووه .

شیخ نوری له هه مان شیعه را ده ئیت :

پیکه نین تیکه ل به نیو نیگای چا وکه

(دیوان . ل ۴۷)

ئاخری ژیانم به وه ته واو بکه

دهبیین شاعیر کرتاندنی له وشه‌ی (چاوکه) دا، کردووه، که دهیتوانی (چاوبکه) بهینیتته‌وه، به‌لام دیسان بۆ جوانکردنی ئاوازه‌که‌ی ئه‌مه‌ی کردووه، یان نه‌زانین له یاساکانی زمانی کوردیدا، نه‌گه‌ل کرداری داخواری ده‌کریت (ب) داخواری له کرداره لی‌کدراوه‌کاندا نه‌نوسریت، بی ئه‌وه‌ی پی‌چه‌وانه‌ی یاساو ده‌ستوری زمانی کوردیش بی‌ت، بۆ‌نموونه له‌بری ئه‌وه‌ی بلیین (چاپ بکه) — ده‌توانین بنوسین — چاپ که (راکردن — راکه... هتد). نه‌گه‌ل ئه‌مه‌شدا له‌دوای وشه‌ی (تیکه‌ل) ئامرازی (به) ی کرتاندووه، که ده‌کرا بلیت، (تیکه‌ل به‌نیو نیگای چاو بکه)، به‌لام که ئه‌مه‌شی نه‌کردووه، بۆ ئه‌وه‌ بووه که کیش تیک نه‌چیت و هۆنراوه‌که‌ نه‌شیویت.

یان شاعیر دیسان لی‌ره‌دا ده‌لیت :

کاشکی پیش ئه‌و بومایه به‌خاک

(دیوان . ل ۵۰)

نه‌مدیایه بنوی له‌خاکا غه‌مناک

لی‌ره‌شدا شاعیر دیارده‌ی کرتاندنی له ههر دوو وشه‌ی (بومایه — نه‌مدیایه) دا، کردووه، چونکه ده‌یتوانی له‌بری وشه‌ی یه‌که‌م بنوسی (بووبومایه به‌خاک)، چونکه ئه‌مه‌یان له‌پروی ده‌ستوری زمانییه‌وه راست ترو گونجاو تره‌بوو، به‌لام شاعیر بۆ ریک‌خستن و جوانکردنی ئاوازه‌که‌ی وشه‌ی (بومایه‌ی) به‌کار هیناوه، ئه‌وه‌ی په‌یوه‌سته به‌وشه‌ی دوومه‌وه ده‌کرا بنوسیت (نه‌مدیتبایه) که ئه‌مه‌ش گونجاوتر نه‌بوو، به‌لام دیسان به‌مه‌به‌ست ئه‌وه‌ی کردووه.

یان لی‌ره‌دا شاعیر ده‌لیت :

بی‌ت و تیپه‌ریم به‌لایا جاری

(دیوان . ل ۵۱)

فرمی‌سکی خوینی‌نم له‌چاو ئه‌باری

دهبیین شاعیر کرتاندنی له وشه‌ی (به‌لایا) کردووه، له‌بری وشه‌ی (به‌لایدا) به‌کاریه‌یناوه، ره‌نگه ئه‌مه‌یان له‌ژیر کاریگه‌ری شیوه‌زاردا نه‌نجامی دا بی‌ت.

یان شاعیر که ده‌لیت :

ئه‌ی مهرگ ئه‌م خه‌سته‌ی، به‌بی شیفايه

نه نه مرد گهر تو وازت بينايه

(ديوان . ل ۵۵)

دهبينين شاعير کرتانندنې له وشهې (بينايه) دا , كردووه , له بري وشهې (بهينايه) به كار يهيناوه

شاعير له شيعري (يانهې سرکه و تن) دا , ده نيټ :

دوئ شو له خهوا سيروهي بادي سه حهر نه نگووت

وهك صوبحي به هاران

شو و عاقبيه تي هات و دري صوبحي گريبان

(ديوان . ل ۱۱۳)

روژ بووه له كوردان

دهبينين شاعير کرتانندنې له گريي (دوئ شو) دا . له بري بنوسيت (دويني شو)

- شيخ نوري له شيعري كدا له گه ل علي كه مال دا , ده نيټ :

هرچي باش و چاكه بيكه ي , وه قتي صهرفي هيمه ته

(ديوان . ل ۳۱۳)

هه چ كه سي كوش نه كا راستت نه وي بي مروه ته

دهبينين شاعير کرتانندنې له (هه چ كه سي) دا , كردووه , كه له بري (هرچي كه سي يان هرچ كه سي)

به كاري هيناوه .

يان ليړه دا

واز لهم و بينه , هر بو نه و به ره شه كواي دنت

(ديوان . ل ۳۱۹)

ياري پيشوي خو ته , لوتفي خوي به تو ته مسيل نه كا

دهبينين شاعير کرتانندنې له (واز لهم و بينه) كردووه , له بري (واز لهم و نه و بينه) به كاري هيناوه ,

بيگومان نه مه شي به مه به ستي جوان كردن و ناسان كردن به كار هيناوه .

دياردهي دژيه ك

نهم دیاردهیه بریتیه : لههینانی دوو وشه‌ی دژیه‌ک لههونراوه‌دا , کهله‌روی واتاوه پیچه‌وانه‌ی یه‌کتر بن , یان (هینانی دوو وشه‌ی میل و دژیه‌ک , وه‌کو : تاریکی و پوناکی , پیس و پاک , به‌رزو نزم , رۆژو شه‌و , ره‌ش و سپی , گه‌وره و بچوک , نه‌مانه هه‌مووی دژو پیچه‌وانه‌ی یه‌کترن)^{۱۷۶} , بیگومان نه‌میش یه‌کیکه له هونه‌ری جوانکاری , (لای عه‌ره‌به‌کانیش به‌زاراوه‌ی (الطباق والمطابقة , والتطبیق والتضاد والتکافوء) , ناو ده‌بریت)^{۱۷۷} .

شیخ نوریش دیارده‌ی دژیه‌کی به‌شیوه‌یه‌کی به‌رچاو له شیعره‌کانیدا به‌کار هیناوه , نه‌میش ده‌سه‌لات و توانای شاعیر ده‌رده‌خات ,

شیخ نوری له شیعری (کۆچی مه‌لا فه‌ندی هه‌ولیر) دا , ده‌ئیت :

نه‌گری ته‌رهب , خه‌فه‌ت ده‌سی کردۆته بیکه‌نین

شایی له شیوه‌نایه , که‌ده‌ر که‌یفی که‌وته سه‌ر (دیوان . ل ۱۳۴)

ده‌بینین شاعیر وشه‌کانی (شایی - شیوه‌ن) ی , دژ به‌یه‌کتر هیناوه‌ته‌وه و ئاوازیکی جوانی پی دروست کردووه , هه‌ر لی‌رده‌دا شاعیر وشه‌ی (خه‌فه‌تی) هیناوه‌ته‌وه و له دوایدا وشه‌ی (که‌یفی) به‌دوادا هیناوه .

یان شاعیر شیعری (تالعی کوردی به‌دبه‌خت) ده‌ئیت :

بۆ‌غه‌یری تۆوه‌فاو و حقوقت له‌حاکمان

گه‌وره‌و بچوکی میله‌ت و پیرو جوانی کورد (دیوان . ل ۱۴۹)

شیخ نوری لی‌رده‌دا هاوه‌ئناوی (گه‌وره) ی , هیناوه‌ته‌وه و به‌دوایدا هاوه‌ئناوی (بچوک) ی , وه‌کو دژێ ئه‌و هیناوه‌ته‌وه , ئاوازه‌که‌ی پێان جوانتر کردووه , دواتر شاعیر وشه‌ی (پیر) دینیته‌وه , وشه‌ی (جوان) ده‌کات به‌دژێ و دیره‌که‌ی پێده‌پارزینیته‌وه .

^{۱۷۶} / عه‌زیز گه‌ردی , ره‌وانیژی له‌ئه‌ده‌بی کوردیدا (جوانکاری) , به‌رگی دووهم , هه‌ولیر , ۱۹۷۴ , ل ۶۸

^{۱۷۷} / ادريس عبدالله , جوانکاری شیعری نویی کوردی , چ , چاپخانه‌ی هیشی , هه‌ولیر , ۲۰۱۲ , ل ۸۷

یا شاعیر له شیعری ستایشی موته سه‌ریفی سلیمانی دا ده‌ئیت :

به خوشی و غمی نه‌م ناسیابه ته‌فرمه‌خو

(دیوان . ل ۳۵۹)

که‌هروه‌ها بووه نه‌وضاع و چه‌رخ و ده‌ورانی

شاعیر دیسان دیارده‌ی دژیه‌کی لی‌ره‌شدا به‌هوی وشه‌کانی (خوش — غم) ناخوشی هوه , دروست‌کردوه ,

نه‌وه‌ی جیی تی‌رامانه شاعیر که وشه‌ی (غمی) له‌به‌رامبه‌ر (خوشی) هی‌ناوه‌ته‌وه , بو‌ری‌ک‌خستنی

کی‌ش و سه‌روا جوان‌کردنی شی‌عه‌که نه‌مه‌ی کردوه , نه‌گه‌ر نا ده‌کرا وشه‌ی (ناخوشی) له‌بری (غم)

به‌کار به‌ئیت .

یان شاعیر له‌شی‌عری (غمی زه‌مانه) ده‌ئیت :

له‌میش خه‌را په نه‌بی , چاکه توشی نه‌بوو سی سال

(دیوان . ل ۱۸۳)

وه‌کو مه‌رو بزن , دوو سه‌فا هوت نه‌بروشیم

شاعیر لی‌ره‌دا به‌شی‌وه‌یه‌کی زور‌جوان دیارده‌ی دژیه‌کی له نیوان وشه‌کانی (خه‌را په — چاکه) دا ,

دروست کردوه و ناوازو هونراوه‌که‌ی پی‌ی جوانتر کردوه .

شاعیر له‌شی‌عری (گه‌راجی شار) دا , ده‌ئیت :

به‌دیمه‌نی خوش و ناخوش

پی‌که‌نین و گریانیان بی

نەم گریان و پیکه نینه

نەم شاییه نەم شینه

بەهە ئبەستی ریک و رهوان

(دیوان . ل ۲۷۳)

بیخه نە بەرچاوی جیهان

دەبینین لیڤەدا شاعیر زۆر شارەزایانە دیاردەى دژیه کی دروست کردووہ , ئەبری جارێک چەند جارێک دژیه کی ئەم چەند دێرەدا هیناوەتەوہ , وشەکانی (خوش و ناخوش) (گریان – پیکه نین) (شای – شین) ئەمانەى هەموو ئەدژی یەکتەر هیناوەتەوہ , ئاوازو هونراوەکەى پى راواندووەتەوہ.

دیسان شاعیر ئەیه کی ئە شیعەر تاکەکانیدا دەئیت :

دئی خۆم بە خوینی جەرگی خۆم ئاوداوە شەو و رۆژ

(دیوان . ل ۳۳۱)

بە شیرى خۆم بە خپوم کردوہ رۆلەى بە لا بو خۆم

شاعیر وشەى (شەو) ی هیناوەتەوہ , ئە دوایدا وشەى (رۆژ) ی , وەکو دژی ئەو بەکار هیناوە.

دیسان شاعیر ئە شیعری هینانەوہى جەنازەکەى شیخ مەحمودا دەئیت :

غەمبارین و جلی رەشى ماتەم ئەبەر بکەن

(دیوان . ل ۱۵۲)

پیرو جوان و هەموو بەدئی غەمگوسارەوہ

شاعر لیڤەشدا دیاردەى دژیه کی بەهوی وشەکانی (پیرو جوان) هەو , دروستکردووہ .

دیاردەى رەگەزدۆزى

رەگەزدۆزىش وەكو دىادەيەك رۆئىكى گىرنگ و كارىگەرى ھەيە , ئەدروستگردنى لايەنى جوانكارى شيعرو
ئاوازي ناووه , ئەويش برىتيە : ئە (بوونى دوو وشە كە ئەدەرپریندا ليكچون و ئە واتادا جياواز بن , يان
بەواتايەكى تر ھەقىقەتى رەگەزدۆزى ئەوھيە وشە دەرپراوھكان يەكبن , يان ھاوشيوھو يەكچوبن ,
واتاشيان جياواز بيت , ئەميش دوو جوړى ھەيە , رەگەزدۆزى تەواو , رەگەزدۆزى ناتەواو)^{۱۷۸}.

۱/ رەگەزدۆزى تەواو : رەگەزدۆزى تەواو ئە عەرەبىدا (الجناس التام) ي , پى دەئین , مەبەستەكەش
ئەوھيە كە شاعیر چەند وشەيەكى وا بىئیت كە ئەرەوا ئەتدا وەك يەك بن , واتا وشەكان ئەروى ژمارەى
پیتەكان و ریزبوونيان و شيوھيانەوھ وەكو يەك بن , بەلام ھەريەكەيان دەكریت خاوەنى واتای خويان بن و
واتايان جياواز بيت^{۱۷۹} ,

شىخ نوريش وەكو شاعیریكى بەتوانا دیاردەى رەگەزدۆزى ئەشيعرەكانیدا بەكارھيئاوھ , دەتوانين ئەو
نمونانەى رەگەزدۆزى ئە شيعرەكانیدا بخەينە روو :

شاعیر ئە شيعریكى دا كە بو (شىخ ئەتيف ئەبەسرا) نوسیويەتى دەئیت :

ھەئسەو داوئیت , بکە بەلادا

وہك تەتەر برۆ , بەرپى ھەوادا

بەئەرزامەرۆ , رینگەت لی بەسرا

(دیوان . ل ۳۹۶)

بەئاسمانا , برۆ بو بەسرا

دەبينين شاعیر رەگەزدۆزىەكى تەواوى بەھوى وشەكانى (بەسرا – بەسرا) دروستگردووھ , كە ئەوھى
يەكەميان : بە مەبەستى (رینگە ليگيران – رینگە ليذاخستن) دیت , شاعیر بەھوى كرتاندنى دەنگى (ت)
مەھ , وشەكەى ئە (بەسترا – گۆرپوھ بو – بەسرا) بەلام ئەوھى دووھميان بەواتای شارى (بەسرا) دیت .

^{۱۷۸} / ادريس عبدالله , جوانكارى شيعرى نوڤى كوردى , ل ۱۵

^{۱۷۹} / عەزیز گەردى , رەوانیژی ئەئەدەبى كوردیدا (جوانكارى) , بەرگى دووھم , ل ۷

٢ / رهگه ز دۆزی ناته واو : ئەمیش وهك به شیکێ رهگه ز دۆزی , ((له زمانێ عه ره بیدا (الجناس الناقص) ی , پی ده ئین , مه به ستیش نه وه یه : وشه کان له ره واته تدا ته واو وه کو یه ک نین , له پوی ژماره ی دهنگه کان و شیوه ی ریزبونیانه وه جیاوازیان هه یه , جا جیاوازییه که زور بیت یان که م ,))^{١٨٠} , بیگومان نه و وشانه ی ده بنه هوی دروست بونی رهگه ز دۆزی ناته واو له پوی واتاوه له گه ل یه کتر جیاوازن , هه رییه که یان خاوه ن واتای سه ربه خوی خویه تی . ئەم رهگه ز دۆزی ناته واوه ش چه ند جوړیکێ هه یه له وانه :

((١ / رهگه ز دۆزی ئا ئۆز , ئەمیش ئەم جوړانه ی ئیده بیته وه

أ / رهگه ز دۆزی زیاد

ب / رهگه ز دۆزی جودا

ج / رهگه ز دۆزی لار

٢ / رهگه ز دۆزی دوو پات

٣ / رهگه ز دۆزی سه روا دار))^{١٨١} ,

لای شیخ نوریش دیارده ی رهگه ز دۆزی وه کو به شیک له شیوازی شیعه رهکانی به شیوه یه کی به رچاو ده بینریت .

شیخ نوری له شیعی (مه قبه ر) دا , ده ئیت :

ببینم هه ئبی , نه و مانگه له خاک

له خاک سه ر ده رکا , شوعله ی نوری پاک (دیوان . ل ٤٨)

ده بینین شاعیر دیارده ی رهگه ز دۆزی ناته واوی له نیوان هه ردوو وشه ی (خاک - پاک) دروست کردوو , که وشه کان له پوی ژماره وه یه کسانن , به لام شیوه و واتایان جیاوازه له دهنگی (خ - ف) دا .

^{١٨٠} / ادريس عبدالله , هه ندی هونه ری جوانکاری له شیعه رهکانی پیره میرددا , ژماره (١٦) نه کادیمی (کوواری

کووری زانیاری کوردستان) , هه ولییر , ٢٠٠٧ , ل ٢٥٢

^{١٨١} / عه زیز گه ردی , ره وان بیژی له نه ده بی کوردیدا , به رگی دووم , ل ٢٧

يان ئيره‌دا

ياري بو بويي دوژمن و ره‌قييب

(ديوان . ل ۵۰)

بوئازاري دل دهرمان و ته‌بييب

ده‌بينين ره‌گه‌زدووزي ناته‌واو له‌نيوان وشه‌كاني (ره‌قييب – ته‌بييب) دروست بووه , ديسان ئيره‌شدا ژماره‌ي

پيته‌كان يه‌كسانن , به‌لام شيوه‌يان جياوازه له‌ پيته‌كاني (ر – ت) دا .

يان ئيره‌دا :

له‌خه‌م خواردنا , بده‌ي ساباتم

(ديوان . ل ۵۶)

پيشه‌م نائين بي , تاروي مه‌ماتم

ئيره‌شدا شاعير ره‌گه‌زدووزي ناته‌واوي به‌هوي وشه‌كاني (ساباتم – مه‌ماتم) دروست كردووه .

ديسان شاعير نمونه‌ي ره‌گه‌زدووزي تر له‌ نيو شيعره‌كاني ده‌بينرييت , وه‌كو

ديار نه‌بوو گهرمي و ساردي له‌ نه‌شيا

(ديوان . ل ۵۸)

په‌نهان بوو عيلله‌ت , له‌رووي گه‌شيا

ئيره‌دا شاعير ره‌گه‌زدووزي ناته‌واوي له‌ جوئي جودا بيك هيناوه , له‌ وشه‌كاني (نه‌شيا – گه‌شيا) ,

چونكه جياوازيبان هه‌يه له‌ پييتي (ل – گ) سه‌ره‌تادا .

به‌هه‌مان شيوه ئيره‌شدا :

هه‌ر كه‌سي خوئي بكا به‌ قورباني ميلله‌ت

(ديوان . ل ۶۳)

له‌قه‌برا هه‌تا مه‌ حشه‌ر , ناكيشي زيلله‌ت

ديسان شاعير ره‌گه‌زدووزي ناته‌واوي به‌هوي وشه‌كاني (ميلله‌ت – زيلله‌ت) هوه , دروست كردووه له‌ جوئي

جودا .

یان لیله‌دا شاعیر که ده‌لیت :

نه‌نالی و نه‌لی ، به‌دهم دهردهوه

(دیوان . ل ۳۹۷)

به‌چاوی سورو ، ره‌نگی زهردهوه

لیله‌دا شاعیر ره‌گه‌زدۆزی نات‌ه‌واوی لاری له‌هه‌ردوو وشه‌ی (دهردهوه — زهردهوه) دروست‌کردوو ، ده‌بینین ژماره‌ی پیته‌کان وه‌ک یه‌کن و ریزبوونیشان چونیه‌که ، به‌لام جیاوازی بیان له‌هه‌ردوو پیتی (د — ز) هه‌یه .

دیسان شاعیر له‌و شیعره‌ی ناوی ناوه له‌ شیخ نوریه‌وه بو‌ژیوه‌ر، ده‌لیت :

هاوار نه‌کا به‌حوزنه‌وه ، نه‌ی قه‌ومی نامدار

ئیجرازی مه‌عریفه‌ت بکه ، بو‌ناتی یه‌کی چاک

(دیوان ، ل ۱۰۸)

روناک و خوش و پاک

شاعیر به‌هۆی وشه‌کانی (چاک — پاک) هوه ، ره‌گه‌زدۆزی نات‌ه‌واوی دروست کردوو .

دیارد‌ه‌ی هیئانه‌وه (دوا بو‌سه‌ر) (رد العجز الی صدر)

ئه‌م دیارد‌ه‌یه ، به‌یه‌که‌وه به‌ستنی چه‌ند دیره‌ شیعی‌ک ده‌گریته‌وه ، که وشه‌یه‌ک یان چه‌ند وشه‌یه‌ک کۆتایی دیره‌ شیعی‌ک له‌سه‌ره‌تای دیری دواتر دووباره‌ده‌گریته‌وه ، یان (دوا بو‌سه‌ر ئه‌وه‌یه نیوه‌دیری دووه‌م له‌گه‌ل نیوه‌دیری یه‌که‌م و دووه‌م له‌چه‌ند شتی‌ک وه‌کو یه‌ک بن ، یان له‌یه‌کتر بچن)^{۱۸۲}.

ده‌توانین بلیین دیره‌ شیعی‌ی به‌دوا یه‌کدا هاتوو به‌یه‌که‌وه گری‌ده‌درین ، ئه‌م دیارد‌ه‌یه‌ش هه‌ندی جار (سه‌روای ئه‌لقه‌به‌ندی پی‌ده‌لیین) ، ئه‌م دیارد‌ه‌یه‌ی لای شیخ نوری ده‌بینیری‌ت وه‌کو به‌شی‌ک له‌ شیوازی شیعی‌ی شیخ نوری .

بو‌نمونه :

شاعیر له‌ شیعی‌ی مه‌ق‌به‌ردا ، ده‌لیت :

^{۱۸۲} / موحسین نه‌حمه‌د مصطفی‌گه‌ردی ، به‌هاری ره‌وانبیزی ، ۱۷ ، چاپخانه‌ی نارین ، ۲۰۱۳ ، هه‌ولیر ، ل ۲۶۷

ببینم هه ئبی ، نه ومانگه له خاك

(دیوان . ل ٤٨)

له خاك سهردهركا شوعلهی نوری پاك

شاعیر له نیوه دیری یه که مدا وشه ی سهروای (له خاك) ی به کار هیناوه ، هه مان وشه ی له سه ره تای نیوه دیری دو مه مدا دووباره کردو ته وه ، دیارده ی هینا نه وه ی دروست کردوه ، هه ردوو دیره که ی به یه که وه به ستووه .

یان که شاعیر ده ئیت :

گیانم فیدای نه و که سه بی وا نه هله

سه ر که ر بخرمه ژیر بهری پیی لام سه هله

که رتو نه ته وی بزانی مه عنای دوزه خ

(دیوان . ل ٨٨)

دوزه خ له جیهان ره فاقه تی نئه هله

ئه گهر ته ماشا بکه یین شاعیر نیوه دیری سیهم و چواره می به هو ی وشه ی (دوزه خ) هوه ، به ستو ته وه ، واتا وشه ی (دوزه خ) که له کوتایی نیوه دیری سییه مدا به کاری هیناوه ، دووباره له سه ره تای نیوه دیری چواره مدا هیناویه تیه وه ، نه م دیارده ی (دوا بو سه ر) هی ، دروست کردوووه .

دیسان شیخ نوری له شیعری (هاوار له دهس مالییه) دا ، ده ئیت :

به شه و چاو هه ئبرم ، ئیجمالی شه هری دیته به رچاوم

(دیوان . ل ٤٢٢)

که چاویش دانه وینم ، کومه ئی نه رقام میوانم

شاعیر ئیره دا زور به جوانی دیارده ی هینا نه وه ی نه نجام داوه ، هاتوو له نیوه دیری یه که مدا وشه ی (به رچاوم) ی ، وه کو وشه ی سهروای دیره که داناوه ، دواتر له نیوه دیری دووه مدا هه مان وشه ، به لام به لابردنی پیشگری (بهر) ، دووباره کردو ته وه و هه ردوو دیره که ی به یه که وه به ستوه .

یان ئیره دا شاعیر له شیعری کیدا که بو شیخ له تیفی نویسه ده ئیت :

نہ مچا بلی؁ نہی دووچاوی نووری

(دیوان . ل ۳۹۷)

وا نووری نہمری؁ بہدہردی دووری

شاعیر بہشیوہیہکی ہونہری ہہردوو نیوہ دیرہکہی بہ ہوی وشہی (نووری) ہوہ؁ بہیہکہوہ گری داوہ؁
دیاردہکہی دروستگردوہہ جوانیہکی ہونہری بہ دیرہ ہونراوہکہ بہ خشیوہہ .

بەشى سېيەم

شېۋازى شىعرەكانى شېخ نوورى ئە ئاستى وشەدا

پارى يەكەم :

زمانى شىعەرى

پارى دووہم :

يەكەم : رەمز

دووہم : ئەفسانە

پارى سېيەم

يەكەم : پاش و پېش خستن

دووہم : وینەى ھونەرى

پاری یه که م

زمانی شیعی

هر له زووهوه، مهسه لهی زمانی شیعی لای زۆریک له نووسهران و رهخه گران گرنگی پیدراوه و جیی بایه خ بووه، زمان هر له سه رهتای پهیدا بوونیهوه، وهکو هۆکار و نامرازیکی لیک تیگه یشتن و گه یاندن و ئاوگۆرکردنی بیرو راگان بووه، له نیوان خه نکیدا، نه مه به زمانی ناسایی خه ئکی ناسراو بووه، به لام نهوهی مه بهستی نییه، لیره دا نهو زمانه ناساییه نیه که خه ئکی قسهی پیده کهن! به لگو مه بهستی نییه زمانی شیعییه، که هر له کونهوه لیبی کوئراوه تهوه، بوته جیی باس و خواسی زۆریک له رهخه گران و لیکۆله رهوان، نه رستۆ رای وایه که: ((زمانی شیعی له زمانی ناسایی جیایه و بو نهوه ده چیت که شاعیر مافی نهوهی ههیه زمانیکی تاییهت به کار بهینیت، که له زمانه ناساییه بلاوه کهی ناو خه ئک دوور بیت، ههروهها پیبی وایه زمان له شیعردا ده بیت پرون بیت))^{۱۸۳}، زمانی شیعی لهو دهستورو یاسایانه لاده دات، وله ریگاکانی ده برپینی باوی زمان دووره پهریز ده بیت، چونکه نهو زمانه ناساییه خه ئک قسهی پیده کات خاوهنی نهو تواناو هیزه نییه! هه موو جوړه ده برپینیکی ناخی شاعیر و جوړهها بیروهستی سروشتی تازه ببه خشییت به وشه و ده برپینه کانی، نه گهر نه مه شی پیبکریت نهوه کاریگه ریه کی نهوتۆ دروست ناکات، به سه ر خوینهر و گوینگه وه، نه فلاتۆن کاتیکی هه لویستی خوی به رامبه ر به شاعیران دیاریده کات، هه لویستیکی توندیان به امبه ر ده نوینیت، له چه ند شوینیکی کو ماره کهیدا باس له ته نسیرو کاریگه ری شیعر ده کات له سه ر خه ئک، نه مه ش به لگه ی نهوه یه که نه فلاتۆن جوړیک له تاییه تی داوه به شیعر، نه فلاتۆن پیبی وایه ((شاعیر به هوی وشه و رسته کانییه وه، شیوه یه کی گونجاو ده داته هه موو هونه ریکی، بی نهوه ی له سروشتی نهو هه نگاوه بگات، ته نها نه وه نده نه بیت که تاییه ت به لاسایکردنه وه که یه تی و کار له که سانیک ده کات، که له خوی نه زان تر نین! جا نه گهر قالیبه شیعییه که ت له شیعر دامالی، نهوه ده توانین له کاتی گوړانی بو په خشان پوهه راسته قینه که ی ببینین،))^{۱۸۴} نه گهر له م رایه ی نه فلاتۆن ورد بینه وه، نه گه ل نهوه ی نه فلاتۆن شاعیر به نه زان له قه لیم ده دات، هوی نه زانینه که شی به پیبی تیوری زانین ده گه رنیتته وه بو مامه له کردنی شاعیر له گه ل شته هه ستیپیکراوه کان و دوور که وتنه وه له عه قل، به لام دواتر نامازه به وه ده کات، که شاعیر به هوی وشه و رسته کانییه وه، به رگیکی هونه ری له به ر شیعر ده کات،! که واته زمان لای شاعیر به کارهینانیکی تاییه تیه!، چونکه له نه نجامی نهوه دروست ده بیت، که به شیوه یه کی تاییه ت نهو زمانه به کارده هینیت، تاوه کو به هوییه وه

^{۱۸۳} / ارسطو طاليس، فن الشعر، ترجمة. عبدالرحمن البدوي، بيروت، ۱۹۷۳، ص ۶۱

^{۱۸۴} / افلاتون، جمهورية افلاتون، ترجمة. د. فؤاد زكريا، مطابع الهيئة المصرية العامة للكتاب، ۱۹۷۴، ص ۵۵۶

مانایه‌کی تازه و جیا له‌مانا ئاساییه‌که‌ی بگه‌یه‌نیته خوینەر , بویه ئه‌و به‌کاره‌ینانه تاییه‌تی‌ه‌ی زمان , سه‌رباری ئه‌و بیرورا جیا جیایانه‌ی له‌باره‌ی پیناسه‌ی شیعره‌وه دروستی کردووه , ره‌خنه‌گرانی لیک جیا کردووه‌ته‌وه ,! به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا خالی یه‌ک‌گرتنه‌وه‌یانی لا به‌جیه‌یشتوووه , چونکه ریک نه‌که‌وتنیان له‌سه‌ر پیناسه‌ی شیعر , رپی ئه‌وه‌ی لینه‌گرتوون دان به‌و راستیه‌دا بنین , که سروشت و‌خاسیه‌تی سه‌ره‌کی شیعر دیاریده‌کات , ئه‌ویش تیروانینه له شیعر وهک: ((جوړیکی تاییه‌تی له‌به‌کاره‌ینانی زمان))^{۱۸۵} , زمانی شیعر له‌بنه‌ره‌تدا بونیاتیکی پر مانا و ناوه‌پروکه , ئه‌میش له ئه‌نجامی هه‌لبژاردن و دۆزینه‌وه‌ی وشه‌ی داهینه‌رانه‌وه‌یه , کاروچالاک‌ی زمانی شیعر بو‌ده‌لاله‌تی ناخی شیعر و شاعیره ,! شیعریش له‌رپه‌ی ده‌سه‌لاتی زمانه‌وه هه‌ولده‌دات , ((ئه‌وشته به‌ده‌ست به‌نییت , که له‌زمان به‌هیز تر بیټ و ره‌مه‌رکانی جیهانیش شاراوهر و پر مانا تر بین))^{۱۸۶} , دیاره زمان به‌هوی ده‌وله‌مه‌ندیه‌وه له‌فه‌ره‌نگی لیکسیکی وشه‌دا , بو‌پیکه‌ینانی وینه‌ی شیعر لایه‌نیکی چالاک و به‌هیزه , هه‌ر ئه‌م نرخ و گرینگییه‌ی وایکردووه بابه‌ت و پوخته‌ی زمانی شیعر وینه‌ی شیعر بیټ , له‌ره‌وانبیرتی زمانی شیعردا , خواستن به‌وینه‌ی خالیکی زیندوو ئاساییه , ئه‌ویش زیاتر سوود له‌لایه‌نی ره‌مزو ده‌لالیه‌کانی وشه وهرده‌گیریت , خواستن له‌ زمانی شیعردا , ((په‌رینه‌وه‌ی زمانی ده‌لالیه‌ به‌ره و زمانی ره‌مزکردن))^{۱۸۷} , زمانی شیعر زمانیکی ره‌وانه , ده‌شی چه‌ندی واتی جوربه‌جور به‌خشیت , وته‌ش لای شاعیران نه‌ک هه‌ر واتی زمانه‌وانی ئاشکرا نه‌به‌خشیت ! به‌ئکو ده‌لاله‌تیش له‌واتای (به‌یانی) ئه‌وتو ئه‌کات , به‌جوړیک نه‌گه‌ر خوینەر شاره‌زایی لایه‌نی ره‌وانبیرتی نه‌بیټ به‌ئسانی ناتوانیت لپی تیبگات , ئه‌و وشانه‌ی له‌شیعردا به‌کارده‌هینریت , هه‌رگیز واتا تاییه‌تی‌ه‌که‌ی به‌ته‌نها ناب‌ه‌خشیت , به‌ئکو واتی‌ه‌کی قول تری هه‌یه , که‌واته : زمان به‌وپییه‌ی دیارترین نامرزی شیعره ! زمانیش شیوه‌یه‌کی ره‌مزی هه‌یه , په‌یوه‌ندی نیوان شیعر و دنیای دهره‌وه‌شی ئه‌و ره‌مه‌زیه که به‌باته‌که‌وه‌یه , بویه زمانه‌که‌کت و مت نابیته وینه‌یه‌کی بابه‌ته‌که , واتا زمانی شیعر زمانیکی تاییه‌تییه , جیاوازه له‌زمانه ئاساییه‌که و خاوه‌ن به‌کاره‌ینانیکی تاییه‌تییه , مانایه‌کی نویی ناسایی ده‌گه‌یه‌نیټ , ((نه‌ینی شیعریش نا له‌مه‌دایه , واته خاسیه‌تی شیعر له‌دهربرینی ئه‌و جیهانه‌دایه , که‌زمانی ناسایی به‌رامبه‌ری ده‌سته وه‌ستان ده‌وه‌ستیت و توانای دهربرینی نییه ! ئه‌و زمانه سنورداره ! له‌کاتی‌کدا ئه‌و جیهانه سنوری نییه , ناشتوانریت به‌سنورداریک بی سنوریک دهربردریت , که‌واته ده‌بیټ روو بکه‌ینه ئه‌و هویانه‌ی که له‌رپه‌یانه‌وه به‌سه‌ر ئه‌و سنوردارییه زال ده‌بین ,

^{۱۸۵} / د. عدنان خالد عبدالله, النقد التطبيقي التحليلي, دارالشنون الثقافية العامة, ط ۱, بغداد, ۱۹۸۶, ص ۲۰

^{۱۸۶} / جان کوهن, بنية اللغة الشعرية, ت. محمد الولی و محمد العمري, ط ۱, دار توبقال للنشر, المغرب, ۱۹۸۶,

ص ۲۵

^{۱۸۷} / د. عناد غزوان, مستقبل الشعر وقضايا النقدية, مطبعة دارالشنون والثقافة العامة, بغداد, ۱۹۹۴, ص ۱۳۸

ئەو ھۆيانەش بە شېۋەيەكى ديارىكراو خاسيەتى شيعرى يان زمانەكەيە، كە ئە كۆندا ناويان نابوو زمانى (خوازە)،^{۱۸۸}.

ئەم زمانەش دەربېرىنى مانا بىنەرەتتېبەكەى ئەزمانى ئاسايدا ھەيە، ئەگەر چى زمانى شيعرى كۆمە ئايك خاسيەتى ھەيە كە ئە زمانە ئاسايەكەى جىيادەكاتەو، بىنچىنەكەى خۆى ئامازەيە بە ھەندى لايەنى وەكو ھە ئچوون و خەيائگىردن، كە چى ئەزمانى ئاسايدا، دەربېرىن تەنيا ئامازە بۇ ئەو واقىعە دەكات كەراستەوخۇ ئەبەرچاۋە، بىگومان ئەو بىرورپايانەى كە پىشتەر باسماں كورد، بە ئگەى ئەو ھەن كە زمانى شيعرى جۆرە دەربېرىنىكى تايبەتتە، ئە ئەنجامى بەكارھىنانى تايبەتى زمانەو دەست دەبىت، بۇ دۆزىنەو و بەخشىنى ماناى نوئى و دووركەوتنەو، بە پىپى توانا دەسەلاتى شاعىر ئە شېۋازى دەربېرىنى راستەوخۇ وگەياندىنى مانا فەرھەنگىيە پوونەكان، بىگومان ئەمەش لاي شاعىرو رەخنەگرانى كورد ئەرپىگە و ئەنجامى چەند ھۆيەكەو بەيەخىان بەزمانى شيعرى داو، گرینگىزىن ئەو ھۆيانەش ھەستىكردىيان بوو، بەو جىياوازيبەى كە ئە نىوان زمانى شيعرى و زمانى ئاسايدا ھەيە، چۈنكە ھەستىيان بەو كوردو، كە زمانى شيعرى، وەك: زمانى قسەكەرى ئاسايى نىبە! كە تەنھا ئامرايىك بىت بۇ ئە بەكتىر گەيشتن، بە ئكو زمانى شيعرى بەكارھىنانىكى تايبەتى ھونەرىيە، ھەوئى بەدەست ھىنانى كۆمە ئە خاسيەتتىكى نوئى جوانكارى دەدات، بە چەشنىك وەك زمانىكى نوئى و جىياواز خۆى دەربىخات، ئەھەمان كاتىشدا بىبىتە ھۆى دەست بوونى بەرھەمىكى نوئى جىيا ئەنووسىنى ئاسايى، ھەر ئەمەش واىكردو و كە مەسەلەى دەستنىشانكردنى خاسيەتە تايبەتتەكانى بەرھەمە ئەدەبىيەكان و جىياكردنەوئى ئە نووسىنى ئاسايى، بىبىتە جىيى بايەخى شاعىران و رەخنەگرانى كورد، ئەو خاسيەتە تايبەتتەكانە ديارىكراو، كە بەرھەمى ئەدەبى وەك بەكارھىنانىكى تايبەتى زمان و دارشتنى ئە قالىبىكى ھونەرى ديارىكراو ديارىدەكات.

شېخ نورى شېخ صالح بناغەى جىياكردنەوئى ھەر بەرھەمىكى (نووسىنىكى) ئەدەبى ئە نووسىنى ئاسايى بەستوئەتەو بەبوونى لايەنى ئىستاتىكى، ئە بەرھەم و نووسىنە ئەدەبىيەكەدا، دارشتنى ئەقالبىكى ھونەرى شايستەدا، ئەوئىش كاتىك دەئىت: ((ئەساسى ئەدەبىيات جوانىيە، يەئنى ئىبباسىكى جوان بدرى بەمەعنايەك))^{۱۸۹}، ئەمە ئەو دەسەلىنىت، كە شېخ نورى دارشتنى بەرھەمە ئەدەبىيەكان بەشېۋەيەكى ئىستاتىكى كوردو بە يەككى ئە ديارترىن و گرنگىزىن مەرجى ديارىكردنى خاسيەتە تايبەتتەكانى ھەر بەرھەمىكى ئەدەبى، خالى جىياكەرەوئى دەربېرىن ئەناوەرپۇكى بەرھەمە ئەدەبىيەكان ئەبەرگىكى جواندا، شېخ نورى گرینگى و بايەخى داو بەلايەنىكى تر، ئەوئىش مەسەلەى چۆنىەتى بەكارھىنانى كەرەستە

^{۱۸۸} / ارنيست فيشر، الاشتراكية والفن، ترجمة اسعد حليم، دارالقلم، بيروت، ۱۹۷۳، ص ۴۳

^{۱۸۹} / م. نوري، ئەدەبىياتى كوردى، رۇژنامەى ژيان، ژمارە (۲۴)، ۱۵-۷-۱۹۲۶، ل ۱

ئەدەبىيەكانە ، سەرکەوتنى بەرھەمە ئەدەبىيەكانى گرىداۋە بەتواناۋ لېھاتوۋى شاعىر، ئە روۋى بەكارھىنەنى ئەو كەرەستانە و ھىنەندى ئەو ھەستە كارىگەرەى كە ئە ئە نجامى جوان بەكارھىنەنى كەرەستەكانەۋە دروست دەبىت ، ھەئبەتە ئەمەش ھەموو ھونەرەكانى نووسىنى ئەدەبى و ھونەرەكانى مۇسقىقاۋ بىناسازى و ۋىنەكېشان ... ھتد ، دەگرىتەۋە ، ((بەعزى ۋەسائىت ھەيە ۋە ئەم ۋەسائىتە ، ۋەكو بەيانمان كرد رەسم مەمىارى مۇسقىقاۋ سائىرەيە ، عەجەبا ھەموو رەسمى ، ھەموو قسەيەك ، ھەموو ھەيكەلېك ، ھەموو مۇسقىقەيەك ، حەزو ھەيە جانېكى بەدئىعى ئەئىمەدا حاصل ئەكا ؟! نەخىر ... كەۋابوو ئەم ۋەسائىتە موختەلېفەدا كە حىسابمان كرد ، ئەۋەى كەلەرۋى ئىمەدا حەزىكى بەدئىعى حاصل بكا ئەۋەيە كە ئە دەستى ساحبى مەھارەتېك ۋەسەنەتكارىك دەرىچى ، يعنى ھەموو ۋەقتىك ئەۋەى كە ھەيە جانېكى بۇ ئىمە حاصل ئەكا ، رەسم و مۇسقىقا نىە ! بەئكو ئەو سەنەت و مەھارەتەيە كە قىمەت ئەدا بە مانا))^{۱۹۰} ، ئەمەش ئەۋە دەسەلېنىتەۋە كە شېخ نورى سەرکەوتنى بەرھەمى ئەدەبى و ھونەرى بۇ بەرھەم و جوړى كەرەستەكانىان ناگەرېنىتەۋە ! بەئكو سەرکەوتنى بەرھەمى ئەدەبى بۇ تواناۋ بەرھەم دەسەلاتى شىعەرى شاعىر دەگەرېنىتەۋە ، ئەۋىش لەرۋى چۈنەتەى مامەئە كەرن ئەگەل كەرەستەكان و جوړو شېۋەى بەكارھىنەنىان بەشېۋەيەكى داھىنەرانە .

پاشان شېخ نورى سەبارەت بەجىاكرەنەۋەى نووسىنى ئەدەبى، ئە نووسىنى ئاسايى بۇ تەئكىدكەرن لەسەر تواناۋ دەسەلاتى شاعىر و سەرکەوتنى شىعەرەكەى، دەگەرېنىتەۋە بۇ چۈنەتەى مامەئەكەرن ئە بەكارھىنەنى كەرەستەكان ، بۇ ئەم مەستەش دوو نمونە دەھىنەتەۋە ، ((۱/كاسبى پىاۋ ئەژىنى ۲۰۰ / زەحمەت رەحمەت ئەھىنى)) ، مەعناى ئەم دوو جوملەيە ئەگەر تەحلىل بكرى ھەر دووكىان زۇر نىزىكى يەكن ، ئەتوانم بلىم عەينى يەكن ، بەلام مىسالى راست و رەۋان مەقسەدەكە ئىفاد و بەيان ئەكا ، فەقەت تەماشای مىسالى دووم بكەين ئەم جوملەيە ، جوملەيەكى سادە نىيە ! بەئكو پىچ و پەناى زۇرى تىدايە چونكە (زەحمەت رەحمەت ئەھىنى) ھەر چەندە زاھىرەن جوملەيەكى تەزادە ، بەلام ئىفادەيەكى حەقىقەتە بە تەرزىكى جوان و مەعنادار، يەعنى ئىنسان كە ئىختىيارى سەعى و زەحمەتى كرد ، فەيزو رەحمەت دەستگىر ئەبى ، بى زەحمەت ئىسراحت تەئەمىن ناكرى ، بى ھەۋلەدان پىاۋ دەۋلەمەند نابى، بى خويندن پىاۋ عالم نابى ، خولاسە ھەزار مەعناى ئى ئەدۇزرىتەۋە))^{۱۹۱} ، واتا ماناى ھەر دوو رستەكە زۇر ئە يەكترەۋە نىزىكن و تەنەتە دەكرىت بلىين : ۋەكو يەكن ، بەلام ئەدەرېرىندا جىاۋازن ! واتا ھەر دوو رستەكە ئەگەيانەنى مانايەكى ھاۋبەشدا يەكەدەگرەۋە ، بەلام بە دوو شېۋەى جىاۋاز دەرېراون ! يەكەمىيان دەرېرىنىكى ئاسايىە ئە بەكارھىنەنە گشتىيەكەى زمان دەرەنەچوۋە ، ئەۋىش گەيانەنى مانايەكى

^{۱۹۰} / م. نورى ، ئەدەبىياتى كوردى ، رۇژنامەى ژيان ، ژمارە (۲۱) ، ۱۷-۶-۱۹۲۶ ، ۱ل

^{۱۹۱} / م. نورى ، ئەدەبىياتى كوردى ، رۇژنامەى ژان ، ژمارە (۲۲) ، ۲۴-۶-۱۹۲۶ ، ۳ل

حه قیقییه، ههرچی دووه میانه به هوی دارشتنی له قالیبکی هونهری دیاریکراودا که له نه نجامی به کارهینانیکی تاییه تی زمانه که وه هاتوو، چند مانایه کی تریش دهدات به دهسته وه، بیگومان نه میش بو توانا و لیها تووی شاعیر له پرووی چوئیه تی مامه له کردنی له گه ل دهسته زمانیه کاندادا ده گه ریته وه، هه لبه ته هاوشیوهی جیاوازی زمانی شاعیری و زمانی ناسایی، زمانی شاعیری ههر شاعیریك جیاوازه له یه کیکی تر، زمانی شاعیری تاییه تی خوی هه یه، بیگومان نه میش په یوه ندی به نه زمون و دنیا بینی شاعیره وه هه یه، چونکه زور جار نه رکی شاعیر بریتی ده بیت له به رزکردنه وهی زمان به و شیوه گشتیهی که هه یه تی بو دهنگیکی تاییه ت،^۱ چونکه شاعیری به توانا به دهسه لات وشه و به مانا باو و فرهه نگییه که ی به کار ناهینیت، به لگو وزه و هیزی پیده به خشیت، ههر نه مانه ش واده کن که یارمه تی شاعیر بدن، بو نه وهی شاعیر زمانیکی تاییه تی به دونیای شاعیری خوی هه بیت، واتا شاعیر له ریگای نه و زمانه تاییه ته وه ده بیته خاوهن شیوازیکی تاییه ت به خوی، شیخ نوری شیخ صالحیش نه و توانا دهسه لات هی هه بووه^۱ بویه له ریگای زمانه تاییه ته که یه وه توانیویه تی دنیا یه کی شاعیری تاییه ت به خوی دروست بکات، وه ببیته خاوهن شیوازیکی شاعیری تاییه ت به خوی، شیخ نوری وه کو ههر شاعیریکی تر گرینگی زوری به زمانی شاعیری داوه، ده توانین زمانی شاعیری لای شیخ نوری به سهر سی قوناغدا دابه ش بکه یین به م شیوازان هی خواره وه...

۱ / قوناغی لاسایی کردنه وهی زمانی شاعیرانی کلاسیکی کوردی

۲ / قوناغی کاریگه ربوون به نه ده بیاتی تورکی (لاسایی کردنه وهی نه ده بیاتی تورکی)

۳ / قوناغی به کارهینانی کوردی په تی

یه که م : قوناغی لاسای کردنه وهی زمانی شاعیرانی کلاسیکی :

ده توانین نه مه به قوناغی یه که می شاعیره کانی شیخ نوری دابنیین، که له سهر ریچکه ی شاعیرانی کلاسیزم رویشتوو،^۱ زمانی شاعیره کانی له م قوناغدا زمانیکی تیکه ل به وشه و زاراوه ی بیگانه بووه، (شیخ نوری سهرتای ده ست پیکردنی شاعیری له ژیر کاریگه ری شاعیرانی کلاسیک بووه به تاییه تی قوتا بخانه ی (نالی)، زوربه ی نه و وشه و زاراوانه به کارده هینیت، که له و قوتا بخانه یه به کارهاتوو^{۱۹۲})

بو نمونه شیخ نووری له شاعیری (عه سکه ر) نه م شیوازه زمانیه ی به کارهیناوه و ده لیت :

صه ف صه ف که دین و تی نه په رن چست و باویقار

^{۱۹۲} / ناسو عمر مسته فا، به ها نیستانیکیه کانی شاعیری لای پیره میردو شیخ نوری شیخ صالح و گوران، ل ۹۱

مازی له صدیقی ئیوه ، نه بینم ئه کا فیرار

صوبحییکی پاک و بی غهش ، نه بینم وه کو به هار

موسته قبه ئیکی بی له که ، پرکه یف و نه شه دار

بی تۆز و بی غوبار (دیوان : ل ۱۰۰)

لیرده دا شیخ نوری وشه کانی (صه ف صه ف- باویقار- مازی صدیق- فیرار- صوبح- موسقبل- نه شه- غوبار) ی ، به کار هیئاوه ، که سه رجه میان وشه ی بیگانه ن ، نه مه بوته هوی نه وه ی که شیعره که ی زمانیکی تیگه ل به وشه ی بیگانه بیت ، که نه مانه نه شیعری شاعیرانی کلاسیک دا به کارهاتوون ،

دیسان شاعیر نه شیعری (چاوم که دوو مفتاحی کوتبخانه ی سه رمه) ده ئیت :

چاوم که دوو مفتاحی کوتبخانه ی سه رمه

قوربانی دوو چاوت بی ، که ئالوده ی شه رمه

ته فسیری چه واشی خه تی نه ورسته ی کوئمت

ل . ۱۷۸

موحتاجی موتالا نیه ، یه کده فعه نه به رمه

لیرده دا ده بینین وشه کانی (مفتاح - کوئب - ته فسیر - چه واشی - موحتاج - موتالا - ده فعه) ، نه مانه هه موویان وشه ی بیگانه ن ، شیخ نوری به کاریهینان ، به لام نه وه ی شیخ نوری له شاعیرانی کلاسیک جیاده کاته وه نه وه یه ، که شیخ نوری هه ندی جار نه م وشانه ی بو مه به ستی جیاوازتر ، نه شاعیرانی کلاسیکی به کاریهیناوه ، بو نمونه وشه کانی (چاو - مفتاح - قوربان - ئالوده - شه رم ، نه م وشانه له پیش نه مدا له شیعری کوردیدا به کارهاتوون ، به لام نه وه ی که تازه بیت له به کاریهینانی نه م وشانه نه وه یه ، که بو چ هه ئویستیک به کاریهینان ، دووچاوی خوی و دووچاوی یاری به رامبه ر به یه ک راگرتوون ، ئینجا له یه کی جیاکردونه ته وه و ده ئیت : چاوه کانی خوم کلین و ده رگای کتیبخانه ی سه رم ده که نه وه ، که چی چاوه کانی یار ئالوده ی شه رمن و نه وسا نه و کلیلی ده رگای کتیبخانه یه ، ده کات به قوربانی نه و چاوه شه رمنه)^{۱۹۲} ، نه میش شیوازیکی تاییه تی شیخ نووری شیخ صالحه نه رووی به کاریهینانی زمانی شیعریه وه .

^{۱۹۲} / کوئستان جمال سه لام ، ده وری شیخ نوری له نوئیکردنه وه ی شیعری کوردیدا ، نامه ی دکتورا ، ل ۱۶۶

دووم: قوناغی کاریگەر بوون به نهدهبیاتی تورکی :

شیخ نوری لهم قوناغه دا له ژیر کاریگه ری نهدهبی تورکیدا , زمانه شیعییه که ی بهره و قوناغیکی تر بردووو , نهوش به هوی نهوهی که تورکی زانیکی باشووو, ! کومه ئیک وشه ی تورکی (عوسمانی) وهگر تووه و له شیعهکانیدا به کاریهیناون , هه ر لهم بارهیه وه رفیق حیلمی ده ئیت: ((شیخ نوری چاوی به دهوری خوی گیراوه و شیعی شاعیره گه ورهکانی تورکی دهوری ژیا نه وه و ئینقیلابی عوسمانی به ووردی خویندووو ته وه , باش سه رنجی داو ته مه غزو نسلوبی نهدهبی تازه و بی نهوهی نه بله ق و حه په ساو دا بمینی دوا یان که وتوو))^{۱۹۴}, لهم قوناغه دا شیخ نووری کومه ئیک وشه ی به کاریهیناوه که به وشه ی عوسمانی ناسراوه, شاعیرانی نوینخواز له ژیر کاریگه ری شاعیرانی تورکی ئوده بای فه جری ئاتی به کاریان هیئاوه , لهم جو ره وشانه وه کو: (نه شنه دار – سو بچیکی پاک – غه مگوسار – موذافیع – موکه دهر – ته فه کورات – شه باب – شه تاب – مو حته رهم – باو یقار – ئیف تیخار – ته زاهور – ته جه دوود – ته نوویر – جلوس – ته شه کوورات – هه یه جان – ته ودیع ... هتد), لهم وشانه بنه رته یان عه ره بییه , به لام له زمانی کوردی و عه ره بی و فارسیدا به کار هاتوون , ((شیخ نووری لهم وشانه ی له ژیر کاریگه ری شیعهکانی توفیق فیکرت به کار هیئاوه))^{۱۹۵}, نه گه ر برونینه شیعی (گریه ی خوسران) ی, شیخ نوری که له شیعیکی توفیق فیکر ته وه شیخ نوری وه ریگرتووو, نه و وشه عوسمانیانه به روونی دهر ده که ون و ههستی پیده که یان , له وانه (ناته وان – نامال – کفن بروش مه لال – سه ره ری – نه فسورده – چیه ره ی خه زان – هه یه جان – وه قفی) , نه مانه سه رجه میان له نیو نه ده بیاتی تورکیدا به کار هاتوون و شیخ نوریش له گه ل نه وه ی شیعه که ی وه رگرتووو , به لام لهم وشانه ی هه ر به کاریهیناوه.

شیخ نوری لهم قوناغه دا گو رانی به سه ر زمانه شیعییه که ییدا هیئاوه, راسته زمانه شیعییه که ی زمانیکی تیکه ل بووه به وشه ی بیگانه , به لام جیاوازییه کی زوری هه یه له گه ل زمانه تیکه له که ی شیعی کلاسیکی کوردیدا , لهم بارهیه وه عیزه دین مسته فا ره سول ده ئیت: ((له گه ل راپه رینی رومانتیکی نیوان دوو جه نگدا زمانیکی تازه ی شیعی هاته ناوه وه))^{۱۹۶}, وهک ئاماژهمان پیدا زمانه شیعییه که دیسان زمانیکی تیکه ئی وشه ی بیگانه بوو ! , به لام وشه و دهر برینه غهیره کوردیه کان راسته وخو له زمانه که ی خویه وه وه رنه ده گیران , به ئکو له ریگای زمانی تورکییه وه ده هاته ناو زمانی کوردیه وه بویه نه و وشه و

^{۱۹۴} / ره فیق حلمی شیعه نه ده بیاتی کوردی , ۲ب , چاپخانه ی خویندنی بالا, هه ولیر, ۱۹۸۸, ل ۲۰۵

^{۱۹۵} / کوستان جمال سه لام , دهوری شیخ نوری له نوێکردنه وه ی شیعی کوردیدا , نامه ی دکتورا, ل ۱۶۷

^{۱۹۶} / عیزه دین مسته فا ره سول , نه ده بیاتی نوئی کوردی , چاپخانه ی فیکردنی بالا, هه ولیر, ۱۹۹۰, ل ۴۴

دەرپرینانه، به کار هیئانیکی جیاوازترین هه بووه ! نه به کار هیئانه کۆنه که ی شیعری کلاسیکی و مانایه کی جیاوازو نوێیان ده به خشی .

شیخ نووری له سه ره تای ده ستکردنی به نوێکردنه وه ی شیعری کوردی ، له شیعری (ژیانی ئاده میزاد) گۆرانکارییه کی زۆری به سه ر زمانه شیعریه که ییدا هیئاوه ، هه ر نه مه ش وایکردوو به بیته جیی گرنگی و بایه خی ره خنه گرانی کورد ! ، چونکه شیخ نووری له م شیعره دا به هۆی نه و گۆرانکارییه نه ی که له م شیعردا کرد بووی ، چ له رووی ناوه رۆک و چ له رووی شیوه هونه رییه که یه وه ، له میژوو ی گۆران و په ره سه ندنی شیعری نوویی کوردیدا بایه خییکی گه وره ی په ییدا کرد ، هه ر نه مانه ش بوونه هۆی نه وه ی که ره خنه گران به م شیوه یه بیرو رای خویان له سه ر ده ر به رن

نمونه یه ک له هۆنراوه ی (ژیانی ئاده میزاد)

له ناو شه پۆلی خه ما سه رنگون و بی ئارام

به کیوی سه ختی ژیا نا ، به پی و ، به چنگه ری

خه ریکی هه ئه ته تی سه رکه وتنه ، بگاته مه رام

له پر نشیوی کلۆیی بواری ئی نه ته نی

به دوای جه ورو خه فه ت ، تاروپۆی له ئیش و له زام

زه بون و ری هه ئه بووی ده شتی چۆل و هۆله به لا

شکسته بال و شپه زه ی په لاری ده ستی قه ده ر

نه ده ست گه ری له لاره ده ستی بداته په لی

نه ها وده می خه فه تی خو ی له لا بدا به هه وا

به لایه کا نه یه وی تیپه ری ، نییه ره به ر

ل . ۲۲۹

سه ره تا ره فیه ق هیلمی ، سه رنج و بوچوونه کانی خو ی له سه ر ، شیعری ئاده میزادی شیخ نوری ده خاته روو سه باره ت به و گۆرانکارییه نه ی که شیخ نووری به سه ر شیعری دا هیئاوه و له م رووه وه ده ئیت : ((ژیانی ئاده میزاد یه کیکه نه و شیعرا نه ی (نوری) که له سه ر ئه سلوبی توفیق فیکره ت دا یئاوه و وه کو توفیق فیکره ت

ئەمیش زۆر وشەى فارسى و عەرەبى بەکارهیناوه , بەلام ئەگەل ئەوهشدا وشەى كوردى پەتى تەعبىر جوان و تازەشى خستۆتە پال وشە بیگانەکان , بەم جوړه شیوهیهکی دلگیرو ئاههنگیکى موسیقی شیرینی ئی پەیدا کردووه , بەکورتیهکەى , چ ئە ئسلوب , چ ئە وهزن و قافیە و ئاههنگا , تەرزیکى تازەى بو شیعەر داناوه , واتا ماوهیهک ئەشیعری کوردی ئینقیلابى گىپراوه, وشەو تەعبیرهکان وهکو : سەرنگون , بى نارام , یهئس ئەلەم , شکستەبال , رەهبەر , سوورەت , ئاوەر , زەبوون , استهزا , استعجال , تیرهو تار , ... که هەندیکیان فارسی و هەندیکیان عەرەبیه , هەموویان بەلای کوردیکى خویندەوارووه بەتایهتیه که دەم بە ئەدەبهووه بدا بیگانە ناژمیردین))^{۱۹۷} , ئەمەش ئەوه دەسهلینیت که شیخ نوورى چ گۆرانیکى بەسەر زمانى شیعەرکانیدا هیناوه , که جیاواز بووه ئە زمانى شیعەرکانى ئەقوناعى یهکەمى و شیعری کلاسیکی کوردی .

مامۆستا عەلانى سجادى سەبارەت بە شیعری ژيانى ئادەمیزاد , رای وایه : ئەگەل ئەوهى شیخ نوورى وشەى بیگانەى ئەم شیعەرەدا بەرکار هیناوه , بەلام بەهوى ئەوهى توانیویهتى بەشیوهیهکی جیاواز و نووى بەکاریان بهینیت و مانای نوییان پی ببهخشییت , بویه بایهخیکی زۆرى بهبوونی ئەو وشە بیگانە نەداوه , وهك چەند وشهیهکی فەرهنگی وەرگیپراوى زمانانى تر , بەئکو مانا و گۆزارەکانى ئە بەر چاو گرتووه . دەئیت : ((بو باری لیکۆئینهوه ئەو رەخنهیهى که ئەم هونراوهیه بگیری , ئەوه نییه که وشەى بیگانەى ئەبرى وشەى کوردی ئەهەندى شویندا بەکار هیناوه , چونکه با ئەم هونراوانه ئەسەر شیوهى رۆمانتیکیش چووین , ئەو وشانە زیان بەو بوونی رۆمانتیکه ناگهیهنن , بەتایهتیه که ئەم جوړه هونراوهیه بەچه پەرى بهیتى دوو قوناغ دانەنریت , که ئەقوناعى یهکەم دوورکه وتبیتهوه و لوتى ژەندى بهقوناعى دووههوه , واتا ئەبهینى کلاسیک و رۆمانتیکدا))^{۱۹۸} .

رای عیزهدين مستهفا رهسول ئەگەل ئەو رایهى عەلانى سجادى یهکدهگریتهوه , ئەبارەى مانهوهى شیخ نوری ئە نیوان قوناعى کلاسیک و رۆمانتیکدا , بەلام ئەوهش زیاد دەکات ((که شاعیر ئەوه نەبیت که نەیتوانیوه ههنگاو بهاویت بەئکو گۆرانکاری ئە زمانه شیعریه که شیدا کردووه))^{۱۹۹} , بە پشت بهستن بەو بیرو رایانهى سەرروه دهگهینه ئەو راستیهى که شیخ نوورى دواى قوناعى لاسایى کردنهوه , زمانى شیعەرکانى بەرهو نوێکردنهوه بردوه و شیوه و شیوازیکی تری بەهونراوهکانى بهخشیوهوه ,

هەر بۆ زیاتر ئاشنا بوون بە زمانه شیعریه کهى ئەم قوناعه چەند نمونهیهکی تر دههینینهوه ,

^{۱۹۷} / رهفیق هیلمى , شیعرو ئەدەبیاتی کوردی بهرگی دووهم , چاپخانهى فیپرکردنى بالا , ههولێر , ۱۹۸۸ , ل ۲۰۰

^{۱۹۸} / عەلانى سجادى , ئەدەبى کوردى و لیکۆئینهوه ئە ئەدەبى کوردى , چاپخانهى معارف , بغداد , ۱۹۶۸ , ل

شیخ نوری له شیعی (واسیتهی عیلم) دا دهئیت :

عیلمت میلهت ناییلی جاھو شکۆھو شان ئەکا

دایهیی پاکی وەتەن , پڕ نەشئەو خەندان ئەکا

واسیتهی عیلمە بەشەر ئەمڕۆکە مامەندی طیور

وا بەسەر ئەوجی سەماوە سەیر ئەکا وطە یران ئەکا

واسیتهی عیلمە کە ئەمڕۆ ھەرۆھ کو ماسی بەشەر

کە شفی قەعری بیکرانی , بە حری بی پایان ئەکا

واسیتهی عیلمە کە (قۆنومب) ناوی دايم زیندووھ

ل . ۳۳

واسیتهی عیلمە کە (واسقۆ) کە شفی ھیندستان ئەکا

لەم شیعرەدا شاعیر ھەمان ئەو زمانە تیکە ئەی کە ئە شیعی کلاسیکیدا بەکار دەھات , بەکارھیناوە , بەلام ئەوێ ئەم شیعرە جیادەکاتەوہ , ئە شیعی کلاسیکی کوردی ئەوویہ , کە دەبینین ئەژێر کاریگەری ئەدەبیاتی تورکی چەند وشەییەکی تازە بەکارکارھیناوە کە بەرگیکی جیھانیان ھەییە ئەوانە (قۆنومب – واسقۆ)

یان لیرەدا شیخ نوری دەئیت :

ئەوی موحتەرەم , موعەئیمی ھۆشیارو باویقار

ئەوی دوژمنی جەھالەت و ئەوی خادیمی بەشەر

ئەوی خەصمی یەئسی دائیمی , ئەوی مایە زەفەر

ئەوی مەحزەری سەعادەتی میللەت بە ئیفتیخار

ل . ۱۶۴

لادەن لەرووی ماھی وەتەن , زیللەتی نیقاب

نیره‌شدا ده‌بینین شاعیرگۆرانکاری له‌شیوازی زمانه‌ شیعرییه‌که‌یدا کردووه‌ نه‌میش له‌ریگای به‌کار
هینانی چهند وشه‌یه‌کی بیگانه‌ و (عوسمانی) یه‌وه‌, له‌وانه‌ جه‌هاله‌ت - باویقار - موخته‌ره‌م - زیلله‌ت
- نیقاب - هتد .

سییه‌م : قۆناعی کوردی په‌تی :

شیخ نوری, له‌م قۆناعه‌دا ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ بو‌ زمانی کوردی په‌تی و به‌کارهینانی وشه‌ و زاراوه‌ی ساده‌ی
سه‌رزاری خه‌نک و نه‌ده‌بی میلی کوردی و فۆلکلۆر , شیخ نوری توانیویه‌تی سه‌رکه‌وتوانه‌ به‌م وشه‌ کوردیانه‌
نه‌فراندن و جوانی و رازاوه‌یی به‌رجه‌سته‌ بکات, ره‌فیع حیلمی له‌م باره‌یه‌وه‌ رای وایه‌ که‌ شیخ نوری
به‌زه‌عیمی ئینقیلابی شیعی نوێی کوردی ناوچه‌ی سلیمانی و دامه‌زینهری قوتابخانه‌ی شیعی نوێی کوردی
داده‌نریت , نه‌م رایه‌ی ره‌فیع حیلمی له‌وه‌دا که‌ شیخ نوری به‌رابه‌ری شیعی نوێی کوردی داده‌نیت , ره‌نگه‌
په‌یوستی به‌ لیگۆلینه‌وه‌و تیرامانی زیاتر هه‌بیت , به‌لام نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌کاره‌که‌ی ئیمه‌وه‌ هه‌یه‌ ,
ده‌مانگه‌یه‌نیتته‌ نه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی که‌ شیخ نوری خاوه‌ن شیوازیکی تریش بووه‌ له‌به‌کارهینانی زمانی
شیعریدا, عه‌لانه‌دین سجادی له‌باره‌ی یه‌کیک له‌شیعه‌کانی نه‌م قۆناعه‌ی شیخ نووری یه‌وه‌ ده‌نیت : ((
چۆته‌ جه‌رگی گوزاره‌کانه‌وه‌ و به‌ساده‌یه‌کی نزیك له‌ساکارانه‌ وشه‌کانی بو‌ داناوه‌))^{٢٠٠} , ره‌فیع حیلمی
نماژه‌ به‌شیعی (په‌ پوله‌) ی , شیخ نوری له‌م قۆناعه‌دا ده‌کات و ده‌نیت : ((په‌ پوله‌ی نوری له‌و شیعه‌
تازانه‌یه‌ که‌ چ به‌ مه‌وزوع و نسلوب وه‌ چ به‌ وه‌زن و ناهه‌نگ و مؤزیکا له‌شیعی کلاسیکی ده‌وری کۆن ناچی !
به‌وشه‌ی کوردی په‌تی و سه‌لیسی ته‌عبیری و ماناشیا به‌ته‌واوی شیعیکه‌ به‌ پیی چه‌شه‌که‌ی نه‌ده‌بی نه‌م
چه‌رخه‌))^{٢٠١}.

شیخ نوری له‌ شیعی (په‌ پوله‌) دا ده‌نیت :

خۆزگه‌ نه‌م زانی تۆبو؟

واخۆت کردووه‌ ره‌ نه‌چه‌رۆ؟

په‌ پوله‌ی بال هه‌ ئوه‌ریو!

به‌تیشکی گر دارزیو!

بالداری جوان و ره‌نگین

^{٢٠٠} / عه‌لاء الدین سجادی , نه‌ده‌بی کوردی و لیگۆلینه‌وه‌ی له‌ نه‌ده‌بی کوردی , چاپخانه‌ی معاریف , ١٩٦٨ ل ٣١٩

^{٢٠١} / ره‌فیع حیلمی , شیعه‌و نه‌ده‌بیاتی کوردی , ل ٢٠١

نهم شیعره زمانیکی سادهو ساکاری نزیك له خهئکی ههیه ، شاعیر ههولئی داوه وشهئ کوردی پهتی بهکار بهینیت ، نهگهر ته ماشا بکهین له وشهکانی (رنجهرؤ - دارزیو - تیشکی گر - ئیسك سوک - بال نه خشین) نه مانه وشهئ کوردی سهرزازی خهئکن ، شاعیر بههوی سهئیهئ خویهوه داهینانیکی کردووه .

شیخ نوری له شیعرئ (هه ناسهئ ساردی شهوینی ژینی تال) دا ، دهئیت :

هه ناسهئ ساردی شهوینی ژینی تال

خو تو تیژ تری له سروهئ شه مال

هه ئسهو داوینت ، بکه به لادا

ل . ۳۲۲

وهك ته تهر برؤ بهرئی هه وادا

لیره شدا شاعیر زمانیکی زور سادهو کوردیهکی پهتیی بهکار هیناوه ، وشهکانی سوک و ناسک و رهوانن و له سروشتی زمانه کوردیهکهوه وهرگیراون ، جگه لهو نمونهئ له پیشهوه خستمانه روو ، شاعیر له شیعرهکانی (بو میژوو) که باسی ژیانی نهو کاتهئ خهئکی سلیمانئ دهکات ، له شیعرئ (بو بی کهس) که له یادی بی که سدا نووسیویهتی ، شیعرئ (به کوردی ناوی مانگه کان) دهبینن، زمانیکی کوردی پهتی و سادهئ بهکار هیناوه ، که جیاوازه له زمانئ شیعرهکانی دوو قوناغهکهئ که پیشتر باسمان کرد ، به واتایهکی تر شیخ نوری لهم قوناغه شدا شیوازیکی تری پهیرهو کردووه له بهکارهینانئ زمانئ شیعریدا بهوهئ بهرهو کوردی پهتی ههنگاوی ناوه .

پاری دووهم

یهکههه : رههه - هیما

رههه بهه ایهکی ئیستاتیکی تری شیعره ، رۆئیکی گرنکی له بنیاتی شیعردا ههیه ، چه مکی رههههش بریتیه له : (بهکارهینانئ وشهیهک یان دهسته وازهیهک یان رستهیهک که له دووتوییدا ، جگه له واتا رووکه شهکهئ خوی ، مه بهستیک خوی هه شار دابیت)^{۲۰۲} ، واتا رههه دوو واتا له خو دهگریت ! یهکیکیان

^{۲۰۲} / علی جعفر العلق . د ، الشعر العربی الحدیث رموزه واساطیره ، مجلة الاداب ، عدد (۱۱ - ۱۲) ، بیروت ، ۱۹۸۸ ، ل

ئاشكرايه ، ئەوئى ترىان رۇون نىيە و ھەموو كەس بە ئاسانى تىيى ناگات ، زاراوئى رەمز ئە زۇرئەى زمانە زىندووھەكانى جىھاندا بە كاردىت ، ((ئەزمانى ئىنگلىزىدا symbol و ئە زمانى ئەئمانىدا symbol و ئە زمانى فەرەنسىدا symbole و ئە زمانى ئىسپانىدا simbolo و ئە زمانى عەرەبىدا الرمز و ئە زمانى كوردىشدا رەمز و ھىماو جەفەنگ ، بە كاردىت))^{۲۰۲} .

رەمز بە شىوئەى كى گشتى دوو چەمكى ھەىە ، يان دوومەبەستى سەرەكى ئە پىشتەوئەىە :

۱/ ((ھىئانەوئى شتىك ئە جىاتى شتىكى تر ، ياخود ئاماژە بۇ شتىكى تر بكات

۲/ رەمز كارلىكى نىوان دوو شتە يەكىكىان ئاشكراو ئەوئىترىان نەئىنە))^{۲۰۴} ،

ئەرووى بەكارھىئانئىشەوئە رەمز مېژووئەى كۇنى ھەىە ، ((دەگەرئىتەوئە بۇ سەدە كۇنەكان و ئەگەل دروست بوونى شارستانئىيەتدا رەمز بەكار ھاتووە ، سەرەتا وئىنەكان رەمزى شتەكان بوونە ، پاشان وشە شوئىنى وئىنەكانى گرتووئەتەوئە ، ئەم چەمكە ئە ئەدەبىشدا گرنكى و باىەخى خۇى ھەبووە ، لای ھونەرمنەندان و نووسەران وەكو بەھايەكى ئىستاتىكى و ھەندى جارئش ئەبەر ھۇكارى سىياسى و كۇمە لايەتى بەكارھىئراوئە))^{۲۰۵} ، رەمز ئە ئەدەبىدا ((ئاماژەكردنە بەوشەىەك كەواتاى شتىكى ھەستى يان ژىرى دەگەىەئىت ، بۇ ماناىەكى نادىار و جىاواز ، خوئىنەرئش بە پىيى ئاستى رۇشئىرى و ھەستى دەرپرئىيان ئە تىگەئىشتن و درك پىكردنى مەوداكەى جىاوازن ، ھەندىكىان لايەئىكى دەبىنن ، ھەندىكى ترىان لايەئىكى تر دەبىنن ، كە بە روونى و ئاشكراى دەردەكەوئىت و رۇشئىر بەئاسانى ئىيى تىدەگات))^{۲۰۶} ، ئەمەش ماناى ئەوئەىە ، كە رەمز كاتىك ئە ئەدەبىدا بە كاردىت ، خوئىنەرى ئاساى تەئنا لايەنە روون و ئاشكراكەى دەبىنن و لايەنە شاراوئەكەى دىووى ناوئەوئى نابىنن و ھەستى پى ناكەن ، كە چى رۇشئىران لايەنە شاراوئەكەى دەبىنن و ھەستى پى دەكەن ، بە واتاىەكى تر تىگەئىشتن و دركپىكردنى مەوداى رەمز ، لای ھەموو خوئىنەرىك چون يەك نىيە ! بەئكو جىاوازە ، بە پىيى ئاستى رۇشئىرىيان ، ھەر يەكە ئە دىدگای خوئەوئە ئىكى دەداتەوئە و ئىيى تىدەگات ، كەواتە : مەرج نىيە ھەموو خوئىنەرىك بەىەك جور رەمز ئىكبدەئەوئە ، ئەمئش وەكو ئاماژەمان پىداوئە ئە پىشەوئە ، بەھوئى ئەوئى رەمز دوو واتا ئە خۇ دەگرئىت ، ئە خۇگرئتى ئەو واتاىانەش ئەبەر ئەوئەىە ، ((وئىنەى رەمزى وئىنەىەكى خودىيە وئە واقىعەوئە ھەئدەستى ، بەلام ئەو واقىعە

^{۲۰۲} / ئىژنەى ئەدەب ئە كۇرى زانىبارى كوردستان ، زاراوئى ئەدەبى (كوردى – عەرەبى – ئىنگلىزى) چاپخانەى

وئەزارەتى پەرورەدە ، ھەولئىر ، ۲۰۰۶ ، ل ۹۶

^{۲۰۴} / نصرت عبدالرحمن د ، فى نقد الحدیث ، ط۱ ، مکتبە الاقصى ، عمان ، ۱۹۷۹ ، ص ۱۵۰

^{۲۰۵} / ناسۇ عومەر مستەفا ، بەھا ئىستاتىكىەكان لای پىرە مېردو شىخ نورى شىخ صالح و گوران ، ل ۱۱۸

^{۲۰۶} / جبور عبدالنور ، المعجم الادبى ، دار العلم للملايين ، بیروت ، ۱۹۸۴ ، ص ۱۲۴

تیک دهشکی و واقعیکی تازه دیتته ناروه , وینهکه زیاتر په یوهسته به جیهانی بیرهوه و له جیهانی ماددی دوور دهکه ویتتهوه , نهو واتایه ی رهمز دهریده بریت سنوردار نییه ! له وانه یه گه لئ واتای جیاواز بگریته خوئی^{۲۰۷} , نه مهش نهوه دهگه یه نیت که وینه ی رهمزی که رهسته کانی خوئی له واقعیه وه وهرده گریته , به لام دواى وهرگرتنیان نهو واقعیه گورانکاری به سردا دیت و ده بیته به شیک له جیهانی بیر .

به کارهینانی وشه ی رهمز لای نه رستو له سر بنه مای سیمانتیکه , نه رستو دهگه یه نیتته نهو رایه ی که وشه کان رهمز بؤ واتای شته کان , کاتیک ده نیت : (وشه گوکراوه کان رهمزی حالته ته دهرونییه کانن و وشه نووسراوه کانیش رهمزی وشه گوکراوه کانن)^{۲۰۸} , ههر نه رستو رهمزی بؤ سی ناست دابهش کردووه , به م جورانه ی خواره وه :

(۱) رهمزی تیوری یان نوژیکی (theoretical symbol) که به هوئی په یوهندی رهمزیه وه به رهو زانست دهروات .

۲/ رهمزی پراکتیکی practical symbol که به واتای کرداری دیت .

۳/ رهمزی شیعری یان نیستاتیکی poetical-or-Aesthetic symbol که به واتای حالته کانی دهروون و هه نویستیکی عاتیفی و ویژدانی دیت)^{۲۰۹} .

به کارهینانی رهمزیش له لایه ن شاعیره وه , بؤ چند فاکته ریک دهگه ریته وه , له وانه : هه ندی جار شاعیر به مه به ستی جوانکردن و به خشینی به هایه کی نیستاتیکی به به ره مه که ی رهمز به کار ده هی نیت , هه ندی جاریش هوکاره که سیه کان , یان له ترسی دهسه لاتی سیاسی نووسهر په نا ده باته به رهمز بؤ گوزارشتکردن له بیرو باوه ری خوئی , هه ندی جاریش نووسهر به هوئی داب ونه ریته کومه لایه تییه کانه وه , ناتوانیت گوزارشت له هه ندی شت بکات , بویه په نا ده باته به رهمز .

رهمزو خوازه : رهمزو خوازه په یوه نندییه کی به هیز له نیوانیاندا هیه , چونکه شاعیر به هوئی خوازه وه رهمز دروست دهکات و به کاریده هی نیت , ههر سه بارت بهو په یوه نندییه نیوان رهمزو خوازه (ماریو پرانس) ده نیت : (رهمزو خوازه به ری داریکن)^{۲۱۰} , خوازهش بریتیه : (له وهی که وشه یه ک بؤ مانای

^{۲۰۷} / سردار حسن گهردی , بنیاتی وینه ی هونه ری له شیعری کوردیدا , چاپ و په خشی سهردهم , سلیمانی , ۲۰۰۴ ,

۲۶۲ل

^{۲۰۸} / محمد فتوح احمد . د. الرمز والرمزية فی الشعر المعاصر , ۱, دارالمعارف , القاهرة , ۱۹۷۸ , ص ۳۵

^{۲۰۹} / عاطف جودة نصر . د. الرمز الشيعري عنده الصوفية , ۱, دارالاندلس للطبع والنشر والتوزيع - دارالکندی للطبع والنشر , بیروت , ۱۹۷۸ , ص ۱۹

^{۲۱۰} / ک . ک . رتفن , الاعجاز الذهنی , ترجمة عبدالواحد لوءلوءة , دارالحرية للطباعة , بغداد , ۱۹۸۷ , ص ۴۹

دروستی خوئی به کار نه بری، به لکو بو مه به ستیکی تر بخوازی و مه به ستیکی تر بگه یه نی^{۲۱۱}، شیخ نوریش به هوئی هوکاری سیاسی و کومه لایه تیبیه وه، په نای بردوته بهر به کارهینانی رهمز، به هوئی رهمزه وه به هایه کی ئیستاتیکی به شیعره کانی به خشیووه.

رهمزو خواستن: رهمزو خواستن په یوه نډیه کی باشیان به یه کتریبیه وه هیه، چونکه خواستن بو خوئی به شیکه له خوازه (خوازه زما نی)، هر خواستنیسه به شداریبیه کی گرنګ له دروستبونی رهمزدا دهکات، ((نه وهی پیویسته له شیعی نویدا تییبینی بکریت، نه وهیه که شیعی نوی جیاوازی له نیوان لیکچوون و خواستندا داناییت و هر یه که یان وینه یه کی رهمزی بارګاویکراو به واتا دروست دهکن))^{۲۱۲}، له هه مان کاتدا جیاوازی له نیوان (خواستن و رهمزیشدا) هیه، و جیاوازی به که شیان نه وهیه ((خواستن پاریزګاری نه و دوالیزمه دهکات، که له یه کیتیبیه که یدا یه، به لام رهمز نه و دوالیزمه ناهیلیت و ناماژه بو زیاتر له واتایه کی یان بریک یا سوزیک دهکات، به مهش ده بیته دربرینی که ناتوانریت گوزارشتی لیبکریت))^{۲۱۳}، (پراین) پیی وایه جیاوازی خواستن و خوازه له گه ل رهمزدا له وه دایه، ((که له مه جازدا له بهر خودی جوانی بایه خ به وینه جوانه کان نادریت، به ته نها مانا ناوه کیه کان گرنګه، له کاتیکدا شاعیری سیمبولیزم گرنګیبیه کی له راده به دهر دهادت به وینه جوانه هیما گه ربیه تیبیه کان، له بنه رهدا یه کی که له و هوکارانه که ده بیته هوئی نه وهی سود له هیما وهر بگریت، جوانی ویناندنه کانیه تی))^{۲۱۴}.

شیخ نوری خواستنی به شیوه یه کی به رچاو له شیعره کانی به کارهیناوه و شیعره کانی پی رازاندووه ته وه، شیخ نووری له شیعی (بو ماته می شه شی نه یلوول، سالی ۱۹۳۰) ده لیت:

نهم باغه بو به جاری ودها بوو به گومی خوین؟

بو مه نزه ری له تافه تی بو بوو به م قه ساووته

نهمووت گوئی نیه، که نه سوتی دئی به کورد

روو زهر د نه بی له مه نزه ری نهم فه جاعه ته

ل ۳۸۶

^{۲۱۱} / عزیز گه ردی، رهوانبیژی، ب ۲، ل ۶۷

^{۲۱۲} / روز غریب، تمهیر فی النقد الحدیث، ط ۱، دارالمکشف، بیروت، ۱۹۷۱، ص ۲۲۶

^{۲۱۳} / أمینة حمدان، الرمزية والرومانتیکیة فی الشعر البنانی، دار الرشید للنشر، بغداد، ۱۹۸۱، ص ۲

^{۲۱۴} / فهراهاد نازر زاده ی کرمانی، هیما گه ربیه تی له نه ده بیاتی شانوی دا، و. پیشروه حسین سائج، ده زګای چاپ

و په خشی سهرده م، سلیمانی، ۲۰۰۶، ل ۱۶

ئەم شىعەردەدا شىخ نورى وشەى(باغ) ى , خواستوه , وهك : رەمزىك بۇ بەردەركى سەرا بەكارهينناوه , كه خەلك ئەويدا كۆبونەتەوه و ئەلايەن داگيركەرانهوه خەلكى خەلتانى خوین كراوه .

رەمزو ليكچواندن : ليكچواندن وهكو هونەريكى رەوانبىزى ھۆكارىكە بۇ دروستكردنى رەمز , چونكە ((ليكچواندن تىكەل بە قولايى بوونى مرؤف دەبى و ھەولى راوكردنى راستەكان و ليچوو و ئەوچوو دەكا و زۆر دووبارە بوونەوهى ليچوو ئەوچوو پەيوەندى رەمزى دەگەيەنيت , دوور ئەپەيوەندى نيوان دوولايەن))^{۲۱۵} ,

شىخ نورى ئەم دياردەيەشى ئە شىعەرەكانيدا بەكارهينناوه , ئەوہتانى شىخ نورى ئە شىعەرى (شيوەنى مەلا مەحمودى بيخود) دا , دەئييت :

بەھەورى ماتەمى رۆزى دئەم وھا گيرا

بەحال تروسكەى ئەدا , چەشنى چاوى تانە ئەسەر ل . ۱۲۵

ئەگەر تەماشابكەين, فرىزى (ھەورى ماتەم) ئەسەر بنەماى ليكچوون دروستكراوه, ئەھەمان كاتدا رەمزە بۇ ناخوشى و خەم و نازار , ھەروھە فرىزى (رۆزى دئەم) ديسان ئەسەر بنەماى ليكچواندن دروستكراوه و رەمزە بۇ دلخوشى و ناسودەيى , بەلام شاعير بەھوى كۆچى دوايى بيخودەوه, نامازە بەوه دەكات, كه خوشى و شادى ئەلاى بارى كردووه و ھەورى ماتەم بائى بەسەر رۆزى دئى دا گرتووه.

جوړو شيوازەكانى رەمز لای شىخ نورى شىخ صالح ئەمانەن :

۱/ رەمزى كەسى : ھەموو شاعيرىك ئە ئە نجامى ئەو ئەزمونە شىعيرىيەى كه ھەيەتى كۆمەليك رەمز دروست دەكات , كه پەيوەستن بەخويەوه , رەمزى كەسبش ئەو رەمزە بەرزانەن كه بىرى شاعيرى داھينەر دەيان خولقينييت , بەبى ئەوهى پيشتر نمونەى ھەبوى , ئەم رەمزانه رەمزى زيندوون, شاعير رەمزى كەسى ((بە دوو شيواز دروست دەكات, يەكەميان : بە بەكارهينانى نوئى رەمزە كۆنەكان , ئەم كارەش ئەلادانى

^{۲۱۵} / نصرت عبدالرحمن .د , الصورة الفنية فى الشعر الجاهيلى فى الضوء النقد الحديث , مكتبة الاقصى , عمان ,

واتاي نزيك دهكه ويتهوه ، دووهميان: به خولقاندني رهمزي نوي ، نهويش ليلى زمانى شيعرى
ليدهكه ويتهوه))^{۲۱۶}.

شيخ نوري له شيعرى (شيوهنى شيخ مه حمودى سه روك) دا ، ده ئيت :

چ نووكى خه نجهرى بوو وابرى پيشهى دل و گيان

چ تينى ئاگرى بوو وا به جارى جهرگى سوتانم

له سه رچاوهى ته قيوى دلمه وه خويناوى ئال و گهش

به ناو شهريانه كانا ديتته سه رچاوهى دوو چوانم ل. ۱۴۱

ليردها (نووكى خه نجهر) و (تينى ئاگر) رهمزي كه سين ، تاييه تن به شاعيره وه ، بو نه و نازار و
ناخوشييه به كارها تووه كه به روكى شاعيرى گرتووه به هوى مردنى شيخ مه حمودى نه مره وه.

۲ / رهمزي گشتى : نه و رهمزانه يه كه له لايهن زوربهى ميلله تانه وه بو يهك واتاو مه به ست
به كارديت ، شاعير ديت و هريان ده گريت و له شيعره كانيدا به كاريان ده هينيت ، بو نمونه (كوتر رهمزي
ناشتييه ، له بهر نه وهى هه والى كوتايى هاتنى لافاوه كهى نوحى راگه ياند ، سندياد بوته رهمزي گه شتى
زور ، پاش بلا بوونه وهى چيروكه سه ركيشيه كانى له هه زارو يهك شه ودا ، مار رهمزي فيل بازييه ! ، له بهر
نه وهى (حه وا) هه لخره ته تاند تاكو دارى گه نمه كه بخوات ... ، روظ هه لات رهمزي ده ست پيكردى ژيانه و
روظ ئاوا و گه لاي پايى رهمزي كوتايى هاتنيى))^{۲۱۷} ، هه ر نه م رهمزانه هه ندى جار به رهمزي مردو ناو
ده برين ، چونكه هيچ زيندويتيه كيان تيدا به دى ناكريت ، بو يه (يونگ) ده ئيت : (رهمزي مردو وه
رهمزيه كه له قسه كردندا به كارديت و گوزارشت له ماناي ناسايى ده كات ، وه كو گول بو رهمزي خوشه ويستى
و كوتر زه يتون رهمزي ناشتئين))^{۲۱۸}.

نه م جو ره رهمزه ش لاي شيخ نوري به روونى ده بينريت ، له شيعره كانيدا رهنگى داوه ته وه ، شيخ نوري له
شيعرى (كاره ساتى هينانه وهى جه نازه كهى شيخ مه حمود) دا ، ده ئيت :

^{۲۱۶} / محمد عبدالكريم ابراهيم ، پيکهاتهى زمانى شيعرى له روانگهى ره خنهى نويوه ، چ ، چاپخانهى حاجى

هاشم ، ۲۰۱۲ ، ل ۱۳۸

^{۲۱۷} / روز غريب ، تمهيد فى النقد الحديث ، ط ۱ ، دار المكشوف ، بيروت ، ۱۹۷۱ ، ص ۲۲۷

^{۲۱۸} / ناسو عمر مسته فا ، به ها ئيستاتيكه كانى شيعرى لاي پيرهميردو شيخ نوري شيخ صالح و گوران ، ل ۱۲۵

غه مبارين و جلی رهشی ماتم له بهر بکه ن

پیرو جوان هموو به دئی غه مگوساره وه

وه ختی هیزی (شوورته) یی لی خسته کاره وه

ل . ۱۵۲

له م شیعره دا شیخ نوری شاعیر, (جلی رهش) ی به کارهیناوه , وه کو ره مزیکي گشتی , شاعیر به مه به سستی ته عزیبه باری به کارهیناوه نه ویش به هوئی مردنی شیخ مه حمودی نه مره وه.

۳ / ره مزئی نه فسانه یی : نه م جوړه ره مزانه له نه فسانه میلیه کانه وه وه رده گیرین, ره مزو نه فسانه ش په یوه نندییه کی به هیزیان هه یه , چونکه زوربه ی نه فسانه کان ره مزیکي سروشتیان هه یه , (هیماگه ربیه تی له هونراوه و شانوشدا له جوړیک به ناگایی و شایه تی سه ره تای ده شته کییه وه سه رچاوه ی گرتووه , که له روچی مرو فایه تیدا بوونی هه یه , پیده چیت ناوه روکی تیروانینی نه فسانه ییش بیت , که سات به سات و هیدی هیدی قوئتر و روونتر دهنه وه , هیماگه ره کان پشت به ره واته ته ژیریه کان و په یوه نندییه به رچاوه بلنده کانی نیوان کرده وه و واقیعه باوه کان دهنه ستن , ده که ونه گهران به نیو هوکاره نه فسونییه کاند او له سوچه نهینیییه کان و کرده وه نه ناسراوه کاند ا شیکاری کرده وه واقیعییه کان ده که ن))^{۲۱۹}.

نه م جوړه ش له ره مز له شیعره کانی شیخ نوری به دی ده کریت , شیخ نوری له شیعری (دیناری موه زه فین) دا , ده لیت :

هر خارو خه سی شوومییه , گوئزاری مووه زه ف

کاوول بووه , جیی کونده بوو شاری مووه ف

خوینی جگه ره بوته و شراب و مهیی مه نموور

دهنگی دله , ناوازی نه ی و تاری مووه زه ف

ل . ۴۰۲

^{۲۱۹} / فه رهاد نازرزاده ی کرمانی , هیماگه ربیه تی له نه ده بیاتی شانویدا , (و) پیشره و حسین سالح , چ , ۱ , ده زگای

چاپ و په خشی سه رده م , سلیمانی , ۲۰۰۶ , ل ۲۶

شاعیر (کونده په پوو) ی ، به کارهیناوه ، که بو خوی رهمزیکی نه فسانه ییبه ، رهمزه بو شوومی و نه هاتی نه گبه تی و دهر به دهری و مال ویرانییبه له کومه لگای کوردیدا ، شاعیر ژیانی فه رمانبه رانی که به گوئزار ناویبردوووه ، پاشان به هوئی وه زعی گرانی و که می موچه وه بوته شوینی کونده بوو ، نه ویش شارو ژیانی فه رمانبه ری کاول کردوووه ، کردووویه تی به که لاهه و ویرانه شار.

٤ / رهمزی ئاینی : ناین به گشتی ، ناینه ئاسمانییه کان و کتیبه پیروزه کان ، هه می شه هوکاریک بوونه بو دروستکردنی رهمز ، چونکه (له ریگه ی رهمزی ئایینییه وه حه قیقه ته کانی مرؤف ناشکرا ده بییت ، کاری هه ره که وهری رهمز ناشکراکردنی ئاسته کانی حه قیقه ت و ئاسته کانی عه قلی مرؤفایه تییه !)^{٢٢٠} ، واتا په یوه ندییه کی زور باش له نیوان ناین و رهمزدا هه یه ، شاعیر ناین و که سایه تییه ئایینییه کان وه کو رهمز له شیعه رکانیدا به کار ده هیئیت ، به لام مه رج نییه شاعیر به عه قلییه تی ئاینی بیر بکاته وه ! ، (ره نگه سوئی له قوناغه سه ره تاییه کاندا بتوانییت گوزارشت له بینینه کان بکات ، به لام له قوناغه پیشکه وتوووه کاندا ، نایه وییت گوزارشت له بینینه کانی بکات ، له کاتیکیدا شاعیر هه موو ساتیک ته نها به بینینی شت گوزارشتی ئیده کات ، واتا بینینه کانی هوکاری گوزارشت کردنه که یه تی ، هه روه ها جیاوازییه کی تریش نه وه یه که بابه تی بینین به رده وام روونه لای شاعیر ، له کاتیکیدا نه زمونی سوئیدا نه م بینینه روونه ون ده بییت)^{٢٢١} .

نه م جوهری رمزیش له نیو شیعه رکانی شیخ نوری ده بینریت ، شیخ نوری له شیعی (سه عاده تی راستی) دا ، ده بییت :

سه عاده ت گهر به راستی تو ده پرسی ، عیزه تی نه فسه

نه گهر به دناوی شارت نه وی ، نه فست به ره ئلا که

نه گهر به رزی مه سیحت بو نه بی ، ته قلیدی یوسف که

نه گه ییه ئاسمان هه وئی بده زیندانی په ییداکه

ل ١٦٢

^{٢٢٠} / عاطف جوده نصر . د. الرمزی الشیعی عنده الصوفیة ، ط١ ، دارالاندلس للطبع والنشر والتوزیع - دارالکندی للطبع والنشر ، بیروت ، ١٩٧٨ ، ص ٣٣

^{٢٢١} / عزالدین اسماعیل . د. الاسس الجمالیة فی النقد العربی ، ط٢ ، دارالفکر العربی ، ١٩٧٤ ، ص ١٩٧

لیڤرهدا شاعیر مه بهستی له (مه سیح) حه زهتی عیسیای کوری مه ریه مه , که خوای گه وره ریژیکی زوری لیگرتوو و پلهی بهرزکردو ته وه , شاعیر دواي نه وهی ده که ویتته گفتوگو له گهل (خوش به ختییدا) هه ر دوو په یام دهی خوای گه وره , (حه زهتی عیساو حه زهتی یوسف) وه کو ره مزیک بو خوش به ختی ده هیئته وه , شاعیر له ریگه ی نه م رهزه ئاینیه وه نه یه ویت نه وه مان پی بلیت , که مهرج نییه مروف خوشبه ختی ته نها له ژیانیکی بی نازارو بی کیشه دا به ده ست به یئیت , به لکو ره نگه وه کو حه زهتی یوسف له زیندانه وه بگات به و خوش به ختییه , واتا شاعیر وه کو ناماژی بو ده کات گرنگ نه وه یه مروف عیزه تی نه فسی هه بییت و نه فسی خو ی له خرا په کاری بپاریت , به مانایه کی تر نه نجام نه دانی خرا په و تاوان ده بیته خوش به ختی بو مروف , نه گه ره له زیندانیشدا بییت .

ه/ ره مزی که له پوری :

که له پور لای هه ر میله تیک نه و گه نجینه به نرخ و بایه خ و گرنگه یه , که تاکه کانی کومه ل شانازی پیوه ده که ن و هه وئی پاراستنی دده ن , له هه مان کاتدا که رهسته یه کی به که نک و باشی به ردهستی شاعیرانیسه , که له پور ((که له پوری نه ته وایه تی شیوه ی ژیانی کونی پیش هه زارن سالی باو و با پیرانمان ده ره خات , پله ی شارستانییه ت و خوو ره وشت و بیرو باوه ریان پیشان نه دات , نه مانه ش هه موو سه رچاوه ن بو ژیانی نه مرومان , واتا ژیانی پیشومان نه بهستی به ژیانی تازه مانه وه))^{۲۲۲} , زوریکی له شاعیرانی کوردیش به تاییه تی شاعیرانی نو یخواز , سوودیان له به ره می که له پوری کوردی بینیه وه کردوو یانه به سه رچاوه ی شیعه ره کانیان , نه میس به هو ی نه وه ی ((که له پوو ر پردیکی هه میسه ییه رابردوو به نیستاهه گری ده دات , چونکه که له پوو ر هه میسه ناماده یی بوون و زیندویتی تیدایه , نه م خه سه له ته ش وایکردوو به باب ته کانی سنوری زه من و شوین و گشت پیوانه کان بپرن و بو هه موو کات و سه رده میک بشییت))^{۲۲۳} , که واته : به ره مه که له پوو رییه کان له هه ر سه رده میکدا ده توانریت سوودی لیوه ر بگریت و بگریت به که رهسته ی نووسین لای نووسه ران و نه دییان .

شیخ نوریش وه کو شاعیرانی تری کورد , سوودی له به ره مه فۆلکلورییه کان وه رگرتوووه , کردوو یه تیه که رهسته یه کی باشی به ردهستی خو ی و له شیعه ره کانییدا به کاریه یناوه ,

شیخ نوری له شیعی (خونچه و شیرین و کالی) دا , ده لییت :

^{۲۲۲} / نه قابه ی ماموستایان لقی هه ولییر , سه رنجیک له ده روازه ی فۆلکلوری کورده وه , چاپخانه ی نیرشاد , به غداد

ل ۱۰

^{۲۲۳} / په خشان سابیر نه حمه د , ره مز له شیعی هاوچه رخی کوردی کرمانجی ناوه راست - کوردستانی عیراق -

۱۹۷۰-۱۹۹۱ , نامه ی دکتورا , زانکوی صلاح الدین , هه ولییر , ۲۰۰۲ , ل ۲۳۸

{خونچه} و {شیرین} و {کالی} سی کچن نهو لادی گیو

قابیلن ههرسی و وزن بکرین به نالتون و بهزیو

عیشوهی {شرینی} صهد فههاد نه خاته بیستون

چاوی مهست و کالی {کالی} پر له بادهی عیصمهته

رهبی ههرسی تاجی بهرزی بن له بو نه م میلهته

باغی بی خاری حهسادهت , نهوزوهوری وا دهبی

خونچه شیرین بی به کالی , باغی مهسوودییهته

ل . ۴۱۸

نه گهر سه رنج له م شیعرهی شیخ نوری بدهین ! ده بینین شاعیر سودی له داستانی فولکلوری روزه لاتی (شیرین و فههاد) و هرگرتوه , فههادی وهکو ره مزیک بو خوشه ویستی راسته قینه به کارهیناوه , شاعیر ناماژه به وه دهکات , که چون فههاد به هوئی عیشقه که یه وه دهستی به هه لکولینی شاخی بیستون کرد , ههر به و شیوهیه نهو وینه یه مان ده خاته بهرچاو که (عیشوهی شیرین) سه د که س به دهردی فههاد ده بات .

۶ / ره مزی میژوویی :

کاره سات و رووداوه میژوویییه کان , که سایه تییه میژوویییه کان , نهو شهرو شورهی که کاتیکی زور به سه ر کاتی روودانیان تیپه ریوه , نه مانه سهرچاوه یه کی به که لک و گرنگن بو شاعیران , هه تا دهستی بو بهرن و وهکو ره مزیک له شیعره کانیا نا به کارییهینن , چونکه ((میژوو , زانستی زانسته کانه , وهک خویی چیشت وایه بویان , به لام له هه مووی گرنگتر میژووی ژیا نه , که گشت زانسته کان و رووداوه کانی روزه نه و نالوگوره کانی کومه ل دهگریته وه , بو ههر که سیك بیهوی دهرسه کانی میژوو گه وره ن ! , یه کجار گه وره ن ! نه مری راسته قینه لای میژووه))^{۲۲۴} , که واته : میژوو مهیدانیکی ناماده کراوه له بهر دهستی شاعیردا , هوکاریکیشه بو به گهر خستنی بیر , تا کو شاعیر سودی لیوه ریگریت .

شیخ نوری وهکو ههر شاعیریکی تر , سوودی له میژوو و هرگرتوه , شاعیر له شیعی (۱۴ ته مووز) دا ,

ده لیت :

^{۲۲۴} / که مال مه زهر , میژوو , دارالافاق العربیه , بغداد , ۱۹۸۳ , ل ۷

عالم رژانه قه سره وه , ناو ژورو ناو ته لار
 لاشه گه مائه گه وره كه يان خسته ناو هه زار
 هه روهك سه گيكي بوگه ني توپيو له ربي گوئزار
 كه نناسه كان , كه نه ييه نه دووري كه ناري شار
 واپه ت خراوه ته قوله پيي رانه كيشري

ئهمري شه عب وه هايه كه نابي بنيژري ل . ۳۱۰

(لاشه گه مائه گه وره و سه گيكي توپيو) رهمزن بو (نوري سه عيد) , كه به هوي شورشي ۱۴ ته موزي
 ۱۹۵۸ , دوه , له سه ر ته خت لادرا , رژيميكي جمهوري شويي گرته وه , شاعيري شودي له م رووداوه
 وهرگرته وه له شيعره كه يدا به جواني به ديارده كه وييت , يان ده توانين بليين شاعير رووداوه كاني نه و روزه
 ۱۴ ته موزمان به شيعر بو ده گيرنه وه .

دووه م: نه فسانه

نه فسانه مامه له كردنه له گه ل هه ست و سوزدا , نهك عه قل , چونكه نه فسانه كان كومه نيكي شتي
 ناعه قتلانين و له سه رووي تواناو بيركردنه وه ي مروفن , هه رگيز ناتوانرييت به راست دابنرييت , هوكاره كه شي
 هه ر نه وه يه كه زورجار باس له زور شتي ناعه قتلاني و نالوژيكي ده كه ن كه ناتوانرييت به پيوه ري عه قل
 هه ئبه سه نكي نرييت , نه فسانه له رووي ميژووييه وه ده گه رپته وه بو چاخه سه ره تاييه كاني مروف , يه كه مين
 سه رچاوه ش بووه لاي مروف , بو گوزارشتكردن له بيرو باوه ره كاني خو ي سه باره ت به گه ردوون , چونكه
 (نه فسانه يه كه م قوناغي بيركردنه وه ي فه لسه في نه نويني , نه م قوناغه فه لسه فييه سه ره تاييه وهك
 قوناغه فه لسه فييه كاني تر له نه نجامي قوئبو نه وه له ديارده كاني گه ردوون و په يوه ندييان به ژياني مروف
 له سه ر نه رز په يدا نه بيت)^{۲۲۵} , چه مكي نه فسانه ش له كتيبي هونه ري شيعري نه رستودا , به واتا كاني
 (گريي رومان – plot يا خود بيناي رومان ... و چيروك له سه ر زمانى نازهلان يان چيروكه ناماقوله كان كه
 له سه ر بنه ماي رومان و خه يالي بي به رنامه دامه زراوه)^{۲۲۶} , سه باره ت به بيناسه ي نه فسانه ش (جيمس
 فريزر) نه فسانه به سيحروه گري دهادت و له م باره وه ده نييت : (نه فسانه په يوه نده به باري قوناغي

^{۲۲۵} / نه بيله نيبراهيم . د. نه فسانه , (و) محمد بدري , چاپخانه ي علاء , به غداد , ۱۹۸۶ , ل ۱۴

^{۲۲۶} / قيس نوري . د. الاساطير وعلم الاجناس , دارالكتب للطباعة والنشر , موصل , ۱۹۸۱ , ص ۱۰

سیحری بنیادهم ، به لای ئەو ئەفسانە لەقوناغە بەرایبەکاندا هاوشانی سیحره و بە پێی گۆرانی باری تیگەیشن و پیشکەوتن سیحرو چەمکی ئەفسانەش بەرهو پیش دەچیت))^{٢٢٧} ، (بیتر مونز) ئەفسانە بە چیرۆکی خورافی دادەنیت و ئەم روانگە یەو دەنیت: ((ئەفسانە یان وینە میجازی Myth یان Mythos ، جوړه چیرۆکیکه تایبە ئەمندی خوێ ههیه ، به ئاسانی تیکه ئی ئەو چیرۆکانه دهبی که سیمایه کی خورافی یان سیحرییان ههیه ، ئەو زاراویه ئە بنه چەدا ئەغریقیه به واتای ئەو (وشانە ی دەگوترین) ، دوایی زاراوه که بهو ئەیکدرا یهوه که حیکایه تی خواوهندی بیت))^{٢٢٨} ، دکتۆر. عیزه دین مسته فا رهسول یش ، سه بارت به ئەفسانە دەنیت : ((گەر له کونجی فهلسه فهوه بروانینه ئەفسانە ، ئەتوانین به جوړیکی هوشیاری کۆمه لایه تی دابنیین ، ههروهک به ههولدانیکی سه ره تای مرۆف ئەزانری بو ئەوه ی له جیهان بگات و جیهان بناسیت))^{٢٢٩} .

له زۆریه ئەفسانەکانیشدا که سایه تیبه کان زۆریه کات له سه رووی سه وشته وهن ، به جوړیک خواوهند یان نیمچه خواوهندن ، ههروهها له ئەفسانەکاندا ئەندیشه و خه یال به شداریبه کی گه وره یان هه یه ! .
جوړه کانی ئەفسانەش ئەمانەن :

١/ ((ئەفسانە ی نه ریت و بۆنه ئاینیبه کان : بریتیبه له لایه نی قسه یی یان ده برپینی زاریی ئەم بۆنه و نه ریته ئاینیبانه .

٢/ ئەفسانە ی گه ردوون : نه رکی ئەم ئەفسانە یه ئەوه یه که به پێی ئەیکدانه وه ی مرۆقی سه ره تای ده ریخات که وا چون ئەم گه ردوونه دروست بووه .

٣/ ئەفسانە ی هیمایی : ئەم چه شنە ئەفسانە یه له قوناغیکی پیشکەوتوو تر له قوناغە کانی ئەفسانە کانی تر په ییدا بووه ، که ته نها خو ی به گه ردوونه وه نابەستیته وه ، به ئکو له ناو جه رگه ی ژیانە وه هه ل ئەقوئیت .

٤/ ئەفسانە ی قاره منی خواوهند : ئەم چه شنە ئەفسانە یه دا قاره مانه که ئاویتیه که له ئاده میزادو خواوهند ، قاره منی ئەم چه شنە ئەفسانە یه له لایه که وه خواوهندی که و له لایه کی تره وه ئاده میزادی که ، سیفه ته ئاده میزادیبه کانی به ژیان ی سه رزه مینه وه ده به ستیته وه .))^{٢٣٠} ،

^{٢٢٧} / خالد جوتیار ، تارمایی ئەفسانە ی کوردی ، چ ١ ، چاپخانه ی ئۆفسیتی ژین ، کۆیه ، ٢٠٠٧ ، ل ٣٦

^{٢٢٨} / خالد جوتیار ، سه مای ئەجندان ، چاپخانه ی سیما ، هه ولیر ، ٢٠٠٦ ، ل ١٧٠

^{٢٢٩} / عزه دین مسته فا رهسول . د ، ئەدهبی فۆلکلۆری کوردی ، چاپخانه ی دارالنجاح ظ ، به غداد ، ١٩٧٠ ، ل ١٢

^{٢٣٠} / کامهران موکری ، ئەدهبی فۆلکلۆری کوردی ، ب ١ ، چاپخانه ی زانکۆی صلاح الدین ، هه ولیر ، ١٩٨٤ ، ل ٤١

نهوهی تاییه تیشه به نه فسانه‌ی کوردیشهوه ، کوردیش نه فسانه‌ی هه‌یه ، که خاوه‌ن سروشتی
 کومه لایه‌تی و ئاینی و شوینی جوگرافی خویه‌تی ، نه فسانه‌ی کوردی ((نهو چیرۆکه‌یه که دانه‌ره‌که‌ی دیار
 نییه ! و نه نیو کومه لانی خه‌ئک ده‌گی‌ردینهوه ، که سییه‌تی نه فسانه‌ی به‌هوی ئامپرو که‌ره‌سته‌ی
 نه فسانه‌ی نه کات و شوینی نه فسانه‌ییدا کاری نه فسانه‌ی تیدا ده‌که‌ن))^{۲۲۱} ، نه نه فسانه‌ی کوردیدا به
 شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی دوو هی‌یز یان دوو خاوه‌ند ده‌رده‌که‌ون ، که بریتین له : ((خاوه‌ندی خپرو پوناکی)
 هورمز ormuzd) ، که سوپایه‌کی به‌هی‌زی نه‌بینراوی له‌شیوه‌ی پهری له‌به‌ر ده‌ستدایه ، بو یارمه‌تی
 دانی مروق و چاکه کاری به‌کاری دینی ، خاوه‌ندی شه‌رو تاریکی (نه‌هریمه‌ن Ahrimn) ، که
 سوپایه‌کی نه‌بینراوی له‌شیوه‌ی دیوو درنج و مارو نه‌ژدیهای له‌به‌رده‌ست دایه ، که بو خراپه‌کاری به‌کاری
 نه‌هینی‌ت ، ئاهورامه‌زداش ، خاوه‌ندی گه‌وره‌یه و نه‌م دوو هی‌زه‌ی له‌به‌ر ده‌ستدایه))^{۲۲۲} ، نه فسانه‌ی کوردی
 به‌رده‌وام له‌مملانی نیوان هی‌زی خراپه و هی‌زی چاکه‌دایه ، ((له‌م کیشه‌یه‌دا هی‌زی خپرخوا ، که بریتیه :
 له ئاده‌میزادو نه‌مه وینه‌ی میله‌ته هه‌موو شوینیکی گرتوه‌ته‌وه ، له‌هه‌موو شوینیکی‌دا هه‌یه‌و بی‌ترس له‌ژیر
 تیشکی رۆژدا نه‌ژی و هه‌ر چاکه‌و خوشه‌ویستی بنیاد ناوه ، به‌لام هی‌زی خراپه‌و به‌دی که‌مه‌و له‌تاریکی‌دا
 نه‌ژی ، له‌نه‌شکه‌وت و کۆلانی تاریکی‌دا ، له‌که‌لاوه‌ی کۆن و ویرانه‌دا ، له‌تیشکی رۆژ نه‌ترسی و هه‌ر
 رۆژه‌لات نه‌و وون نه‌بیت))^{۲۲۳} .

نه فسانه‌ی کوردیش چه‌ند تاییه‌تمه‌ندییه‌کی هه‌یه له‌وانه :

((۱ / تاییه‌تمه‌ندی زمانی ، به‌زمانی کوردی ده‌گی‌ردینه‌وه .

۲ / تاییه‌تمه‌ندی میژوویی ، باس له‌واقیعی میژووی کورد ده‌کات به‌شیوه‌یه‌کی نه‌فسانه‌یی .

۳ / تاییه‌تمه‌ندی ئاینی ، به‌شیوه‌یه‌کی نه‌فسانه‌یی باس له‌سه‌ره‌ئدانی ئاینه‌ کوردیه‌کان ده‌کات .

۴ / تاییه‌تمه‌ندی جوگرافی باس له‌جوگرافیای کوردستان یان شوینیکی جوگرافی تاییه‌ت به‌کوردستان

نه‌کات .

^{۲۲۱} / مه‌لود ابراهیم حسن ، قه‌ده‌غه‌شکین ، چ ۱ ، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م ، سلیمانی ، ۲۰۰۰ ، ۱۵ل

^{۲۲۲} / کریم شاره‌زا ، نه‌فسانه‌له‌شعیری هاوچه‌رخ‌ی کوردیدا ، چ ۱ ، چاپخانه‌ی رۆشنییری ، هه‌ولێر ، ۲۰۰۵ ، ۱۰ل

^{۲۲۳} عزه‌دین مسته‌فا ره‌سول . د ، نه‌ده‌بی فۆلکلوری کوردی ، ۳۵ل

٥ / تاییه تمهندی داب و نه‌ریتی کومه‌لایه‌تی ، باس له داب و نه‌یته کومه‌لایه‌تییه‌کانی کوردستان ده‌کات))^{٢٣٤} .

نه‌وه‌ی په‌یوه‌سته به نه‌فسانه‌و شیعریش، هه‌ئبه‌ته له نیوان شیعو نه‌فسانه‌دا په‌یوه‌ندییه‌کی پته‌و هه‌یه ، هه‌ر له کۆنه‌وه سروود و بۆنه ناینییه‌کان و جادوو‌ییه‌کان به شیوه‌ی شیعر و گۆرانی گوتراون ، د.که‌مال مسته‌فا معروف ، پیی وایه نه‌فسانه جوړیکی نه‌ده‌به و ده‌وله‌مه‌ندی دونیای نه‌فسانه وایکردووه ، که شاعیر وه‌کو که‌ره‌سته‌یه‌کی شیعی به‌کاری به‌یئیت ، له‌م باره‌یه‌وه ده‌ئیت : ((نه‌فسانه جوړه نه‌ده‌بیکه ، به‌سته‌ئک به‌لاوه ده‌نی و به‌ره‌و پێشکه‌وتن و گۆران هه‌نگاو ده‌هاوێژیت ، ده‌وله‌مه‌ندی جیهانی نه‌فسانه بوته‌ هو‌ی مانه‌وه‌ی وه‌کو سه‌رچاوه‌یه‌کی ره‌نگین به‌ده‌ست شاعیرانی نوێخاوزه‌وه))^{٢٣٥} ، له‌م پیناسه‌یه‌ی که‌مال معروفدا ، نامه‌زه به‌وه ده‌کات ، که نه‌فسانه وه‌کو که‌ره‌سته‌یه‌کی باش ، ته‌نها به‌ده‌ستی شاعیرانی نوێخاوزه‌وه‌یه ، نه‌مه له کاتی‌کدا ، ده‌کرا بو‌ترایه نه‌م که‌ره‌سته ده‌وله‌مه‌نده لای زۆریه‌ی شاعیران ده‌بینریت ، هه‌ر له کۆنه‌وه تا‌کو نیستا ، به‌ختیار عه‌لی نه‌فسانه به‌پییوستییه‌کی گرنگی شیعر ده‌زانیت ، نه‌و رای وایه ((نه‌فسانه بو‌ شیعر گرنگه ، چونکه نه‌فسانه هه‌مان شیوه‌ی نه‌و چاوه‌یه که له‌سه‌ره‌تاوه مرو‌ف جیهانی پینینیوه ! نه‌و چاوه میتو‌لوگییه چاوی سه‌ره‌تاییه ، چاوی مرو‌ف به‌ر له‌وه‌ی لوژیک و لوگۆس و هیزه‌کانی تر کۆنترۆلی بکه‌ن))^{٢٣٦} ، هه‌روه‌ها ره‌زا به‌راهه‌تی ده‌ئیت : ((بنه‌ما سه‌ره‌کییه‌کانی شیعر کیش و سه‌روا نییه به‌ته‌نها ، به‌ئکو کومه‌لی شتی له‌مانه بالاترن و پییوسته نیویان بنه‌ین جه‌وه‌هر و کرۆکی زیندووی شیعر ، نه‌م جه‌وه‌هر و کرۆکانه‌ش له‌حاله‌ته هه‌ره ساده‌که‌یدا بریتین له لی‌کچون و له حاله‌تیکی هه‌ندی بالاتردا بریتین له خوازه‌و له حاله‌تیکی بالاترو قو‌لتردا بریتین له‌ره‌مز و پاشان له حاله‌ته هه‌ره به‌رزو لو‌تکه‌که‌یدا بریتین له نه‌فسانه))^{٢٣٧} ، به‌پیی نه‌م رایه‌ی ره‌زا به‌راهه‌تی کیش و سه‌روا به‌ ته‌نها بنه‌مای سه‌ره‌کی شیعر نیین ، به‌ئکو شیعر چه‌ندین بنه‌مای سه‌ره‌کی تری هه‌یه ، که بریتین له لی‌کچوون و خوازه‌و ره‌مز و نه‌فسانه ، له‌مه‌وه ده‌گه‌ینه نه‌و رایه‌ی که شیعو نه‌فسانه په‌یوه‌ندییه‌کی نه‌وه‌نده به‌هیزو توند له‌نیوانیان هه‌یه ، به‌جوړیک که شیعر ناتوانیت ده‌ستبه‌رداری نه‌فسانه بی‌ت ، چونکه وه‌کو که‌ره‌سته‌یه‌کی ده‌وله‌مه‌نده له‌به‌ر ده‌ستی شاعیردا

^{٢٣٤} / ئیبراهیم حسن ، گه‌ران به‌دوای نه‌مری له نه‌فسانه‌ی کوردی و فارسی دا ، نامه‌ی ماسته‌ر ، زانکۆی سلیمانی ، ٢٠٠٠ ، ل ١٨ ،

^{٢٣٥} / که‌مال مسته‌فا معروف ، د. ره‌مز له‌شیعه‌کانی شیرکو‌بیکه‌سی شاعیردا ، گو‌فاری زانکۆی سلیمانی ، ب B ، ژماره ١٤ ، ٢٠١٤ ، ل ١٤٥ ،

^{٢٣٦} / به‌ختیار علی ، گه‌ران بو‌مانا‌کانی دیکه‌ی شیعر ، گو‌فاری پامان ، ژماره ٧٢ ، ٢٠٠٢ ، هه‌ولێر ، ل ١٠

^{٢٣٧} / ره‌زا به‌راهه‌تی ، ده‌رباره‌ی شیعو شاعیری ، وه‌رگێرانی ، جه‌مه‌کریم عارف ، گو‌فاری نوسه‌ری نوی ، ژماره (٥) ، ١٩٩٨ ، ل ٣٢ ،

شیخ نوری و ئەفسانە

بەکارهێنانی ئەفسانە لە شیعری کوردیییدا هەر لە کۆنەوه ئەلایەن شاعیرانی کوردەوه بەکارهاتوووە ،
(بەلام شاعیرانی کلاسیکی کەمتریان لە سنوویکی کەم و تەسکدا بەکاریان هێناوە ، ئەمیش لەنیو
هونەرەکانی ڕەوانبێژیدا دەبینریت ، وەکو چواندنی زوئی یار بە مارو ئەژدیها ، یان خوشەویستەکانیان
بە پەری ، بەلام ئەگەر تەماشای شاعیرانی نوێی کورد بکەین ، ئەفسانەیان بە شیۆهیهکی بەربلاو و تازەتر
بەکارهێناوە)^{٢٢٨} ، گرنگی زۆریشیان پێداوە ، هۆکاری ئەمەش (ئەنەنجامی کاریگەری ئەدەبیاتی
ئەوروپییەوه سەری هەڵداوە ، بەتایبەتی شاعیرانی ئینگلیزی دواي _ گیتس ، و دوو شاعیری گەورە تر
(ئەزرا پاوەن و تۆماس ئیلیۆت) ، کە شوین پەنجەیان لەم بوارەدا دیارە)^{٢٢٩} .

شیخ نوری و هەر شاعیریکی دیکە کورد ئەفسانە بەکارهێناوە ، کردوویەتی بەهەوینی
زیندوویی و بەرەهوامی شیعەرەکانی و ئەفسانەش بو خۆی دەبیتە مایە ئەمەری شیعەرەکانی .

شیخ نوری لە شیعری (بەهار) دا ، دەئیت :

بەهارە ئەمرۆ ئەباغا وەنەوشە مەستی ئەکا

سەبا لە پەری گۆندا ، دراز دەستی ئەکا

لەمن فیدایی تری ئێرەدا نیە ئەمرۆ

بەغەیری غونچە کەرەفەیی حیجابی هەستی ئەکا

لەخاکپای گۆلا وا گریه کەوت بلبل

دەئیی (برەهەند) مەستانە بت پەرستی ئەکا

ئەدەب لەسەرۆوی سەهی وەرگرە ئەگەر ژیری

لەگەل بلندی خویا ، هەوای پەستی خۆی ئەکا

ل . ٢٠٨

شیخ نوری لەم شیعەری خۆیدا (بلبل) کە لەبەر پێی (گۆلا) کەوتوووە و ئیی دەپارێتەوه ، شاعیر خۆی
بەبلبل و بلبلیش بە (برەهەند) ی ، خواوەندی ئەفسانەیی هیندییهکان چواندوووە ، کە ئەمیش لەبەر پێی

^{٢٢٨} / ناسۆ عومەر مستەفا ، بەها ئیستانیکیهکان لای پیرەمێرد و شیخ نوری شیخ صالح و گۆران ، ١٣١٧

^{٢٢٩} / کەمال مستەفا معروف . د . رەمز لە شیعەرەکانی شێرکۆ بیکەسی شاعیردا ، گۆفاری زانکۆی سلیمانی ، ب B

ژمارە ١٤ ، ٢٠١٤ ، ١٤٥٧

بتدا كه وتوووه و خواپهرستی نهكات, ((برههمه ندىيان (براهما) نهو خواوهنده خوتقینه رهيه كه ژيان ده به خشى, نهو هیزه کاریگهرو دهسه لاتدارهيه نه گهردووندا كه هه موو شتهكان نهووه كه وتنهوه, رۆح نه به رهكانیش لیى ده پارینهوه و داواى بهزهیی و لوتفى لیدهكهن, خوریش دهدهنه پال نهو خواوهنده, كه بههوى نهووه لاشهكان ده بوژینهوه و به پیى قسهكانى خویان ژيان نه نازهل و خولدا ده گه رینى, (براهما) , یه کیكه نه خواوهندهكان, كه نه هیند برههمیهكان پهستویانه, نهوانه به قسهی خویان هیزه کاریگهرو دهسه لات دارهكانى ناو گهردوون و گورانکارییهكانى ناو گهردوونیاان پهستوووه ...))^{۲۴۰}, شیخ نوری لهه شیعرهیدا, خویى و بلبل نه بهردهم خوشه ویستهكانیاان چوك دادهدن, شاعیر نه بهر دهه دلبه رهكهی و بوبلبولیش نه بهردهم گول و خونچهدا, پاشان شیخ نوری ههر دووکیان ده چوینیته به براهمه ندى خواوهندی نه فسانهیی هیندییهكان.

شیخ نوری له شیعریکی تردا ده لیته :

نه شرافى كورده, دهستی له قفلى كه نه پچهدا

حه پس و زه لیله, مه ظاهرى زل و حه قارهته

نهه رهنگه, خوینی میشكى پژاوه سیاوه شه

به رگى گولى بیساطى, زه مینی حه میمهته

ل. ۳۸۸

لیرهدا شاعیر ژيان و کاره سات و به سه رهاتى كوردی به رجهسته كردوووه, رشتنى خوینی گهنج و لاوى كوردی به رشتنى خوینی (سیاوهش) چواندوووه, سیاوهش, پالنهوانى داستانى شانامه یه, پیاویكى خیرخواز بووه, نه تو لهی خوینی نهودا شه ریكى زور كراوهو بووه به په ندى, شاعیر سودى نهو پالنهوانه نه فسانه ییهى شانامه بینیهوه, لهه شیعرهیدا به راوردی كردوووه به ره شه كوژى و خوین رزانی شه شى نه یلول.

شیخ نوری له شیعری (شیعریكى ناتهواو) دا, ده لیته :

^{۲۴۰} / نازاد عبدالواحد, دیوانى شیخ نوری شیخ صالح, به رگى یه كههه — به شى دووهه, چاپخانهى الجاحظ,

به غداد, ۱۹۸۹, ل. ۲۰۸

كە دەست و برد كەم	ئە مچا تۆبى خوا چۆن من بویرم
ملى خۆم ورد كەم	ئە ئوتكەى وا بەرز بېم خۆم ھە ئدیرم
داما و غەمگین	بە کویرە و دەرى بە ھە ناسەى سارد
بى ھېزى و بى تىین	ئە گەل ئە و دەورە بەم جوړە رامبوارد
وہك شیری مەیدان	تا خودا رەخسان
بنچینەى روخاند	تە لېسى قە لای دیوہکەى شکاند
بە دارووخواوى	ھیلانەى شومى بوومى ھە ئوہشان
بە بائشکاوى	گیانى کوندەبووى ھە موو ھە ئفران
تاشەعب مابى	بە سەر دنیاوہ ناسورینەوہ
ھە تا ھە تايى	بېبرای بېبرای قەت ناگەرینەوہ

ل. ۲۹۵

شیخ نوری ئەم شیعەرەیدا نامازە بە زوئەم و ستەمى دەسەلاتداران دەکات ، کە خەئکیان چۆن چۆنى چەوساندووہتەوہ و ستەمیان ئى کردوون ، بوونەتە مایەى دروست کردنى ترس و تۆقاندنى خەئک ، خەئک ئە ترسى ئەوان نەبویراوە ھېچ بکات و ھېچ بلیت ، بە جوړیک شاعیر باسى ئە و ناخوشى و دەردە سەرى ئە و رۆزگارە دەکات ، کە ئە بەر زوئەم و زۆرى دەسەلاتداران ھەولئى خوکوشتن بدات ، ھەر وەکو شاعیر ئە و دەسەلاتە بە (تە لېسى قە لای دیو و ھیلانەى کوندە پە پوو) ناوی دەبات ، کە چ دیو چ کوندە پە پوو ، وەکو ئەفسانەىەک بە کاربەیناوە و نامازەىەکن بۆ کاولکاری و ھینانى ناخوشى و نەگبەتى ، بە لام وەکو شاعیر باسى دەکات خواىەكى بۆ ناردوون ، بووہ بە مایەى ئە ناویردن و ویرانکردنى قە لای دیو و ھیلانەى کوندە پە پوو ، خەئکە کەش رزگاریان بووہ و ئەوانیش بۆ ھە تا ھە تايە ئە زوئەم و ستەمى زۆرداران رزگاریان بووہ . ھەر ئەم شیوہ موستەزادە بوخوئى جوړیکە ئە شیوازی شاعیر

شیخ نوری ئە شیعەریكى تردا دەئیت :

نابینمەوہ ئیڕە یەكى، یارو وە فـادار

حه قمه كه نه بينم له شه ودا ، خه و به مه لاه

ئينسانى وه كو عه بده ، له كوى دست نه كه وى ناخ

نايدوزمه وه ، هه رچه نده بگه ريم بوى به چراوه

نه و شه خصه كه وا لامي قه نه و لاي وه كو (رى) يه

پيريكه به شه و هيمه تى شه و كيل به ده واوه

ل . ٤١٩

شيخ نورى له م شيعرهيدا نامازه به پياو چاكي نه فسانه يى (پيرى شه و كيل) دهكات ، كه يه كيكه له پياو چاكه نه فسانه بيه كانى ناوچه ي شارباژير ، كه گوايه شه وان له گوڤه كهيدا ده رچوو و زهوى كيا لاه به ته نها ، شاعير ته نها يى خوى به شه و كيل چواندوو ، له هه مان كاتدا گله يى له رۆزگار و به ختى خوى دهكات ، كه كه سيكى هاو ده م و هاوړي نيه .

پارى سييه م

يه كه م : ديارده ي پاش و پيش خستن

ديارده ي پاش و پيش خستن يه كيكه له ديارده سه رنج راكيشه كان ، كه له ناستى رسته دا روو ده دات ، هه ر زمانيكش سيستم و ياساى تاييه ت به خوى هه يه ، بو ريز كردنى كه ره سته كانى رسته ي زمانه كه ، واتا شوينى هه ر وشه يه كه له زماندا چه سپاوه له ناستى رسته دا ، به لام له كاتى قسه كردن و ناخاوتندا ده كرئت نه رك و شوينى وشه كان گوڤرانكاريبان به سه ردا بيت ، واتا ناوگوڤر كردنى ياساى ريځخستن و ريزبونى كه ره سته كانى ناو رسته ، وه كو كار پيش بكه ر ديت ، يان ناو و ناوه ئناو پيكه وه دين ، هاتنى ناوه ئناو پيش ناوه كه ... هتد ، بو نمونه ((له زمانى كورديدا بكه ر ده كه ويته سه ره تاي رسته و كار ده كه ويته كو تايى ، به لام له زمانى عه ره بيدا كار ده كه ويته سه ره تاو به ركار له كو تاييدا يه ، نه م پاش و پيش خستنه له نيوان ره گه زه كانى رسته و رو نانه كه ي گرن گترين نه دگارى لادانه له ناستى پيكه اته يى بو يه (جان كو هن) له تيوره كهيدا گرينگى زورى پيدا وه))^{٢٤١} ، كه واته شاعير له ريگه ي نه م كردارى پاش و پيش خستنه وه ريځخستنى كه ره سته كان تيك ده دات ، هه ر بو يه جان كو هن ، ((نه و لادانه ي له نه نجامى پاش و پيش خستنه وه روو ده دن ناوى ناوه لادانى ريزمانى ، كه واته پاش و پيش خستن په يوه ندييه كى به هيږى

^{٢٤١} / سافيه محمده نه حمده د ، لادان له شيعرى هاوچه رخی كورديدا ، چ ، ١ ، چاپخانه ي حاجى هاشم ، هه وئير ،

به یاسای ریزمانه وه هه یه ، دیاردهی لادانی پاش و پیش خستنیشی به هه لگه رانه وه ناو ده بات)^{۲۴۲} ،
 نه میش بو (سیسته می شیوازگه ری ده گه ریته وه که له سه ر بنه مای راستییه کی گه وه هری گرنگ کار ده کات
 که لادانه ، واتا هه وئیکه بو بنکو لکردنی ریزمان و یه کی تی یاسایی زمانه وانى ، نه میش ریگه و هو کاریکه
 بو ده رختنی راستییه کان و جوانکارییه کانی نیو دهقی نه ده بی و شیوازی تاکه که سی)^{۲۴۳} نه م دیاردهیه
 لای شاعیرانی نویخواز ده بینریت ، به لام هه ری که یان ریگه ی تاییه تی خو یان به کارهینا وه له بیرکردنه وه و
 هه ست و سۆز ، بو پاش و پیش خستنی که رهسته کانی زمانى نیو دهقه شیعییه که ، واتا ریگه یه که که
 شیوازی نوسه ر – شاعیری پی دهناسریتته وه ، له پرووی ئیستاتیکیشه وه پاش و پیش خستنی وشه کان
 جوانییه کی زور به رسته که ده به خشیت ، نه و جوانییه ی له م جوړه دا به رسته ده به خشریت ، هه رگیز
 له ریزکردنی وشه له سه ر بنچینه ی ریزمانى دا نه و جوانییه به رچاو ناکه ویت .

نه م دیارده ریه ش لای شیخ نوری به پرووی ده بینریت ، بو زیاتر خستنه پرووی دیاردهی پاش و پیش خستن
 لای شیخ نوری چه ند نمونه یه که ده هیئینه وه :

شاعیر له شیعی (کۆچی مه لافه ندی هه وئیر) دا ، ده ئیت :

دووباره دل له مه جلیسی پر سۆزی سینهدا

سووتا به ناری حادیسه ، وه ک مومی ناوفه نهر . ل . ۱۳۲

له م دیره شیعه ردا شاعیر یاریه کی جوانی به شوینی وشه کان کردووه ، کاتی که کرداری (سووتا) ی ،
 له سه ره تای نیوه دیری یه که مدا پیش خستوه ، لییره دا نه گه ر به پیی ده ستوری زمانى ئی بروانین به م
 شیوه یه ی لیدیت ، (دل سووتا به ناری حادیسه) ، به لام شاعیر له ده ستوره که لایداوه و ، زمانه که ی تیک
 شکاندووه .

شاعیر له هه مان شیعه ردا ده ئیت :

نیژرا سرور و خه م سه ری هیئایه دهر له خاک

خه و که وته چاوی خوشی و هه ئسا له خه و که دهر . ل . ۱۳۲

^{۲۴۲} / ناز نه حمد سعید ، لادان له شیعی له تیف هه ئمه تدا ، ۱، چاپخانه ی بینایی ، سلیمانی ، ۲۰۱۳ ،

ل ۲۳۲ (هه وه ها بروانه) جان کۆهن ، الفه الشعریه ، ص ۱۷۹

^{۲۴۳} / ژوان عبدالسلام عزیز گه ردی ، شیواز له شیعه رکانی کامهران موکری ، ل ۱۷۶

لیره‌شدا شاعیر کرداری پیش خستوه که (نیژرا) یه ، نه‌گهر به پیی دستوری زمانه‌که بینوسینه‌وه به‌م شیویه ده‌بیت ، (سرور نیژرا) ، به‌لام شاعیر دستوره زمانیه‌که‌ی تیک شکاندوه ، نه‌هه‌مانکاتدا به‌هایه‌کی جوانتری به‌شعیره‌که به‌خشیوه .

شیخ نوری له شاعریکی تردا ده‌بیت :

گریا وه‌ته‌ن ، وتی : جگهری من برایه‌وه

نوری نه‌له‌کتزیک‌ی شه‌وی من کوژایه‌وه . ل . ۱۴۹

به‌هه‌مان شیوه شاعیر یاری به‌شوینی وشه‌کان ده‌کات و دستوری زمانه‌که تیک ده‌شکینیت ، نه‌ویش له ریگه‌ی پاش خستنی بکهر ، که لی‌ره‌دا (وه‌ته‌ن) ه ، هه‌روه‌ها پیش خستنی کردار که (گریا) یه ، که نه بنه‌ره‌تدا که‌ره‌سته‌ی زمانه‌که به‌م شیویه‌یه (وه‌ته‌ن گریا) ، به‌لام شاعیر بو جوانکردنی شاعره‌که‌ی بکهری پاش خستوه و کرداری پیش خستوه .

شیخ نوری له شاعیری (هه‌ئکه‌نن بوم خزمینه‌قه‌بری) دا ، ده‌بیت :

خوشه تاریکی قه‌بر ، بو‌راحتی قه‌لبی زه‌بوون

نامه‌وی پروناکی دنیا ، من به‌ده‌م نازاره‌وه . ل . ۲۱۸

لی‌ره‌دا شاعیر بو جوانکردنی شاعره‌که‌ی دستوری زمانه‌که‌ی تیک شکاندوه ، یاری به‌شوینی وشه‌کان کردوه ، شاعیر ناوه‌ئناوی لی‌ره‌دا پیش خستوه ، کاتیک ده‌بیت : (خوشه تاریکی قه‌بر) که ناوه‌ئناوه‌کان له سه‌ره‌تاوه هی‌نراونه‌ته‌وه ، نه‌گهر به‌پیی دستوری زمانی کوردی بینوسینه‌وه ، رسته که به‌م شیویه‌یه‌ی لی‌دیت ، (قه‌بری تاریک خوشه) ، به‌لام شاعیر له‌وه‌دستوره لایداوه ، دیسان له نیوه دیری دووه‌مدا شاعیر ناوه‌ئناوی پیش ناو خستوه ، کاتیک ده‌بیت : (پروناکی دنیا ناوی) ، له بری (دنیا‌ی پروناک) به‌کاری هی‌ناوه .

شیخ نوری له شیعیکی تردا دهئیت :

خۆکفری نه کرد تیپه‌ری کرد رۆژی به لاتا

زوو هۆگرت بوو وانه‌گریا به دواتا

سوتا وهکو په‌روانه له‌ناو شه‌وقی چراتا

ئه‌تلیته‌وه بیچاره له‌ناو دهر‌دو به لاتا

ل . ۱۷۰

لیره‌دا شاعیر لادانه زمانیه‌که‌ی گه‌یاندووته لوتکه! کاتیك له نیوه دیری دووهدا هاوه‌ناوی (زوو) ی , پیش خستوه , له سه‌ره‌تای نیوه دیری دووهدا هیناویه‌تیه‌وه , پاشان له نیوه‌ی یه‌که‌می دیری دووهدا کرداری (سوتا) ی , پیش خستوه , نه‌گه‌ر پسته‌که به پی‌ده‌ستوری زمانه‌که بنوسینه‌وه , به‌م شیوه‌یه ده‌بیت (وهکو په‌روانه له‌ناو شه‌وقی چراتا سوتا – له‌ناو شه‌وقی چراتا وهکو په‌روانه سوتا) , شاعیر له نیوه‌دیری کۆتاییدا , دیسان کرداری (ئه‌تلیته‌وه) , پیش ده‌خات , شاعیر به شیوه‌یه‌کی زۆر هونه‌ریبانه ده‌ستوره زمانیه‌که‌ی تیک شکاندوه , له پیناوی جوان کردنی شیعه‌که‌و به‌خشینی به‌هایه‌کی نیستاتیکی جوان ئه‌م لادانه زمانیه‌ی ئه‌نجام داوه .

شیخ نوری له شیعی (دئی مندا) دهئیت :

له‌و رۆژه‌وه تۆی دیوه په‌ریشانه دئی من

سه‌ودا زه‌ده‌و بی‌سه‌رو سامانه دئی من

پیشه‌ی خه‌فته و شیوه‌ن و گریانه دئی من

گا ویلی که‌ژو کیو و بیابانه دئی من

ل . ۱۶۷

شاعیر لهم شیعره‌دا کرداری پاش و پیش خستنی نه نجام داوه و یارییه‌کی جوانی به شوین و نه‌رکی وشه‌کان کردووه ، شاعیر لیره‌دا بکه‌ری رسته‌که‌ی پاش خستووہ ! که (دلی من) ه ، به‌لام شاعیر ده‌ستوری زمانه‌که‌ی تیک شکاندووہ.

شاعیر له شیعی (دل) دا ، ده‌ئیت :

به‌س به‌ردی بیا بمائه نه‌وه‌ک پاره پاره‌بی

وه‌ک شووشه‌ییکی نازکی ، پر ئینقیلا به دل . ل. ۱۷۹

لیره‌دا شیخ نوری کرداری پاش و پیش خستنی نه نجام داوه ، به پاش خستنی به‌رکار که (دل) ه ، شاعیر له کوتایی رسته‌که‌وه هیناوییه‌تییه‌وه ، که به پیی ده‌ستوری زمانی کوردی شوینه‌که‌ی ده‌بیت بکه‌ویته دوا بکه‌رو پیش کرداری رسته‌که‌وه . به‌لام شاعیر یارییه‌کی جوانی به شوینی به‌رکار کردووه و شیعره‌که‌ی پی رازاوه تر کردووه .

شیخ نوری له شیعی (گائته‌یان پی دی به ناوی چاوی پر گریانه‌که‌م) دا ، ده‌ئیت :

گائته‌یان پی دی ، به ناوی چاوی پر گریانه‌که‌م

ئیسته نیم روونه که‌که‌س نه‌یدیووہ رووی جانانه‌که‌م

بو‌گوئی باغی جه‌مالت ، روچی شیرین بولبوئه

بو‌چرای روخساره‌که‌ت ، سوتا دله‌ی په‌روانه‌که‌م . ل. ۱۸۱

لیڤرەدا شاعیر لەدیڤری دووهمدا ، بەتایبەتی لە نیووە دیڤری ، دیڤری دووهمدا کرداری (سووتا) ی ، پێش خستوو ، ئەمیش دیارە بەمەبەست و لە پیناوە سەرۆای دیڤرە شیعەرەکهیدا ئەمە ی کردوو ، واتا بۆ ریکخستنی سەرۆای شیعەرەکهی دەستوری زمانەکهی تیک شکاندوو ، چونکە ئەگەر بە پێی دەستوری زمانەکه ئەم نیووە دیڤرە بنوسینەوه ، بەم شیوویەتی لیدی ، (دڵی پەرمانەکه م سووتا) .

دووهم : وینە ی هونەری

وینە وەکو لایەنیکی گەرنگ و بایە خداری شیعر ، هەرلەکۆنەوه لەگەڵ شیعردا هاتوو و لێی جیا نابیتەوه ، چونکە ((لەوکاتەوه ی شیعر هەبوو هەتا ئەمڕۆ لەسەر وینە بنیات نراوه ، بەلام لەرووی بەکارهێنانەوه ، ئەو وینانە لە شاعیریکهوه بۆ شاعیریکی تر ، یان لە شیعری کۆن و نویدا جیاوازییان هەبوو))^{٢٤٤} ، مەبەستیش لە وینە شیعرییهکان لە شاعیریکهوه بۆ شاعیریکی تر ، یان لە نیوان شیعری کۆن و نویدا ، ئەوویە ئەگەر تەماشای شیعری کلاسیکی بکەین ، دەبینین وینە ی شیعری زیاتر لە چوارچێوه ی هونەرەکانی رەوانبێژییەوه سەیر کراوه ، مەبەستیش لێی بۆ رازاندنەوه و لایەنی جوانکاری شیعەرەکه بەکارهاتوو ، بەلام ئەمە لە شیعری نویدا ، وینە شیعرییهکان لە چوارچێوه یهکی فراواندا بەکارهاتوون و پانتاییهکی فراوانیان داگیرکردوو ، که بۆتە هۆی ئەوه ی بەیهکیک لە دیارترین بنەما گەرنگەکانی داھینانی دەقی شیعری دابنریت و پرۆسە ی داھینانی دەقی شیعرییان پێ تەواو بکریت ، وینە ی هونەری لە سادەترین پیناسەیدا ، بریتییە لە ((وینە یهکی هونەری بە وشە کیشراو))^{٢٤٥} ، بەلام ئەمە بەس نییە! بۆ ناساندن و پیناسەکردنی وینە ی هونەری ، بەئکو دەبیت لە هەمان کاتدا شاعیر لەرێگە ی سۆزو ئەندیشە ی قول و بەکارهێنانی وەسف و لیکچواندن و خوازەو خواستن و درکەوه ئەو وینە هونەرییە بخوێنیت ،! هەر سەبارەت بە پیناسە ی وینە بەم شیوویەش پیناسە کراوه ((وینە دەرھاتووی ناخ و دەروونی شاعیر ، کاتی وەصفی بینراوەکان دەکات ، که خوێنەر شیعەرەکه دەخوینیتەوه ، نازانی که شیعریکی نووسراو دەخوینیتەوه ، یاخود دیمەنیکی لە دیمەنەکانی بوون دەبینیت ، کاتیکی وەصفی ئەوه ی ناو ویزدانی خۆی دەکات ، خەیاڵی خوێنەر بۆ ئەوه دەچیت که ئەگەڵ ئەویەتی و گفتوگۆ لەگەڵ ویزدانیدا دەکات ، چونکە پارچە یهکی هەلبژاردە ی شاعیریکی نەمر دەخوینیتەوه))^{٢٤٦} ، کەواتە : مەبەست لە وینە ئەوویە که بەهۆی رازاندنەوه ی واتا لە بیرو ئەندیشە ی شاعیردا دەخوێنیت ، وینە ی هونەری دەرپری ئەو هەست و سۆزە

^{٢٤٤} / احمد عباس د. فن الشعر ، ط ٣ ، بیروت ، لبنان ، د. ت ، ١٩٩٨ ، ص ٢٣٠

^{٢٤٥} / سیسیل دی لوئیس ، الصورة الشيعرية ، ت. احمد الجنابي ، دار الرشيد للنشر ، بغداد ، ١٩٨٢ ، ص ٢١

^{٢٤٦} / سەردار حسن گەردی ، بنیاتی وینە ی هونەری لە شیعری کوردیدا (١٩٧٠-١٩٩١) ، چاپ و پەخشی

سەردەم ، سلیمانی ، ٢٠٠٤ ، ج ٢٦٢

شاراوهییهی دهروونی خودی شاعیره که بههوی وشه بهدوای یهکهکاندا لهپرگه‌ی زمانه‌وه دایدپرئیت ، که له پیناو مه‌به‌ست و واتایه‌ک به‌کاریده‌هینیت ، که ره‌نگه نه‌توانریت راسته‌وخو گوزارشتی لی بکریت ، واتا شاعیر وینه هونه‌رییه‌که له میشکیدا هه‌لده‌گریت ، دواتر له‌گه‌ل هه‌ست و سوزو ویزدانیدا تیکه‌لیان ده‌کات و له‌پرگه‌ی نه‌ندیشه‌وه وینه‌یه‌کی تازه‌یان لی دروست ده‌کات ، دروستکردن و داهینانی وینه‌ش ، جا به‌هوی هه‌رچییه‌که‌وه بیت ، ده‌ه‌ستیته سهر توانای خه‌یال و بیرکردنه‌وهی نه‌و شاعیره و راده‌ی کاریه‌گری و کارلیکردنی و هه‌رگرتنی نه‌و دیمه‌نه‌ی که شاعیر به‌هوییه‌وه وینه هونه‌رییه‌که دایدپرئیت ، نه‌مه‌ش به‌واتای نه‌وه‌یه که نه‌و وینه‌یه‌ی که به‌هوی نه‌ندیشه‌وه دروستی ده‌کات ، کۆی وینه واقعییه‌که نییه ، به‌لکو جوهره قوئبوونه‌وه و داهینانیکی تیدایه ، به‌هوی نه‌وه‌ی که هه‌ست و سۆزی شاعیری تیدا ده‌تویتته‌وه ، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل دیاریکردنی نه‌و شته‌ش که شاعیر ده‌یه‌ویت بیگه‌یه‌نیت ، ئا لیره‌شدا گرنگی و بایه‌خی نه‌ندیشه له خوتقاندنی وینه‌ی هونه‌ریدا دهر ده‌که‌ویت ، ههر له‌م باره‌یه‌وه کامیل حه‌سه‌ن به‌صیر دوو جوهر وینه دیاریده‌کات و پی‌ی وایه په‌یوه‌ندییه‌کی راسته‌و خویان به‌ نه‌ندیشه‌وه هه‌یه ، کاتیک ده‌ئیت : ((یه‌که‌میان وینه‌ی راسته‌وخویه که به‌ته‌نها واتای راسته‌و خوی وشه‌و دهر‌برینه‌کان خویان ده‌گه‌یه‌نن ، بی نه‌وه‌ی پشت به‌زانستی ره‌وانبیرژی به‌سترابیت ، دووه‌میان : وینه‌ی هونه‌ری ، که بریتین له وینانه‌ی که به‌مه‌به‌ست و به شیوه‌یه‌کی کارامه و هوشیارانه نه‌نجام ده‌درین ، به‌هوی بابه‌ته‌کانی خوازه‌و خواستن و درکه‌وه ، که به‌هوی زمانی دهر‌برینی نه‌ندیشه‌وه سازدراون ، بی‌گومان هه‌ردوو جوهری وینه‌که‌ش ، راسته‌وخو په‌یوه‌ندییان به نه‌ندیشه‌وه هه‌یه))^{٢٤٧} ، له‌م رایه‌ی کامل به‌صیره‌وه ده‌گه‌ینه نه‌و باوه‌ره‌ی ، که شاعیر ههر وینه‌یه‌ک دروست بکات ده‌بیت تیکه‌لی نه‌ندیشه‌ی بکات ! به‌لام له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا وینه‌ی هونه‌ری وه‌کو نامرازیکی سه‌ره‌کییه که ئاستی زمانی شیعی به‌رز ده‌کاته‌وه و وزه‌ی زمان دهر‌وینیت و له‌ناوه‌وه ده‌یتته‌قینیتته‌وه و بنه‌مای داهینانیکی بی سنوری بو‌دروست ده‌کات ، چونکه توانای هه‌نگاونانی هه‌یه به‌ره‌و قولایی وشه‌کان له توانیدایه که له واتا وه‌زیه‌یه‌که‌یه‌وه به‌ره‌و واتایه‌کی فراوانتری ببات ، که پر بیت له‌کاری داهینه‌رانه ، نه‌میش ده‌مانگه‌یه‌نیتته نه‌و باوه‌ره‌ی که ((وینه‌ی هونه‌ری زیاتر له ره‌گه‌زیکی وه‌کو نه‌ندیشه دروست ده‌بیت ، له‌وانه‌ش (زمان ، واقع ، بیر ، سۆز ، هه‌ست و لاشعور... هتد ، که هه‌ست و نه‌زمونی شاعیر یه‌کیان ده‌خات ، بو نه‌وه‌ی له کوتاییدا توانایه‌کی گوزارشتییان لیدهر‌بجیت ، به مه‌به‌ستی شیکردنه‌وه‌ی وینه ، ههر یه‌که له ره‌گه‌زه‌کانیش رۆلی گرنگ و تاییه‌تیان له بنیاتنان و پیکه‌ینانی وینه‌ی شیعیدا هه‌یه ، و ره‌گه‌زه‌کان وه‌کو یه‌ک گرنگن ، بویه نابیت شاعیر له‌کاتی دروستکردنی وینه‌دا ههر یه‌که له‌م ره‌گه‌زانه فه‌رامۆش بکات ، نه‌گه‌ر بیت و یه‌کیک له ره‌گه‌زه‌کان پشتگۆی بخرین ، ده‌بیتته هوی لاوازی نه‌و ره‌گه‌زه

^{٢٤٧} / کامل حسن عزیز بصیر ، بناء الصورة الفنية في البيان العربي ، المجمع العلمي العراق ، ١٩٨٧ ، ص ٢٦٨

ئەوئىنەكەدا ، ئە ئە نجامىشدا ناتەواۋى ئە بنىياتى وئىنەكەدا بەرپا دەبىت)^{۲۴۸} ، پىۋىستە شاعىر بە وورىيىپەۋە مامە ئە ئەگەل رەگەزەكان بكات ، چونكە بەھەموويانەۋە وئىنەيەك دروست دەكەن ، بىرۇكەيەك ئە نىۋو دەقەكەدا ئەئدەگەن ، ئەركى دەبىرەن و شىكردنەۋە بەدۋاى خۇيدا دەھىنەت ، ئەمەش دەكەۋىتە سەر تۈناۋ بەھەرەۋ زىرەكى شاعىر .

شىخ نورىش گەنگىيەكى زۇرى بە وئىنە ھونەرىيەكانى داۋە ، وئىنە ھونەرى ئە زۇر بە شىعەرەكانىدا دەبىنەت ، زۇر بە دەگەن شىعەرىكى دەبىنەت وئىنە ھونەرى تىدا نەبىت ، شىعەرەكانى سەرچەمىيان وئىنەيەكى گشتىيان ھەيە و ئەم مەبەستەش دەبىرەنى بىرىكى تايىبەتى وئىنە خۇى ھەيە ، جا وئىنەكان راستە وخۇبەن يان خود ئە رىگەي ھەستەكانى (بىنەن ، بىستەن ، بۇنكردن ، تامكردن ، دەستلىدان) ھەۋە ، بن ، ئەمىش بۇ ئەزەمەن و شارەزايى و تاقىكردنەۋە شاعىر دەگەرىتەۋە ئەم بۈارەدا ، چونكە (وئىنە شىعەرى ۋەكۈ ھەموۋ ھونەرىكى تر ، پىۋىستە بە بەھەرەۋ رۇشەبىرى و تاقىكردنەۋە كاركردن و چىزى پەرۋەدەكراۋى تايىبەتى و شارەزايى و قالىبۈۋەن ھەيە)^{۲۴۹} ، ئەزەمەن قولى و فراۋانى شاعىر ھۇكارىكە بۇ ئەۋەي وئىنەكان زىاتر بەھىزۈ كارىگەرىن ، ئەمىش بۇ ئەۋە دەگەرىتەۋە كەۋىنە شتىكى وىژدانىيە و پەيۋەستە بەناخ و دەرونى شاعىرەۋە ، شىخ نورى ئە شىعەرەكانىدا وئىنە جوان و بە پىزۈ سەرنج راکىشى ۋاى دروستكردۈۋە ، كە زۇرتەرىن كارىگەرى دروست دەكەن ، نىمە ھەۋئدەدەين ئەۋ جۇرۈ شىۋازانەي وئىنە ئە شىعەرەكانى شىخ نورى شىخ صالح خولقانداۋىيەتى بەخەينە ۋو : ..

ئەۋ بابەتانەي كە شىخ نورى وئىنە ھونەرىيەكانى تىدا چىۋە

((۱ / نىشتىمان و ژيان و قورىانى دان

۲ / پرسە نامە

۳ / سروشت

۴ / شىعەرى دلدارى)^{۲۵۰}

^{۲۴۸} / ھىتلەر ئە ھەمە ، وئىنە شىعەرى لاي نالى ، نامەي ماستەر ، كۆلىژى ئاداب ، ز. صلاح الدىن ، ھەۋلىر

، ۲۰۱۰ ، ل ۶ ،

^{۲۴۹} / كاكەي فەلاح ، وئىنە شىعەرى چىبە ؟ ، گۇقارى كاروان ، ژمارە (۴۹) ، ۱۹۸۶ ، ل ۲۴ ،

^{۲۵۰} / عبدالسەلام سالار عبد و رەھمان ، وئىنە ھونەرى ئە شىعەرەكانى شىخ نورى شىخ صالح دا ، نامەي دكتورا ،

كۆلىژى زمان ، زانكۆى سلېمانى ، ۲۰۰۶ ، ل ۴۲ ،

یەكەم : نیشتیمان و ژیان و قوربانی دان : ئەگەر بېروانینە بەسەرھات و رووداوەکانی ژیانى شیخ نوری ، دەگەینە ئەو راستییەى كە بەردەوام وینەى نیشتیمانى ئەهەست و دەرونى شاعیردا هەبوووە چەكەرەى كردوووە ، هەر ئەمەش واىكردوووە بەشیوہیەكى زۆر فراوان ئەوینە ھونەرییەكانیدا ، كیشەكانى نازارەكانى نیشتیمان بەرجەستە بكات ، وینە ھونەرییەكانى تىكەلى ھەئویستی جوامیرانە بوونە ، بەلگەشمان بۆ نیشتیمان پەرورەى شاعیر ئەوہیە ، كە ئەسەر ئەم ھەئویستانەى چەند جارێك توشى گرتن بوووە ئەلایەن دەسەلاتدارانى ئەوساوہ ، تەنانەت ھۆكارى دورخستنەوہى ئەكارەكەى ئەلایەن عومەر عەلى یەوہ ، ھەر بۆمەسەئەى نیشتیمان پەرورەى شاعیر دەگەریتەوہ ،

شیخ نوری ئە شیعریكیدا دەئیت :

ئاگرى نەورۆز بە شاپلێتەو پەرۆ ناكړیتەوہ

زوو ببیتە خۆل مېش و تینى دا بمریتەوہ

ئاگرى نەورۆز بەگیان و دل ئەبى واخۆش كړى

گەر بە خور دىجلەو فوراتى بېتەسەر نەكوژیتەوہ . ل . ٢٩٨

ئەم شیعەرەدا شاعیر وینەى نەورۆزىكى زیندووى خولقاندووہ ، كە ھىچ كات خۆلەمېشى لى نەكەویتەوہ ، بۆ جۆشدانیش گیانى كردووہ بە سوتەمەنى و بە یەكخستنى دوانەىیەكى دژ بەیەك وینەكەى چنیوہ ، شاعیر بەشیوازى خواستنى ھاودژ وینەكەى خولقاندووہ ، ئەمیش بەھوى ئەوہى كە ئاگر بە ئاو و خوین كپ نابیت ، بەئكو زیاتر گرو كلپەى زیاتر دەبیت ، ئاگرەكە زیاتر زیندو دەبیت ، ئەوہى ئەم وینەىیەدا تیببىنى دەكریت ئەگەل ئەوہى وینەىیەكى سادەىیە ئە روكەشدا ، بەلام واتایەكى گەورەى ھەىە ! ئەم وینەىیەش ئە سۆزىكى راستەقینەى شاعیرەوہ ھەئەدەقولیت .

ديسان شاعیر ئە شیعرى (ویزدان) دا دەئیت :

نیه نیشانەى حیسى ، كە پى ئەئین وىجدان

وہیا شعورى كەوا ناوى لى نراوہ زەمىر

ئەلەي ئەوانە كە ناپاك و خائىنى وەتەنن

كرو تەزووى بەزەيى ، ناكە وئىتە سەر لە شىيان

ئەلەي ئەمانە جىهان دووشتە بەبى كەم و زىياد

بەككى مەنفعەتە زاتىيە ، بەبى شەرعىش .ل . ۱۵۷

ئىرەدا شاعىر خىيانە تەكرىد ئە نىشتىمان بە بى وىژدانى ئەقە ئەم دە دات ، ئەوانەي كە خىيانەت كارن بە ناپاك و بى ھەست و بەزەيى دەناسىنىت ، شاعىر بە جۆرىك ئەو جۆرە كە سانە دەناسىنىت كە ھەموو شتىك ئەلەيەن تەنھا ئە پىناو سودو بەرژەو ھەندى خويان دەكەن ، تەنانەت شاعىر پەنا دەباتە بەر ئەم وئىنەيە كە (گرتىبەر بوونى رووى زەمىنە) كە دەئىت :

بە تەنگەو ھە نىيە ! گر بەر بىتە رووى زەمىن

وھيا بە شەر بىروا بە ھايىدرو جىن .ل . ۱۵۷

ئىرەدا شاعىر وئىنەي (گر تىبەر بوونى رووى زەمىن) كە شتىكى مەھالە دەوروزىنىت ، كە ئەگەر ئەمىش رووبىدات ئەو كەسە ناپاكانە بەلەيەن ھە ناسايىيە و باكيان نىيە ! بۇيە شاعىر بىزارى خۇي دەردە بىرپىت بەھامبەريان ، ئەوبارە دەرونىيە خراپەي خۇي پىشان دەدات بەھامبەريان ، تەنانەت تارادەي ئەوھى كە ئارەزوئى مردن دەكات بەھۇي كىردارى ئەو جۆرە كە سانەوھ .

دووھم / پرسە نامە : شىخ نورى ئەم جۆرە وئىنەي بەھۇي مردن و ئە دەستدانى كەسە نىزىك و خۇشەويستە كانىيەوھە خوتقان دووھ ! كە ژان و بىرىنى قولى دوركە و تەنەوھى ئەو نازىزانەي وئىنەكان دەسە پىنن ، ئەك كىش و سەروا ! واتا بارە دەرونىيە كەي شاعىر بووھتە سەرچاوەي دروست بوونى وئىنەكان ، ھەر ئەمە و ايكردووھ زۆرتىرىن سۆزىان تىدئابىت ، بەلام ئەگەر ئەمە شدا ھەندى جار وئىنەكان كىچ و كائىن ، چونكە سۆزە كەيان راستە قىنە نىيە !

شیخ نوری له شیعرى (شیوهنى بیخود) دا ، دهئیت :

خەمم نەدیوه که دل هە ئدری وهکو نەشتەر

خەمم نەدیوه وهکو تیر بدا له بهندی جگەر

خەمم نەدیوه که رووناکى و فەرەح لەدلا

ل . ۱۲۲

وهها نههیلئى ، له جیگهى نه مینئى شوین و نه سەر

شاعیر ئەم شیعرەى له خەم هۆنیوه تهوه ، به جۆریك مردن و ئەدهستدانى بیخود کارى تیکردوه ، شاعیر ئەوهنده تاکید دهکاتهوه له به نازارى ئەدهست دانهکەى به هۆى دووباره کردنهوهى دهسته واژەى (خەمم نەدیوه) هوه ، پاشان شاعیر خەم و نازارهکەى ، جارێك به هە ئکوئین و دروست بوونی برین لەدل به هۆى نەشتەر هوه ، واتا به نەشتەر و جارێك به تیر دەى چوینئیت ، که بهندی جگەرى پیکابیت ، ئەم جۆره وینانەدا ، به هۆى خەم و پەژارەى شاعیرهوه ، سۆز زال دەبیت به سەر بیرى شاعیردا ، به جۆریك بواری بیرکردنهوهى قولئى شاعیر نادات ، تەنها هەست دەربرین نه بیت .

دیسان شیخ نوری بو کۆچى (شیخ مه حمودى نه مر) نوسیویهتى و دهئیت :

چ نوکی خه نجهرى بوو وابرى ریشهى دل و گیان

ل . ۱۴۱

چ تینى ئاگرى بوو وا به جارئ جهرگى سوتانم

لیردها شاعیر به شیوازی پرس ! وینه که دهخولقیئیت ! که له نه نجامى نهو ئیش و نازارهى به هۆى مردنى شیخ مه حمودهوه دروست بووه ، شاعیر نهو نازارو خه مهى ناخى خوئى ، جارێك به نوکی خه نجهر دهچوینئى ، که رهگ و ریشهى دئى بریوه ، جارێك به گرى ئاگرئیک دهچوینئى ، که جهرگى سوتاندوه .

سییهم / سروشت : ئەم جۆره وینانە به تاییه تی وینهى سروشتى جوان و رازاوهى نیشتیمان و به هارى ولات ، که پرڤ له گول و سهوزایى دل رڤین ، له شیعرهکانى شیخ نوری دا رهنگى داوه تهوه ، ! ئەم وینانە به

شیوهیهکی بهرچاو له شیعرهکانیدا ده‌بینریت ، شاعیر له‌ریگه‌ی وه‌سفی دیمه‌نه جوانه‌کانی سروشتی کوردستان و هۆنینه‌وه‌ی شیعر بو‌خونچه‌و گوئه‌ نیڕگزو یاسه‌مه‌ن وینه‌کان ده‌خوئقیینیت ،

شیخ نوری له شیعی (به‌هار) دا ، ده‌ئیت :

به‌هاره ، ئه‌مرو له‌باغا وه‌ نه‌وشه‌ مه‌ستی ئه‌کا

سه‌با له‌ په‌ره‌ی گوئدا ، دراز ده‌ستی ئه‌کا

هه‌تاكو ده‌گاته ئه‌و شوینه‌ی كه ده‌ئیت :

ئه‌گه‌ر چ مه‌ی نیه‌ له‌م به‌زمه‌دا به‌ ته‌نگه‌وه‌نیه‌م

به‌بی پیاڵه‌ له‌باغا ، وه‌نه‌وشه‌ مه‌ستی ئه‌کا .ل . ۲۰۸

شاعیر ئه‌م شیعی ده‌رباره‌ی به‌هار هۆنیوه‌ته‌وه ، به‌هار له‌ وینه‌ی باده‌دا ده‌بینیت ، ده‌یکاته سه‌رچاوه‌ی خو‌شی و شادی ته‌نانه‌ت تاراده‌ی ئه‌وه‌ی كه گوئ و خونچه‌و وه‌نه‌وشه‌ی به‌هار مرو‌ف به‌بی باده‌ مه‌ست و چه‌یران ده‌کات ،

دیسان شاعیر له شیعی به‌هار دا ده‌ئیت :

خه‌نه‌ی گرته‌ ده‌ست و پی‌ گولاڵه‌ و گوئه‌ سور

لااله‌ تارای سه‌روو ، سه‌بزه‌ که‌وایی چه‌مه‌نه‌

خونچه‌ پشکووت و ده‌می دایه‌وه‌ وه‌ك لیوی نیگار

بولبولی وا له‌ به‌دل نه‌غمه‌ سواریی چه‌مه‌نه‌ .ل . ۲۰۶

لەم شیعەرەدا شیخ نوری وینەى دیمەنە دل فرینەکانى بەهاری جوان , لەکردارو جوانى کچیکی شوخدا ناییتە و تیکەل کردووە , ئەوەتانی خەنەى خواستووە بو گوئی سوری گولائە , لالەشى چواندووە بە (تارا) , دواتر شاعیر وینەى غونچەى پشکوتوو و شەکانەوہى گول و درەختەکان و لەرەو ناوازی بولبولی چواندووە بە هاتووچۆ و سواری کەسەکان .

چوارەم / دلدارى : شیخ نوری شان بەشانى خوشەویستی نیشتیمان و نەتەوہکەى و سروشتى کوردستان , خوشەویستیبەکی پاکیش لە شیعەرەکانیدا دەبیینریت , کەبۆنەتە هوی خولقاندنى چەندین وینەى جوان , بەلام شاعیر ئەم وینانەى بەجۆریک دروستکردووە , بەبى ئەوہى خوینەر ئاشنا بکات بەناوى کەسە خوشەویستەکەى ,

شیخ نوری لەشیعری (پەشیوی پەرچەمی شوخیکم) دا , دەئیت :

بزانم رۆحى شیرینم بەقوربانى ئەکەم , ئەمرم

لەسائیکا ئەگەر بو فاتیحاییک دئیته سەر خاکم

کەمیجرابى برۆى تۆى دى , ئیتر لەو وەختەوہ دايم

خەریکی نامشۆى مزگەوت و وێردو نوێژ و سیواکم .ل . ۱۸۹

شاعیر ئەم شیعەرى (برۆى) یارەکەى بە میجرابى مزگەوت چواندووە , شیخ نوری ئەیهوئیت ئەوہمان پى بلى ! کە چۆن میجراب پیرۆزەو شوینی خواپەرستییه , ئاواش بەبینینی برۆى یار دەکەومە زیکروپەرستنى یار , واتا شاعیر پەرستنى یارو پەرستنى ئە میجرابدا هاوتاکردووە بە رامبەر بەیەک داینان .

شاعیر لەشیعری (شەو) دا , دەئیت :

خەت ئەگەرچى هیرشى هیناوەتە سەر روومەتت

حازرە ئەم رۆژە بو شکستى شانى شەو .ل . ۲۲۷

شاعیر ناماژه به‌وه‌ده‌کات ، نه‌گه‌رچی مو و تائه قژه‌کانی یار نه‌یانه‌وئیت روومه‌تی دا‌پوشن ، به‌لام نه‌به‌ر تیشک و دره‌وشاوه‌یی روومه‌تی ، تائه مووه‌کان توانای شاردنه‌وی نه‌و کوئمه رووناکه‌یان نییه ! شاعیر نه‌م وئینه‌یه به‌وئینه‌یه‌کی تر فراوانتر ده‌کات به‌وه‌ی تاریکی شه‌و توانای شاردنه‌وی تیشکی روژی نییه .

وئینه نه شاعیره کلاسیکیه‌کانی شیخ نوری دا

نه‌شاعیری کلاسیکدا ((وئینه به‌رجه‌سته‌کردنی هه‌ئچونی به‌رگیراو داهینانی شاعیر نه‌لاسانی کردنه‌وی دیمه‌نه‌کاندایه ، بی نه‌وه‌ی نه‌خودی خوئیه‌وه نه‌م دیمه‌نانه بنوئینی ، هه‌روه‌ها وئینه نه‌م رپیازده‌دا ، زیاتر بو روونکردنه‌وه‌یه نه‌به‌ر نه‌مه ساده‌یه و ئیجا به‌خش نییه ! ته‌نها سه‌لاندن و فراوانکردنی زانیارییه ده‌رباره‌ی نه‌و شتانه‌ی که‌زانراوه))^{۲۵۱} ، نه‌شاعیری کلاسیکدا خوئینه‌ر (مرؤف) ، ملکه‌چ و ناراسته‌ی سروشت و دیمه‌نه‌کانی کراوه ، نه‌شاعیری کلاسیکدا شاعیر به‌دوای واژه‌ی نوی و چرا ناگه‌ری و وئینه‌کانیش ده‌بنه‌هوی ده‌برن نه‌ک داهینان.

وئینه نه شاعیره کلاسیکیه‌کانی شیخ نوریدا ، وه‌کو شاعیرانی تری کلاسیک نه‌ژیر کاریگه‌ری شاعیرانی نه‌ته‌وه دراوسیکاندا بووه ، وئینه‌کان زیاتر به‌راوردی نیوان شته هه‌ستییه‌کان بووه ! ، زیاتر نه‌ بیره‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه ، بو‌زیاتر روونکردنه‌وه چه‌ند نمونه‌یه‌ک ده‌هینینه‌وه ،

شیخ نوری نه‌شاعیری (نه‌ی دولبه‌ری جانی) دا ، ده‌ئیت :

نوری به‌صهر و شه‌معی شه‌بستانه‌ جه‌مالت

مه‌حبوبی دل و مه‌خره‌می صه‌د رازی نیهانی . ل. ۱۷۴

لی‌ره‌دا شاعیر جوانی یاری به‌روناکی دیده‌و شه‌معی شه‌بستان چواندووه ، وئینه‌کانیشی نه‌سنوری هه‌سته‌کاندا خوئقاندووه ، واتا شاعیر هه‌ستی بینینی به‌کارهیناوه ، لی‌ره‌دا چواندنه‌که ، چواندنی ره‌وانه ، چونکه شاعیر ته‌نها (لی‌چوو و نه‌وچوو) ی ، هیناوه‌ته‌وه .

^{۲۵۱} / عبده‌نسه‌لام سالار عبد و ره‌حمان ، وئینه‌ی هونه‌ری نه‌شاعیره‌کانی شیخ نوری شیخ صالح دا ، ل ۵۳

ديسان له هه مان شيعردا شاعير دهئيت :

موژگان و بروت صهف وهكو عهسكه كه دهبهستن

ل . ۱۷۴

باكت چيه تو صاحيبي شمشير و سيناني

له شيعردها شاعير , ويئيهكي ههستي دروستكردوووه و ههستي بينيني بهرجهستهكردوووه , ويئيهكان ويئيهي كلاسيكين , شاعير (موژگان و بروي) , بهعهسكه رچواندوووه , ويئيهي ريك وهستاوي موژگان و بروي يار بهجوړيك كاريگهري دهروني لهسه ر شاعير و لاي خوئنه ر دروستكردوووه , ههروهكو چون عهسكه له كومنگاي كوردي مايه ي شهرو شوپرو مايه ي كاويل كارييه , لئاواش موژگان و بروي يار شاعير دادهروخيني لهناخهوه بههوي جوان وهستانيهوه , لههه مان كاتدا نهم ويئيهيه , ريگا بو ويئيهكاني نيوه دييري دووهم و دواي خوي خوش دهكات , واته ويئيهيهكي گواستنهويه , چونكه شاعير له نيوه دييري دووهمدا ديسان (موژگان و برو) , به شمشير و سينان دهچوئيني , به شيوهيهكي ناراستهوخو .

شيخ نوري له دييريكي تردا دهئيت :

خوئيني منت بهو گهرده بي روژي قيامهت

ل . ۱۷۴

نهم عالمه شاهيدمه كه تووم قاتيلي جاني

شاعير ليبردها هونهري دركه ي له خوئقاندني ويئيه هونهرييهكانيدا بهكارهيناوه , نهگه رچي نهو وينانه ي له ريگه ي هونهري دركه وه ده خوئقين , زور كاريگه ر نيين , چونكه ((زوريان به ناماده كراوي هه ن و خه لك پييان لاشنايه , بهوشيوهيه ههست ناوړوژيئن , تهها نهو دركانه نه بييت كه له چيني بييري شاعير خوئين , كه نه ميش زوركه من))^{۲۰۲} , به لام له گهل نه مه شدا شاعيرانى كلاسيكي له شيعره كانياندا هه ر به كاريان هيناوه .

شاعير يار به تاوانبار ده زانويت و به كوشتني خوي تاوانباري دهكات , به شيوهيهكي ناراستهوخو , شاعير وشه ي (قاتل) ي , خوازتوووه بو يار , كه دهئيت : تو قاتيلي مني , واتا خواستني لاشكراي پاشكوي

^{۲۰۲} / عبدالسهلام سالار عبد و ره همان , ويئيهي هونهري له شيعره كاني شيخ نوري شيخ صالح دا , ل ۵۶

به کارهیناوه ، شاعیر له ئه نجامی ئه و ئیش و ئازاری به دهستی یارهوه دهینووشی ، ئه مه وایکردوو به قاتیلی
خوی تاوانباری بکات .

شیخ نوری له شیعی (شوشه) دا ، ده ئیت :

شوشه چ به شوشه قه دی شوشه وه کو شمشال

چاوی مه ست و ده هنده خونچه پر عیشوه و لیو ئال

ماری که دوو ماری سه ری زونفی له ملام دا

ل . ۳۲۸

جولایه وه که وتم به ده ما بیخوود و بی حال

شاعیر ئه م چوارینه یه به پازاندنه وهی واژه یی ده ستی کردوو ، که ئه ویش ره گه زدووزی ناته واوه ،
له نیوان وشه کانی (شوشه — به شوشه) ، دوا ی ئه وه هونه ری لی کچواندنی به کارهیناوه ، له (قه دی شوشه به
شمشال) ، شاعیر ئه م وینه یه به وینه ی بینراو به بینراو هیناوه ته وه ، شاعیر (شوشه ی چواندوه به
شمشال به هو ی قه دی شوشه ی) کو که ره وه ی نیوانیا نه وه ، له م چوارینه یه دا هه موو ره گه زه کانی لی کچواندن
بوونی هه یه وه کو : لیچو ، له وچوو ، نه وزار ، رووی لی کچواندن .

دواتر شاعیر وه کو وه سف ، بو جوانی شوشه په نای بردوته بهر (چاوی مه ست و پر عیشوه و لیو ئال) ،
وشه ی (ئال) وه کو وه سف هاتوو و نه خوازراوه بو ئه وه ی ئیجا بو واتای تربکات ، ته نها رهنگی لیوی
دهر خستوو ، پاشان شاعیر وینه ی (ده هینده خونچه) به ریگای چواندنی ره وان وه دروست کردوو ، ئه وه ی ده م
و خونچه له م وینه یه دا کو ده کاته وه بچوکی و خری و سوریه ! ئه مه ش وینه یه کی هه ستی بینینه ، شاعیر
خولقاندوو یه تی ، چونکه رووی لی کچواندن له شیوه ره نگدایه ، له م دوو سیفه ته ش له ریگه ی بینینه وه
هه ستیان پی ده کریت .

ئه وه ی په یوه ندی به نیوه دی ری دووه مه وه هه یه ، شاعیر سه ره تای ئه م دی ره ی به ره گه زدووزیه کی ته واو
ده ستی کردوو ، (ماری) یه که م ناوی کچیگی گا وره ، دوو می ش (مار + ی) به هاو کی شه ی چواندنی کی ره وان
وینه یه کی دروست کردوو ، ئه مه ی به وه ی پیچو ئی راوی خستوته سه ر چو ئی راو ، واتا (ماری) خستوته (سه ری

زولفی) ، ئیرهدا دریژی و رهشی هەر دووکیان واتا (مارو زولف) کۆکه رهوهی نیوانییانه و رووی لیکچواندنه که یه ، ئه ویش به بینین ههستی پیده که یین .

وینه له شیعره رۆمانتیکییه کانی شیخ نوریدا :

وینه لای رۆمانتیکه کان کۆمه ئیک دیاردهی جور به جور هیئایه کایه وه ، مروڤ و سروشتی زیاتر له به کتر نزیک کرده وه ، وینه لای رۆمانتیکه کان زیاتر گوزارشت کردن بوو له ههست و بیر شاعیر ، ((شاعیری رۆمانتیک باوه ری به واقعیه نه ما بو داهینان ! به ئکو به ره وه سه رچاوه یه کی تر رۆیشت که نه ویش ئیلهام و سۆزه ، که خه یال رۆئیکی گه وره له به رجه سته کردنیاندا ده بینیت ، له بهر نه وه ی وینه له م رپیازه دا له سه ر بنه مای (تداعی) بنیات دهنریت ، له وانیه به شه کانی پیکه وه گری دراو نه بن و بوونیش له ریگای خوده وه ده بینیت))^{۲۵۲} ، وینه لای رۆمانتیکه کان به شیوه یه کی فراوان به کارهاتوه ، بووه ته هوی دهرپرین و گواستنه وه ی سۆز، که پیشتر لای کلاسیکییه کان ته نها هۆکاری رازاندنه وه بوو .

شیخ نوری له شیعری (هاواری وهته ن) دا ، ده ئیت :

دوینی شه و له خه ودا دیم که ژنی موشفیق و مه عصوم

هاواری نه کرد من و وهته نم ماده ری ئیووم

ئه یفه رموو به حوزنیکه وه زور عاجزو مه غمووم

هه م داری سه مه ردارم و هه م له زه تی میووم

گه ر ئاو بدریم و به شه فیقانه بکیلریم

پشکو تنی گو پکه ی ئه مه ئم حازری ئانه

ئه و خه لفه نه مامه ی ، ئق و پوپ ناسک پیرم

بی ئاوبیه ! ئه سبابی به هارم که خه زانه

^{۲۵۲} / سه رچاوه ی پیشوو ، ل ۵۹

بی لوتفی و بی خزمه تی نیوه سه راسه ر

نه وراقی نه مه ل , غه نچه ی ئویدی وهرانم

گه ربیتو بکه ن موبالات به ژیانم

ل . ۳۰۰

ماندوو نه جه سیتته وه , هه م سیبه رو هه م بهر

شیخ نوری له م شیعره دا , باس له و گفتوو گوویه دهکات که نه ناخیدا نه نجام دراوه و به شیوه ی خه و هاتوته دهره وه , نه میش تیگه یشتنی دیارده کانی واقیعه , که له نه نجامی کیشمه کیشمی نیوان خودی شاعیر و واقیعه دا هه یه , شاعیر نه وه نده نیشتمیمان و سروشته که ی لا خوشه ویسته , نه وه نده عاشقی سروشته جوانه که ی نیشتمیمان , شاعیر چواندوو یه تی به دایک و له زمانی نه و دایکه وه گفتوو گو دهکات , شاعیر نیشتمیمان له وینه ی ژنیکی موشفیق دا نیشان نه دات , که نیشانه ی میهره بانی و به پیتی و به ره که تیبه , گیان خستنه بهری بی گیان و یه کسانی له نیوان مروّف و دیارده کانی تری سروشتدا , له سیما هه ره دیارده کانی مروّفایه تیبه , لیّره دا نیشتمیمان ده بیّت به دایک و گله یی و گازانده له روّله کانی دهکات و هه وئی دروستکردنی ههستی نیشتمیمانی ده دات ,

شاعیر کاتیك ده ئیّت :

گه ر ئاو بدریم و به شه فیقانه بکیلدریم

پشکوونی گو پکه ی نه مه له م حازری نانه ل . ۳۰۰

له م دیره شیعره دا بو سه مانندی تیروانینه که ی , مامه له ی له گه لّ که رهسته کانی سروشتدا کردوو , کومه ئیک وینه ی دروستکردوو , تاکو واقیعی خراپی کومه ئی کورده واری تییدا به رجه سته بکات , شاعیر که له نه نجامی گفتو گو که دا ده ئیّت : (نه گه ر ئاو بدریم و بکیلدریم) , مهرجی به کاره ییناوه , واتا (ئاودان - کیلران) , مه بهستی شاعیریش له مانه هه وئدان و خه بانکردن و خو به ختکردنه , ئاو لیّره دا به خشینی خوینی روّله کانی نیشتمیمان , له پیناو دروستکردنی ناینده یه کی گه ش و هیوا یه کی نوی , به دواهاتنی

وینه‌کان به‌رجه‌سته‌کردنی سۆزی شاعیره، واتا لیڤه‌دا وینه به‌رچاو خستنی داهاتوووه نه‌ببیراوه‌کانه ،
به‌لام به‌مه‌رج نه‌گهر

نه‌وخه‌لفه نه‌مامه‌ی ، لق و پۆپ ناسک پیرم

بی‌ئاوییه ، نه‌سبابی به‌هارم که خه‌زانه ل . ۳۰۰

نه‌وبی‌ئاوییه ، که بۆته هوی هه‌ئوه‌رینی گه‌لا و وشک بوونی لق و پۆی ناسک ، نه‌گه‌ن‌ئوه‌وی ده‌شیت
نه‌م ده‌رپرینه ، بۆ واتای راسته‌قینه‌ی خویان به‌کاره‌اتن ، به‌لام دیوی دووه‌می نه‌م وینانه ، نه‌وه‌یه که
به‌هاری نیشتیمان و ئازادی وولات بی‌به‌خشینی خوینی رۆله‌کانی وولات ، هه‌ر ده‌بیته‌ نه‌و به‌هاره‌ خه‌زان
بیته ، رۆژگاریشی تال و تاریک ده‌بیته و ئازادیش به‌ده‌ست نایات.

بۆیه مه‌رجه‌که نه‌وه‌یه نه‌ پیناو جوانکردنی به‌هارو وه‌ده‌ستخستنی ئازادی نیشتیمان ، پبویسته‌ خوین
برژینین ! رۆله‌کانی نیشتیمانیش ده‌ست نه‌نیو ده‌ست و یه‌کگرتوو بن ، خو نه‌گهر وانه بوو ، نه‌وه‌ وه‌کو
شاعیر ده‌بیته :

بی‌لوتفی و بی‌خزمه‌تی ئیوه سه‌راسه‌ر

نه‌وراقی نه‌مه‌ل غونچه‌ی ئومیدی وه‌رانم ل . ۳۰۰

لیڤه‌دا شاعیر هیواو ئومیدی واتایی نه‌ گه‌لاو غونچه‌دا به‌رجه‌سته‌ کردوووه ، به‌رجه‌سته‌ کردنی
واتاییه‌کانیش نه‌ سیما هه‌ره‌ دیاره‌کانی رۆمانتیکه‌کانن ، مه‌به‌ستیش لیڤه‌دا نه‌وه‌یه ، که‌نه‌ بی‌خزمه‌تی و
هه‌وئنه‌دانتان بۆ به‌ده‌ستخستنی ئازادی ، نه‌وا هیچ هیوایه‌ک بۆ پیشکه‌وتن و گه‌یشتن به‌ئامانج نه‌ماوه.

دواتر شاعیر ده‌بیته :

گه‌ر بیته و بکه‌ن ئیوه موبالات به‌ژیانم

ماندوو نه‌حه‌سینه‌وه هه‌م سیبه‌رو هه‌م به‌ر ل ۳۰۱

به کارهینانی (ماندو - حهسانه وه ی) نیشتییمان خوازراوه , چونکه مروّف نیه , تاكو مانویتی
بعه سیته وه , واتا نهی رۆله کانی نیشتییمان , نه گهر ئیوه ههر یه که وه له لای خووی و له بواری خویدا , بو
نیشتییمان تی بکوشت , نه وه نیشتییمان سه ره رزده بیته و ههنگاو به ره و خوشگوزهرانی و نازادی ده نیت , خه م
و نازاره کانی رابردوشی دهره ویتته وه .

دواتر شاعیر ده نیت :

نه ی رۆله ی جگهر گوشه ی نافاتی نه مه لمن

نه مرویه که موحتاجی وه فاو خزمه تی ئیوه م

رونایی چوانم , دهرمانی سپلمن

سبجهینی منیش باعسی حوری یه تی ئیوه م ل ۳۰۱

شاعیر به رده وام ده بیته له سه ره دهرخستنی گفتمو گوئی نیشتییمان و خوشه ویستی نیشتییمان , له هه مان
کاتیشدا ناگاداریان ده کاته وه , له وه ی که نه مروی له هه موو کات زیاتر پیویستی پیاانه , له خوئقاندنی
نه م وینانه ش دوو هاوکیشه تیکه تی یه کتر بوونه , یه که میان به که سکردنی نیشتییمان و گفتوگوکردن له گه ل
رۆله کانی نیشتییمان , دووهمیشیان : به زاندنی هه موو شوین و کاتیکه له لایهن وینه کانه وه , چونکه خه و
وینه کان ده جوئینیت .

وینه ی لیکچواندن له شیعره کانی شیخ نوریدا :

وینه ی لیکچواندن , یه کیکه له هونه ره کانی ره وان بیژی , ههر له کونه وه به کارهاتوه , نه م هونه ره ش
به لای ره خه گره وه زور گرینگه , لیکچواندنیش بریتیه له : ((له ساغ کردنه وه ی سیفه تی کزو نادیار
شتیک به هوئی شتیکی تره وه , که هه مان سیفه تی به شیوه یه کی زهق و ناشکرا تیدایه))^{۲۰۴} , نه م جوړه وینه یه
په یوه ندیبه کی به راوردکاریبه , پشت به دوو لایهن ده به ستیت , که له هه ندی شتدا له یه ک ده چن و له
هه ندیکیشدا جیاوازن .

^{۲۰۴} / سه ردار احمد حسن گهردی , بنیاتی وینه ی هونه ری له شیعی کوردیدا (۱۹۷۰ - ۱۹۹۱) , ل ۲۲۸

شیخ نوری ئەم جوړه وینه‌یه‌ی به‌شیوه‌یه‌کی فراوان له‌شيعره‌کانیدا به‌کاره‌یڼاوه ، ئی‌مه‌ش چ‌ه‌ند نمونه‌یه‌ك ده‌خ‌ه‌ینه روو ،

یه‌که‌م جوړه له‌وینه چ‌واندنه‌کانی شیخ نوریدا : جوړه له وینه‌ی هونه‌ریدا ، به‌رامبه‌ر به‌چ‌الاکی مروّف ده‌وه‌ستیت ، وینه‌ی جوړاو نه‌و ((جوړانه‌ن که له چ‌یننی بیری شاعیر نیین ! به‌ئکو به‌دی‌کردن و وینه‌گرتنی جوړه‌ی شتی‌که له‌لایه‌ن شاعیر یان نه‌دی‌ه‌وه))^{۲۵۵} ، وینه بو‌خوی یه‌کی‌که له‌و دیاردانه‌ی که جوړه‌ی تیدا‌یه ، بو‌دو‌زینه‌وه‌ی لایه‌نه‌کانی جوړه‌ش له‌وینه‌دا پی‌ویسته بگه‌ین به‌ په‌یوه‌ندی‌ه‌کانی ژیان ، که له‌گه‌لی ئاستدا خوی ده‌نوینیت ، یان وینه‌ی جوړاو بریتیه‌ی له : ((کارلی‌ک‌کردن و وه‌لام دانه‌وه‌ی نیوان شت و دژکه‌یدا ، به‌بی دژ هیج جوړه‌یه‌ك بوونی نییه ! دژیش به‌رامبه‌ر به‌ ره‌نگدانه‌وه‌ی پی‌چه‌وانه‌ی شته‌یان نه‌و فرمانه‌ی که هه‌یه ، بو‌یه دژایه‌تی له‌ناو وینه‌ی شیعریدا شتی‌کی نه‌نگ نییه ! به‌ئکو پی‌ویسته))^{۲۵۶} ،

وینه‌ی جوړاویش له‌شيعره‌کانی شیخ نوریدا به‌م شیوازانه‌ی خواره‌وه ده‌بینریت ،

شاعیر ده‌ئیت :

ده‌م پر له‌شه‌که‌ر خه‌نده ، مه‌له‌ك چیه‌ره ، نگاری

ل ۱۷۲

بارانی غه‌زه‌ب ، هینده له‌ روانینی نه‌باری

له‌م دیره‌ شیعره‌دا به‌تایه‌تی له‌ نیوه‌ی دووه‌می دیره‌که‌دا ، وینه له (باران غه‌زه‌ب ... نه‌باری) دا ، دروست بووه ، که چ‌واندنی ره‌وانه ، چونکه غه‌زه‌ب خوی جوړه‌ی نییه ! نه‌م وینه‌یه جوړه‌ی پی‌به‌خشیوه ، نه‌وه‌تا (نه‌باری) له‌م وینه‌یه‌دا چ‌ه‌ند هاودژیک به‌شدارییان له‌ خوئقاندنی وینه‌که‌دا کردووه ، (شه‌که‌ر خه‌نده‌وه مه‌له‌ك چیه‌ره‌ی) ، (غه‌زه‌ب - باران) ، باران بو‌به‌رجه‌سته‌کردنی شیوه‌ی که‌وتنه خواره‌وه به‌کار هاتووه ، که له‌ بنه‌ره‌تدا باران هی‌مایه‌که بو‌گه‌شه‌کردن و هاتنی هه‌رزانی و خوشگوزهرانی ، به‌لام ده‌بینین شاعیر (غه‌زه‌ب ده‌باری) ی ، به‌کاره‌یڼاوه ، که غه‌زه‌ب ته‌واو پی‌چه‌وانه‌ی بارانه ، ره‌نگه شاعیر له‌بیری خویدا نه‌م غه‌زه‌ب بارینه نارام به‌خشیویت ، به‌به‌نگه‌ی نه‌وه‌ی که (مه‌له‌ك چیه‌ره‌وه شه‌که‌ر خه‌نده) چ‌اوه‌روانی غه‌زه‌ب بارینیان لیناکریت .

^{۲۵۵} / عبده له‌سلام سالار عبده و ره‌حمان ، وینه‌ی هونه‌ری له‌ شيعره‌کانی شیخ نوری شیخ صالح دا ، ل ۷۴

^{۲۵۶} / سه‌ردار احمد حسن گه‌ردی ، بنیاتی وینه‌ی هونه‌ری له‌شيعری کوردیدا ، ل ۲۱۹

وینہی جوئہ بہرہو سہرہوہ :

شیخ نوری لہ شیعری (شیوہنی شیخ عہزیزی برای) دا , دہئیت :

لہ فوارہی دل لہ بہرچی خوینی گہش نہرژئتہ سہرچاوم

۱۱۹

لہ بہرچی سوور نہبی داوینی بہد بہختی بہ خویناوم

شیخ نوری لہ نہ نجامی نہو بارہ دہرونییہ ناخوش و نازار بہخشہی کہ لہ نہ نجامی مردنی براکہیہوہ توشی بوہ , پہنای بردوہتہ بہر وینہیہکی ہستی , کہ (فوارہیہ) , نہویش بہرئگای چواندنی رہوان , ناراستہی خوینہکہ بہرہو سہرہوہیہ , وہکو ناراستہی ناوی فوارہ , بہلام دہبینین شاعیر کرداری (دہرژئتہ) ی , بہکارہیناوه , کہ ناراستہی رژان بہرہو خوارہوہیہ , نہمیش بو خوی دژہ لہ گہل ناراستہی ناوی فوارہ , نہ ہمان کاتدا شاعیر بہہوی نہو بارہ دہرونییہ ناخوشہی کہ تی کہوتوہ , نامازہ بہوہ دہکات نہو خوینہی لہ دلہوہ ناراستہکہی بہرہو سہرہوہیہ , نہچاویش سہری کردوہ و دواتر رژاوتہوہ سہرچاو .

وینہی جوئہ بہرہو خوارہوہ :

شاعیر لہ شیعری (دلئ من) دا , دہئیت :

گاہی وہکو لافاوی چیا روو نہ بیابان

ل ۱۶۸

وہک ہوری تہری فہصلی بہہاران لہ نزاران

دیشان شاعیر لہ نہ نجامی نہو خہم و ناخوشیہی کہ دلئ پرکردوہ و فرمیسک و خوینی بہخور لی دہچورئیت , وینہی نہم حالہتہی لہسروشندا بہرجہستہ کردوہ , کہ نہویش نہو ناوہیہ کہ لہ نہ نجامی ہوری بہہاران کہ بہ لیزمہ دیتہ خواری و نہ چیاکانہوہ وہکو لافاو بہرہو بیابانہکان شور دہبیتہ خوارہوہ , نہو سیفہتہی نہم دوولایہنہش بیکہوہ دہبہستیتہوہ بہ خور ہاتنہ خوارہوہیہ .

وینەى جوئەى ھاتوچۆ :

شیخ نوری ئە شیعری (شیوہنى مەلامە حمودى بیخود) دا , دەئیت :

ئەدەب ئەرۆحى ئەودا چەشنى خوین ئەھات و ئەجوو

ل ۱۲۴

وہکو فوارە ھەئەرژایە سەر پ—ہرەى دەفتەر

وینەکە ئەنیوہدیڤرى یەکەمدا بەرپڤگای چواندنى دريژ خوتقینراوہ , ئەمیش وەکو ئەوہى کە چۆن مرؤف
پڤویستی زۆرى بە خوینە , خوینیش وەکو ئەرکى خۆى بەرامبەر بەمرؤف ئەھاتوچۆدایە , ئاواش ئەدەب لای
بیخود خۆشەویست و پڤویست بووہ چەشنى خوین .

ئەرکەکانى وینەى چواندن ئە شیعەرەکانى شیخ نوری دا :

۱/ ئەرکى بەرجەستەکردن : شیخ نوری ئە شیعری (وہرەبادى صەبا) دا , دەئیت :

قسەى راستت ئەوئ وەئلا ئەگەر بشم کوژن دەیلیم

ل ۳۹

نەبونى عیلم و صنعاتە کە میقرۆبى ھەموومانە

لەم دڤرە شیعەرى شیخ نوری دا (عیلم و صنعات) , ئەمە بو خۆى بوونیکى بەرجەستەىى نییە! بەلام
دەبینین شاعیر بەشیوہیەکی ھونەرى جوان بەھوى وشەى (میقرۆب) ھوہ, بەرجەستەى کردووہ , خوینەر
بەھویەوہ تڤدەگات , کەنەبونى عیلم و صنعات مرؤف توشى دواکەوتوووى و مال وڤرانى دەکات .

۲/ ئەرکى بەکەسکردن : شیخ نوری ئە شیعری موی سپى و پشتى خەمیدەم) دا , دەئیت :

نییە کەس بارى نیازم بگرتتە سەرشان

له‌م شیعه‌دا ده‌بینین (نه‌جه‌ل) چوینراوه به‌یار , (نه‌جه‌ل) که‌واتاییه و به‌پریگای (یار) هوه, به‌دوو هه‌نگاو گیانی به‌به‌رداکراوه , ئیمه له وشه‌ی (یار) دا , ده‌ییینینه‌وه , که‌یه‌که‌میان به‌رجه‌سته‌کردنه هه‌نگاوی دووه‌میش گیان به‌به‌رداکردن و هه‌ئسوکه‌وتکردنیه‌تی وه‌کو مرو‌ف , ئیره‌دا رووی ئیک‌چواندنه‌که , که‌کوکه‌ره‌وه‌ی نیوان یارو نه‌جه‌له , خوشه‌ویستییه .

۳/ نه‌رکی جوانکردن : شیخ نوری له شیعی (له‌شیخ نورییه‌وه بوژیوه‌ر) دا , ده‌ئیت :

لاگیره به‌سه‌ریانه‌وه وه‌ک روژی دره‌خشان

وینه‌کان به‌پریگای چواندن خولقی‌نراون, مه‌به‌ستیش له وینه‌کان جوانتر کردن و به‌رزراگرتنی (لاگیره و گه‌ردانه) یه , له‌نیوه دیری دووه‌مدا کرداری چواندنی وینه به وینه په‌یره‌و کراوه .

هه‌ندیک شیوازی وینه‌ی هه‌ستی له شیعه‌کانی شیخ نوریدا

مرو‌ف نه‌وشته مادیانه‌ی هه‌ستیان پیده‌کات , هه‌ر نه‌وانیش هه‌ست و سۆزی مرو‌ف ده‌وروژینن , به‌شداریکی کاریگه‌رو به‌هیزن له‌سه‌ر ژیری و زه‌ینی مرو‌فدا, ((وینه‌ی هه‌ستیش به‌رجه‌سته‌کردنی نه‌و وینانه‌یه که‌قه‌باره‌و بارستاییان هه‌یه و شوینیکی دیاریکراو داگیر ده‌که‌ن له بو‌شاییدا, به‌ر یه‌کیک له پینج هه‌سته‌کانیش ده‌که‌ون))^{۲۵۷} , بیگومان نه‌و شته مادیانه‌ی که‌ مرو‌ف هه‌ستی پیده‌کات , شاعیر راسته‌وخوو ده‌قاو ده‌ق نایان گوازیته‌وه ! به‌ئکو هه‌ست و سۆزی ده‌خاته سه‌ر بو‌ نه‌وه‌ی زۆرتین کاریگه‌ری له‌سه‌ر خوینه‌ر به‌جیبه‌یلیت , شیخ نوریش له خولقاندنی وینه هونه‌رییه‌کانیدا , هه‌سته‌کانی کردوو به‌ نامرازیکی چالاک‌ی دروستکردنی وینه هونه‌رییه‌کانی , بو‌ خستنه رووی نه‌و شیوه‌و شیوازان‌ه‌ی وینه هه‌ستییه‌کان لای شیخ نوری شیخ صالح , چهند نمونه‌یه‌ک ده‌هینینه‌وه‌و شیان ده‌که‌ینه‌وه و جو‌رو کاریگه‌ری هه‌سته‌کانیش ده‌خه‌ینه‌ روو.

^{۲۵۷} / سه‌ردار احمد حسن گه‌ردی , بنیاتی وینه‌ی هونه‌ری له‌شیعی کوردیدا (۱۹۷۰ – ۱۹۹۱) , ل ۲۰۱

۱/ وینه به‌ریگای هه‌ستی بینین : شیخ نوری له شیعی (گیژه‌ئۆکه‌ی بای به‌تین دا , ده‌ئیت :

(زی) به‌لیلی و سوریا دایم له‌چاوی من نه‌چی

ل ۴۱۱ ئاوی ئه‌و ئیله‌و به‌خوردی , ئه‌م تنۆک و دیته‌ خوار

له‌م دیره‌ شیعی شاعیردا , به‌تایبه‌تی له‌ نیوه‌ دیره‌ یه‌که‌مدا , وینه‌یه‌کی هونه‌ری جوانی به‌شیوه‌ی لیک‌چواندن خوئقاندوو , (زی) ی , به‌ (چاوی) چواندوو , له‌لیلی و سوریدا , له‌نیوه‌ دیره‌ دوهمیشدا شاعیر که‌ ده‌ئێ : ئاوی ئه‌و به‌خوردی و ئه‌م تنۆک دیته‌ خوار , له‌م نیوه‌دیره‌دا شاعیر وینه‌یه‌کی جولای دزی خوئقاندوو , له‌ریگای هه‌ستی بینین و هه‌ستی بیستنیشه‌وه .

۲/ وینه به‌ریگای هه‌ستی بیستن : شیخ نوری له شیعی (گردی سه‌یوان) دا , ده‌ئیت :

شنه‌ی با هه‌روه‌کو نه‌ی , نه‌غمه‌ په‌ردازی مه‌قاماته

ل ۳۰۲ هه‌زاران ناله‌یی زاری له‌ناو ئاهو ئه‌نینایه‌

شاعیر له‌م دیره‌ شیعی ده‌ئا به‌ هوی هه‌ستی بیستنه‌وه وینه‌یه‌کی جوانی خوئقاندوو , شاعیر ده‌نگی شنه‌ی بای چواندوو به‌ ده‌نگ و نه‌غمه‌ی نه‌ی .

۳/ وینه به‌ریگای هه‌ستی به‌رکه‌وتنه‌وه : شیخ نوری له شیعی (له‌خه‌وما) دا , ده‌ئیت :

خو‌ب‌اسی حلفی نه‌گبه‌تی به‌غدا بکا یه‌کی

ل ۲۵۲ پشکوی سووری ئاگره‌ ئه‌ینیته‌ سه‌ر زمان

شاعیر له‌ریگای هه‌ستی به‌رکه‌وتنه‌وه وینه‌یه‌کی جوانی چنیوه , لیره‌دا ناوه‌ینان و باسکردنی حلفی به‌غدا چواندوو به‌ (پشکوی ئاگر) , له‌گه‌ل هه‌ستی به‌رکه‌وتن , هه‌ستی بینینیش به‌شداره‌ به‌هوی وشه‌ی (سور)وه , له‌خوئقاندنی وینه‌که‌دا .

۴/ وینە بەرپڭای هەستی چەشتن : شیخ نوری ئە شیعریکدا کەبو (موتەسەریفی کەرکۆکی نوسیوه) دەئیت :

تابەکە ی تالای ئەم زەهرەت بچپژم رۆژو شەو

ل ۳۸۱

ئیش و ئازارت هە تاکە ی کەیف و خوشیم دیل ئەکا

لێرەدا هەستی چەشتن رۆلی بینیه ئە خولقاندنی وینە کەدا , (تالای زەهر) خوازراوه بۆ ژیانى ناخۆش و ئیش و ئازار خواردنی شاعیر .

۵/ وینە بەرپڭای هەستی بۆنکردن : شیخ نوری ئە شیعری (۱۴ تەمووز) دا , دەئیت :

هەر وهکو سەگیکى تۆپیو لەرپی گۆنزار

ل ۳۱۰

کە نناسەکان کە ئەبیه ئە دووری شار

لەم شیعردا هەستی بۆنکردن بۆتە هوی دروستکردنی وینە کە , هاوشانى هەستی بینین , شاعیر تەرمی کۆژراوه کانی تەرمی پاشایەتی چوواندوه بە سەگی تۆپیوو .

وینە ی خواستن

هەر ئە کۆنەوه , زانیانی رەوانبیزى خوازەیان دابەشکردوو , بۆ خوازە ی زمانى و خوازە ی ژیری , خوازە ی زمانیشیان دابەشکردوو بۆ خوازە ی بەرەلا و خواستن , واتا خواستن ئقیکه ئە خوازە ی زمانى , (وینە ی خواستن ناسۆی بەرزى رەوانبیزى و نیشانە ی داھینانە , هونەرێکە ئە هونەرەکانى وتن , زمانى نائارامى هەلچوونى دەروونییە ؟ چونکە یارمەتى دەرى مروڤه بۆ ئەوهى بە بەرزى ناستى ئەو هەلویستە توندە دەربریت کە وروژاندوو یهتى , شیوهیهکی چری چواندنیشە))^{۲۵۸} , بیان خواستن بریتییە ئە :

^{۲۵۸} / عبدالسلام سالار عبدالرحمان , وینە ی هونەری ئە شیعردەکانى شیخ نوری شیخ صالح دا , ل ۱۰۸

((به کارهینانی وشهیهك بۆ دهبرینی مانایهکی تر , بیجگه له مانایی دروستی وشهکه , بهمهرجی په یوهندی نیوان مانای دروست و مانای خوازیی وشهکه ویکچوو بییت , نه بی نیشانهیهکی هه بییت , که نیمه مه به ستمان نهم وشه خواستراوهیه نهك وشه دروسته که))^{۲۵۹} , خواستن تا رادهیهك نزیکه له لیکچواندنه وه , به لام جوریکیش نیه له لیکچواندن .

شیخ نوری له دروستکردن و خوقاندنی وینه هونه ریبهکانیدا , خواستنی به شیوهیهکی بهرچاو به کارهیناوه ,

نیمه چهند نمونهیهکی وینه خواستنهکانی شاعیر دهینینه وه , که بهم شیوهو شیوازانه دروستی کردوون :

۱/ وینهی خواستنی ناشکرا : شیخ نوری له شیعی (په چه) دا , دهلیت :

دایگرن توخدا فری بدهن , بیخه نه ته ندوره وه

هه یفه رۆژی روو , نه نینه ناو شهوی ده یجوره وه ل ۴۳۲

شاعیر نهم شیعه دا (شهوی ده یجوری) خواستوه بۆ (په چه) , شاعیر وینه که ی به ریگی خواستنی ناشکرا چینیوه , چونکه وشه (شهو) به ناشکرا هاتوه , دهسته واژهی (شهوی ده یجوور) ته نها ناماژه نییه بۆ رهشی و تاریکی , به لگو ناماژه شه بۆ دواکه وتوووی و نه زانی و.... هتد , لییره دا (شهوی ده یجوور په چه ش) وینهی هه ستین .

۲/ وینهی خواستنی شاره : شیخ نوری له شیعی (دیاری ژیان) دا , دهلیت :

نهم شهو به یادی تووه نه نوسم هه تا به یان

^{۲۵۹} / هه ژار فهقی سلیمان حسین , رونبیزی له شیعی مه حوی دا , چ ۱ , چاپخانه ی سهردم , سلیمانی , ۲۰۱۴ , ل

لیره دا شاعیر وینه که می به ریگای خواستنی شاره چنیوووه، شاعیر قهله می خواستوووه، بو مروقی دوو روو! به لام شاعیر نه می به ناشکرا نه کردوووه، به هه مان شیوه گفتوگو خواراوه بو نوسین.

۳/ وینه می خواستنی نواندن: شیخ نوری له شیعی موتیه صهریفی که رکوکدا ده ئیت:

نانی بیشه می شیر، نه کاته لانه می ریوی غه ریب

ل ۳۸۱

به یینی نه بیینی که سه رگه رگه به لاشه می فیل نه کا

شاعیر لهه می شاعیره دا، دادو بیادادیه تی له ده ست جهوری زه مانه، وینه یه کی دوو لایه نی چنیوووه به هوی (بیشه می شیر - لانه می ریوی) هوه، نهه می وینه یه بیرو ههستی مروق راده کی شی بو لای وینه می تر، وهکو پایه و پیگه می پیاو چاک و قاره مان ده گوریت، بو پایه و پله یه کی نزم و پیاو خراپ، واتا ده توانین بلین وینه می یه که م (بیشه می شیر) خواستراوه بو پله و پایه می پیاو چاک و قاره مان، به لام وینه می دووه م (لانه می ریوی) خواستراوه بو پیاو ترسنوک و خراپه کار.

۴/ وینه می خواستنی جوانکردن: شیخ نوری له شیعی (تالی کوردی به د به خت) دا، ده ئیت:

نه گری و نه ئی وه تن، جگه ری من برا یه وه

ل ۱۴۸

نووری چرای مه جلیسی عیرفان کوژایه وه

شیخ نوری وشه می (چرای) خواستوووه، بو زیاتر به رزگردنه وه و جوانکردنی که سایه تی عبدالکریم به گی حاجی عبدالله که رکوکی زاده، له پوناکی چرادا سیفه تی به رزی نه و پیاوه می به رجه سته کردوووه، دواتریش کرداری (کوژانه وهی) بو مردنی نه و پیاوه خواستوووه.

وینە ی درکە یی ئە شیعەرەکانی شیخ نوری دا

درکە یەکیەکە ئە گەرنگترین پایەکانی زانستی رەوانبێژی ، ئە پال هونەری لیکچواندن و خوازه‌دا ، درکە ئە کورتترین پیناسەیدا بریتیه : ئەو ی که بمانەوی باسی بابەتیک بەکەین ، بەلام راستەوخۆ ناوی ئەو بابەتە ئەبەین ، بەئکو باسی بابەتیک تر بەکەین که پەییوەندی بە واتای یەکەمەوه هەیه‌بیت ، درکە رۆئیک ی بەرچاوی هەیه ئەزمان و ئەدەبیشدا ((توانای گوزارشتکردن بە درکە لیهاتویی شاعیر دەگەیهنی ئەدارشتنی ماناکەیدا بە شیوازیکی بەرزو زۆر کورت ، که جۆرە جوانیبەک پیشکەش دەکات ، که بە بی ئەو ی ناتوانی دەربخستری))^{٢٦٠} ، بیگومان ((هەموو هونەریکی رەوانبێژی واتا دەگەیهنی ، بەلام ئەدرکەدا داھینانی زیاتر ئەشیووی گەیاندن و چەسپاندنی واتاکەدایە ، که بەشیووی هەندی شاراوە دەگەیه‌نریت ، بەلام ئەو شاراوەیبە دیاردەیبەکی هونەریبە و زۆر ئە گەیاندن راستەوخۆ رەوانترە و بەهای هونەری درکە کاریگەریبەکی گەورە ی هەیه ئە پیکهینانی وینە ی هونەری))^{٢٦١} .

ئەم جۆرە وینەیبەش ئە شیعەرەکانی شیخ نوری شیخ صالح دا بەرپوونی دەبینریت بەم شیوازی خوارەوه :

شیخ نوری ئە شیعری (شیوونی ئەورەحمانی خائۆزای) دا ، دەئیت :

ئەباغا گول که چاوی کردەوه ، تو چاوی خۆت لیکن

مەگەر بو چاوی لیکنوت بەچاوی چاوه‌روان ئەگری

ل ١٣٩

شاعیر ئە نیوہ دیری یەکەمدا وینە هونەریبەکە ی ئە ریگە ی هونەر درکەوه خولقاندووه ، بەهوی (چاوت لیکن) که بە واتای مردی، دیت ، هەرۆه‌ها شاعیر بەهوی دروستکردنی پەییوەندی ئەنیوان وینەکانی شیعەرەکه وهکو (چاوی خۆت لیکن) ئەگەل (گول که چاوی کردەوه) ، دیری شیعەرەکە ی بەهیرتر و جوانتر کردووه ، شاعیر بەهوی درکە ئە سیفەتدا وینەکانی دروستکردووه .

شیخ نوری ئە شیعریکی تردا دەئیت :

صانع که گلی و جوودی ئارایش دا

^{٢٦٠} / قسمة مدحت حسن القیس ، الصورة الشعرية عند لبید العامری ، رسالة الماجستير ، كلية التربية للبنات ، جامعة بغداد ، ١٩٨٩ ، ص ٩٧

^{٢٦١} / عبدول سه‌لام سالار عبدو رەحمان ، وینە ی هونەری ئە شیعەرەکانی شیخ نوری شیخ صالح دا ، ل ١٤٨

شاعیر وینە هونەرییەکی ئەریگە درکە ئە وەسفاو دا دروستکردوو ، شاعیر مەبەستی ئە (خودا) یە ، بەلام راستەوخۆ ناوی ئەبردوو ، بەئکو سیفەتیکی ئەوی باسکردوو ، کە خوینەر ئەریگە ئەو سیفەتەو دەتوانیت بگات بەمەست کە خودایە .

شیخ نوری ئە شیعری (بۆعلی کەمال) دا ، دەئیت :

رێک بەقەد سەرته کلاوی کەرەم و ئەفسەری جوود

خشت بەقەد قامەت و بالاتە کەوایی حەسەنات

ل ۳۶۷

شاعیر وینە هونەرییەکی بەهۆی هونەری درکەو چینیوو ، شاعیر وەسفی علی کمال دەکات ئە گەرەبی و پایەبەرز و چاکەکاری ئەودا ، بەلام شاعیر ئەم سیفەتانی راستەوخۆ ئەداوەتە پال علی کمال ، بەئکو داویەتی پال کلاو قەد و قامەتەکی .

شیخ نوری ئە شیعری شیوەنی مەلامە حمودی بیخود دا دەئیت :

حەفیدی حەزرەتی عەلامە ، موقتی چاو مار

فەقیدی میللەتی کورد ، جی نشینی جەدو پەدر

ل ۱۲۳

نیره‌شدا شاعیر به‌ه‌مان شیوه وینه‌کانی به‌ریگای درکه نه وه‌سفا چنییووه ، شاعیر نه هه‌موو
ده‌برینه‌کانیدا مه‌به‌ستی نه بیخوده، به‌لام راسته‌وخو ناوی بیخودی نه‌بردووه ، به‌نگو نه‌ریگای سیفه‌ت و
پیویستی واتای بیخوده‌وه مه‌به‌سته‌که‌ی گه‌یاندووه .

نُه نجام

ئه نجام

ئهه ئيکوئينه وهيه دا به چه ند ئه نجاميکي گرنگ گه يشتتين , نه وانه :

١ _ شيخ نوري شيخ صالح چه ندين شيوازي کيشي به کار هيئاوه , چونکه له سه ره تادا شيخ نوري لاسايي شاعيراني کلاسيکي کردوته وهو کيشي عه روزي به کار هيئاوه , که له کيشه عه روزيه کاندا (٧) دهرياي به کار هيئاوه , که ئه مانه ن : هه زه ج , ره مه ل , موزاربع , موجته س , خه فيف , ره جه ز , سه ريح , دواتر شيوازه که ي گورپوووه و رووي کردووته به کار هيئاني کيشي تیکه ل , واتا تیکه لکردني کيشي عه روزي له گه ل کيشه خو مائييه که , پاشانيش شيوازي به کار هيئاني کيشي گورپوووه , رويکردوته به کار هيئاني کيشي برکه ي خو مائي (برکه - په نه ج).

٢ - سه باره ت به سه روا : شيخ نوري له گه ل په پيره و کردني يه کيتي سه روا , سه رواي مه سنه وي و ره نگا ورهنگي به کار هيئاوه .

٣ - له رووي ناوازي ناوه وه : شيخ نوري بو به هي زکردني شيعره کاني ئهه دياردانه ي به کار هيئاوه : دووباره کردنه وه ي دهنگ و دووباره کردنه وه ي وشه و دووباره کردنه وه ي دهسته واژه و دووباره کردنه وه ي دير و نيوه دير , له گه ل به کار هيئاني ديارده کاني وه کو : دژيه ک , ره گه زدووزي و هيئانه وه .

٤ - له ناستي وشه دا : شيخ نوري شيخ صالح , زمانه شيعرييه که ي به سي قوناغ دا تپه پريوووه بهم شيوازانه , له قوناغي يه که مدا : لاسايي وشه و ده برپينه کونه اني کلاسيکي کردوته وه , له قوناغي دووه مدا : شيخ نوري زمانه شيعرييه که ي به ره و به کار هيئاني وشه ي عوسماني بردوووه , له قوناغي سييه ميشدا : به ره و به کار هيئاني وشه ي ره سه ني کوردي هه نگاوي ناوه .

٥ - له رووي ره مزه و ئه فسانه وه : شاعير له به کار هيئاني ره مزدا , ده ستياي بالاي هه بووه , سه رکه و تووانه شيوازه کاني دروستکردني ره مزي له شيعره کانيدا به رجه سته کردوووه . له هه مان کاتيشدا شيخ نوري چه ندين ئه فسانه ي کوردي و جيه انيشي له شيعره کانيدا به کار هيئاوه .

٦ - له رووي ئه فسانه وه , شاعير ئه فسانه ي به مه به ستي به خشيني به هايه کی نيستاتيکي به کار هيئاوه , له هه مان کاتدا بو به رجه سته کردني به هايه کی قولو سايکوئووزي ئه فسانه ي به کار هيئاوه .

۷- شیخ نوری له پال به کارهینانی وینهی باوی شیعی کلاسیکی ، هندی جار به هه مان که رهسته و هندی جار به که رهسته ی تازه! وینهی جورا و جوری نویی دروستکردوو ، وینه هونه ریبه کانی شیخ نوری زیاتر له سه رینه مای لیکچواندن و خوازه و درکه خوئقاندوو. تیکه ئکردنی ههسته کانی (بینین ، بیستن ، بونکردن ، چه شتن ، بهرکهوتن ، لای شیخ نوری شیخ صالح دیاردهیه کی تره بو چینی وینه هونه ریبه کانی .

۸- شیخ نوری شیخ صالح به شیوهیه کی هونه ری بهرز پهیرهوی خالبه ندی له شیعه کانییدا کردوو ، به تاییه تی دانان و به کارهینانی نامرازه کانی پرس و سه سورمان .

سه رچاوه گان

سه‌رچاوه‌کان

کوردییه‌کان :

۱. ئارنۆلد بینیت : چه‌شهی ئه‌ده‌بی , (و) . عه‌زیز گه‌ردی , ۱چ , چاپخانه‌ی جامعه , بغداد , ۱۹۸۷
۲. ئارینا ابراهیم : شیوازه ئه‌ده‌بییه‌کانی رۆژنامه‌ی خه‌بات (۲۰۰۰ - ۲۰۰۶) , چاپخانه‌ی رۆشنبیری , سلیمانی , ۲۰۰۵
۳. ئازاد احمد محمود : بونیاتی زمان له شیعری هاوچه‌رخ‌ی کوردیدا (۱۹۸۵ - ۲۰۰۵) , ۱چ , چاپخانه‌ی حاجی هاشم , هه‌ولێر , ۲۰۰۹
۴. ئازاد عبدالواحد : دیوانی شیخ نوری شیخ صالح , به‌رگی یه‌که‌م , به‌شی دووهم , چاپخانه‌ی جاحظ , به‌غداد , ۱۹۸۵
۵. ئیدریس عبدالله . (د) : شیواز و شیوازگه‌ری , ۱چ , چاپخانه‌ی رۆژه‌ئات , هه‌ولێر , ۲۰۱۰
۶. ئیدریس عبدالله : جوانکاری له شیعری نوێی کوردی دا , ۱چ , چاپخانه‌ی هێشی , هه‌ولێر , ۲۰۱۲
۷. اسماعیل ابراهیم سعید : ئه‌سیری شاعیری نه‌ته‌وه‌خوازی کورد , ۱چ , چاپخانه‌ی ئه‌رابخا , که‌رکوک , ۲۰۰۶
۸. ئه‌حمه‌د تاقانه : توفیق فیکرته و شاعیره نوێخوازه‌کانی کورد , ۱چ , چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده , هه‌ولێر , ۲۰۰۱
۹. ئه‌حمه‌د هه‌ردی : عه‌رووز له شیعری کوردیدا , (و) ئاسۆه‌ردی , ۱چ , ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م , سلیمانی , ۲۰۰۹
۱۰. ئه‌رسه‌لان بایز اسماعیل : سیمای شیعری دوا‌ی راپه‌رین (۱۹۹۲ - ۲۰۰۲) , ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م , سلیمانی , ۲۰۰۳
۱۱. ئه‌رخه‌وان , خوشه‌ویست , ۱چ , چاپخانه‌ی راپه‌رین , سلیمانی , ۱۹۷۲
۱۲. بکر عومه‌ر علی و شیرکو حه‌مه‌ امین : زار و شیوه‌ زار , ۱چ , چاپخانه‌ی چوار چرا , سلیمانی , ۲۰۰۶

۱۳. په‌خشان‌علی‌احمد : شیوازی‌شیعری‌گۆران , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ره‌نج , سلیمانی , ۲۰۰۹
۱۴. په‌ریز‌سابیر : ره‌خنه‌ی‌ئه‌ده‌بی‌کوردی‌و‌مه‌سه‌له‌کانی‌نوێ‌کردنه‌وه‌ی‌شيعر , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ناراس , هه‌ولێر , ۲۰۰۶
۱۵. پیتەر‌هائیلیرگ : تیۆری‌ئه‌ده‌بی‌و‌شیواز‌ناسی , (و). انور‌قادر‌محمد , ۲چ , چاپخانه‌ی‌یادگار , سلیمانی , ۲۰۱۰
۱۶. جان‌کۆهن : بنیاتی‌زمانی‌شيعری , (و) ازاد‌عبدالواحد‌کریم , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ئه‌رابخا , که‌رکوک , ۲۰۰۸
۱۷. جبار‌احمد‌حسین : ئیستاتیکی‌ده‌قی‌شيعری‌کوردی , ۱چ , ده‌زگای‌چاپ‌و‌په‌خشی‌سه‌رده‌م , سلیمانی , ۲۰۰۸
۱۸. جمال‌حبیب‌الله (بیدار) : ده‌روازه‌ی‌شيعر‌ناسی , ۱چ , چاپخانه‌ی‌نارین , ۲۰۱۳
۱۹. حسین‌که‌لاری : شیواز‌له‌هۆنراوه‌کانی‌فه‌ره‌اد‌شاکه‌لی‌دا , ۱چ , چاپخانه‌ی‌یاد , سلیمانی , ۲۰۱۱
۲۰. چه‌مه‌نوری‌عومه‌رکاکي : شیواز‌له‌شيعری‌کلاسیکی‌کوردیدا , ۱چ , چاپخانه‌ی‌تیشک , سلیمانی , ۲۰۰۸
۲۱. چه‌مه‌نوری‌عومه‌ر‌کاکي : شیواز‌له‌شيعری‌نوێ‌ی‌کوردی - کرمانجی‌ناوه‌راست (۱۹۲۰- ۱۹۷۰) , ۱چ , چاپخانه‌ی‌روون , سلیمانی , ۲۰۱۲
۲۲. خالید‌جوتیار : سه‌مای‌ئه‌جیندان , ۱چ , چاپخانه‌ی‌سیما , هه‌ولێر , ۲۰۰۶
۲۳. خالید‌جوتیار : تارمایی‌ئه‌فسانه‌ی‌کوردی , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ئۆفیسیتی‌ژین , کۆیه , ۲۰۰۷
۲۴. دلشاد‌علی .(د) : بنیاتی‌هه‌لبه‌ست‌له‌هۆنراوه‌ی‌کوردی‌دا , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ره‌نج , سلیمانی , ۱۹۹۸
۲۵. دلشاد‌علی : دیلان‌و‌تاقی‌کردنه‌وه‌ی‌شيعری , ۱چ , ده‌زگای‌چاپ‌و‌په‌خشی‌سه‌رده‌م , سلیمانی , ۲۰۰۱
۲۶. رفیق‌حیلمی : شیعرو‌ئه‌ده‌بیاتی‌کوردی , ۲ب , چاپخانه‌ی‌خویندنی‌بانا , هه‌ولێر , ۱۹۸۸
۲۷. رفیق‌شوانی .(د) : کۆمه‌له‌و‌تاریکی‌ئه‌ده‌بی , ۱چ , چاپخانه‌ی‌وه‌زاره‌تی‌رۆشنبیری , هه‌ولێر , ۲۰۰۸
۲۸. سافیه‌محمد‌احمد : لادان‌له‌شيعری‌هاوچه‌رخ‌ی‌کوردی‌دا , ۱چ , چاپخانه‌ی‌حاجی‌هاشم , هه‌ولێر , ۲۰۱۳

۲۹. سلام ناو خوښ : پوخته يهك دهرباره ی زمانناسی , چ ۲ , چاپخانه ی کاروان , ههولیر , ۲۰۰۷
۳۰. سلیم رشید صالح : شیواز له کورته چیرۆکی کوردی دا , چ ۱ , چاپخانه ی وهزارهتی رۆشنبیری , سلیمانی, ۲۰۰۵
۳۱. سهردار احمد حسن گهردی : بنیاتی وینه ی هونهری له شیعری کوردی دا , چ ۱, دهزگای چاپ و په خشی سهردهم , سلیمانی , ۲۰۰۴
۳۲. شیرکۆبی کهس : نه زموون , کۆکردنه وه ی یاسین عومهر , دهزگای چاپ و په خشی سهردهم , سلیمانی , ۲۰۰۱,
۳۳. عهزیز گهردی : رهوانبیزی له نه ده بی کوردی دا (جوانکاری) , بهرگی دووهم , ههولیر , ۱۹۷۴
۳۴. عهزیز گهردی : سهروا , چ ۱ , دهزگای ئاراس , ههولیر , ۱۹۹۹
۳۵. عهزیز گهردی : کیشی شیعری کلاسیکی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی وهزارهتی رۆشنبیری , ههولیر , ۱۹۹۹
۳۶. عهزیز گهردی : رابهری شیعری کلاسیکی کوردی , چ ۱, چاپخانه ی دیکان , سلیمانی , ۲۰۰۳
۳۷. عهزیز گهردی : کیش ناسی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی نارین , ههولیر , ۲۰۱۴
۳۸. عه لانه دین سجادی : نه ده بی کوردی و لیكۆلینه وه له نه ده بی کوردی , چاپخانه ی معارف , به غدا , ۱۹۶۸
۳۹. عه لانه دین سجادی : نرخ شناسی , چاپخانه ی معارف , به غداد , ۱۹۷۰
۴۰. عبدالقادر حه مه امین قادر: بنیاتی کارنامه یی له دهقی نوئی کوردیدا, چ ۱, چاپخانه ی تیشک , سلیمانی, ۲۰۰۸,
۴۱. عبدالرزاق بیمار : کیش و موسیقای هه لبهستی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی دار الحریه , به غداد , ۱۹۹۲
۴۲. عوسمان دهشتی : شیعری ناوچه ی موکریان , چ ۱, چاپخانه ی رهنج , سلیمانی , ۲۰۰۹
۴۳. عوسمان دهشتی . (د): له باره ی بنیاتی زمان و شیوازی شیعری , چ ۱, چاپخانه ی حاجی هاشم , ههولیر , ۲۰۱۲,
۴۴. عیزه دین مسته فا رهسول : نه ده بی فۆلکلۆری کوردی , چ ۱, چاپخانه ی دار الجاحظ , به غداد , ۱۹۷۰

٤٥. عیزه‌دین مسته‌فا ره‌سول : ئه‌ده‌بیاتی نویی کوردی , ١چ , چاپخانه‌ی فی‌کردنی بانا , هه‌ولیر , ١٩٩٠
٤٦. فه‌هاد نازر زاده‌ی کرمانی . (د) : هی‌ماگه‌ریتی له‌ ئه‌ده‌بیاتی شانویی دا , وه‌رگی‌رانی . بی‌ش‌ره‌و حسین صالح ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م , سلیمانی , ٢٠٠٠
٤٧. فواد رشید . (د) : ده‌قی ئه‌ده‌بی (ئه‌دگا ر , چیژ , به‌ها) , ١چ , چاپخانه‌ی ناراس , هه‌ولیر , ٢٠٠٧
٤٨. فه‌یس کاکل توفیق : ئاسایشی نه‌ته‌وه‌یی و پلانی زمان , ١چ , چاپخانه‌ی ناراس , هه‌ولیر , ٢٠٠٧
٤٩. کامیل حسن عزیز بصیر : شیخ نوری شیخ صالح له‌کۆری لی‌کۆلینه‌وه‌ی ویژهی و ره‌خنه‌سا زیدا , چاپخانه‌ی کۆری زانیاری عی‌راق , به‌غدا , ١٩٨٠
٥٠. کامران موکری : ئه‌ده‌بی فولکلۆری کوردی , ١ب , چاپخانه‌ی زانکۆی صلا خالدین , هه‌ولیر , ١٩٨٤
٥١. که‌ریم شاره‌زا : ئه‌فسانه‌ له‌ شیعی‌ی هاوچه‌رخ‌ی کوردی دا , ١چ , چاپخانه‌ی رۆشن‌بیری , هه‌ولیر , ٢٠٠٥
٥٢. که‌مال مه‌زه‌ه‌ر : میژوو , چاپخانه‌ی دارالافاق العربیه , به‌غداد , ١٩٨٣
٥٣. که‌یوان نازاد انور . (د) : ری‌بازی لی‌کۆلینه‌وه‌و ری‌بازی لی‌کۆلینه‌وه‌ی میژووی , ١چ , چاپخانه‌ی روون , سلیمانی , ٢٠٠٨
٥٤. گیۆی موکریانی : دیوانی ئه‌ده‌ب , ١چ , چاپخانه‌ی هه‌ولیر , هه‌ولیر , ١٩٩٦
٥٥. لیژنه‌ی ئه‌ده‌ب له‌کۆری زانیاری کوردستان : زاراوه‌ی ئه‌ده‌بی (کوردی-عه‌ره‌بی-ئینگلیزی) , چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده , هه‌ولیر , ٢٠٠٦
٥٦. مارف خه‌زنه‌دار : میژووی ئه‌ده‌بی کوردی , به‌رگی شه‌شه‌م , ده‌زگای ناراس , هه‌ولیر , ٢٠٠٦
٥٧. محه‌مه‌دی مه‌لا مسته‌فا : دیوانی صافی , ١چ , چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده , هه‌ولیر , ٢٠٠٤
٥٨. محمد عبدالکریم ابراهیم : پیکه‌اته‌ی زمانی شیعی‌ی له‌ روانگه‌ی ره‌خنه‌ی ئه‌ده‌بی نوی وه , ١چ , چاپخانه‌ی موکریان , هه‌ولیر , ٢٠٠٦
٥٩. مه‌حمود زامدار : له‌بانیه‌ی شیعه‌وه‌ه , ١چ , چاپخانه‌ی معارف , به‌غداد , ١٩٨١
٦٠. معروف خه‌زنه‌دار . (د) : کیش و قافییه‌ له‌ شیعی‌ی کوردی دا , ١چ , چاپخانه‌ی الوفا , به‌غداد , ١٩٦٢
٦١. محسین احمد مصطفی گه‌ردی : به‌هاری ره‌وانییه‌ی , ١چ , نارین , هه‌ولیر , ٢٠١٣

۶۲. مولود ابراهيم حسن : قەدەغە شكىن ، چ ، ۱ ، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ، سلیمانی ، ۲۰۰۰
۶۳. نەبیلە ابراهيم .(د) : ئەفسانە ، وه رگیپانی . محمد بد ری ، چ ، ۱ ، چاپخانەى علا ، بەغداد ، ۱۹۸۶ ،
۶۴. نەقابەى مامۇستایان نقى ھەولیر : سەرنجیك ئە دەروازەى فۆلکلۆرى كوردەوہ ، چ ، ۱ ، چاپخانەى ئیرشاد ، بەغداد ،
۶۵. ناز احمد سعید : لادان ئە شیعری ئە تیف ھەئەتدا ، چ ، ۱ ، چاپخانەى بینایی ، سلیمانی ، ۲۰۱۳
۶۶. ھەژار فەقى سلیمان : رونیپژی ئە شیعری مەحوی دا ، چ ، ۱ ، چاپخانەى سەردەم ، سلیمانی ، ۲۰۱۴
۶۷. ھ. د . ویدووسن : سە رەتایەك بۆ زمانە وانى ، (و) . ھۆشەنگ فاروق ، چ ، ۱ ، چاپخانەى خانى ، دەھوك ، ۲۰۰۸
۶۸. ھوراس : ھونەرى شیعەر ، (و) . حمید عزیز ، چ ، ۱ ، چاپخانەى زمان ، بەغداد ، ۱۹۷۹
۶۹. ھیمن عومەر خوشناو : شیعرییەتى دەقى چیرۆكى كوردی ، چ ، ۱ ، چاپخانەى رۆشنیبری ، ھەولیر ، ۲۰۱۰

فەرھەنگەکان :

۱. فەرھەنگی ئەستیرە گەشە : فازل نیزامەدین ، فەرھەنگی (كوردی – عەرەبی) ، چ ، ۱ ، چاپخانەى وەزارەتى پەرورەدە ، ھەولیر ، ۲۰۰۳
۲. فەرھەنگی تریفە : حسین یارە احمد جاف و عوسمان علی محمود ، فەرھەنگی (كوردی – عەرەبی – ئینگلیزی) ، چ ، ۲ ، چاپخانەى وقف الحدیثە ، بەغداد ، ۲۰۱۱
۳. فەرھەنگی زاراوہى ئەدەبى و رەخنەیی : نەوزاد احمد ئەسوود ، چ ، ۱ ، چاپخانەى بینایی ، سلیمانی ، ۲۰۱۱

۴. فەرھەنگی ھەنبانە بۆرینە : ھەژار موکریانی ، فەرھەنگی (کوردی - فارسی) ، چ ۲ ، تهران ،

۱۳۲۹

گۆقارە کوردییەکان

۱. گ : ئەکادیمی ، ژمارە (۶) ، ۲۰۰۷
۲. گ : ئەکادیمی ، ژمارە ۱۴ ، ۲۰۱۰
۳. گ : ئاسۆی زانکۆ ، ژمارە (۳۰) ، ۱۹۸۱
۴. گ : ئابیندە ، ژمارە (۳۵) ، ۲۰۰۲
۵. گ : پێشکەوتن ، ژمارە (۱۵۳) ، ھەولێر ، ۲۰۰۸
۶. گ : رامان ، ژمارە (۲۸) ، ۱۹۹۹
۷. گ : رامان ، ژمارە (۷۲) ، ھەولێر ، ۲۰۰۲
۸. گ : زانکۆی سلیمانی ، ب ، ژمارە (۱۴) ، ۲۰۱۴
۹. گ : زمانناسی ، ژمارە (۷) ، ۲۰۱۰
۱۰. گ : کاروان ، ژمارە (۴۹) ، ۱۹۸۶
۱۱. گ : کاروان ، ژمارە (۲۴۳) ، ھەولێر ، ۲۰۱۰
۱۲. گ : نوسەری نوێ ، ژمارە (۵) ، ۱۹۹۸

رۆژنامەکان

۱. پ : ژین ، ژمارە (۱۷) ، سائی یەکەم ، ۷-۴-۱۹۷۱
۲. پ : ژین ، ژمارە (۱۹) ، ۲۲-۱۹۷۱
۳. پ : ژیان ، ژمارە (۲۱) ، ۱۷-۶-۱۹۲۶
۴. پ : ژیان ، ژمارە (۲۲) ، ۲۴-۶-۱۹۲۶
۵. پ : ژیان ، ژمارە (۲۴) ، ۱۵-۷-۱۹۲۶
۶. پ : ژیان ، ژمارە (۲۸) ، ۱۲-۸-۱۹۲۶

۷. پ: ژيان , ژماره (۳۲) , ۹ - ۹ - ۱۹۲۶

۸. پ: ژيان , ژماره (۵۹) , ۲۴ - ۳ - ۱۹۲۷

نامه نه کادیمییه کان:

ا.. ماستهر

۱. ناسو عومهر مسته فا : به ها نیستاتیکییه کان لای پیره میرد و شیخ نووری شیخ صالح و گوران , نامه ماستهر , کولیتی پهره رده , ز. صلاح الدین , ههولیر , ۲۰۰۷
۲. فیبراهیم حسن : گهران به دواي نه مری نه نه فسانه ی کوردی و فارسی دا , نامه ماستهر , ک. زمان . ز. سلیمانی , ۲۰۰۰
۳. جمیله احمد حسین : شیوازی ووتار نه رۆژنامه ی کوردیدا , نامه ماستهر , زانکوی کویه , ۲۰۰۸
۴. ژوان عبدالسلام عزیز گهردی : شیواز نه شیعرهکانی کامهران موکری دا , نامه ماستهر , کولیتی پهره رده , زانکوی صلاح الدین , ههولیر , ۲۰۰۸
۵. سامان عیزه دین : بنیاتی وینه ی هونه ری نه شیعرهکانی له تیف هه ئمهت دا , نامه ماستهر , ز. به غداد , ۲۰۰۶
۶. شیواو رشید : شیواز نه رۆمانی دواه مین هه ناری دونیایی (به ختیار علی) , نامه ماستهر , کولیتی زمان , زانکوی صلاح الدین , ۲۰۰۸
۷. شعبان شعبان احمد : شیوازی شیعری جهزیری , نامه ماستهر , کولیتی زمان , زانکوی صلاح الدین , ۲۰۰۲
۸. که ژال همه امین احمد : بنیاتی هونه ری نه شیعرهکانی فهزیدون عبدال به رزنجی , نامه ماستهر , کولیتی زمان , ز. سلیمانی ۲۰۱۰
۹. کویستان جمال سه لام : دهوری شیخ نوری شیخ صالح له نویکردنه وه ی شیعری کوردی دا , نامه دکتورا , کولیتی زمان , ز. صلاح الدین , ههولیر , ۲۰۰۴

١٠. هيتلهر نه حمد حههه : ويئهى شيعرى لاي نالى , نامهى ماستهر , ك. ناداب , ز. صلاح الدين ,
ههولير, ٢٠٠١

ب : دكتورا

١. په خشان ساير احمد : رهمز له شيعرى هاوچهرخى كوردى كرمانجى خواروى كوردستانى عيراق
(١٩٧٠ - ١٩٩١) , نامهى دكتورا , ز. صلاح الدين , ٢٠٠٢

٢. عبدالسلام سالار عبد و رحمان : ويئهى هونهرى له شيعرى شيخ نورى شيخ صالح دا ,
نامهى دكتورا , ك. زمان , ز. سليمانى , ٢٠٠٦

عهره بيبه كان

١. ابراهيم خليل , النص الادبى , تحليله و بناءه , دار الكرم للشر و التوزيع , عمان , الاردن ,
بدون سنة النشر .

٢. ارسطو طاليس : فن الشعر , ت . عبدالرحمن البدوى , ط٢ , بيروت , ١٩٧٣

٣. ارنيست فيشر : الاشتراكية والفن , ت . اسعد حليم , الدار القلم , بيروت , ١٩٧٣

٤. احمد درويش : الاسلوب و الاسلوبية مدخل فى مصطلح و حقوق البحث و مناخه , مجلد (٥) , مطابع
هيئه المصرية العامة للكتاب , القاهرة , ١٩٨٤

٥. احمد شايب : الاسلوب (دراسة بلاغية تحليلية لا صول الاساليب الادبية) , ط٧ , مكتبة الهظة
المصرية , مطبعة السعادة , القاهرة , ١٩٧٦

٦. احمد عباس .(د) : فن الشعر , ط٣ , د.ت , بيروت , ١٩٩٨

٧. احسان عباس .(د) : فن الشعر , ط٢ , د.ت , بيروت , ١٩٨٩

٨. افلاتون : جمهورية افلاتون , ت . فواد زكريا .(د) , مطابع الهيئه المصرية العامة للكتاب , ١٩٧٤

٩. امينة حمدان : الرمزية و الرومانتيكية فى الشعر البنانى , دار الرشيد للنشر , بغداد , ١٩٨١

١٠. بير جيرو : الاسلوب و الاسلوبية , ت . منذر العياشى , المركز القومى , بيروت , ١٩٩٤

١١. برويز ناتل خانلرى : اوزان الشعر الفارسى , ت . محمد نورالدين عبد المنعم . د , مكتبة الانجلو
المصرية , ١٩٧٨

١٢. جان كوهن : البنية اللغة الشعرية , ت . محمد الولى و محمد العمري , ط١ , دار توبقال للنشر ,
مغرب , ١٩٨٦

١٣. جبور عبد النور : المعجم الادبي , دار العلم للملايين , بيروت , ١٩٨٤
١٤. جوزيف ميشال شريع .(د): دليل الدراسات الاسلوبية , ط٢ , المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع , بيروت , ١٩٨٧
١٥. حسين ناظم .(د) : البني الاسلوبية , دار البيضاء , ط١ , مغرب , ٢٠٠٢
١٦. حميد ادم ثني : فن الشر (١.د): (الدراسة و تطبيق عبر العصور الادبية) , ط١ , دارالصفاء , عمان , ٢٠٠٦
١٧. روبير مارتان : مدخل لفهم اليسانيات , ت . عبدالقادر المهيري , منظمة العربية للترجمة , بيروت , لبنان , ٢٠٠٤
١٨. روز غريب : تمهيد في النقد الحديث , ط١ , دار المكشوف , بيروت , ١٩٧١
١٩. سعد مصلح . (د) : الاسلوب (الدراسة اللغوية الاحصائية) , ط٣ , دار العالم للكتب , القاهرة , ١٩٩٢
٢٠. سيسيل دي لويس : الصورة الشعرية , ت . د. احمد الجنابي والاصد قائيه , دار الرشيد , بغداد , ١٩٨٢
٢١. شعبان صلاح .(د) : موسقى الشعر بين الاتباع والابتداع , دار غريب للطباعة والنشر والتوزيع , القاهرة , ٢٠٠٥
٢٢. شفيح السيد . (د) : الاتجاه الاسلوبي في النقد الادبي , ط١ , دار المعارف , مصر , ١٩٦٦
٢٣. شوقي ضيف .(د) : تاريخ الادب العربي – العصر الجاهلي , دار المعارف مصر , القاهرة , ١٩٦٠
٢٤. صلاح فضل . (د) : علم الاسلوب (مبادئه و اجراءته) ط٢ , هيئة المصرية العامة للكتاب , القاهرة , ١٩٨٥,
٢٥. صلاح فضل . (د) : النظرية البنائية في النقد الادبي , دار الشؤون الثقافية العامة , ط١ , بغداد , ١٩٨٧
٢٦. عاطف جودة . (د) : الرمز الشعري عند الصوفية , ط١ , دار الاندلس للطبع والنشر والتوزيع , دار الكندي للطبع والنشر والتوزيع , بيروت , ١٩٧٨
٢٧. عبدالسلام المسدي . (د) , الاسلوب والاسلوبية , دار السعاد الصباح , ط٤ , كويت , ١٩٩٣
٢٨. عدنان بن ذريل , النص و الاسلوبية , بين النظرية و التطبيق , منشورات اتحاد الكتاب العرب , بدون مكان النشر , ٢٠٠٠

٢٩. عدنان خالد عبدالله . (د) : النقد التطبيقي التحليلي , دار الشؤون الثقافية العامة , ط ١ , بغداد
١٩٨٦ ,
٣٠. عدنان علي رضا النحوي : الاسلوب والاسلوبية بين العلمانية والادب الملتزم بالاسلام , ط ١, دار
النحوي للنشر والتوزيع , مملكة العربية السعودية , رياض , ١٩٩٩
٣١. عثمان الوافي (د) : في النظرية الادب , من القضايا الشعر والنثر في النقد الادبي القديم
والحديث, دار المعارف الجامعية , الاسكندرية , ١٩٨٤
٣٢. عزالدين اسماعيل . (د) : الاسس الجمالية في النقد العربي , ط ٣ , دار الفكر العربي , القاهرة ,
١٩٧٤
٣٣. عناد غزوان اسماعيل : التحليل النقدي والجمالي للادب , افاق العربية , الاعظمية , بغداد ,
١٩٨٥
٣٤. عناد غزوان اسماعيل : مستقبل الشعر و القضايا النقدية , مطبعة دار الشؤون العامة , بغداد ,
١٩٩٤
٣٥. غراهام هاف : الاسلوب والاسلوبية , ت : كاظم سعد الدين , دار افاق العربية , بغداد , ١٩٨٥
٣٦. فاروق العمراني : تطور النظرية النقدية عند محمد المنصور , ط ١ , لبنان , ١٩٨٨
٣٧. قيس نوري . (د) : الاساطير و علم الاجناس , دار الكتب للطباعة والنشر , موصل , ١٩٨١
٣٨. ك . ك . رتفن : الاعجاز الذهني , (ت) . عبدالواحد الوء لوء ة , دار الحرية للطباعة , بغداد ,
١٩٨٧
٣٩. كامل حسن عزيز البصير . (د) : بناء الصورة الفنية في البيان العربي , المجمع العلمي العراق ,
١٩٨٧
٤٠. محمد عبدالكريم الكواز : الاسلوب في الاعجاز البلاغي للقران الكريم , ط ١ , مطبعة ليبيا ,
بنغازي , ١٤٢٦ هـ
٤١. محمد عبدالمنعم خفاجي. (د) : الاسلوب والبيان العربي , دارالمصري اللبناني , القاهرة, ١٩٩٢
٤٢. محمد عزام : الاسلوبية (منهجا نقديا) , منشورات الوزارة الثقافية , ط ١ , دمشق , سوريا , ١٩٨٩
٤٣. محمد عبدالمطلب (د) : البلاغة والاسلوبية , مطابع الهيئة المصرية , القاهرة , ١٩٨٤
٤٤. محمد فتوح احمد . (د) : الرمز والرمزية في الشعر المعاصر , ط ٢ , دار المعارف , القاهرة , ١٩٨٧
٤٥. منذر العياشي (د) : مقالات في الاسلوبية , منشورات الاتحاد الكتاب العرب , دمشق , ١٩٩٠
٤٦. منذر العياشي . (د) : الاسلوب والتحليل الخطاب , ط ١, مركز الانماء الحضاري, ٢٠٠٢

٤٧. موسى سامع ربابعة . (د) : الاسلوبية (مفاهيمها و تجلياتها) , ط١ , دار الكندي للنشر و التوزيع
الاردن , ٢٠٠٣
٤٨. نصرت عبدالرحمن . (د) : الصورة الفنية في الشعر الجاهلي في الضوء النقد الحديث , مكتبة
الاقصى , عمان , ١٩٧٦
٤٩. نصرت عبدالرحمن . (د) : في النقد الحديث , ط١ , مكتبة الاقصى , عمان , ١٩٧٩
٥٠. نورالهدى لوشى : علم الدلالة , جامعة تان يونس , بنغازى , ط١ , ١٩٩٥
٥١. يوسف مسلم ابو العدوس : الاسلوبية الروثة والتطبيق , ط٣ , دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة
عمان , الاردن , ٢٠١٣

الاطروحات :

١. حسين عبود : الطبيعة في الشعر العربي المعاصر , رسالة ماجستير , جامعة البصرة , ١٩٨٤
٢. قسمت مدحت حسن النقيب : الصورة الشعرية عند ابيد العامري , رسالة ماجستير , كلية التربية
للبنات , جامعة بغداد , ١٩٨٩
٣. محمد عين الرفق : الاساليب في الاغانى مهييار الديمشقي , رسالة ماجستير , كلية علوم , جامعة
الاسلامية الحكومية مولانا مالك ابراهيم , نايجيريا , ٢٠١٠
٤. مختار سويلم : التكرار اللفظي في الشعر النقاظ جريرو والقرزوف , الدراسة الاسلوبية , رسالة
ماجستير , جامعة قاصدي مرباح ورقلة , ٢٠٠٩

المجلات

١. يوزيف شتريلكا : الاسلوب الادبي من كتاب منهج علم الادب , مجلة فصول , عدد (١) , ١٩٨٤
٢. ادونيس المقدسى . (د) : الانماط العالمية في التعبير , مجلة العربي , وزارة الارشاد والانباء بجامعة
الكويت , عدد ٨٦ , الكويت , ١٩٦٦
٣. علي جعفر العلاق . (د) : الشعر العربي الحديث رموزه والاساطيره , مجلة الاداب , عدد (١١ - ١٢)
بيروت , ١٩٨٨

سەرچاوه فارسیه‌کان

۱. سیروش شمسا . (د) : سبک شناسی ، چ ۱ ، چاپخانه‌ی امین ، تهران ، ۱۳۸۲
۲. سیماداد: فرهنگ اص‌طلاحات ادبی ، انتشارات مروارید ، چاپ دوم، ۱۳۸۳
۳. محمد رجا نصر اصفهانی و میلاد شمعی ، سبک شناسی رمان (جای خالی سلوج) اپر محمزد دولت آبادی ، فصلنامه علمی - بزوهشی زبان و ادبیات فارسی ، ژماره ۱۳ ، تابستان ۱۳۸۸
۴. مختار کمیلی . (د) : درامدی برسبک شناسی اپار فهری سمرقندی ، مجله فنون ادبی (علمی بزوهشی) ، دانشگاه اصفهان ، سال سوم - بهار تابستان ، ۱۳۹۰

شیخ نوری شیخ صالح

ناوی ته‌واوی (نوری کورپی شیخ صالحی کورپی شیخ علی کورپی سه‌ید عبدالقادر) ه، به‌بنه‌چه ده‌چیتته‌وه سه‌ر بنه‌ماله‌ی سه‌بیدانی به‌رزنجی ، سالی ۱۸۹۶ له گه‌ره‌کی ده‌رگه‌زینی شاری سلیمانی له‌دایک بووه ، له بنه‌چه‌دا ناوی دوو وشه‌ی لی‌کدراو بووه ! (محمد نووری) ، له شیعو نووسینه‌کانیدا ، هه‌ندی جار به (م. نووری - یان شیخ نووری) به‌ره‌مه‌کانی بلا‌و‌کردوو‌ته‌وه ، خویندنی سه‌ره‌تایی له قوتا بخانه‌ی تاییه‌تی خواجه نه‌فه‌ندی بووه ، به‌رنامه‌ی خویندنی هه‌موو قوناغه‌کانی حوجره‌ی ته‌واو کردوو ، تاگه‌یشتوته قوناغی موسته‌عیدی و ئیتر وازی له خویندن هیناوه و ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌ر نه‌گرتوو ، له ژیا‌نی خویدا گه‌لیک پوستی میری و ئیداری وه‌ر گرتوو ، له‌وانه : له سالی ۱۹۲۱ له شاره‌وانی سلیمانی کاتبی دووهم بووه ، سالی ۱۹۲۲ کراوه به کاتبی دووهم ، سالی ۱۹۲۶ - ۱۹۲۷ بووه به موچه‌خوری کارگیر پیسه‌سازان ، له‌دوای جه‌نگی جیهانی دووهم کراوه به مودیری ناحیه‌کانی (ناوده‌شت و با‌ئه‌ک - ته‌ق ته‌ق و سه‌نگاو و بارزان و وارماوه ، چه‌ند جاریکیش به‌هۆی هه‌ئو‌یستی کوردانه‌یه‌وه توشی گرتن و له‌کار دوورخستنه‌وه بووه ، شیخ نووری ناواز دانه‌رو ده‌نگ خوشیکی که‌م وینه بووه ، روونا‌کبیر و زمانه‌وانیکی زیره‌کیش بووه ، نووسه‌ریکی رامیاری دیارو شانۆ‌نووسیکی باش و وه‌رگیریکی لی‌هاتوو بووه ، رۆژنامه نووسیکی سه‌رکه‌وتوو و ره‌خه‌گریکی بلیمه‌ت بووه ، له‌هه‌مان کاتدا یه‌کیکه له رابه‌رانی کاروانی نو‌یکردنه‌وه‌ی شیعی کوردی ، شیخ نووری به زمانی کوردی و فارسی هۆنراوه‌ی نویسیوه ، گه‌لیک هۆنراوه‌ی بۆ مه‌به‌سته‌کانی (شین و لاواندنه‌وه - سروشت - نه‌ته‌وه و نیشتیمان - ئافه‌رت و عیشق نویسه‌وه . سالی ۱۹۵۸ کۆچی دوایی کردوو ، له گردی سه‌یوان به خاک سپێردراوه .

ملخص البحث

هذا البحث الموسوم بـ (الأسلوب الشعري لشيخ نوري شيخ صالح) يعتبر محاولة لظهور الأسلوب الشعري لشيخ نوري الشيخ صالح، و حاولنا قدر الامكان عرض كافة أنواع الظواهر الأسلوبية للشاعر ،

يتألف هذا البحث من مقدمة وثلاثة فصول، مع خاتمة وقائمة بالمصادر والمراجع، وملخص باللغتين العربية والانجليزية

الفصل الأول: فصل نظري

تم تخصيصه للقسم النظري في الأسلوب والأسلوبية ومناهجه، مع بعض النواحي الأسلوبية التي تتألف من (مصطلح الأسلوب، تعريف الأسلوب، تاريخ ظهور الأسلوب، الوسائل المؤثرة في الأسلوب، الأسلوبية واللسانيات، علاقة الأسلوب بالبلاغة، أنواع الأسلوب، المدارس الأسلوبية).

الفصل الثاني: وعنوانه (أسلوب شعر شيخ نوري شيخ صالح على المستوى الصوتي) .

ويتألف من : (الايقاع الخارجي، ويتألف من: الوزن والقافية، الأوزان التي أستخدمها الشاعر، ومنها : الوزن العروضي، الوزن الكوردي الأصيل، الوزن المتعدد، وبنفس الشكل عرضنا لأنواع القافية التي استخدمها شيخ نوري ومنها : القافية (حرف الروي) الموحدة، القافية (حرف الروي) المتنوع، المستزاد، المتداخل،

الايقاع الداخلي ويتألف من : تكرر الصوت، تكرر الكلمة، تكرر الرجز، تكرر البيت أو الصدر أو العجز، ظاهرة الحذف الصوتي، ظاهرة التضاد، ظاهرة الجناس، ظاهرة رد الصدر على العجز.

الفصل الثالث: وهذا الفصل بعنوان (أسلوب شعر شيخ نوري شيخ صالح) على مستوى الكلمة.

ويضم عدة مباحث منها: لغة الشعر، الرمز، الأسطورة، ظاهرة التقديم والتأخير، الصورة الشعرية. وفي النهاية عرضت في الخاتمة أهم النتائج التي توصلت إليها في البحث .

Research Summary

This research is marked with (hair method to Sheikh Nuri al-Sheikh Saleh) is an attempt to show the poetic method to Sheikh Nuri al-Sheikh Saleh, and I tried as much as possible all kinds of phenomena stylistic poet, composed the research of an introduction and three chapters, with a conclusion and a list of sources and references, and summary in Arabic and .English

Chapter One: the separation of theoretical Has been allocated to the section in theoretical method and the stylistic and curricula, with some Alnuahaaloslobah consisting of (the term method, method definition, the date you receive method, means of influencing in style, stylistic and linguistics, rhetoric method relationship, the types of .(method, stylistic schools

.(Chapter II: The title (hair Sheikh Nuri al-Sheikh Saleh style musical level It consists of: (outer rhythm, consisting of: Weight and rhyme, weights that I use the poet, including: weight metrical, Kurdish weight authentic, weight multiple, and in the same way our offer types rhyme used by Sheikh Nuri, including: Rhyme (Ruwi character) Standard, Rhyme (Character Ruwi),diverse, Almstzad, interoperability

Internal rhythm and consists of: sound repetition, repetition of the word, shun repetition, repetition House or chest or disability, deletion voice phenomenon, the phenomenon of contrast, the phenomenon of alliteration, .the phenomenon of al-Sadr's response to the deficit

Chapter III: This chapter titled (hair Sheikh Nuri al-Sheikh Saleh style) at the .level of the floor

And it includes several sections including: the language of poetry, the icon, .the legend, the phenomenon of submission and delays, poetic image

In the end, the conclusion offered in the most important findings in the .search